

ULUSLARARASI GÖÇÜN TEMEL MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİ: GÖÇ ALAN ÜLKELERE DAYALI PANEL VERİ ANALİZİ

Dr. Tuğba KONUK

**ULUSLARARASI GÖÇÜN
TEMEL MAKRO EKONOMİK
GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİ:
GÖÇ ALAN ÜLKELERE DAYALI
PANEL VERİ ANALİZİ¹**

Dr. Tuğba KONUK

¹ Yazarın Doktora tezinden türetilmiştir.

***Uluslararası Göçün Temel Makro Ekonomik Göstergeler Üzerine Etkisi:
Göç Alan Ülkelere Dayalı Panel Veri Analizi
Dr. Tuğba KONUK***

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design
Yayın Tarihi: Şubat 2025
Yayıncı Sertifika No: 49837
ISBN: 978-625-5551-34-4

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

ÖN SÖZ

Göç olgusu, geçmişten günümüze kadar gittikçe önemini artırmaktadır. Hangi sebeplerle olursa olsun göçün insani boyutunun yanı sıra ekonomik, sosyal, sosyoloji ve nüfus olmak üzere pek çok alanda hem göç alan hem göç veren ülkeler açısından taşıdığı güçlükler bir gerçeklik olarak toplumların çözüm bulması gereken kaçınılmaz bir durumdur. Özellikle son dönemlerde ortaya çıkan kitlesel göç hareketlerine yönelik alternatif göç politikalarının belirlenip, uygulamaya konulması başta Türkiye olmak üzere tüm göç alan ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada bu denli önemli olan göç konusunun ekonomik etkilerine yönelik hususlar ele alınmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen öncelikle saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Cem ENGİN hocama çok teşekkür ederim. Bana değerli görüşleriyle yol gösteren fikir veren saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Mustafa BAYLAN ve Prof. Dr. Ali Haluk PINAR hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Ekonometrik analizimde bana yol gösteren, bana değerli vaktini ayıran, benimle değerli görüşlerini paylaşan saygı değer hocam Dr. Öğr. Üyesi Nazan ŞAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca değerli fikir ve görüşlerini bizimle paylaşan saygı değer hocalarım Prof. Dr. Erkan AKTAŞ ve Doç. Dr. İlkey YILMAZ'a çok teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca bana desteğini her zaman hissettiren sevgili eşim Ömer KONUK'a ve canım kızlarım Sümeyye Erva ve Sevede Zümra KONUK'a, yanımda oldukları her an için sonsuz teşekkür ederim. Canım babam Hasan YILMAZ ve annem Elmas YILMAZ'a eğitim hayatım boyunca bana olan güvenlerini her zaman hissettirdikleri için çok teşekkür ederim.

Dr. Tuğba KONUK

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	II
TABLolar LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
1. GİRİŞ	1
2. KONUyla İLGİLİ ALAN YAZINDA YER ALAN BAZİ ÇALIŞMALAR	3
3. KAVRAMSAL, TEORİK VE HUKUKSAL BOYUTUyla GÖÇ	16
3.1. Göç Olgusu	16
3.1.1. İç Göç	17
3.1.2. Uluslararası Göç	18
3.2. Uluslararası Göç Türleri	19
3.2.1. Zorunlu Göç	19
3.2.2. Gönüllü Göç	20
3.2.3. İşgücü Göçü.....	20
3.2.4. Geçici Göç.....	21
3.2.5. Kalıcı Göç	21
3.2.6. Beyin Göçü.....	22
3.2.7. Düzenli ve Düzensiz Göç	23
3.2.8. Mülteci	24
3.2.9. Göçmen	25
3.2.10. Sığınmacı.....	26
3.3. Uluslararası Göçün Nedenleri.....	26
3.3.1. Ekonomik Nedenler.....	28
3.3.2. Sosyal ve Siyasal Nedenler	29
3.3.3. Demografik Nedenler	30
3.3.4. Diğer Nedenler	31
3.4. Göç Teorileri.....	32
3.4.1. Temel Kuramlar	32
3.4.1.1. Ravenstein'in Göç Teoremi.....	33
3.4.1.2. Uluslararası Göçün İtme-Çekme Teoremi.....	34
3.4.1.3. Kesişen Fırsatlar Teoremi.....	37
3.4.1.4. Petersen' in Göç Tipi Sınıflandırması.....	38
3.4.1.5. Akılcı Karar Verme Teoremi.....	40
3.4.2. Sosyal ve Kültürel Kuramlar	40
3.4.2.1. Göçmen İlişkileri Ağı (Network) Teoremi	41

3.4.2.2. Göç Sistemleri Teoremi	41
3.4.3. İktisat Biliminde Göç Kuramları	43
3.4.3.1. Liberal (Klasik) Düşüncede Göç	44
3.4.3.2. Keynesyen Teoride Göç	45
3.4.3.3. Neo-Klasik Göç Teoremi	45
3.4.3.3.(1). Neo-Klasik Ekonominin Makro Göç Teoremi	46
3.4.3.3.(2). Neo-Klasik Ekonominin Mikro Göç Teoremi	48
3.4.3.4. Dünya Sistemi (Merkez Çevre) Göç Teoremi	49
3.4.3.5. Uluslararası Yeni Ekonomi Teoremi	51
3.4.3.6. İkiye Bölünmüş Ekonomi Teoremi	52
3.4.3.7. Dengeli Büyüme (Modernleşme) Teoremi	54
4. TEMEL MAKRO EKONOMİK DEĞİŞKENLER VE GÖÇ	56
4.1. Ekonomik Büyüme Tanımı ve Teorik Çerçevesi	56
4.1.1. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri	57
4.1.2. Ekonomik Büyüme Teorileri	58
4.1.2.1. Klasik Büyüme Teorileri	59
4.1.2.2. Keynesyen Büyüme Modeli	61
4.1.2.3. Karl Marx Büyüme Modeli	62
4.1.2.4. Post Keynesyen Büyüme Modeli	63
4.1.2.5. Neo-Klasik Büyüme Teorilerinden Solow-Swan Büyüme Modeli	64
4.1.2.6. Modern Büyüme (İçsel Büyüme) Teorileri	64
4.2. İşsizlik Tanımı ve Teorik Çerçevesi	66
4.2.1. İşsizliğin Nedenleri ve Türleri	67
4.2.2. İşsizlik Teorileri	69
4.2.2.1. Klasik İşsizlik Teorisi	69
4.2.2.2. Keynesyen İşsizlik Teorisi	71
4.2.2.3. Marksist İşsizlik Teorisi	72
4.2.2.4. Parasal (Monetarist) İşsizlik Teorisi	73
4.3. Enflasyon Kavramı ve Teorik Çerçevesi	74
4.3.1. Enflasyonun Nedenleri ve Türleri	75
4.3.2. İktisadi Okullar Açısından Enflasyon Teorileri	77
4.3.2.1. Klasiklerde Enflasyon Teorisi	78
4.3.2.2. Keynesyen Enflasyon Teorisi	79
4.3.2.3. Monetarist Enflasyon Teorisi	79
4.3.2.4. Yapısalcı Enflasyon Teorisi	80
4.4. Uluslararası Göç ve Ekonomik Büyüme	81
4.5. Uluslararası Göç ve İşsizlik	83
4.6. Uluslararası Göç ve Enflasyon	87

4.7. Dünya Genelinde Göç ile İlgili İstatistik Göstergeler.....	88
4.8. Seçili Göç Alan Ülkelerde Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon Genel Görünümü	94
5. GÖÇMEN VE MÜLTECİLERLE İLGİLİ ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE POLİTİKALAR	98
5.1. Göçmen ve Mültecilerle İlgili Uluslararası Kuruluşlar.....	98
5.1.1. Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO)	98
5.1.2. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)	99
5.1.3. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (1951).....	100
5.2. Uluslararası Göç Politikaları.....	102
5.2.1. Avrupa Birliği (AB) Göç Politikaları	102
5.2.2. ABD Göç Politikaları	106
5.2.3. Türkiye Göç Politikaları	109
5.2.4. Kanada Göç Politikaları	113
5.2.5. Almanya Göç Politikaları.....	115
5.2.6. Fransa Göç Politikaları.....	118
5.2.7. İngiltere Göç Politikaları	121
5.2.8. Avustralya Göç Politikaları	123
5.2.9. İtalya Göç Politikaları	125
5.2.10. Ürdün Göç Politikaları	127
5.2.11. Malezya Göç Politikaları.....	129
6. ULUSLARARASI GÖÇÜN TEMEL MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI.....	131
6.1. Ampirik Literatür	131
6.1.1. Zaman Serisi Analizleri.....	131
6.1.2. Panel Veri Analizleri	136
6.2. Ampirik Uygulama	139
6.2.1. Veri Seti.....	141
6.2.2. Model	142
6.2.3. Metodoloji	143
6.2.3.1. Homojenlik Testi	144
6.2.3.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	145
6.2.3.3. Fourier Panel LM birim Kök Testi	146
6.2.3.4. Westerlund (2006) Eşbütünleşme Testi	148
6.2.3.5. Panel Eşbütünleşme Tahmincisi (Common Corelated Effect-CCE)	150
6.2.4. Bulgular	151
6.2.4.1. Göç Büyüme Modeli Üzerine Bir Uygulama	151

6.2.4.1.(1). Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	152
6.2.4.1.(2). Panel Birim Kök Test Sonuçları.....	153
6.2.4.1.(3). Homojenlik Testi Sonuçları	154
6.2.4.1.(4). Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları	155
6.2.4.1.(5). Panel Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Sonuçları.....	156
6.2.4.2. Göç İşsizlik Modeli Üzerine Bir Uygulama	159
6.2.4.2.(1). Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	159
6.2.4.2.(2). Panel Birim Kök Testi Sonuçları	160
6.2.4.2.(3). Homojenlik Test Sonuçları	161
6.2.4.2.(4). Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları	162
6.2.4.2.(5). Panel Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Sonuçları.....	163
6.2.4.3. Göç Enflasyon Modeli Üzerine Bir Uygulama.....	165
6.2.4.3.(1). Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	166
6.2.4.3.(2). Panel Birim Kök Testi Sonuçları	167
6.2.4.3.(3). Homojenlik Test Sonuçları	168
6.2.4.3.(4). Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları	168
6.2.4.3.(5). Panel Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Sonuçları.....	170
7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	173
KAYNAKLAR.....	178

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Uluslararası Göçü Etkileyen Faktörlere Örnekler	28
Tablo 3.2. Petersen Göç Sınıflandırması ve Göçün Unsurları	38
Tablo 4.1. Başlıca Büyüme Modelleri ve Özellikleri	58
Tablo 4.2. Uluslararası Göçmenler, 1970-2019	88
Tablo 6.1. Uluslararası Göçün Temel Makro Ekonomik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Yapılan Zaman Serisi Çalışmaları	132
Tablo 6.2. Uluslararası Göçün Temel Makro Ekonomik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Yapılan Panel Veri Çalışmaları	136
Tablo 6.3. Modele Dahil Edilen Değişkenler	142
Tablo 6.4. Analize Dahil Edilen Ülkeler	142
Tablo 6.5. Modele Dahil Edilen Değişkenler	151
Tablo 6.6. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	153
Tablo 6.7. Panel Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları.....	154
Tablo 6.8. Eğitim Homojenliği Test Sonuçları.....	155
Tablo 6.9. Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları.....	156
Tablo 6.10. Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE)	158
Tablo 6.11. Modele Dahil Edilen Değişkenler	159
Tablo 6.12. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	160
Tablo 6.13. Panel Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları.....	161
Tablo 6.14. Eğitim Homojenliği Test Sonuçları.....	162
Tablo 6.15. Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları	163
Tablo 6.16. Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE)	165
Tablo 6.17. Modele Dahil Edilen Değişkenler	165
Tablo 6.18. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	166
Tablo 6.19. Panel Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları.....	167
Tablo 6.20. Eğitim Homojenliği Test Sonuçları.....	168
Tablo 6.21. Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları	169
Tablo 6.22. Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE)	171

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Yaşanan Yer, Göçülecek Yer ve Ara Engeller	35
Şekil 3.2. Neo-Klasik Göç Teorisinde Denge Mekanizması	47
Şekil 4.1. Cinsiyete Göre Uluslararası Göçmenler 2000-2020.....	89
Şekil 4.2. Göçmen İşçilerin Hedef Ülke Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı, 2013, 2017 ve 2019	90
Şekil 4.3. Uluslararası Göçmenler İçin En Fazla Göç Alan (Sol) ve Göç Veren (Sağ) 20 Ülke (2019) (milyon)	91
Şekil 4.4. Ev Sahibi Ülkeye Göre Mülteci Sayısı İlk 4 Ülke (Şekil, UNCHR ..	93
Şekil 4.5. Menşe Ülkeye Göre Mülteci Sayısı İlk 4 Ülke (Şekil, UNCHR	94
Şekil 4.6. Seçili Göç Alan Ülkelerde Kişi Başı GSYİH (Dolar)	95
Şekil 4.7. Seçili Göç Alan Ülkelerde İşsizlik Oranları	96
Şekil 4.8. Seçili Göç Alan Ülkelerde Enflasyon Oranı	97
Şekil 5.1. ABD Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	108
Şekil 5.2. Türkiye Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	112
Şekil 5.3. Kanada Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	115
Şekil 5.4. Almanya Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	117
Şekil 5.5. Fransa Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	120
Şekil 5.6. İngiltere Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	123
Şekil 5.7. Avustralya Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	125
Şekil 5.8. İtalya Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	127
Şekil 5.9. Ürdün Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	129
Şekil 5.10. Malezya Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019)	130

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğu
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IRO	: Uluslararası Mülteci Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
OECD	: İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü
UNRWA	: Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı
WDI	: Dünya Kalkınma Göstergeleri

1. GİRİŞ

İnsanoğlu varolduğu günden beri barınma sorunu yaşamaktadır. Bu sorunu giderme ihtiyacı, hatta bunlara ilişkin çözümlerin kalıcı hale getirilmesi ihtiyacı hep sürmüştür. Göç, insanlığın ortaya çıkışından beri sürekliliği olan, zaman zaman yoğunluğu değişiklik gösterse de önemini hiçbir zaman yitirmeyen bir olgudur.

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç kavramı, karmaşık yapısı ve çok boyutlu olması sebebiyle birçok disiplinin alanına girmektedir. Küreselleşme ile birlikte farklı boyutlar kazanan göç, kendi içerisinde büyük bir bilinmezlik barındırırken göçün hukuki bir türü olan ve son yıllarda ivme kazanan yasadışı göç, dünyadaki göç sorunsalının daha da karmaşık hale gelmesine sebep olmuştur.

Her disiplinin bakış açısının farklı olmasından dolayı göçle ilgili literatürde değişik tanımlamalar olsa da genel anlamda göçü ortaya çıkaran koşullardan yola çıkılarak tanımlamalar yapılmaya çalışılmıştır.

20. ve 21. yy.'da uluslararası ilişkilerde önemli bir yere sahip olan göç için kesin bir tanım yapılması pek mümkün değildir. Ancak kavrama ilişkin tanımlama yapılırken kişi veya kişilerin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, coğrafi, siyasi vb. durumların göçe neden olan bileşenler olacağı göz ardı edilmemelidir. Gerçekleşen göçlerin kendine has özelliklerinin olması, ortaya çıkış nedenlerinin farklılığı, gerçekleşen göçlere farklı tanımlamalar yapılmasına zemin hazırlamaktadır. Fakat her ne kadar tanımlamada zorluk olsa da eylemin ana unsurunun birey veya bireyler olması, bir zaman dilimi içerisinde meydana gelmesi, süreklilik arz etmesi gibi ortak noktalar bulunmaktadır. Buradan hareketle ortaya çıkan benzerliklerin tespit edilmesi ve her göç olayının kendi içerisinde değerlendirilmesi önemlidir.

Göçün nedenleri; güvenlik, ihtiyaçlarını daha iyi giderme, daha yüksek yaşam veya maddi manevi felaketlerin varlığından kaçış gibi durumlar olmuştur. Dolayısıyla az ya da çok her toplumda göç var olmuştur. Özellikle son yıllarda savaşlar sebebiyle birçok insan ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda göç temel olarak insanların bir yerden başka bir yere geçici ya da kalıcı olarak ikametlerini taşıması şeklinde ifade edilebilir. Kısaca bir yer değiştirme olayıdır. Bu yer değiştirme olayından toplumlar ekonomik ve sosyal olarak etkilenmektedirler. Burada olumlu ya da olumsuz olan etkiler gerek teorik olarak gerek ampirik olarak incelenmeli; göç alan veya veren ülkelere bu sonuçlara göre politikalar önerilmelidir. Dolayısıyla göçün ülkeler bazında ortaya çıkardığı önermeler tüm boyutlarıyla ele alınmalı ve uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Uluslararası göç özellikle zorunlu göç ile düzensiz göç, uluslararası düzeyde her geçen gün politik gündemde tartışmalara yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda savaşlarla ortaya çıkan zorunlu göç, özellikle çok yakın bir zamanda meydana gelen Suriye krizi sonrası yaşanan göç dalgası politika yapıcıları, araştırmacıları ve bu konuyla ilgilenen diğer kurumları göçü araştırmaya ve bu konuda çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.

Özellikle son yıllarda yaşanan göçmen artışıyla beraber bu konuda göçün nasıl yönetileceğine dair çalışmalar yapılmalı ve politikalar geliştirilmelidir. Çünkü göç sadece toplumun bir alanını değil ekonomi, siyaset, kültürel vb. pek çok alana etki etmektedir.

Bu çalışmanın amacı; dünyada ve ülkemizde çok önemli bir yere sahip olan ve küresel ölçekte yansımaları bulunan göç olgusunu tüm yönleriyle ele almak, olumlu ve olumsuz önermelerini ampirik bir çalışmayla ortaya koyabilmek ve belirlenen sonuçları alternatif politika önermeleri ile birlikte tüm bilim çevrelerinin, politika yapıcıların ve insanlığın faydasına sunmaktır.

Bu kapsamda çalışmamızın birinci bölümünde göç kavramı ve göçün önemi belirtilmiştir. İkinci bölümde daha önce yapılmış olan çalışmalar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde teorik, kavramsal ve hukuksal boyutuyla göç ele alınmıştır. Dördüncü bölümde temel makroekonomik göstergeler ve bu göstergelerin göç üzerine nasıl etkileri olabileceği ile ilgili bilgiler verilmiş ayrıca dünya genelinde göç istatistiklerine yer verilmiştir. Beşinci bölümde göçmenler ve mülteciler ile ilgili uluslararası kuruluşlara yer verilmiş ve göç politikaları ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Son olarak göçün temel makroekonomik göstergeler üzerine etkisi ekonometrik bir analizle değerlendirilmiş ve sonuç bölümünde yapılan analize ilişkin bulgularla birlikte göçe ilişkin alternatif politika önermeleri tartışılmıştır.

2. KONUYLA İLGİLİ ALAN YAZINDA YER ALAN BAZI ÇALIŞMALAR

Çalışmanın bu bölümünde literatürde yer alan bazı çalışmalara yer verilmektedir. Burada zaman kavramına göre sıralanan çalışmalar ele alınarak sonuçları incelenecektir.

Card (1990), ABD için yaptığı çalışmasında 1979-1985 dönemi verilerini kullanmıştır. Net göç oranı ve istihdam oranının kullanıldığı çalışmada En Küçük Kareler (EKK) yöntemi sonucunda ABD'lilerin ücret düzeyleri ve istihdamı üzerinde göçün hiçbir etkisinin olmadığı belirtilmiştir.

Altonji ve Card (1991), AB ülkeleri için yaptıkları çalışmada 1983-1999 yılları verilerini yıllık olarak kullanmış ve göçün yerli erkek işçilerin istihdamı üzerinde %0,7 ile %1,6 arasında düşüşe neden olduğu, buna karşın kadın işçilerin istihdamında önemli bir etki yaratmadığı sonucuna varılmıştır.

Walz (1993), ev sahibi ülke ve kaynak ülkede göçün etkilerini araştırmıştır. Göç veren ve göç alan ülkeler için yapılan analizde büyüme oranları ve göç arasında olumlu ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca nitelikli ve niteliksiz işgücünün ülkelerarası/bölgelerarası yakınsadığına dair sonuçlar çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır.

Simon, Moore ve Sullivan (1993), ABD için göçün işsizlik üzerindeki etkisini araştırmışlardır. 1960-1977 döneminin ele alındığı çalışmada işsizlik oranı ve göç oranı değişkenleri kullanılarak regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; göç ve işsizlik arasında kayda değer bir ilişki bulunamamıştır. Elde edilen kanıtlar, söz konusu dönemde gelen göç nedeniyle toplam işsizlikte çok az artış olduğunu veya hiçbir artış gözlemlenmediğini ortaya koymuştur.

Dolado, Goría ve Ichino (1994), 1960-1985 dönemi veri setini kullanarak 23 OECD ülkesinde göç, beşeri sermaye ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Ekonomik büyüme, net göçün nüfusa oranı ve beşeri sermayeyi temsil eden göçmenlerin okullaşma oranı analizde değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmada Solow-Swam modelini test etmek amacıyla regresyon analizinden yararlanılmıştır. Yapılan analizde, beşeri sermaye düzeyi ne kadar yüksek olursa, göçün büyüme üzerinde etkisinin o kadar yüksek olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Friedberg ve Hunt (1995), 1979-1985 dönemi yıllık veri setini kullandıkları çalışmada ABD için göç ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İşsizlik oranı ve toplam nüfus içerisinde göçmenlerin payı değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada EKK yöntemi kullanılarak göç ve işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. İlaveten göçmenlerin nüfus içindeki payında meydana gelen %10'luk bir artışın ABD'lilerin ücretlerini %1 oranında azalttığı sonucu da ampirik bulgular arasında yer almıştır.

Shan, Morris ve Sun (1999), çalışmalarında 1983-1995 dönemine ait çeyreklik verileri kullanarak, Avustralya ve Yeni Zelanda'da göç ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada VAR, Toda-Yamamoto ve Granger nedensellik analizleri yöntem olarak seçilmiştir. İstihdam oranı, net göç oranı, reel ücretler ve kapasite kullanım oranı değişkenlerinden faydalanılmıştır. Nedensellik analizlerinin sonuçlarına göre, göç ve işsizlik arasında hiçbir nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca diğer ekonomik değişkenlerden işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu bulgusu da elde edilmiştir.

Hercowitz ve Yashiv (2002), 1990-2004 dönemine ait İsrail'in işgücü piyasalarına yönelik göçün dinamik etkisini araştırmak amacıyla istihdam oranı ve yerli malların görece fiyatlarını ele almıştır. EKK yönteminin kullanıldığı çalışmada göçün istihdamı azalttığı; ancak bu etkinin geçici olduğunu destekler yönde çok güçlü bulgular elde edilmiştir. Dolayısıyla göçün işsizlik üzerindeki etkisinin geçici olduğu belirtilmiştir.

Addison ve Worswick (2002), 1982-1996 dönemine ait verileri kullanarak Avustralya için yaptıkları analizde göç ve reel ücret arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. EKK yönteminin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre; göçün reel ücretler üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Jennissen (2003), 1960-1998 dönemi veri seti kapsamında Batı Avrupa'da uluslararası göç üzerinde ekonomik belirleyicilerin etkisini incelemiştir. Söz konusu çalışmada net göç oranı, kişi başı GSYİH, işsizlik oranı, eğitim seviyesi değişkenleri kullanılarak regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, bir ülkenin net uluslararası göçü üzerinde kişi başına düşen gelirdeki artışların olumlu etkisi görülürken, işsizliğin ise olumsuz bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Angrist ve Kugler (2003), 18 Avrupa ülkesi için 1983-1999 dönemine ait veri seti kapsamında panel veri analizi ile göçün işsizlik üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Yaş, cinsiyet, eğitim ve milliyete göre göç oranı ve işgücü piyasası değişkenleri ele alınmıştır. Yapılan analiz sonucunda göçün istihdam oranları üzerinde negatif bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Başka bir ifadeyle tahminler tipik olarak yabancı payında ortaya çıkan %10'luk bir artışın yerli istihdam oranlarını %0,2-%0,7 oranında azalttığını göstermektedir.

Venturini ve Villisio (2004), 1993-1997 dönemine ait çeyreklik zaman serisi verilerini kullanarak, İtalya'da göçün işgücü piyasalarına olan etkilerini EKK yöntemini kullanarak test etmişlerdir. Göç oranı ve istihdam oranı değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada yapılan analiz sonuçlarına göre göçün işsizliği artırdığı tespit edilmiştir. Yani, göçmen işgücündeki artış yerliler için istihdam olanaklarının azalması anlamına gelmektedir.

Cohen-Goldner ve Paserman (2004), 1989-1999 dönemini kapsayan çalışmalarında, İsrail için saat ücreti ve göç oranı kullanılarak işgücü piyasasındaki göçün dinamik etkisini araştırmışlardır. Regresyon analizi sonuçlarında göçün ücretler üzerinde kısa vadede olumsuz bir etkisinin olduğu bulgusuna varılarak göçmenlerin kısa vadede yerlilerin ücretlerini %1,2 ile %5,7 oranında düşürdüğü sonucu elde edilmiştir. Ayrıca göçün ne kısa vadede ne de uzun vadede istihdam ile herhangi bir ilişkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Dustmann, Fabbri, Preston (2005), 1983-2000 dönemi verilerinin kullanıldığı çalışmada göçmen istihdamı, yerli istihdam ve toplam istihdam verileri kullanılmış, göçmen işçilerin İngiliz işgücü piyasasına etkisi OLS (Sıradan En Küçük Kareler) yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre göçmen işçilerle İngiliz işçilerin yetenekleri benzer bulunmuştur. Fakat eğitim durumuna göre bazı farklılıklar olabileceği belirtilmiştir. Göçün toplam istihdam üzerinde etkisi olduğuna dair güçlü bir kanıt elde edilememiştir.

Bonin (2005), göçün ücret ve istihdam üzerindeki etkisini incelemiştir. Almanya için 1975-1997 döneminin kullanıldığı çalışmada göçmenlerin nüfus içerisindeki payı ve işsizlik oranları değişkenleri ile regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre, göçmen işgücü sayısındaki artışın ücretleri azalttığı ve işsizlik üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Morley (2006), Avustralya, Kanada ve ABD ülkelerinin ele alındığı çalışmada kişi başı göç alımı ve kişi başı gelir değişkenleri kullanılmıştır. Göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki 1990-2002 dönemi veri seti kullanılarak Autoregressive Distributed Lag Boundary Test (ARDL Sınır Testi) ve Granger nedensellik testi yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, kişi başı gayri safi yurt içi hasıladaki artışın göçün nedeni olduğu görülmüştür.

Jean ve Jimenez (2007), OECD ülkelerinde 1984-2003 dönemi veri setini kullanarak göçün işsizlik üzerindeki etkisini işsizlik oranı ve göç oranı değişkenleri yardımıyla incelemiştir. GMM Genelleştirilmiş Momentler (GMM-Generalized Method of Moments) yönteminin kullanıldığı çalışmada yapılan analiz sonucuna göre, göçün işsizlik üzerinde kalıcı etkisinin olmayacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Mayda (2007), 14 OECD ülkesi için 1980-1995 dönemine ait göç oranı, ortalama ücret, işçi başına GSYİH ve gini katsayısı değişkenlerini kullanmıştır. Regresyon analizinin yapıldığı çalışmaya göre gelir seviyesindeki artışların göç üzerinde pozitif ve anlamlı etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Feridun (2007), 1980-2004 döneminin ele alındığı çalışmada İsveç için göç, kişi başına GSYİH ve işsizlik arasındaki ilişki araştırılmıştır. ARDL ve hata düzeltme modeline dayanan Granger nedensellik testinden yararlanılan çalışmada değişkenlerin uzun dönemde denge ilişkisi içerisinde olduğu sonucuna

varılmıştır. Granger nedensellik testlerinin sonuçlarına göre; kısa vadede çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle göç ve kişi başına GSYİH arasında çift yönlü nedensellik olduğu görülmektedir. Uzun dönemde ise göçten işsizliğe doğru herhangi bir ilişki bulunamamış aksine işsizliğin göçe neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Lach (2007), 1990 yılında Rusya'dan İsrail'e gerçekleşen göç akışını incelemiştir. Göç oranı ve fiyatlar genel seviyesinin değişken olarak kullanıldığı çalışmada iki aşamalı EKK yöntemi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre göçmenlerdeki %1'lik bir artış tüketici fiyatlarında 0,5 puanlık bir düşüş meydana getirmektedir.

Cortes (2008), düşük vasıflı göçmenlerin ABD fiyatları üzerindeki etkisini 1986-2002 dönemi için ele almış ve çalışmada düşük vasıflı göçmenlerin işgücü piyasasındaki oranını, fiyat ve ücret değişkenlerini kullanmıştır. OLS tahmini yapılan çalışmada göçmenlerin oranında ortaya çıkan %10'luk bir artışın göçmenlerin yoğun olarak çalıştığı hizmet sektörleri fiyatlarında %2'lik bir düşüş meydana getirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle düşük vasıflı göçmenlerin çalıştığı bahçıvanlık, bebek bakıcılığı ve kuru temizleme gibi alanlarda etki daha belirgin olarak görülmüştür. Bu alanlardaki fiyatların düşmesi ucuz işgücü sağlanmasıyla ilgilidir; çünkü ucuz işgücü sağlanması maliyet avantajı yaratmakta ve fiyatlardaki düşüşe sebep olmaktadır.

Filiztekin ve Gökhan (2008), Türkiye'nin bölgeleri için uluslararası göçün belirleyicilerini 1990-2000 dönemi veri seti kapsamında regresyon analizi ile incelemiştir. Elde edilen sonuçlarda hem gelir farklılıkları hem de işsizlik oranları gibi sosyo-ekonomik faktörlerin göç üzerinde önemli bir etkisi olduğu bulgusu tespit edilmiştir.

Orefice (2010), göçmen girişlerinin ev sahibi ülke üzerindeki etkisini araştırmıştır. 1998-2007 dönemi için 86 yoksul ve gelişmekte olan ülkeden 24 OECD ülkesine göç edenler analizde ele alınmıştır. Kişi başı GSYİH, nüfus, patent sayısı, toplam göçmen stoku, göçmenlerin toplam nüfus içerisindeki oranı, göçmenlerin eğitilmiş nüfus içerisindeki oranı, ülkeler arasındaki mesafe değişkenleri kullanılarak OLS analizi yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre göç akışları ile kişi başı GSYİH arasında güçlü pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu güçlü ilişkinin yönü belirlenmemiştir. Ayrıca bu güçlü ilişkide beşeri sermaye açısından nitelikli göçmenlerin etkisinin olduğu belirtilmiştir. Ev sahibi ülkenin geliri üzerinde yetenekli beşeri sermayenin etkisinin belirgin olduğu görülmüştür.

Gonzalez-Gomez ve Otero Giraldez (2011), Almanya ve İsviçre'de ekonomik büyüme ve göç arasındaki nedensellik ilişkisini analiz etmek üzere 1970-2005 dönemini kapsayan reel kişi başına GSYİH ve net göç verilerini kullanmışlardır.

Almanya’da değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin ekonomik büyümeden göç oranına doğru olduğu bulgularına rastlanmıştır. İsviçre için, uzun dönemde değişkenler arasında ilişki olduğuna dair kanıtlar bulunamamıştır. Başka bir deyişle yapılan çalışmanın ana bulgusunda, ekonomik büyüme ve göç arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

Maria ve Lazarova (2012), 1990-2000 yılları arasındaki veri setini 130 gelişmekte olan ülke için kullanmışlar ve regresyon analizi yapmışlardır. Göç ve beşeri sermaye arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada göç ve beşeri sermaye arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu sonucu elde edilmiştir.

Zachariadis (2012), 1990-2006 yılları arasında göçün fiyatlar üzerinde etkisini incelemiştir. Çalışmada göç oranı, fiyat seviyeleri, nüfus büyüklüğü, maliyet, dışa açıklık ve kişi başı GSYİH değişkenleri kullanılmış ve 90 ülke 140 şehir için 304 ürün fiyatı değerlendirmeye alınmıştır. GMM tahmincisi ve Arelona Blundell ve Bond (1998) sistem tahmincisinin kullanıldığı çalışmada göçmenlerde meydana gelen %10’luk bir artışın fiyat seviyelerini %3 azalttığı görülmüştür. Sonuçların Tüketici Fiyatlar Endeksi (TÜFE)’ni oluşturan çeşitli mal ve hizmetler için tutarlı olduğu belirtilebilir.

Chletsos ve Roupakias (2012), Yunanistan’da 1980-2011 dönemi veri setini kullanarak göç, işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yunanistan’ın göç, işsizlik ve reel kişi başına düşen gelir değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; Yunanistan’ın gelirinde meydana gelen artışlar ve işsizlik artışları göçün nedeni iken tersi yönünde bir nedensellik söz konusu değildir.

Foldvari, Zanden ve Leeuwen (2013), Hollanda için 1570-1800 dönemi veri setini kullanarak göç ve ekonomik büyüme ilişkisini VAR (Vektör Otoregresyon) analizi yardımıyla incelemiştir. Çalışmada göçün kişi başına düşen gelir üzerine olumlu etki yarattığı sonucu elde edilmiştir.

Boubtane, Coulibaly ve Rault (2013), 22 OECD ülkesi için gerçekleştirdikleri çalışmalarında 1980-2005 dönemini ele almışlardır. Ülkeye gelen göçmenlerin nüfusa oranı, kişi başına düşen gelir ve işsizlik oranının değişken olarak kullanıldığı çalışmada Konya (2006) bootstrap panel Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda yalnızca Portekiz’de işsizliğin göçü olumsuz etkilediği; ancak bu ülke dışında herhangi bir ülkede göçün işsizliğe neden olmadığı görülmüştür. Öte yandan sonuçlar, dört ülkede (Fransa, İzlanda, Norveç ve Birleşik Krallık) büyümenin göçü olumlu şekilde etkilediğini; fakat herhangi bir ülkede göçün büyümeye neden olmadığını göstermektedir.

Ortega ve Peri (2013), 1980-2006 dönemine ait verilerin kullanıldığı çalışmada 120 göç veren ülkeden 15 OECD ülkesine göç akışı incelenmiştir. Çalışmada göç edilen ülkenin kişi başına düşen gelire oranı, kaynak ülkenin milli geliri, göç maliyetleri (mesafe, yaygın olan dil, geçerli para birimi, yasalar) değişkenleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre uluslararası göç, kişi başı milli gelire oranının yüksek olduğu ülkelere doğru gerçekleşmektedir.

Fromentin (2013), yapmış olduğu çalışmasında Fransa için göç, büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada 1970-2008 dönemi veri seti kullanılmıştır. Göç oranı, kişi başına düşen gelir, işsizlik oranı, ücret değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada eşbütünleşme analizi sonucunda göç ve işsizlik arasında uzun vadede herhangi bir ilişki olmadığı sonucuna varılırken, Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) sonuçlarında kısa vadede göçün işsizlik ve ücretler üzerinde küçük bir etkisinin olduğu görülmüştür.

Damette ve Fromentin (2013), 14 OECD ülkesinin kullanıldığı çalışmada net göç oranı, işsizlik oranı, ücretler, kişi başı gelir değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmada panel eşbütünleşme testi ve panel nedensellik testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; göçmenler düşük ücretler ve işsizlikten etkilenmiştir. Başka bir ifadeyle elde edilen sonuçlara göre göçmenlerin artışının, kısa vadede hedef ülkelerdeki ücretleri artıracığı sonucuna ulaşılmıştır.

Chamunorwa ve Mlambo (2014), 1980-2011 dönemini kapsayan Güney Afrika için yaptıkları çalışmada göç oranı, GSYİH, enflasyon ve eğitim düzeyi verilerini kullanmışlardır. Elde edilen bulgularda göç ve işsizlik arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilirken, eğitim ve büyümenin ise işsizliği azalttığı yönünde bir sonuç elde edilmiştir.

Sareya, Mansud ve Mahmud (2015), yapmış oldukları çalışmalarında 1980-2010 dönemini ele almışlardır. Malezya için eşbütünleşme analizi ve Granger nedensellik testinin yapıldığı çalışmada değişken olarak istihdam oranı, kişi başı gelir ve göç oranı kullanılmıştır. Göç ve istihdam ilişkisinin incelendiği çalışmanın bulgularına göre göçmenlik ve istihdam oranı arasında uzun vadeli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Granger nedensellik sonuçlarına göre kısa vadede değişkenler arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Latif (2015), 1983-2010 dönemine ait Kanada için gerçekleştirilen analizde kişi başı gelir, net göç oranı ve işsizlik oranı değişkenleri kullanılmıştır. FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square), DOLS (Dynamic Ordinary Least Square), panel VECM yöntemlerinin kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre Kanada'da kısa dönemde göçmenlerin işsizliği negatif etkilediği görülmüştür. Çalışmada göç oranından işsizliğe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Uzun dönemde ise göçmenlerin işsizliği olumsuz etkilediği; fakat bu etkinin önemsiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Ceritoğlu vd. (2015), 2010-2011 ve 2012-2013 yılları arasındaki veri setinin kullanıldığı çalışmada Türkiye’de bulunan geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasası üzerindeki etkilerini tahmin etmek için havuzlanmış EKK yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Türkiye’de Suriyelilerin istihdamının işsizlik oranlarını artırdığını göstermektedir. Ayrıca Suriyeli mülteci istihdamının yerli istihdam üzerindeki negatif etkisi, özellikle dezavantajlı gruplar olan kadınlar, gençler ve eğitimsiz kişiler üzerinde daha belirgindir.

Akgündüz vd. (2015), mülteci krizlerinin ev sahibi işgücü piyasasına etkisini inceleyen çalışmada Türkiye’de Suriyeli mülteci krizi örnek verilmiştir. Çalışmada 81 ilin 2008-2013 yılları arası verileri kullanılmış ve konut fiyatları, istihdam oranları, mülteci sayıları ve iç göç değişkenleri kullanılarak regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmada mültecilerde meydana gelen bir artışın özellikle gıda ihtiyacı ve barınma ihtiyacı olan konut kiralari fiyatları üzerinde artış meydana getirdiği belirtilirken istihdam oranlarında kayda değer bir etki yaratmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bir diğer sonucuna göre mültecilere ev sahipliği yapan bölgelere iç göç azalmaktadır.

Ogunleye (2016), uluslararası işgücü göçünün işsizlik ve ekonomik büyüme ile ilişkisini incelemiştir. 1985-2013 dönemine ait verilerin kullanıldığı, 17 OECD ülkesi için gerçekleştirilen analizde nüfus içerisinde yabancı doğumların oranları, işsizlik oranları ve kişi başı gelir değişkenleri ile analiz yapılmıştır. Pesaran vd. (2008) yatay kesit bağımlılığı testi, Pesaran Yamagata (2008) homojenlik testi, Basher ve Westurlund (2009) çoklu yapısal kırılmali eşbütünlük testi ve son olarak Edberhardt ve Bond (2009)’a ait olan panel Ortalama Grup tahmincisi (AMG) kullanılmıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlara göre grup olarak değerlendirildiğinde kişi başına gelir ve uluslararası göç arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bir ülkede kişi başına gelir arttığında insanlar o ülkeye doğru göç etmektedir. Ayrıca işsizliğin göç üzerinde etkisi negatiftir. Uzun dönemde Avustralya, Kanada, Finlandiya, Hollanda ve ABD’de panel AMG sonuçlarına göre kişi başına gelir ve uluslararası göç arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Fakat Avustralya, Almanya, Norveç, İspanya, İsveç, İsviçre ve ABD’de beklenen doğrultuda işsizliğin işgücü göçü üzerinde olumsuz etki yarattığı sonucuna varılmıştır. Kısa vadede ise kişi başına düşen gelir işgücü göçü üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Ayrıca kısa dönemde işsizlik ve işgücü göçü arasında negatif bir ilişki söz konusudur.

Bove ve Elia (2016), 1960-2010 dönemini ele aldıkları çalışmada kültürel çeşitliliğin ekonomik büyümeyi ne ölçüde etkilediğini Latin Amerika ve Sahra Altı Afrika ülkeleri için araştırmışlardır. Gelir düzeyi, yatırım payı, nüfus artış oranı, ortalama eğitim süresi, ticaret açıklığı ve göç stoğu çalışmada değişken

olarak kullanılmış ve OLS yöntemiyle analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre doğduğu ülke dışında yaşayan ve çalışan kişilerin kültürel çeşitliliği, ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir. Bu etki gelişmiş ülkelerde daha belirgindir.

Boubtane, Dumont ve Rault (2016), 22 OECD ülkesinin ele alındığı çalışmada 1986-2006 dönemi verileri kullanılmıştır. GSYİH, nüfus, işgücü ve net göç oranının kullanıldığı çalışmada panel veri analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda göçmenlerin oluşturduğu beşeri sermayenin kişi başı gelir üzerinde olumlu etki yarattığı ortaya konulmuştur. Ayrıca göç akışlarında kalıcı bir artış, işçi başına gelire olumlu etki yaratmıştır.

Sevinç vd. (2016), 1962-2012 yılları arasında verilerin kullanıldığı çalışmada Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler ele alınmıştır. Ekonomik büyüme ve göç arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada Pesaran Yamagata delta testi, Pesaran (2004) yatay kesit bağımlılığı testi, Pesaran CADF birim kök testi, Westerlund (2008) Durbin Hausman eşbütünleşme testi ve CCE tahminci testi ile analizler gerçekleştirilmiştir. GSYH ve net göçün nüfusa oranı değişkenlerinin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre; Cezayir, Botsvana, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Paraguay ve Peru'da ekonomik büyüme ile göç arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğu görülmüştür. Ayrıca Belize, Kosta Rika, Gabon, İran, Meksika ve Türkiye'de ekonomik büyüme ve göç arasında anlamlı; fakat negatif ilişkiler olduğu sonucuna varılmıştır.

Kabaklarlı (2016), 1991-2014 dönemi veri setini kullanarak Ortadoğu ve Türkiye için mülteci akımını belirleyen faktörleri panel veri analizi yardımıyla test etmiştir. Söz konusu çalışmada mülteci oranı, kişi başına düşen gelir, işsizlik oranı değişkenleri kullanılmıştır. Yapmış olduğu ekonometrik analiz sonucunda kısa dönemde mülteciler ile işgücü piyasası arasındaki dengesizliklerin giderilemediği sonucu elde edilmiştir. Uzun dönemde ise mülteciler ile araştırmaya mevzu bahis olan ülkelerdeki değişkenler arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur.

Özcan (2016), Avustralya için gerçekleştirdiği çalışmada 1966-2013 dönemini ele almıştır. Kişi başı gelir, işsizlik oranı ve net göç oranının değişken olarak kullanıldığı çalışmada Hatemi-J nedensellik testi ve Toda-Yamamoto nedensellik testi analizlerde kullanılmıştır. İşsizlik gelir ve göçmenlik arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmanın sonuçlarına göre hem kişi başı gelirden hem de işsizlik oranlarından göçe doğru bir nedensellik olduğu sonucuna varılmıştır. Başka bir ifadeyle çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Avustralya'da kişi başına düşen gelir ne kadar yüksekse o kadar çok insanın Avustralya'ya göç ettiği söylenebilir. Ayrıca Avustralya'ya gelen göçmenlerin Avustralya ekonomisine herhangi bir zararlarının olmadığı da ifade edilebilir.

Konuk ve Tümen (2016), uluslararası göçün 2010-2011 yılları arasında Türkiye’de TÜFE üzerine etkisini araştırmıştır. Değişken olarak TÜFE ve Türkiye’ye gelen Suriyeli mülteci rakamları kullanılmıştır. Regresyon analizinin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre; Türkiye’de göç nedeniyle TÜFE yaklaşık %2,5 oranında gerilemiştir. Malların ve hizmetlerin fiyatları da benzer büyüklüklerde azalmıştır. Çalışmaya göre enflasyonda azalışın nedeni kayıt dışı işgücü piyasasıdır. Suriyeli mültecilerin yoğun olduğu emek yoğun sektörlerde mülteciler ucuz kayıt dışı işgücü sağlamak ve bu nedenle özellikle kayıt dışı emek yoğun sektörlerde kayıt dışı yerli işçiler ikame edilebilmektedir. Dolayısıyla bu sektörlerdeki fiyatlar %4 civarında düşmüştür. Kayıtlı işgücünün yoğun olduğu sektörlerde ise fiyatlar neredeyse hiç değişmemiştir. Kayıt dışı göçmen arzındaki artış kayıt dışı emek yoğun sektörlerde işgücü maliyet avantajı sağlayarak fiyatların düşmesine sebep olmuştur.

Göv ve Dürrü (2017), göç ve ekonomik büyüme ilişkisini araştırmışlardır. Seçilmiş 7 OECD ülkesinin kullanıldığı çalışmada 2000-2016 dönemi ele alınmıştır. Çalışmada kişi başı gayri safi yurt içi hasılanın büyüme oranı ve yabancı ülkede doğmuş hedef ülkeye sonradan gidenlerin nüfusa oranı değişkenleri ile Dumitrescu ve Hurlin (2012) tarafından geliştirilen panel nedensellik analizi yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre uluslararası göç ekonomik büyümenin nedenidir. Başka bir ifadeyle uluslararası göçten ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucu elde edilmiştir.

Altunç vd. (2017), dış göçlerin Türkiye ekonomisinde işsizlik, enflasyon ve ekonomik büyüme üzerine etkisini araştırmışlardır. Çalışmada 1985-2015 arası yıllık veriler kullanılmıştır. Net dış göç, GSYH, enflasyon ve işsizlik değişkenleri kullanılmış ve Johansen eşbütünleşme testi ve VECM testi ile analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen Granger nedensellik testi sonuçlarına göre, dış göç ile GSYH arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. İlaveten enflasyondan işsizliğe, ekonomik büyümeden enflasyona ve işsizlikten ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi olduğu çalışmanın bulguları arasında yer almıştır.

Şimşek (2018), çalışmasında göç oranı, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi en fazla göç alan 8 ülke (Amerika, İngiltere, Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Hollanda, Japonya) için 1992-2015 dönemini ele almıştır. Göçün ekonomik büyüme ve enflasyon üzerindeki etkisini inceleyen çalışmada TÜFE, GSYİH ve göç değişkenleri kullanılarak Granger nedensellik testi ve VAR analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, göçmenlerde meydana gelen artış enflasyonu ve gayri safi yurt içi hasılayı azaltmaktadır. Başka bir ifadeyle çalışmanın ele alındığı dönemde söz konusu ülkelerde bulunan

göçmenlerin vasıfsız göçmenlerden oluştuğu ve yeterince talebi artırmamakla birlikte üretime katkı sağlayamadıkları belirtilmektedir.

Kang ve Kim (2018), 1960-2000 dönemi için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ele alınarak analizler yapılmıştır. Göç oranı, kişi başı gelir, yatırımın gelire oranı değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada dinamik sistem-GMM tahmincisi kullanılarak tahmin yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, gelişmiş ekonomilerde göç alımı ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümesini olumlu etkilemiştir.

Kartal ve Öztürk (2018), çalışmada politik istikrarsızlık, göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki 1996-2016 yılları arasındaki veriler kullanılarak Türkiye, İran, Irak ve Suriye için yapılmıştır. Uygun Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (FGLS) yönteminin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre ülkeye gelen göçmen sayısında meydana gelen %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi %0,021 artırmaktadır. Ayrıca ülkeden çıkan göçmen sayısında meydana gelen %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi %0,49 azaltmaktadır. Politik istikrardaki %1'lik bir artış ise ekonomik büyümeyi %0,98 artırmaktadır.

Çelik ve Arslan (2018), Türkiye için 2014-2016 dönemi ele alınmış genel işsizliğin ortalaması, genç işsizliğin ortalaması, alınan göç ve verilen göç oranları değişken olarak kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre hem alınan göç ile genel işsizlik ve genç işsizlik arasında hem de verilen göç ile genel işsizlik ve genç işsizlik arasında istatistiki anlamda pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Değer (2019), 1985-2017 dönemini ele alarak net dış göç sayısının nüfusa oranı, reel GSYİH, enflasyon oranı, işsizlik oranı, hükümet harcamalarının gelire oranı, cari açık/GSYİH ve dış borç/GSYİH değişkenlerini kullanarak araştırma yapmıştır. Türkiye için gerçekleştirilen incelemede söz konusu dönem ve yıllık veriler için Johansen eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik analizi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre eşbütünleşme analizi sonucunda enflasyon değişkeni hariç diğer bütün makroekonomik değişkenler ile göç arasında uzun dönemli ve istatistiki açıdan anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Fakat kısa dönemde göç ile makroekonomik değişkenlerin hiçbiri arasında anlamlı nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Kısaca çalışmanın sonuçlarına göre, göçün etkilerinin kısa dönemde anlamlı olmadığı uzun dönemde etkilerin ortaya çıkabileceği görülmektedir.

Nurdoğan ve Şahin (2019), 1995-2019 dönemi yıllık verileri kullanarak değişken olarak da toplam yabancı sayısı ve toplam işsiz sayısı değişkenlerini kullanmışlardır. Bu doğrultuda Engle-Granger eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik analizinin kullanıldığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, eşbütünleşme testi sonucunda toplam yabancı sayısı ve toplam işsiz sayısı arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle

değişkenler uzun dönemde birlikte hareket etmektedirler ve toplam yabancı sayısındaki artış uzun dönemde toplam işsiz sayısında artışa sebep olmaktadır. Ayrıca nedensellik analizi sonuçlarına göre, Türkiye’de bulunan yabancı sayısı işsizliğin bir nedenidir. Başka bir ifadeyle toplam yabancı sayısından toplam işsiz sayısına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Kılıç vd. (2019), göçün işgücü piyasası üzerine etkisi incelemiştir. 23 seçilmiş OECD ülkesi için gerçekleştirilen analizde göçmen sayısı, enflasyon oranı, ekonomik büyüme ve ücret değişkenleri kullanılmıştır. 2000-2015 yıllık verilerinin kullanıldığı çalışmada panel birim kök testlerinden Pesaran (2007) tercih edilmiştir. Çünkü yatay kesit bağımlılığı testi sonucunda serilerde yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Hausman testi ve varsayımdan sapma testleri yapılmış son olarak Driscoll Kray tahmincisi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre uluslararası göçün işsizlik üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Özdil (2019), ABD için uluslararası göçün işgücü piyasası üzerine etkisinin incelendiği çalışmada 1986-2016 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Toda-Yamamoto nedensellik analizinin kullanıldığı çalışmada ülkeye gelen toplam yabancı sayısı, sermaye (2010 sabit fiyatlarıyla), yıllık işgücü miktarı ve 2017 sabit fiyatlarıyla ABD doları cinsinden ortalama ücret kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen nedensellik sonuçlarına göre hem ücretler ile göç arasında hem de emek ile sermaye arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin tespit edildiği belirtilmiştir.

Sarı vd. (2019), 2008-2018 dönemine ait işsizlik ve göç arasındaki ilişkiyi seçilmiş 25 OECD ülkesi için araştırmıştır. Göçmenler/toplam istihdam edilen nüfus ve işsizlik oranları değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada panel regresyon analizi yapılmıştır. Daha sonra Kao eşbütünleşme analizine yer verilmiştir. Çalışmada son olarak panel nedensellik analizi kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre uzun dönemde göçün işsizliği etkilediği ve nedenselliğin yönünün göçten işsizliğe doğru olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öztürk ve Altınöz (2020), çalışmada uluslararası göçün temel makroekonomik göstergeler ile ilişkisi araştırılmıştır. G7 ülkelerinin analiz edildiği çalışmada 2000-2017 dönemi ele alınmıştır. Söz konusu dönem için ülkeye gelen toplam yabancı nüfus, kişi başı gelir, toplam işsiz sayısının toplam işgücü sayısına oranı, enflasyon oranı ve ekonomik küreselleşme endeksi kullanılmış ve panel ARDL analizi yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre uzun dönemde kişi başı gelir ve ekonomik küreselleşmedeki artışların göçmen sayısında artış meydana getirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca enflasyon oranlarındaki bir artışın göçmen sayısında bir azalışa sebep olduğu ve

işsizlik oranı ile göç arasında uzun dönemde herhangi bir ilişkiye ulaşamadığı belirtilmiştir.

Köseoğlu ve Artan (2020), göç, işsizlik ve gelir arasındaki ilişkiyi OECD ülkeleri için 2000-2016 dönemine ait verilerle ele almıştır. 27 OECD ülkesinin incelendiği çalışmada değişken olarak işsizlik oranı, kişi başına düşen gelir ve ülkeye gelen toplam yabancı sayısının logaritması kullanılmıştır. Yatay kesit bağımlılık testi, panel birim kök testi, homojenlik testi, eşbütünleşme testi ve AMG tahmincisi kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, işsizlik oranında meydana gelen %1'lik artış, OECD ülkelerine gelen göçü %0,3 azaltmaktadır. Buradan hareketle OECD ülkelerinde işsizlik artışının bu ülkelerin aldığı göçü yavaşlattığı belirtilebilir. Kişi başına düşen gelirdeki %1'lik artış ise OECD ülkelerine gelen göçü %1 oranında artırmaktadır. Bu bağlamda göç kararının verilmesinde ülkelerin gelir seviyelerinin önemli bir belirleyici olduğu ifade edilebilmektedir.

Aslan ve Altınöz (2020) işsizlik ve göçmenlik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. ABD için 1980-2013 dönemi ele alınmış ve toplam yabancı sayısı ile işsizlik oranı değişkenleri kullanılmıştır. ARDL testinin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre kısa dönemde göçmen nüfusundaki artış ile işsizlik arasında herhangi bir ilişki bulunamazken uzun dönemde göçmen nüfusundaki bir birimlik bir artış işsizlik oranını 0,14 artırmaktadır.

Şahin ve Şen (2020), uluslararası işgücü hareketlerinin işsizlik vergi gelirleri ve verimlilik üzerine etkisini seçilmiş 21 OECD ülkesi için 2008-2018 dönemi için ele almıştır. İşsizlik vergi gelirleri ve verimlilik verileri kullanılarak panel veri analizinin yapıldığı çalışmanın sonuçlarına göre söz konusu dönemde göç alan ülke için yabancı işçiler işsizliği %0,02 oranında artırırken, verimliliği ise %0,002 oranında artırmaktadır. Ayrıca uluslararası göçün vergi gelirleri üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Gülbahar (2020), çalışmasında dış göçlerin makroekonomik etkilerini Türkiye için araştırmıştır. ARDL yönteminin kullanıldığı çalışmada 1996-2016 dönemi ele alınmıştır. Enflasyon oranı, istihdam ve GSYİH değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, göç değişkeni ilgili dönemde istihdamı pozitif yönde etkilemektedir. Türkiye'ye gelen göç %1 arttığında istihdam %0,0006 oranında artmaktadır. Enflasyon göç modeline göre Türkiye'de ele alınan dönem için ülkeye gelen göçmen sayısındaki artış enflasyonu artırmaktadır. Türkiye'ye gelen göç %1 arttığında enflasyon %0.0038 oranında artmaktadır. Ayrıca göç büyüme modeline göre Türkiye ekonomisinde göç ve büyüme arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Esposito, Collignon ve Scicchitano (2020), 15 AB ülkesi için 1997-2016 yılları veri setini kullanmışlar ve göçün kısa ve uzun vadede işsizlik üzerindeki

etkisini incelemişlerdir. Çalışmada, İşsizlik oranı, GSYİH ve uluslararası göç değişkenleri ile Westerlund Eşbütünleşme testi ve Hata Düzeltme Modeline Dayalı (VECM) Panel Granger nedensellik analizleri gerçekleştirilmiştir. Çevre ülkeler ve bir bütün olarak 15 AB ülkesi şeklinde iki grup analize dâhil edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre uzun vadede göçün yalnızca çevre ülkelerde işsizliği azalttığı sonucuna varılırken, kısa vadede ise göçün tüm örneklem için işsizliği azalttığı sonucuna varılmıştır.

AboElsoud, AlQudah ve Elish (2020), 1980-2017 verilerini kullanarak Avustralya’da göçün işsizlik üzerine etkisini araştırmışlardır. Çalışmada işsizlik oranı, net yurtdışı göç, kişi başı GSYİH ve saatlik ücret oranı değişkenleri ile Eşbütünleşme analizi kullanılmıştır. Elde edilen eşbütünleşme testi sonuçlarına göre Avustralya’da işsizlik oranı, net yurtdışı göç ve kişi başına düşen GSYİH arasında uzun vadeli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, net yurtdışı göç, uzun vadeli işsizlik oranının düşmesine sebep olmaktadır.

3. KAVRAMSAL, TEORİK VE HUKUKSAL BOYUTUYLA GÖÇ

İnsanlığın varoluşu ile başlayan hareketlilik hali sonucunda göç olgusu ortaya çıkmıştır. Toplumun ekonomik kültürel ve sosyal dinamiklerini etkileme potansiyeline sahip olan göç bu bölümde farklı yönlerden incelenecektir.

3.1. Göç Olgusu

Gerçeklikle özdeşen göç yaklaşımının ortaya çıkışına vesile olan olgu, yaşam alanlarıyla ilgilidir. Bu kapsamda insanlar ilk olarak yaşamlarını sürdürebilecekleri tarım ve hayvancılık açısından elverişli alanlara göç etmişlerdir. Aynı şekilde göç insanların kalıcı ya da geçici olarak bir yerden başka bir yere taşınması şeklinde de tanımlanabilir. Burada önemli olan durum yer değiştirme olayıdır. Genellikle birçok kurum ya da kişiler göçle ilgili farklı tanımlar yapmıştır. Konunun önemine atfen bu başlık altında birkaç farklı tanıma yer vermek gerekmektedir.

Göç, “ekonomik siyasi ve toplumsal nedenlerle bireylerin ya da toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye taşınması veya bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine taşınması” şeklinde ifade edilebilir (TDK, 2020).

1961 yılında 20 ülkenin katılımıyla kurulan daha sonraki katılımlarla üye sayısını 38’e yükselten sosyo-ekonomik sorunları çözmek amacıyla taşıyan OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) tanımına göre göç, insanlık tarihinin vazgeçilmez unsurudur. İlaveten, insanların kendi ülkelerine kıyasla daha gelişmiş olan ülkelere taşınma hikâyesidir (OECD, 2019).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nün göç terimleri sözlüğüne göre “migration” yani göç, “uluslararası bir sınırı geçme veya devlet içinde yer değiştirme hareketi” olarak tanımlanmaktadır. Bu göç sürecinden etkilenenlerin ise yerinden edilenler, mülteciler ve ekonomik sebeplerden göç edenler olduğu belirtilmektedir (IOM, 2019).

Uluslararası Göç Örgütü’ne göre göç tanımı; “uzunluğuna, niteliğine ve sonuçlarına bakılmaksızın, zorunlu göç eden mültecilerin ve/veya sığınmacıların, aile birleştirilmesinden yararlananların, ülkesinde yerlerinden edilmiş kişilerin, ekonomik ya da diğer sebeplerle başka bir ülkede yaşamak isteyenlerin veya yasal olmayan yolları tercih edenlerin göçlerini” kapsamaktadır (IOM, 2019: 9).

Türkiye Göç İdaresi tarafından kabul edilen tanıma göre göç, “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi durumudur”. Ayrıca bu tanıma göre, süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucunu doğuran nüfus hareketleri de bu kapsama dâhil edilmektedir. Başka bir deyişle, mülteciler ve

iradesi dışında göçe zorlanan kişiler de göçmen kapsamına dâhildir (Göç İdaresi, 2020).

Göç her ne sebeple gerçekleşirse gerçekleşsin insan doğasında var olan önlenemez bir içgüdü sonucunda ortaya çıkmaktadır (King, 2012: 4).

Göç ekonomik olarak veya toplumsal çevre faktörlerinin etkisiyle daha iyi yaşam standartlarına sahip olabilmek adına ister iradi olsun isterse irade dışı yani zorunlu olarak yaşanan yerden farklı bir yerleşim yerine taşınmanın genel adıdır (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 250).

Lee (1966)'ya göre sürekli ya da geçici yer değişikliği olarak tanımlanabilen göç ne kadar kısa ve kolay ne kadar zor ve uzun olsa da her göçün bir başlangıç ve bitiş noktası ve çeşitli engelleri vardır (Lee, 1966: 49).

Göç, “toplumsal varoluş şekli olarak toplumun her alanını etkileyen ayrıca kendi karmaşık dinamiklerini oluşturan bir süreç” olarak tanımlanabilir (Castles, 2008: 30). Başka bir ifadeyle göç, her çağda ve her toplumda var olan ve var olmaya devam eden yani süreç gerektiren bir olgudur.

Kapsayıcı bir tanım olarak göç, “ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirmedir”. Eğer göç bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşiyorsa iç göç olarak ifade edilirken, ülke sınırını aşıyorsa dış göç olarak isimlendirilir. Aynı zamanda dış göçü uluslararası göç olarak da tanımlayabiliriz (Bostan, 2018: 41).

Evensellik boyutuna dikkat çeken Koçak ve Terzi (2012)'nin tanımına göre göç, insanların ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel sebepler dolayısıyla buldukları yerden başka bir yere hareket etmeleri olarak belirtilen genel bir isimdir. İnsanlığın en eski tarihlerinden bu yana süregelen göç olgusu, dünyanın her yerinde görülebilecek bir durumdur ve bu olgu gelecekte de devam edecektir. Çünkü göç süreklilik arz eden bir kavramdır (Koçak ve Terzi, 2012: 164).

Göç kavramını sadece bireysel ya da kitlesel hareketlilik olarak değerlendirmek yeterli olamayacağı için göçü ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında ele almak gerekmektedir. Burada ev sahibi ülke ve göç veren ülke birlikte değerlendirilmelidir. Göç olgusunun çok boyutlu ele alınması daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Ayrıca göç kavramına iç göç ve dış göç olarakta vurgu yapmak gerekmektedir (Adil, 2020: 4).

3.1.1. İç Göç

İç göç en genel ifadeyle insanların ülke sınırları içerisinde yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir. Ülke içerisindeki nüfusun bir yerden başka bir yere hareket etmesidir. İç göç kırdan kente doğru gerçekleşebileceği gibi kentten kırsal

bölgeye ya da kentten kente de gerçekleşebilmektedir. Fakat genellikle kırdan gelişmiş merkezlere doğru göç gerçekleşmektedir (Akan ve Arslan, 2008: 16).

Bir ülkenin sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların bölgesel farklılıklar sebebiyle ikamet ettikleri bölgeden başka bölgeye doğru yer değiştirme hareketine iç göç adı verilmektedir. Bu göç türünde ülke nüfusunda herhangi bir değişiklik ortaya çıkmamaktadır. Fakat ülkenin kültürel ve ekonomik yapısında değişim meydana gelmektedir (Tümertekin, 1968: 35).

Başka bir iç göç tanımına göre, nüfusun ülke içerisindeki iki nüfus sayımı arasındaki ikametgâh farkı iç göç olarak ifade edilebilir (Parasız ve Bildirici, 2002: 139). Buna göre, iki nüfus sayımı arasındaki yerleşim yerlerinin farklı olması bireylerin bu bölge nüfusundan göç ettiklerini gösterir.

İç göçe ilişkin diğer bir tanımlamada, geçici göçler üzerinedir. Daha çok ekonomik nedenlerle yapılan geçici göç, geriye dönüşü olan yer değiştirmeler şeklinde tanımlanabilir. Mevsimlik göçler ise başka bir iç göç türüdür. Mevsimlik göçler, günlük veya kısa dönemli göçler olarak tanımlanabilir. Son olarak görev nedeniyle buldukları mekânları değiştirmek zorunda kalan bireylerin yaptığı göçlere transfer göçler denilmektedir (Bayraklı, 2007: 19).

Genellikle iç göçlerin çoğu iş bulma amacıyla gerçekleşmektedir. Tarım sektöründeki GSYİH'den alınan payın düşüklüğü, başka bir ifadeyle kırsal/kent başına olan gelirin düşüklüğü insanları kırdan kente doğru göç etmeye yöneltmektedir. Genellikle gelişmekte olan ülkelerde iç göç kırdan kente doğru gerçekleşmektedir (Şahin vd., 2021: 13).

Tanımlardan yola çıkacak olursak aslında iç göçü kısaca ekonomik yoksunluk sebebiyle iş yoğunluğunun daha yoğun olduğu kent merkezlerine göç etmek ya da terör doğal afet gibi nedenlerle ülke içerisinde yer değiştirmek olarak tanımlayabiliriz. Ayrıca metropol şehirlerin gürültüsünden sıkılan insanların köy hayatını tercih etmesi de bu iç göç kapsamında yer almaktadır.

3.1.2. Uluslararası Göç

Genel tanımıyla ele alındığında uluslararası göç, bir ülkeden başka bir ülkeye gerçekleşen nüfus hareketi olarak ifade edilebilir. Uluslararası göç hukukuna göre insanların bir süreliğine veya daimi olarak yaşadıkları yerden başka bir ülkeye yerleşmeleri şeklinde tanımlanabilmektedir (Çayan, 2018: 6).

Bireylerin bilgilerini, tecrübelerini ve becerilerini kendi ülkelerinden farklı ülkelerde kullanabilme becerisi beşeri sermaye yaklaşımına göre uluslararası göçü ifade etmektedir (Ogunleye, 2016: 5).

Ülke sınırları dışına gerçekleştirilen göç, dış göç olarak tanımlanabilmektedir. Dış göç, ekonomik ya da ekonomik olmayan nedenlerden dolayı gerçekleşebilmektedir. Daha iyi koşullarda çalışma isteği, ekonomik unsurlar

yanında eğitim farklılıkları, çevresel problemler, savaş ve rejim değişikliği sebebiyle gerçekleştirilen göçler de dış göç kapsamına girmektedir (İlinceliler, 2019: 12).

Özellikle son yıllarda artan savaş ve güvenlik endişesi gibi unsurlar uluslararası göç eğiliminde bir artış meydana getirmektedir (Yılmaz, 2014: 1689). İlâveten uluslararası göç gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru gerçekleştirilebilirken az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yine az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleşebilmektedir. Başka bir ifadeyle uluslararası göç kuzeyden kuzeye ya da güneyden güneye doğru gerçekleşebilmektedir (Keeley, 2009: 31).

3.2. Uluslararası Göç Türleri

Uluslararası göç türleri nitelik, içerik, kapsam ve hukuki açıdan sınıflandırmak mümkündür. Burada zorunlu göç, gönüllü göç, işgücü göçü, geçici göç, kalıcı göç, beyin göçü, düzenli ve düzensiz göç, mülteci, sığınmacı ve göçmen şeklinde ayırım yapılabilmektedir.

3.2.1. Zorunlu Göç

Zorunlu göç: savaşlar, çevresel felaketler, kimyasal ya da nükleer saldırılar nedeniyle kişilerin geçim kaynaklarını, yaşamlarını tehlikeye sokan doğal ya da insani sebeplerden dolayı yaşanan göç hareketleri olarak tanımlanabilmektedir (Uz, 2020: 13).

Belirli bir kimlikten veya tehditten kaçmak amacıyla bireyler zorunlu göç gerçekleştirebilmektedir (Oliver ve O'Reilly, 2010: 50). Başka bir deyişle zorunlu göç bireylerin kendi istekleri dışında yerinden edilmeleri yani buldukları alanı terk etmek zorunda kalmaları şeklinde ifade edilebilir. Savaşlar, doğal afetler, dini, siyasi ve etnik yöndeki baskılar, güvenlik gereksinimi, sosyal hizmetlerin yetersizliği ile temel gereksinimlerin karşılanmasındaki sıkıntılar zorunlu göçün gerçekleşmesine neden olan itici faktörlerdir. İlâveten kuraklık, iklim değişikliği, açlık ve kaynak yetersizliği zorunlu göçe neden olan diğer faktörleri oluşturmaktadır. Dahası kölelik, sömürgecilik, kaoslar ve ülke içi savaşlar da zorunlu göç olarak nitelendirilmektedir (Kara, 2015: 26).

Çevresel, kimyasal ya da nükleer felaketler ve açlık gibi nedenler de bireylerin zorla yerinden edilmesine neden olabilmektedir. Zorunlu göç eden bireylerin çoğu ülkelerinde hiçbir eşya alamadan kaçmak zorunda kalabilmektedir (Ruiz ve Silva, 2013: 773).

3.2.2. Gönüllü Göç

Gönüllü göç, bireylerin yaşam alanlarını kendi istekleri dâhilinde terk etmeleri sonucu ortaya çıkan göç türüdür. Gönüllü göçün gerçekleşmesinde çekici faktörler önemli bir paya sahiptir. (Özyakışır, 2013: 15). Başka bir deyişle bireylerin daha iyi hayat standardına sahip olma arzusu ve daha iyi koşullarda yaşama isteği gönüllü göçe sebeptir (Sayın vd., 2016: 3).

Gönüllü göçü her ne kadar göç eden insanların idaresi belirlese de bu göç türünde neredeyse tüm şartlar göç alan ve göç veren ülke arasındaki uzlaşmayla belirlenmektedir. Burada kişilerin bireysel olarak göç edecekleri ülkeye başvuru yapmaları gerekmektedir. Bu göç türünde kişilerin göç başvurusunda bulunması, başvurunun kabul edilmesi, göç alan ve göç veren ülkelerin resmi makamlarının öngördüğü koşulların yerine getirilmesiyle gerçekleşmektedir.

Diğer göç türlerinden farklı olarak gönüllü göç türünde, ön plana çıkan şey bu göç türünün tamamen isteğe bağlı olarak gerçekleşmesidir. Daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteği, değişik yerlerde, farklı kültürlerle iç içe yaşama isteği veya macera arama isteği bu göç türüne sebep olabilmektedir (Kara, 2018: 27).

Genellikle gönüllülük esasına dayanan bu göç insanların arzularından kaynaklanmaktadır. İnsanların özellikle emekli olduktan sonra yaşamlarının geri kalanını başka yerde geçirmek üzere gerçekleştirdikleri göç hareketleri gönüllü göç hareketi kategorisinde yer almaktadır (Özyakışır, 2012: 12).

3.2.3. İşgücü Göçü

IOM'un terimler sözlüğü tanımına göre işgücü göçü: "istihdam amacıyla kişilerin anavatanlarından ayrılarak başka bir devlete gitmeleri" şeklinde tanımlanmaktadır. Çoğu devletin göç kanunlarında ele alınan işgücü göçü, bazı devletler tarafından kendi ülkelerinden yapılan işgücü göçünü düzenlemek ve yurtdışındaki vatandaşları için fırsatlar yakalamak için de kullanılmaktadır (IOM, 2013: 49).

İnsanların farklı ülkelere göç etme nedenleri arasında ekonomik temelli göçler önemli bir yere sahiptir. Bireyler daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak veya daha iyi hayat standartlarında yaşamak için göç edebilmektedirler. Bireyler ailelerine daha iyi yaşam sunabilmek adına işgücü göçü gerçekleştirebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde insanlar genellikle tarımla uğraşmakta ve bundan dolayı sanayileşme yolunda olan gelişmiş ülkelere göç daha iyi iş imkânına sahip olmak isteyen bireyler tarafından yapılmaktadır. İnsanları işgücü göçüne yönlendiren bireylerin bu konuya ilgilerinin artmasını sağlayan daha iyi iş imkânları elde edebilecekleri düşüncesi ve hayat kalitesinin artabileceği fikridir (Fichter, 1994: 155-156).

İşgücü göçü, esasen bir ülkede meydana gelen işgücü açığının bir diğer ülkedeki işgücü fazlasıyla giderilmesi şeklinde tanımlanabilir. Genellikle gelişmiş ülkelere oranla gelişmekte olan ülkelerde vasıfsız işgücü daha fazladır ve ucuz işgücü gelişmiş ülkelerde pahalı işgücünün yerine kullanılabilir (Sayın vd., 2016: 3).

İşgücü göçü kendi arasında nitelikli ve niteliksiz işgücü göçü olarak ayrılabilir. Nitelikli işgücü göçü en az üniversite mezunu kişilerin daha iyi yaşam fırsatlarından yararlanmak amacıyla göç etmesi iken niteliksiz işgücü göçü en az üçüncü derece eğitim seviyesinde olmayan kişilerin ekonomik nedenlerle yine yaşam koşullarında daha iyi fırsatlar yakalamak amacıyla gerçekleştirdiği göç türüdür (Uz, 2020: 16).

Doğdukları ülkeleri terk etmek zorunda kalarak yaşamlarını idame edebilmek adına işgücü göçü gerçekleştiren göçmenler, göç ettikleri ülkelerde çeşitli sıkıntılara maruz kalabilmektedirler. Özellikle sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen emek göçü bireylerin bu ülkelerde hem göçmen olmalarından hem de azınlık durumunda olmalarından dolayı sıkıntılarla karşılaşmalarına neden olmaktadır (Yıldırımoglu, 2005: 2).

3.2.4. Geçici Göç

Kalıcı olması planlanmayan genellikle geçici olan belli bir ülke ya da bölgeye bir süreliğine gerçekleşen göç türü geçici göçtür. Genellikle turizm amaçlı veya eğitim için gerçekleştirilirken kimi zaman da kültürel ziyaretler ya da dini ziyaretler şeklinde gerçekleşen göç kişinin isteğine bağlı olarak gerçekleşmektedir (Ari, 2018: 56).

Mevsimlik göçler geçici göç kapsamında yer almaktadır. Burada yılın belirli aylarında çalışma amacıyla (pamuk fındık toplamak gibi) ya da dinlenmek için (bağ evi kullanımı gibi) mekân değişikliği gerçekleştirilir (Sağlam, 2006: 34).

Mevsimlik göçlerle sürekli göçler arasındaki en önemli fark zamandır. Sürekli göçler genellikle geri dönmek üzere yapılan göçler iken mevsimlik göçlerde zaman kısadır ve geri dönüş planı vardır (Koçak ve Terzi, 2012: 171).

Geçici göçlerde temel olan şey geri dönüş planının olması ve zaman kavramının kısa süreli olmasıdır. Geçici göçlerden en belirgin olanı mevsimlik göçlerdir. Bu göç türünü sürekli göçten ayıran temel unsur sürekli göçte uzun süreli geri dönüş planının olmaması söz konusu iken geçici göçte kısa süre ve geri dönüş planı vardır.

3.2.5. Kalıcı Göç

Göç edilen ev sahibi ülkede bir süre kaldıktan sonra bu ülkenin kanunları dâhilinde ev sahibi ülkeden sürekli oturma izni almış veya sürekli çalışma izni

almış kişilerin gerçekleştirdikleri göçler kalıcı göç olarak tanımlanabilir. Kalıcı göçmenler göç ettikleri ülkede daimi ikamet iznine veya daimi çalışma iznine sahip olduklarından dolayı işleri olmasa bile bu ülkeyi terk etmelerine gerek yoktur. Ayrıca eğer isterlerse aile bireylerini de yanlarına alabilmektedirler (Nakhoul, 2014: 9).

İnsanların yaşadıkları ortamı temelli olarak terk etmeleri ve başka bir yerde hayatlarını devam ettirmeleri de bu göç kapsamındadır. Gönüllü ya da zorunlu göçler sürekli göçler başlığı altında yer almaktadır. İnsanlar daha iyi yaşam standartlarına sahip olmak ve yeterince eğitim almak gibi çeşitli nedenlerle göç etme kararı verebilmektedir. Bireyler bu kararı kendileri verdiklerinde gönüllü göç ederken bazı durumlarda bu karar bireyin isteği dışında gerçekleşebilmektedir. İşte bu noktada zorunlu göç kavramı ortaya çıkmaktadır. Savaş, doğal afet veya siyasi baskılardan dolayı zorunlu sebeplerden kaynaklanan göçler kimi zaman geçici göç olarak gerçekleşirken kimi zamanda kalıcı göç şeklinde gerçekleşmektedir.

Kalıcı göçte bireyler, bir kez göç ettikten sonra geri dönüşün maliyetli olması ve birçok sıkıntıyı barındırmasından dolayı göç ettikleri ülkede genellikle uzunca bir süre kalmaktadır (Ari, 2018: 56).

Sürekli ya da kalıcı göçü bireylerin bir ülkede kalma süresinde sınır olmaması şeklinde de ifade edebiliriz. Sürekli göçte kişiler göç ettikleri ülkede bir zaman sınırlaması olmadığını bilerek yaşamlarına devam etmektedir.

3.2.6. Beyin Göçü

Daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak, daha yüksek ücretlerde çalışabilmek adına eğitilmiş deneyimli niteliksel yönden kendini geliştirmiş insanların ulusal sınırları aşarak başka ülkelere göç etmesi beyin göçü olarak tanımlanabilmektedir. Kendi ülkelerinde görmedikleri destekleri başka ülkelerde gören kendini geliştirmek isteyen bireyler bu fırsatlar karşılığında göç edebilirler. Burada önemli olan fayda maksimizasyonudur. Bu durumda göç eden kişilerin göç ettikleri ülkenin gelişmesine katkı sağladıkları görülürken göç veren ülke için dezavantaj oluşturdukları ifade edilebilir.

Beyin göçü, insanların en verimli oldukları çağlarında başka bir ülkeye gidip dönmemesi olarak tanımlanabilmektedir. Bu insanların beyin göçünü gerçekleştirdiğini ifade etmek için kalifiye eleman olmaları yani iyi eğitim görmüş üreten insan olmaları gerekmektedir. Ayrıca bu insanlar genellikle araştırma yapmak ya da çalışma yapmak için göç etmektedir. Tarihe baktığımızda insanların genellikle toprak ve doğal kaynaklar için savaştıkları söylenebilir; fakat yeni dönemde ortaya çıkan savaşlar genellikle teknolojiyi ele

geçirmek ve kontrolünü sağlamak için yapılan savaşlardır. Gelecekte ise insanları bekleyen savaş türü beyin göçünden kaynaklı olacaktır (Kaya, 2003: 3).

Beşeri sermaye eksikliğinin, yoksul ülkelerin yoksul kalmasının ana nedeni olduğu konusunda güçlü bir fikir birliği bulunmaktadır. Burada göç politikaları geliştirirken sadece yüksek vasıflı kişiler hedef alınarak gerçekleştirilirse bu en iyi yeteneklerin fakir ülkelere zengin ülkelere çekilmesi riskini ortaya çıkarabilir (Stark, 2004: 15).

Bireyin daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak istemesi, daha iyi şartlarda çalışmak istemesi ya da ülkesinde çalışmalarının yeterince değer görmemesi beyin göçüne neden olmaktadır. Bazen de daha iyi şartlarda eğitim görmek isteyen bireylerin gerçekleştirdiği göç beyin göçü olarak nitelendirilebilir. Çünkü bu bireyler eğitim görmek istedikleri ülkeden geri dönüş yapamayabilirken bu da göç veren ülke için bir kayıp olabilmektedir.

Gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen göçler özellikle 1970'lerden sonra artış göstermiştir. Bu göçler genellikle eğitim görmek isteyen öğrenciler veya araştırma yapmak isteyen yetenekli bireyler tarafından gerçekleştirilmiştir. Burada gelişmiş ülkeler değerlendirildiğinde nüfus artış hızlarının düşük olduğu görülmektedir. Üretimin sürekliliğini sağlayabilmek için yetişmiş insan kaynağını ithal etmek gelişmiş ülkelere avantaj sağlamaktadır. Çünkü gelişmiş ülkelerde eğitim pahalı ve üretilen ürünlere talep fazladır. Gelişmiş ülkelerde yüksek teknolojik gelişme var olup sürekli kitlesel üretim yapma imkânına sahiplerdir. Gelişmiş ülkeler tam olarak bu sebeplerden kendi ülkelerinden pahalı işgücü sağlamak yerine ucuz işgücü ithal ederek bu hizmet ve üretim ihtiyacını karşılamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler değerlendirildiğinde ise ücret-maaş eşitsizlikleri, eğitilmiş işgücü için arz talep dengesizlikleri, plansız programsız eğitim sistemi ve araştırma olanaklarının azlığı beyin göçünün sebepleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu sebeplerden dolayı özellikle iyi eğitim görmüş kalifiye eleman dediğimiz bireyler gelişmekte olan ülkelere doğru göç etmekte ve beyin göçü dediğimiz olgu gerçekleşmektedir (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 968).

3.2.7. Düzenli ve Düzensiz Göç

Yasal açıdan ele alındığında uluslararası göç, düzenli ve düzensiz göç olarak ikiye ayrılır. Düzenli göç yasal çerçevede gerçekleşen göç şeklinde tanımlanırken; düzensiz göç ise ülkenin yasalarını ihlal ederek ülkeye giriş yapan ülkede bulunma hakkı olmayan kişilerin ülkeye göçmen olarak gelmesi şeklinde tanımlanabilir. Düzenli göç ya da düzensiz göç ülkenin yasaları dâhilinde gerçekleşirken bazı durumlarda bu yasalar ülkenin işgücü talebine göre değişiklik gösterebilmektedir (Doğan, 2017: 318).

Vatandaşı olduğu ülkeden maddi imkânsızlık veya suç kaydı sebebiyle yasadışı yollarla ayrılmak zorunda kalan ve yeni bir ülkeye ulaşmaya çalışan kişiler, düzensiz göçmen veya yasadışı göçmen olarak adlandırılır. Bu göçmenler genellikle göç ettikleri ülkenin yasalarını ihlal ederek ülkeye giriş yaparlar. Ayrıca bu göç türünü gerçekleştiren kişilerin göç ettikleri ülkede kalmak için yasal bir hakkı bulunmamaktadır (Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetler Müdürlüğü: Göç İstatistik Raporu, 2017: 3).

Düzensiz göç, devletler tarafından kontrol edilemeyen sınır ötesi hareketler şeklinde ifade edilebilir. Ülkeler göç alırken çeşitli kısıtlamalar getirebilmektedir. Bu kısıtlamaları aşan yasalara aykırı hareket eden kişiye düzensiz göçmen denilebilmektedir (Aras, 2013: 1).

Bu açıklamalar dahilinde düzensiz göçmenler:

- ✓ Sahte belge kullanarak ya da sınır kontrollerinden kaçarak bir ülkeye yasadışı yollardan giren göçmenler,
- ✓ Göçmen olarak yasal yollardan girip daha sonra yasa dışı konuma düşenler örneğin; turist olarak gelip süresi içinde geri dönmeyenler veya mülteci olarak giriş yaptıktan sonra ülkelerindeki sorun bitmesine rağmen geri dönmeyenler,
- ✓ Kaçak yolla çalışan işçiler yasal olarak gelmiş olsalar bile bu gruba dahil olurlar (Şimşek, 2018: 6).

3.2.8. Mülteci

“Vatandaşı olduğu ülkede ikamet etmeyen ve dini, ırkı, siyasi düşüncesi ya da belirli bir sosyal gruba dâhil olması sebebiyle haklı sebeplerle zulme uğramaktan korktuğu için kendi ülkesine dönmeyen veya dönmek istemeyen kişiler” mülteci olarak adlandırılır (Türk Kızılayı Göç ve Mülteci hizmetler Müdürlüğü Göç İstatistik Raporu, 2017: 2).

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (1948)’de ise bir mülteci tanımı verilmemiş; fakat bildirgenin 14. maddesindeki “Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir” ifadesiyle iltica hakkı temel bir insan hakkı olarak ilan edilmiştir (Barkın, 2014: 335).

Mülteci kavramı temelde “bazı nedenlerle kendi ikametgâhını terk etmeye zorlanan ve bu nedenle kaçmak zorunda kalan kişi” olarak tanımlansa da uluslararası yasal literatürde “kendisini ülkesinin veya milliyetini taşıdığı ülkenin dışında bulan yabancı” olarak tanımlanmaktadır (Gülbahar, 2020: 8).

Mülteci denildiğinde akla gelen, katlanılmaz koşullardan kaçmaya çalışan kişidir. Kaçan kişi özgürlük veya güvenlik için geldiği yerde genellikle

umduğunu bulamaz. Fakat genellikle kaçışın en büyük nedeni özgürlük ve güvenliğe duyulan ihtiyaçtır (Türkkan, 2019: 9).

Mülteci (refugee) kavramı, hayati endişe duyulan durumlarda, iç savaş, kargaşa, çatışma gibi olaylarda ülkelerini terk etmek zorunda kalan bireyler için kullanılmaktadır (Stasiulis ve Ross, 2006: 332). Bir ulus kimliğinden yoksun olan bireyler vatansız (devletsiz) olarak ifade edilirken, diplomatik korumadan yoksun olan bireyler mülteci olarak adlandırılmaktadır (Arendt, 1998: 278).

Mültecilerin dünya nüfusu üzerinde sayılarının giderek arttığı görülmektedir. Ama asıl sorun mültecilerin sayılarının giderek artması değil onların ulaştıkları ülkede sosyal hayata sağladıkları uyum ve gösterdikleri tutum ve davranışlardır.

3.2.9. Göçmen

Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Fakat bu kavramla ilgili genel ve özel olarak birkaç tanım yapmak mümkündür. Birleşmiş Milletler göçmeni, “sebeplerinin gönüllü olup olmaması göç yollarının düzenli ya da düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey” olarak tanımlamaktadır (Göç Terimler Sözlüğü, 2013: 37).

Ekonomik koşullardaki olumsuzluklar veya buldukları ortamdan hoşnut olmama sebebiyle, başka ülkelere yasal veya yasadışı yollarla giden ve orada hayatlarını sürdüren yabancılar da “göçmen” olarak tanımlanabilir. Ekonomik göçmen olarak ifade edilen bireyler ise özellikle ekonomik refaha ulaşamayan ve sosyal koşulların yetersiz olduğunu düşünerek bulunduğu yeri terk eden bireylerdir. Ekonomik göçmen olarak adlandırılan bu göçmenler, mültecilere tanınan haklardan yararlanamamaktadır (Ziya, 2012: 232).

Göçmen siyasi, dini ya da ekonomik sebeplerden dolayı ülkesini terk eden kişi olarak tanımlanabilir.

Göçmen kişinin 3 özelliği;

- ✓ Hukuki statüsüne
- ✓ Hareketin gönüllü olup olmadığına
- ✓ Kalış süresinin uzunluğuna

bakılmadan değerlendirilmektedir (IOM Türkiye, 2019: 9).

Burada mültecilik kavramının yasal statü olarak göçmenlik kavramından ayrıldığını ifade etmek gerekmektedir. Göç etme nedenleri açısından değerlendirildiğinde, mülteciler mal varlıklarını geride bırakarak yaşam haklarının ellerinden alınabileceği korkusuyla daha güvenli bir ülkeye zorunlu olarak giden kişilerdir. Niyet açısından değerlendirdiğimiz zaman ise mültecilerin korku ve baskıyla zorunlu hareket ettikleri görülmektedir. Son

olarak olanaklar açısından değerlendirdiğimizde ise mülteciler zorlayıcı koşullar nedeniyle ani hareket etmek zorunda oldukları için zorlu bir yolculuk gerçekleştirmektedirler (Ziya, 2012: 232).

Burada özellikle değerlendirilmesi gereken nokta mülteci ve sığınmacı göçmen kişidir; fakat her göçmen mülteci ya da sığınmacı değildir (Ziya, 2013: 233).

3.2.10. Sığınmacı

IOM Türkiye Raporu'na göre, sığınmacı: “kendi ülkesinin dışındaki bir ülkede zulüm ya da ciddi zarar dolayısıyla korunma isteyen ve ilgili uluslararası ve ulusal enstrümanlar kapsamında mülteci statüsü için başvuruya ilişkin bir karar bekleyen kişidir” (IOM Türkiye, 2019).

Kendi ülkesinden farklı bir ülkede bulunan ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesinden dolayı zulüm görmekten haklı sebeplerle korkan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen kişiler sığınmacı olarak nitelendirilmektedir. Bu kişiler genellikle mülteci olabilmek için gereken şartları kendilerinde barındırmasına rağmen resmi otorite tarafından henüz mültecilik statüsü verilmeyenlerdir (Barkın, 2014: 335).

Ayrıca henüz başvuru yapamamış ya da başvuru sonucunu bekleyen kişilerde bu kapsamda yer almaktadır. Sığınma talep edenler başvuruda bulunup henüz koruma altına alınmamış kişilerdir. Burada başvurusu kabul edilmeyenler ya da olumsuz sonuçlananlar ülkelerine geri gönderilmektedirler. Eğer başvuru yapan kişi kabul edilip sığınmacı ya da mülteci kanunlarına tabi tutulursa sınır dışı edilerek ülkelerine geri gönderilmeleri söz konusu değildir.

M.Ö. 2000'li yıllara kadar dayanan sığınma olgusu ve mülteci kavramı, sınırların kesin ve belirgin hatlarla belirlenmediği durumu belirtmektedir. Bu dönemlerde dahi söz konusu kavramlarla karşılaşılması konunun ne kadar önem arz ettiğini bir kez daha gözler önüne sermektedir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1010).

3.3. Uluslararası Göçün Nedenleri

Tarihte göç çok farklı sebeplerle gerçekleşen bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası göç etme sebepleri arasında birçok neden yer almaktadır. Dünya çapında farklı nedenlerle birçok insan göç etmektedir. İster farklı ülkelerin avantajlarından yararlanmak için olsun ister zorunluluklardan kaynaklı olsun insanoğlunun bulunduğu yeri terk etmesi sonucunda ekonomik ve sosyal olarak birçok etki meydana gelmektedir.

Doğal afetler, savaşlar, kıtlıklar, ekonomik krizler, işgücü talebi, inanç, terör ya da merak duygusu göç etme nedenlerindedir. Ekonomik nedenler arasında

daha iyi yaşama arzusu, daha iyi iş imkânları ya da kendisinin ve ailesinin yaşam standartlarını yükseltme isteği yer alırken ırk ayrımı, savaş, daha iyi eğitim olanakları ya da akrabalarına yakın olma isteği ekonomik nedenlerin dışında kalan nedenlerdir.

Göç mekânlar arası bir hareket olduğundan dolayı hem çıkış yerini hem varış noktasını etkileyen coğrafi aynı zamanda demografik bir olaydır. Çünkü göç hem ev sahibi ülkenin hem de göç veren ülkenin nüfusu üzerinde etki yaratmaktadır. Nüfuslar arasındaki bu değişim özellikle de işçi göçünden kaynaklı olan değişimler ekonomiyi de etkilemektedir. Bu olay devletlerin giren ya da çıkan göçmenleri denetlemek istedikleri anda politik bir sorun haline gelebilmektedir. Burada göçmenlerin psikolojisinin bu olaylardan etkilenmesinden dolayı göç aynı zamanda sosyolojik bir olaydır. Çünkü göç edilen ülkelerin kültürel yapısı göçmenleri etkilerken aynı zamanda göçmenlerin kültürlerinden ev sahibi ülke etkilenebilmektedir (Bostan, 2018: 42).

Tablo 3.1. Uluslararası Göçü Etkileyen Faktörlere Örnekler (Kemal, 2019: 35)

Göçü Etkileyen Unsurlar	Kaynak Ülkeden Göç Etme Nedeni	Göç Edilecek Ülkeyi Belirleyen Nedenler
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none">• Yoksulluk• İşsizlik• Düşük Ücretler• Temel Sağlık ve Eğitim Hizmetlerinin Yokluğu• Çalışma Olanakları• Üretici Fiyatları• Tüketici Fiyatları	<ul style="list-style-type: none">• Yüksek Ücretler• İstihdam Olanakları• Daha Yüksek Yaşam Standartları• Kişisel ya da Mesleki Gelişim Olanakları
Sosyal ve Kültürel	<ul style="list-style-type: none">• İnsan Hakları İhlalleri• Etnik, Dini, Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık	<ul style="list-style-type: none">• Ailenin Yeniden Birleşmesi• Azınlık Grupların Toplu Göçü• Ayrımcılığın Olmaması• Ortak Dil• Kolonyal Bağlantılar• Eğitim İmkanları
Politik	<ul style="list-style-type: none">• Çatışma, Şiddet Olayları,• Güvenliğin Yokluğu• Zayıf Yönetişim• Siyasi İstikrarsızlık• Ayrımcılık• Çatışma Alanları• Doğrudan Baskılar	<ul style="list-style-type: none">• Güvenlik• Politik Özgürlük• Politik Teşvikler
Demografik	<ul style="list-style-type: none">• Nüfus Artışı (Büyüklüğü)• Nüfus Yapısı• Yüksek Doğurganlık Oranları• Hastalıkların Tekrarlanma Sıklığı	
Çevresel	<ul style="list-style-type: none">• Afet ve Doğal Olaylara Maruz Kalma• Toprak Verimliliği• Yaşanabilirlik• Yiyecek, Enerji ve Su Güvenliği	<ul style="list-style-type: none">• Toprak Verimliliği• Yaşanabilirlik• Yiyecek, Enerji ve Su Güvenliği

3.3.1. Ekonomik Nedenler

Uluslararası göçlerin en önemli nedenlerinden biri ekonomidir. Ülkelerin gelirleri göçün en temel belirleyicileri arasında yer almaktadır. Göç kararı ister ailenin tamamı tarafından verilsin isterse bireysel olarak, daha düşük gelir düzeyinden daha yüksek gelir düzeyine sahip olma temel amaçtır. Dolayısıyla genellikle göç kararı verilirken daha yüksek gelir düzeyine sahip ülkeler tercih

edilmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki GSYİH artışları bu ülkelere yönelen göç miktarında artışa neden olmaktadır. Aynı zamanda bu ülkelerdeki GSYİH miktarındaki artış bu ülkelerden başka ülkelere yönelen göç miktarını da azaltmaktadır (Muratoğlu ve Muratoğlu, 2016: 66).

Ekonomik nedenler göç etmenin başlıca sebepleri arasında yer almaktadır. Hem iç göçü hem de uluslararası göçü etkileyen faktörlerin başında ekonomik faktörler gelmektedir. Ekonomik faktörlerin başında ise ilk olarak ücret farklılıkları, gelir dağılımı farklılıkları ve yoksulluk yer almaktadır (Kemal, 2019: 36).

Daha yüksek ücret arayışı göçün temel ekonomik nedenleri arasında yer almaktadır. Ülkeler veya bölgeler arasındaki ücret farklılıkları göçün ekonomik nedenlerinin başında gelmektedir. Fakat burada göçün iradi olması göç edip etmeme kararının kişiye bağlı olması göçün gönüllü göç kavramı ile birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir (Çayırılı, 2020: 7).

Net gelirden meydana gelecek artışın yaşam boyu fayda sağlayacağı düşüncesi göç etmenin temel gerekçelerinden birisidir. Uluslararası göçün temel sebebi olarak göç veren ülke yani kaynak ülkelerin itici etkileriyle göç alan yani hedef ülkenin çekici etkenleri gösterilebilir. Bu doğrultuda düşük ücretler, vergi oranlarının yatırımları kısıtlayacak düzeyde yüksek olması, ekonomik istikrarsızlıklardan dolayı insanların gelecekte ekonomilerinin kötüleşeceği konusunda endişe duymaları, kötü çalışma koşulları, düşük sosyal haklar, gelişmiş ülkelere göre daha düşük kentsel yaşam kalitesi, yüksek öğrenimli kişilerin kendi bilgi alanlarında iş bulamamaları ve bu alanlar dışında istihdam edilmeleri, vasıflı işgücünün istihdam edilememesi ve bu insanların işsiz kalması ve işsizlik oranlarının yüksek olması ekonomik nedenli göç sebepleri olarak sıralanabilir (Bayraklı, 2007: 29).

Seyidoğlu (1996)'ya göre göç kararı verilirken insanlar bazı maddi ve manevi olan yükümlülükler üstlenmek zorundadır. Var olan işini kaybetmekten kaynaklanan maliyetler, ulaştırma masrafları veya göç edilen ülkede iş bulunana kadar katlanılması gereken maliyetler gibi maddi maliyetlerin yanında manevi maliyetler arasında yabancı bir kültüre ve topluma uyum sağlama ya da o ülkenin dilini konuşma zorunluluğu yer alır. Doğru bir göç kararı verebilmek adına burada maliyetleri kıyaslama yaparak en iyi kararı vermek gerekmektedir.

3.3.2. Sosyal ve Siyasal Nedenler

Günümüze dek göçlerin kaynağı olarak sadece ekonomik sebepleri göstermek doğru olmamaktadır. Burada şiddet, baskı ve savaş gibi unsurların da uluslararası göçün nedenleri arasında sıralanabileceği bir gerçektir. Sivil çatışmalar ve insan hakları ihlalleri de göç etme sebepleri arasındadır. Daha yüksek ücret düzeyi,

daha iyi yaşam koşulları ekonomik nedenler arasında yer alırken bunun yanı sıra ülke içindeki etnik farklılıklarından kaynaklanan ayrımcılık, rejim değişiklikleri, siyasal istikrarsızlık gibi nedenler göçün sosyal ve siyasal sebepleri arasında yer almaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde birçok eğitimli insanın yurt dışına göç etmesi ise siyasi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Kutlu, 1992: 28).

Sosyal baskı faktörleri arasında etnik, dini, ırksal ve kültürel zulüm bulunmaktadır. Savaş veya çatışma tehdidi de önemli bir itici faktördür. Öte yandan, ülkede şiddet olmasa bile insan hakları ihlallerinin yaşanması da ülkeden ayrılmak için bir itici sebep olabilmektedir. Dini ve etnik kimliklerin siyasallaşması devletler için de ciddi düzeyde çatışmalara neden olma potansiyeline sahiptir (Uz, 2020: 9).

Göç eden bireyler, daha çok ekonomik faktörleri değerlendirerek göç etseler bile bunun yanı sıra çocuklarının eğitimleri, akrabalarıyla yakın olma isteği veya dini özgürlüklerini kullanma gibi sosyal nedenlerle de göç edebilmektedir.

Siyasal istikrarsızlık, rejim değişiklikleri ve kayırmacılık gibi etnik farklılıklar sebebiyle bireyler göç edebilmektedir. İlaveten yabancı ülkede çalışıp ülkesine geri dönen vatandaşların kazandığı sosyal saygınlık ya da farklı ülkeleri gezip görme isteği gibi nedenler de göç etmeye sebep olabilmektedir. Bütün bu olgular sosyal ve siyasal olarak göç etmenin kapsamında yer almaktadır (Ünsal, 2019: 52).

3.3.3. Demografik Nedenler

Uluslararası göçün nedenleri arasında yer alan demografik nedenleri incelerken ülkelerin nüfus oranları değerlendirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde doğum oranlarının düşük olduğu; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde doğum oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu nüfus oranlarındaki farklılıklar bu ülkelerin ekonomilerini de etkilemektedir. Özellikle gelişmiş olan ülkelerdeki nüfus kıtlığı işgücü açığı problemini yaratırken gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde emek fazlası durumundan dolayı işsizlik problemi yaşanmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki bu işgücü açığı ücretlerin yüksek olmasına; fakat bu yüksek ücretlerin uluslararası rekabet gücünün azalmaması için fiyatlara yansımaması firmaların karlılığının azalmasına yol açmaktadır. Firmalar maliyetleri yükselten bu işçi ücretlerindeki artışların önüne geçebilmek adına yabancı işçi çalıştırmaya yönelmekte olup dolayısıyla bu ülkeler göç alan ülke konumuna gelmektedir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise işsizlik problemi çözümü tam tersine bu ülkeleri göç veren ülke konumuna getirmiştir. Buradaki işçiler düşük ücret ve işsizlik problemlerinden kaynaklı olarak daha iyi çalışma koşullarına sahip olabilmek ya da daha iyi ücretlerle çalışabilmek için öncelikle yurt içinde kırdan kente doğru sonrasında ise uluslararası göç etme yoluna girmektedirler (Ünsal, 2019: 52).

Değişken nüfus artış hızı işgücünün gelişimini belirleyen en önemli nedenlerdendir. Az gelişmiş ülkelerin nüfus artışının daimi ve çok olması en bariz demografik özelliklerindedir. Nüfusun büyüklüğünü ve artış hızını belirleyen etkenler ise doğum oranları, ölüm oranları ve dış göç oranlarıdır. Gelişmiş ülkelerdeki iş gücüne katılabilen nüfusun azlığı işçi ihtiyacını artırmakta ve bu az gelişmiş ülkelere göç alma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Gelişmiş ülkeler tam da bu nedenden işçi göçüyle ihtiyaç duydukları işgücünü karşılayabilmektedir (Çayırılı, 2020: 7).

Göç olgusunu nüfusun yaş ve cinsiyete göre bileşimi etkilemektedir. Ailevi bağları olmayan ya da eşi veya çocuğu olmayan gençlerin göç etmesi aile sahibi olan bireylere oranla daha kolaydır. Genç erkek bireylerin göç etme oranları bu bağlamda daha yüksektir. Ayrıca bireyin niteliği de göç oranlarını belirlemektedir. Çünkü günümüzde devletler göç politikaları uygularken ülkelere gelen göçmenlerin nitelikli olmasına önem vermektedir. Dolayısıyla nitelikli göçmenlerin ülkeye girişinde kolaylık sağlanabilmektedir (Bayraklı, 2007: 34).

3.3.4. Diğer Nedenler

Kişilerin yaşadıkları yeri terk edip başka yerlere taşınmalarının birçok nedeni bulunabilmektedir. Daha önce bahsettiğimiz sebeplerin dışında çevre faktöründen kaynaklı göç gerçekleşebilirken eğitim sistemlerindeki farklılıkların da göçe sebep olması söz konusudur. Ayrıca bilim ve teknolojiye uygulanan politikalar, ticaret amaçlı göçler gibi daha birçok neden göç etme kararını etkileyen unsurlar arasında sayılabilmektedir.

Küresel ısınmadan kaynaklı toprakların çölleşmesi insanlar için büyük problem teşkil etmektedir. Ayrıca ormanlık alanların daralması insanların yeşile özlem duymalarına sebep olurken, tarım topraklarının giderek daralması bireyleri göç etmek zorunda bırakabilir. Doğal çevrede ortaya çıkan tahribatlar, deniz seviyelerinin yükselmesi ile birçok yerleşim ve tarım alanının sularla kaplanması birçok insanın buldukları ortamı terk etmek zorunda kalmasına yani göç etmek zorunda olmasına sebep olmaktadır.

Çevre felaketlerinin küresel çapta olması, insanların buldukları alanlardan zorunlu olarak göç etmelerine neden olurken; aynı zamanda iklimde yaşanan değişiklikler gibi doğal felaketler, su ve toprak gibi kaynaklar üzerinde istenmeyen durumlar ortaya çıkarmaktadır. Bu ise insanların temel ihtiyaçları olan su gibi doğal kaynağa ulaşamamasından dolayı yine zorunlu göçe sebebiyet vermektedir (Tokatlı, 2011: 76).

İnsanların kendilerinin yol açtığı felaketler de göç etme sebepleri arasında yer almaktadır. Ekonomik gelişmenin ön planda tutulduğu gelişmiş ülkelerde çevre

faktörü ikinci plana atılmıştır. Bilinçsiz ve aşırı tüketim sonucunda çevrede meydana gelen hasarlar, doğrudan insan hayatını da etkilemiş ve dünyada pek çok bölgede kıtlık, hastalık ve aşırı kirlilik gibi olumsuz koşulların oluşmasına yol açmıştır. Bu olumsuz koşullar sonucunda da göç kaçınılmaz olmuştur (Tokatlı, 2011: 76).

3.4. Göç Teorileri

Uluslararası göçün süreçlerinin ve boyutlarının daha iyi bir şekilde anlaşılması için çeşitli göç teorileri bulunmaktadır. Uluslararası göçü açıklamaya yönelik olan bu teoriler başlıklar altında bu bölümde incelenmiştir.

3.4.1. Temel Kuramlar

Ekonomi, sosyoloji, coğrafya ve antropoloji gibi çeşitli bilim dallarının ilgi alanına giren göç kavramı teoride birçok kez tartışmalara yol açmış ve bu konuda birçok teori ortaya atılmıştır (Brettel ve Hollifield, 2000: 4). Göç olayını tam anlamıyla ifade edebilmek amacıyla ortaya çıkan çok sayıda teorinin olması göçle ilgili kapsamlı bir teorinin olup olmadığını gündeme getirmiştir. Fakat neredeyse insanlık tarihi kadar eskiye dayanan göç kavramının tek bir kavram ya da teori üzerinden anlaşılmasının zor olması birçok göç teorisinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Göç kavramının ekonomik olarak araştırılması Adam Smith'in "*Milletlerin Zenginliği*" (1976), adlı çalışmasına dayanmaktadır. A. Smith'in çalışmasında, göçün emek piyasasındaki mekânsal dengesizliklerden kaynaklandığı belirtilmiştir. Smith'in çalışmasından yaklaşık 150 yıl sonra ortaya atılan teoride Hicks (1932), göçün ilk olarak ücret farklılığından kaynaklanacağına yanı sıra net ekonomik avantajlardaki farklılıklar sebebiyle gerçekleştiğini iddia etmiştir. Ayrıca E. G. Ravenstein'in (1834-1913), 1985 yılında yayınladığı "*The Laws of Migration*" adlı çalışması göç çalışmalarının başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Develi, 2017: 1345).

Thomas R. Malthus göç çalışmalarına katkıda bulunanlar arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Malthus, göçün nedeninin hızlı nüfus artışlarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Malthus'a göre hızlı nüfus artışı bir süre sonra açlığa neden olacak ve bundan dolayı nüfus artışıyla beraber refah yerine açlık ve sefalet gelecektir. Malthus krizlerin nedenlerini de nüfus artışıyla beraber ortaya çıkan açlık ve sefaletle bağlamıştır. Malthus'a göre insanlar geç yaşta evlenmeli ya da hiç evlenmemelidir. Gelir seviyesi düşük olan insanlar ise mümkün olduğunca az çocuk sahibi olmalıdır (Han ve Kaya, 2004: 114).

Çağdaş göç teorileri ortaya çıkıncaya kadar göç hareketleriyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Çağdaş göç teorilerinin doğru anlaşılabilmesi için göç alanının temelini oluşturan erken göç teorilerine değinilmesi gerekmektedir.

Erken dönem göç teorilerini daha kapsamlı ele almak adına Ravenstein'in göç teoremine ve diğer göç yaklaşımlarına bu kısımda değinilecektir.

3.4.1.1. Ravenstein'in Göç Teoremi

Göç kuramları denilince akla ilk olarak Ravenstein'in göç kuramı gelmektedir. Ravenstein, 1885 yılında yayınladığı "*The Laws of Migration*" adlı makalesinde, göç kanunlarına ulaştığını ifade etmektedir. Kuram sanayileşme ve kentleşme olgusu ile birlikte çoğalan iş imkânları ve gelişen ulaşım imkânlarının bölgede yaşayan insanların Avrupa'nın iç bölgelerine ve Kuzey Amerika'ya yönelmesini sağladığını iddia etmektedir (Ravenstein, 1885: 198-199). Ravenstein, yedi adet göç kanunu belirlemiştir. 1885 yılında yayınlanan "*Göç Kanunları*" adlı çalışmasında İngiltere'nin nüfus sayımlarını ele almıştır (Kara, 2015: 30).

Göç Kanunları adlı makalesinde göç ile alakalı yedi kanunu ele alan Ravenstein, sanayileşme ve kentleşme üzerine dikkatleri çekerek iş fırsatları ve ulaşım ağlarındaki iyileşme neticesinde Avrupa ve Kuzey Amerika'ya doğru bir göç oluştuğu hakkında bilgi vermektedir (Çağlayan, 2006: 68). Ravenstein'in göç teorisi hakkında ortaya çıkardığı yedi kanunu şu şekildedir:

- Göç ve mesafe: Göç eden bireylerin çoğunluğu kısa mesafe için gerçekleşen göçleri tercih etmektedir. Nüfus hareketinin yönü ticaretin ve sanayinin büyük merkezlerine yönelik olarak yapılmaktadır (Değer, 2019: 7).
- Göç ve Basamak: İkinci göç kanunu ilk göç kanununun devamı niteliğinde değerlendirilmektedir. Endüstrileşme ve ticaretin gelişim göstermesiyle beraber kentte ortaya çıkan ekonomik büyüme, kentin çevresinde hayatlarını devam ettiren bireyleri hızla kente çekmektedir.
- Göçün Yayılma ve Emme Aşaması: Ravenstein'in yayılma ve emme süreci birbirini desteklemektedir. Yayılma kelimesi ile kastedilen göç dalgasının endüstrileşmiş ve gelişmiş olan bölgelere doğru gerçekleşmesidir. Endüstrileşme ve kentleşme derecesi ne kadar yüksek olursa göçün yayılma süreci de o kadar fazla gerçekleşmektedir. Yayılma ve emme sürecinde göç amaç değil araç olarak görülmektedir. Göç etmek amacıyla, şehirdeki ekonomik gelişmişlikten pay almak, daha iyi şartlarda yaşama isteği, yayılma ve emme sürecini de desteklemektedir. Gelişen endüstrinin gereksinim duyduğu iş gücü göç ile karşılanmaktadır. Neticede bölgeye gelen göç şehirde var olan sanayi merkezlerince emilmektedir.
- Göçün Zincirleşmesi: Göç alan yerleşim alanlarının zaman içerisinde göç verebileceğini de dile getiren Ravenstein, göçün zaman içinde birbirine bağımlı bir şekilde devam edeceğini ifade etmektedir. Ravenstein'e göre yaşanan her göç hareketi diğer göçü etkileyecektir. Dolayısıyla bir kez göç

başladığında zincirleme olarak diğer göç hareketlerinin de başlamasına sebebiyet vermektedir (Çakı, 2018: 22).

- Doğrudan Meydana Gelen Göç: Göçün adım adım değil direkt olarak sanayileşmiş ve kentleşmiş bölgelere doğru oluşunu açıklamaktadır.
- Kır Kent Arasındaki Yerleşim Farkı: Bu kanunda hem kentte hem de kırdaki yaşayan kişilerin yaşadıkları bölgelerden dolayı farklı yapısal özelliklere sahip oldukları açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple kırsal bölgelerde yaşayanların kentte yaşayanlara göre daha fazla göç etme eğiliminde oldukları söylenebilmektedir.
- Cinsiyet Farklılığı: Ravenstein, son olarak göç kanunlarında cinsiyet farklılığını ele almış ve kadınların daha çok göç etme eğiliminde olduklarını, kısa mesafeli göçlere daha çok yatkın olduğunu belirtmiştir (Nasırova, 2016: 6).

Ravenstein'in göç teorisinin, dönemine ait ekonomik bilgiler sunmakla beraber günümüzde var olan daha karışık göç olgusunun daha iyi bir şekilde anlaşılmasında yetersiz kaldığı savunulmaktadır. Ravenstein'in göç kuramlarına temel katkısı olarak ise yeni gelişen göç teorilerine zemin oluşturması gösterilebilmektedir (Çağlayan, 2006: 71).

3.4.1.2. Uluslararası Göçün İtme-Çekme Teoremi

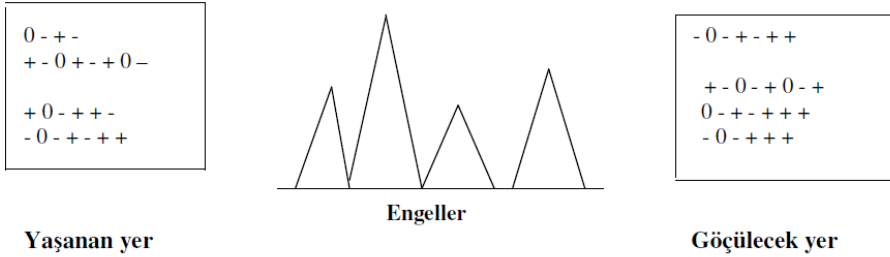
İtme-çekme faktörleri kuramı, göç teorileri arasında bilinen diğer önemli bir göç teorisidir. Bu teori Everett Lee tarafından 1966 yılında "*Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration)*" adlı makalesiyle gündeme gelmeye başlamıştır. Lee'ye göre Ravenstein göç teorisi, göç olgusu üzerine yoğunlaşan bir teoridir. Bu teoride göçmenin kendisi göz ardı edilmiştir. Ravenstein ve daha sonrasında yapılan göç teorileri göçmenlerin demografik özelliklerine ait bir yapı ortaya koymaktadır. Lee ise göçlerin karakteristik özelliklerinin neler olduğunu belirleyerek göçmenleri yönlendiren itici ve çekici faktörleri bulmaya çalışmıştır (Nasırova, 2016: 7).

Lee'nin göç teorisinde 4 temel faktör bulunmaktadır (Lee, 1966: 49-50) :

- ✓ Yaşanan yerle alakalı etmenler
- ✓ Gidilmesi düşünülen yerle ilgili etmenler
- ✓ Yaşanan yer ile göç edilecek hedef yer arasında bulunan engeller
- ✓ Bireysel etmenlerdir.

Bu 4 temel faktör, itme çekme teorisinin temel mekanizmasını ve öğelerini meydana getiren faktörler olarak sıralanmaktadır.

Lee (1966), “*A Theory of Migration*” adlı makalesinde göç hareketlerinin meydana gelmesinde farklı etmenlerin etkili olduğunu ifade etmektedir. Bunlar, kişilerin göç kararlarını almasını ya da almamasını sağlayan nötr, olumlu ve olumsuz etmenlerdir (Lee, 1966: 51).

Şekil 3.1. Yaşanan Yer, Göçülecek Yer ve Ara Engeller (Lee, 1966: 50)

Şekil 3.1’de göç hareketini gerçekleştirecek kişiler için (+), (-) ve (0) unsur bulunmaktadır. “+” çekici unsur olarak ifade edilirken, “-“ ise itici unsur olarak ifade edilmektedir. “0 (nötr)” ise ne itici ne çekici herkes için aynı anlamı ifade etmektedir. Örneğin, bir bölgenin iklim şartları güzel ise bu herkes için çekici unsur, olumsuz iklim koşulları varsa bu durum hemen hemen herkes için olumsuz bir unsur olarak görülmektedir. Bu unsurların çekici ve itici tarafları bireylerin durumlarına göre değişiklik gösterebilir ve bazı bireyleri aynı oranlarda etkilerken bazılarını ise farklı etkileyebilmektedir. Örneğin; bir yerden bir başka yere göç etmek istenildiği zaman gidilecek yerde iyi bir eğitim sistemine sahip okul mevcut ise, genç çocukları olan bir aile için (+) unsur olarak değerlendirilmekte olup çocukları olmayan bir ev sahibi için ise yüksek emlak vergisine neden olacağı için (-) unsur olarak değerlendirilir. Vergi yükümlülüğü olmayan bekâr bir erkek için ise durum farksızdır (Lee, 1966: 50).

İtme çekme kuramında aradaki engelleri minimize eden en önemli unsur teknolojik düzeyde meydana gelen artıştır. Lee’ye göre teknolojik düzeyin artmasıyla beraber aynı zamanda iletişim de kolay hale gelmektedir. Öte yandan ulaşım masrafları da ortalama gelir düzeyine göre azalacaktır. Üstelik yaşanan yer ile hedef yerdeki çekici ve itici unsurların dengesinde herhangi bir değişiklik bulunmazken, tek başına teknolojinin gelişimi dahi göç olgusunu artıran bir netice meydana getirmektedir (Lee, 1966: 54).

• İtici Güçler

İtici güçler arasında tarımsal toprağın yetersizliği, düşük gelir ve işsizlik ile belli bölgelerdeki arazi olaylar gösterilmektedir. Maddeler halinde itici güçler açıklanacak olursa;

- Tarımsal Toprağın Yeterli Olmaması: Toprak kırsal bölgelerde temel geçim kaynağı olarak görülmektedir. Bölgede toprağın yeterli olmaması ya da adil bir şekilde dağılmaması yaşamayı daha zor hale getirmektedir. Makineleşme ile ortaya çıkan işsizlik, bölgede yaşayan bireyleri göç etmeye zorunlu hale getirmektedir (Çelik, 2005: 151-152).
- Düşük Gelir Seviyesi ve İşsizlik: Ülkeler arası geçerli olan “Karşılaştırmalı Üstünlükler” teorisinin, bölgesel seviyede de geçerli olduğu kabul edilmektedir ve karşılaştırmalı ekonomik fırsatların bölgeler arası göç teorilerinde yer alan hareket ettirici bir güç olduğu düşünülmektedir (Şimşek, 2018: 25).
- Arızılı Olaylar: Göç hareketi isteğe bağlı olarak gerçekleşen gönüllü göç ve isteğe bağlı olmadan istem dışı zorunlu göç olarak ayrılmaktadır. Savaşlar ve doğal afetler zorunlu göçe sebep olurken genellikle ekonomik nedenler, daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteği gönüllü göçe sebep olmaktadır. Bir bölgede ortaya çıkan cinayet, terör olayları ya da kan davası gibi kargaşa ortamları da bireylerin göç etmesinde itici rol oynayan etmenlerdir (Şimşek, 2018: 25).

• Çekici Güçler

- Yüksek Gelir ve İstihdam Fırsatı: Göçün temel unsurlarından birini yüksek gelir ve istihdam fırsatı oluşturmaktadır. Araştırmalarda göç edilecek ülkedeki ücret düzeyi ve var olan istihdama katılabilme olanaklarının çokluğunun göç üzerinde pozitif etki yarattığına değinilmiştir. Teoride yer alan çalışmalarda göç alan ülkelerde genellikle ücret düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmiş ve bu durumun çekici bir unsur olduğuna değinilmiştir.
- Ekonomik Koşullar: Ekonominin gelişimi ile beraber istihdam ve gelir düzeyi de artış göstermektedir. Ülkelerin belirli alan ve bölgelerinde meydana gelen ekonomik kalkınma bu bölgelere olan göçün artmasına neden olmaktadır. Göç ile alakalı inceleme yapan birçok yazar (Ravenstein, Oberai, Richardson vb.) ekonomik açıdan gelişme gösteren yerlerin kişileri çekici bir güç olarak etkilediğini ve bu bölgelerin net göç aldığı ifade etmiştir (Çelik, 2005: 151-155). Günümüzde gerçekleşen göç hareketlerine genel olarak bakıldığında itme-çekme etmenlerinin hala işlediği söylenebilmektedir. Ayrıca günümüzde gerçekleşen göçler Lee'nin bahsettiği durumdan daha karmaşık bir hale gelmiştir. Küreselleşme süreciyle beraber Lee'nin ele aldığı itme-çekme etmenlerini her sınıf için ayrı ayrı değerlendirmek güçleşmiştir. Çünkü yaşadığımız şu dönemde sınıf yapısı ve içeriği tartışmalı bir durum almaya başlamıştır. Bu ise göç üzerine net tespitler yapılabilmesini zor hale getirmiştir (Çağlayan, 2006: 75).

3.4.1.3. Kesişen Fırsatlar Teoremi

Göç ile ilgili üzerinde durulması gereken diğer kuram da Kesişen Fırsatlar Teoremi'dir. Bu teori, göç konusunda kişilerin kararlarını değerlendiren, onları bu kararları almaya iten nedenlerin üzerine yoğunlaşan ve sosyal bir aktör olarak göçmeni ön plana çıkaran bir teori olarak nitelendirilmektedir.

Kesişen fırsatlar (intervening opportunities) teoremi ilk kez 1940 yılında Amerikalı sosyolog Samuel Stouffer tarafından kullanılan bir teoridir. Stouffer 1940 yılında yayımlanmış olduğu çalışmasında, Ravenstein'in göç kanunları teorisinin ortaya çıkışından beri göç ile uzaklık arasındaki ilişkiyi ele alan çok sayıda çalışma olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmalarda, az sayıdaki bireylerin uzun mesafeli yerlere göç ettiğini, çok sayıdaki bireylerin ise kısa mesafeli yerlere göç ettiğini ifade etmektedir (Stouffer, 1940: 845).

Erken dönem göç teorileri genellikle göçlerin kısa mesafede gerçekleştiğini belirtmektedir. Fakat kesişen fırsatlar teorisi, göçün sadece mesafe ile ilişkilendirilmesinin yanlış olduğunu ileri sürmüştür. Bu teoriye göre göç sadece mesafe ile ilişkili değil aynı zamanda ülkede bulunan fırsatlarla da ilişkilendirilmelidir. Stouffer göçle ilişkili matematiksel hesaplamalarla yeni bir teori ortaya koymaya çalışmıştır (Özcan, 2017: 189).

Bu göç kuramına göre üç temel esas bulunmaktadır. Bunlar; göç edilecek mesafe, göç edilecek yerde bulunan imkânlar ve bu imkânların miktarıdır. Kurama göre bu üç temel unsurdan mesafe, diğerlerinden ön planda tutulmuştur. Göçün gerçekleştiği yer ve göç edilecek yer arasındaki çekim modelinde mesafe dikkate alınarak analiz gerçekleştirilmektedir. Başka bir ifadeyle kuramda göç edilen yer ile göç gerçekleştirilen yer arasında göçün çekici unsurları önem arz ederken bu çekici unsurları temelde belirleyen şeyin mesafe olduğu kabul edilmektedir. Bu teorinin bahsettiği bu durum göçmenlerin kısa mesafede daha cesur olduklarını ve önlerine gelen iş fırsatlarını kısa mesafe için daha kolay değerlendirdiklerini ifade etmektedir (Jansen, 1970: 11).

Stouffer'ın çalışmasında göç ile uzaklık arasında bir ilişkinin gerekli olmadığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla bunun yerine kesişen fırsatlar kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu kuramda belli bir mesafeye göç eden kişilerin sayısının, göç edilecek yerdeki fırsatlar ile doğru orantıya, göç edilecek yerdeki kesişen fırsatlar ile ters orantıya sahip olduğu kabul edilmektedir (Şahin, 2018: 9). Başka bir ifadeyle, ev sahibi ülkede iş imkânlarının fazla olması ise doğal olarak göç eden kişilerin sayısını da artıracaktır (Bayraklı, 2007: 11).

Stouffer (1940), çalışmasında göç kararı alanların imkânları aramak için uzayda hareket ettiği varsayımında bulunmuştur. Bu varsayım, göç kararı vericilerin göç edilecek yere ilişkin araştırmalarını şu an bulunduğu yerleşim

yerinden uzaklaşmadan yapabileceklerini ifade etmektedir. Göç kararı alanlar, göç etmeyi düşündükleri yerleşim yeri hakkındaki bilgileri ailesinden, arkadaşlarından, haberlerden ya da başka bilgi kaynaklarından elde edebilmektedir. Dolayısıyla göç edilecek yerle ilgili bilgilerin değerlendirilmesi zihinsel olarak gerçekleştirilmektedir.

Kesişen fırsatlar teorisinde, göç ve mesafe arasında değil, göç ile fırsatlar arasında doğrudan bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Bu mesafenin iş gücü piyasasındaki bilgi akışı açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kuramda kişiler, daha yakın mesafelerdeki fırsatlar hakkında uzak yerlere göre daha fazla bilgiye sahiptir. Fırsatların sayısındaki artışla beraber göç, göç edilecek yere olan uzaklığın artmasıyla azalmayacaktır. Ayrıca fırsatların uzaya yayılmış olması tarihi, coğrafi, ekonomik, siyasi ve sosyal etkenin bir neticesi olup durumdan duruma göre de değişiklik göstermektedir (Artan, 2019: 16).

Mesafe ve göç arasında olan bu ilişki direk olarak bir gereklilik arz etmemektedir. Mesafe ve göç arasındaki ilişkinin, mesafeyi de içine alan kesişen fırsatlar kavramı gibi yardımcı bir ilişkiye bağlı olarak değerlendirilmektedir. Gidilecek yerdeki ekonomik imkânlar ya da iş fırsatlarının çok olması, göç edecek birey sayısını artıran önemli faktörler olarak sıralanabilmektedir (Özyakışır, 2012: 43).

3.4.1.4. Petersen’ in Göç Tipi Sınıflandırması

William Petersen tarafından ortaya çıkarılan “*Göçün Temel Tipolojisi (A General Typology of Migration)*” adlı çalışma, 1958 yılında Petersen’in 5 göç tipi olarak literatürde yerini almıştır. Petersen, göçü belli bir kategori içerisinde incelemiş, ismini de göçün genel tipolojisi olarak nitelendirmiştir (Akyıldız, 2019: 31).

Tablo 3.2. Petersen Göç Sınıflandırması ve Göçün Unsurları (Petersen, 1958: 266).

İlişki	Göçü Başlatan Unsur	Göç Sınıfı	Göç Türü Muhafazakar/Yenilikçi		
Doğa ve İnsan Devlet, Kurumlar ve İnsan	Ekolojik Baskı Göç Politikası	İlkel Zorunlu	Göçebe Yer Değişimi	Topraktan Kaçış Köle Ticareti	
İnsan ve Kuralları	Daha Yüksek Beklenti	Yönlendirilmiş	Kaçış	Vasıfsız İşçi Ticareti	
Toplu Davranış	Sosyal Momentum	Serbest	Grup	Öncü	
		Kitlesel	Yerleşim	Kentleşme	

Petersen'in göç kuramı, sosyolojik açıdan büyük önem arz etmektedir. Göç olgusunun dünyadaki seyrini, sebeplerini ve günümüzdeki birçok göç olgusunu daha iyi anlamamıza temel oluşturmuştur. Petersen (1958) göç sınıfları ve özelliklerinin yer aldığı Tablo 3.2.'de görüldüğü üzere ilkel göçü başlatan faktör doğaya özgü faktörler iken zorunlu ve yönlendirilmiş göçte göçü başlatan unsur göç politikaları olmaktadır. Öte yandan serbest göçte bireylerin daha yüksek standartlara ulaşma arzusu göç etmede önemli rol oynarken kitlesel göçte sosyal yapı hareketleri göçü başlatmaktadır.

Uluslararası göç ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu bir yerden başka bir yere taşınma üzerinedir. Petersen göç ile alakalı sınıflandırmasını oluştururken önceki çalışmalardan faydalanmıştır. Göç analizi olarak faydalanılan çalışma Henry Pratt Fairchild'in göç analizidir. Fairchild, göç eden bireyleri kültür seviyesindeki farklılıklara göre ve bu göç hareketinin türüne göre sınıflandırmıştır. Göç edenler düşük kültürden yüksek kültürlü yere mi gidiyor ya da yüksek kültürden düşük kültürlü yerlere mi yöneliyor sorusunu incelemiştir. Ayrıca göçün barışçıl hareket içerisinde mi yoksa savaşçı ortam içerisinde mi gerçekleştiği de çalışmanın araştırmasında yer alıyor (Petersen, 1958: 256-257).

Petersen (1958) çalışmasında göçü 5 başlık altında değerlendirmiştir. Bunlar şu şekilde açıklanmaktadır;

- İlkel Göç: Doğal çevrenin ortaya çıkardığı itme etkisiyle oluşmuş olan göçlerdir. Yani kuraklık, olumsuz hava koşulları gibi çevrenin oluşturduğu fiziksel zorluktan kaynaklı göçlerdir (Aydemir ve Şahin, 2017: 365).
- Zorunlu ve Yönlendirilmiş Göç: Petersen kendi makalesinde zoraki ve yönlendirileni bir arada kullanmasından dolayı ikisi bir arada değerlendirilmiştir. İlkel göçte bireylerin göç etmesinin sebebinde ekolojik bir baskı unsuru varken, bu göç sınıflandırmasında bir devletten veya eşdeğer özelliğe sahip sosyal kurum tarafından oluşturulan baskı unsuru söz konusudur. Burada da bu ayrımı ön plana çıkarmak daha faydalı olacaktır. Yönlendirilmiş göçte insanlar göç etme veya göç etmeme kararını kendileri verirken, zorunlu göçte karar verme imkânı bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle, sosyal bir baskıya rağmen kişiler veya bir toplum göç etmede bir karar mekanizması kullanıp bu karar mekanizmasının işletme gücünü ellerinde bulundurabiliyorlarsa, Petersen'a göre bu yönlendirilen göç olarak değerlendirilmektedir. Aksi takdirde, potansiyel göçmenler, göç kararı üzerinde öncelikte bulunmuyorsa, bu Petersen'a göre zoraki göç olarak nitelendirilmektedir. Petersen, Nazilerin Yahudileri göçe zorlamak için geliştirdikleri eylemleri, kanunları ve Yahudileri toplama kamplarına taşımak için geliştirdikleri

politikaları, zoraki göçe örnek göstermiştir. Petersen bu olayın zoraki göç ve yönlendirilen göç arasındaki farkı ortaya koyabilmek adına gerçek bir örnek olduğunu ifade etmiştir (Petersen, 1958: 261).

- Serbest Göç: Serbest göçte, göç eden kişilerin göç kararı almasında herhangi bir baskı bulunmamaktadır. Ayrıca kitlesel değil bireysel tercihler neticesinde ortaya çıkan göç türüdür (Artan, 2019: 17).
- Kitlesel Göç: Bu göç teknolojik gelişmelere paralel olarak gerçekleşmiştir. Dünyadaki ulaşım yollarının ve imkânlarının gelişmesiyle beraber göç kitlesel hale gelmiştir. Kitlesel göçü destekleyen etmenler demiryolları, deniz yolları veya teknolojik ilerlemelerdir. Ortaya çıkan kitlesel göçler göç eden bireylerin kendi iradeleri ile alınmış olan göçlerin neticesinde meydana gelmiştir. Bir ülkeden başka bir ülkeye bir bölgeden başka bir bölgeye toplu şekilde hareket edilmesi sonucu gerçekleşen göçtür (Akyıldız, 2019: 32).

3.4.1.5. Akılcı Karar Verme Teoremi

Göç kuramını ekonomik anlamda değerlendirdiğimizde, göç edecek birey içinde bulunduğu durum ile göç ettikten sonra elde edeceği yararı kıyaslamaktadır. Göç eden kişi her seçeneği değerlendirerek fayda-maliyet kıyaslaması yapacak ve kendisi için faydalı olanı tercih edecektir. Örnek verilecek olursa, göç eden kişi ekonomik sebepli göç etmiş ise kendisi için en iyi işi bulamazsa ikinci derece en iyi olan işe başvuruda bulunacaktır (Şimşek, 2018: 29).

Akılcı karar verme teoremini benimseyen ekonomistlere göre bu aşama toplumda iş gücünün etkin bir şekilde dağılmasına katkıda bulunacaktır. Bu kurama çeşitli eleştiriler getirilebilmektedir. Bireylerin fırsatlar hakkında yeteri kadar bilgisi bulunmamaktadır. Ekonomik olarak gerçekleştirilen göçlerde iş arama, göç edildikten sonra göç edilen yerde de yapılabilmektedir. Birey göç kararı verirken ilerde elde edeceği yararı veya hayatı boyunca elde edeceği yararı tam olarak tespit edemeyebilir. Bu teori, gerçekçi bir özelliğe sahip olmamakla beraber göç olgularının bazılarını netlik getirmesi adına faydalı olabilen bir teori olarak nitelendirilmektedir (Tekeli, 2008: 29).

3.4.2. Sosyal ve Kültürel Kuramlar

Günümüzde çok yönlü bir özelliğe sahip olan göç araştırmaları, birçok analiz yapılmasına olanak sağlamaktadır. Göç araştırmaları yapılırken dört farklı yön bulunmaktadır. Bunlar; göçün kökenlerinin nereye dayandığı, göç akımlarının yönünün ve sürekliliğinin bilinmesi, göçmen emeğinin nerelerde kullanılacağı ve göçmenlerin sosyo-ekonomik adaptasyonlarının nasıl olduğudur. Göç teorileri bu

noktada ön plana çıkmaktadır. Teorilerin göçün bu dört farklı yönünü açıklayabilecek kapasiteye sahip olması önem arz etmektedir (Özcan, 2015: 185).

3.4.2.1. Göçmen İlişkileri Ağı (Network) Teoremi

Göçmen ilişkileri ağı, var olan göçmenler ile eski göçmenleri akrabalık ve dostluk ilişkileri gibi birbirlerine bağlayan kişiler arası bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Hedef ülkede hiçbir bağı olmayan göçmen için göç hem maliyetli hem de riskli olmaktadır. Oysa hedef ülkede dostluk ya da akrabalık bağı olanlar için, göç hem daha az maliyetli hem de daha az risklidir. Bu nedenle teoride göçmen ağlarının, göç edebilme olasılığını artırdığı vurgulanmaktadır (Develi, 2017: 1347).

Göçmen ilişkileri kuramı, göçün sebepleriyle değil, göçün sürekliliği ve kendini tekrardan üretmesiyle ilgilenmektedir. Bu kuram, göçmenin gelmiş olduğu ülke ile yeni yerleşmek istediği ülkedeki eski göçmen ve göçmen olmayan bireyler arasında kurulmuş olan akrabalık, dostluk, yakınlık ilişkilerinden kaynaklanan bir göç kuramı olarak ifade edilmektedir (Uz, 2020: 21).

Göçmen ilişkileri ağı, uluslararası göç hareketlerinin ivme kazanmasına neden olmaktadır. Herhangi bir kişi bir ülkeye göç ettiğinde o ülkede yardım alabileceği bir sistem bulunmuyorsa yüksek maliyetlere katlanmak zorundadır. Göçmen ilişkileri ağları göç eden kişilere konaklama, istihdam edilebilme veya yasal işlemlerinin halledilmesi gibi konular hususunda yardımcı olmaktadır. Bunlara ek olarak, göçmenlerin göç sürecini güvenli bir biçimde atlatmalarını sağlamaktadır. Göç hareketlerinin başlayıp devam etmesinde sosyal sermaye ve bilgi önemlidir. Bu sistemle göç eden ilk göçmenler göç ettikleri yerlere ailelerini getirmek için çalışmaktadır. Sonrasında bu ağlar gitgide geniş hale gelerek daha farklı alanlara kaymaktadır. Bunun neticesinde göçmen ilişkileri ağı daha karmaşık ve kapsamlı bir yapıya dönüşmektedir (Yaman, 2016: 101-102).

Göçmen ilişkileri ağlarının pozitif etkilerinin yanında negatif etkileri de olabilmektedir. Göçmenler içe kapalı bir toplum olarak yaşadıklarında göç ettikleri ülkedeki yaşantıya uyum sağlamaları zorlaşacaktır. Göçmenler, tüm ihtiyaçlarını ilişkiler ağı sayesinde sağlayacaktır. Bunun neticesinde kendi içine kapanan bir toplum meydana gelecek ve göç ettikleri ülkedeki vatandaşlarla iletişim kurmaktan kaçınacaklardır (Çakırca, 2018: 41).

3.4.2.2. Göç Sistemleri Teoremi

Göç sistemleri kuramı, göç kavramını politik ve ekonomik temellere dayandırarak incelemektedir. Bu teoriye göre iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimi ile bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri meydana getirmektedir. Bu ilişkiler bütünü coğrafi olarak yakın olan iki ülke arasında

oluşabileceği gibi, birbiriyle aralarında uzak mesafeler olan ülkeler arasında da oluşabilmektedir. Meksika ile ABD arasındaki göçmen ilişkisi yakın iki coğrafya arasında gerçekleşen göç sistemleri ilişkisine örnek olarak gösterilirken; Türkiye ve Avustralya arasındaki göçmen ilişkisi uzak bir coğrafya üzerinde gerçekleşen göç sistemine örnek gösterilebilmektedir. Kısacası göç sistemi içerisinde yer alan ülkeler birbirlerine yakın olmak zorunda değildir. Zira göç etmek için fiziki yakınlıktan ziyade siyasal ve ekonomik ilişkiler ön planda yer almaktadır. Birbirine yakın olmak göç olaylarını artırmaz iken uzak olmak da göçün azalmasını sağlamayacaktır (Çağlayan, 2006: 83).

J. T. Fawcett ve H. Zlotnik'in belirlemiş olduğu göç sistemleri teorisi, Neo-Klasik teori ve dünya sistemleri teorisinin göç olayına bakışını eleştirerek literatürde yerini almıştır. Neo-Klasik teorisinin kişiyi ön plana çıkararak göçün temel mantığında yatan tarihsel etmenleri göz ardı etmesi, dünya sistemleri kuramının da ekonomik yapıların dışallığını ön plana çıkararak kişi ve grupların göç sürecindeki rolünü ihmal etmesi bu teoride eleştirilerek ele alınmıştır. Göç sistemleri teorisine göre bir göç sistemi, aralarında karşılıklı olarak göçmen alışverişi yapan iki veya daha fazla ülke tarafından meydana gelmektedir. Bu teorisinin ana varsayımı, göçün gönderen ve kabul eden yerlerdeki kurumsal, sosyal, ekonomik ve kültürel şartların yeniden yapılanmasıdır. Göç sistemleri teorisi, ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel bağlara önem veren bir teori olarak da değerlendirilmektedir (Vesek, 2020: 23).

Göç sistemleri teorisinin ayırt edici bir özelliği diğer göç teorilerine göre daha kapsamlı içeriğe ve disiplinlerarası bir anlayışa sahip olmasıdır. Bu teoriye göre göç hareketini mikro ve makro yapılar etkilemektedir (Nasırova, 2016: 13).

Makro yapılar dünya piyasasının ekonomi siyasetini, devletlerarası ilişkileri ve göç yerleşimini kontrol etmek amacıyla göç veren/alan ülkelere düzenlenen kanunları ve uygulamaları içerir. Bu yüzden makro yapılar, dünya pazarında olan siyasal ve ekonomik gelişmeleri, hükümetler arası ilişkileri ve hukuk kurallarını, göçü engel olmak, destek vermek ya da yerleşimi kontrol edebilmek için göç alan ve göç veren ülkeler aracılığıyla izlenebilen uygulamaları kapsamaktadır. Mikro yapılar ise göçmenlerin kendileri tarafından geliştirilmiş enformel toplumsal ağlardır (Güllüpinar, 2012: 77).

Göç sistemleri teorisi ağ kuramı ile dünya sistemleri kuramı arasında bir bağlantı, bir geçiş teoremi olarak kullanılan bir teoridir. Çünkü Faist (2003)'e göre dünya sistemleri teorisi, makro bir yaklaşımdır. Fakat Faist ele aldığı çalışmada mikro yaklaşımı ön planda tutmaya çalışarak, göç eden bireyin göçmenlik durumunu ana araştırma nesnesi olarak ele almakta ve göçmen ağlarına bakmaya çalışmaktadır.

Faist (2003), göç sistemleri kuramının üç temel özelliğini şu şekilde sıralamaktadır:

- Göç sistemleri teorisi, göç sistemlerindeki aşamalar üzerinde yoğunlaşan bir teoridir. Hareket tek seferlik bir olgu olmayıp tam tersi zaman içinde bir olaylar bütünüdür barındıran faal bir süreçtir.
- Göç sistemleri kuramında daha çok bireylerden ziyade ülkeler arasındaki bağlantıların varlığı üzerine durulmaktadır. Ticaret ile güvenlik anlaşmaları, kolonyal bağlarla mal, hizmet, bilgi ve fikir akışları gibi unsurlar bu kapsamda yer almaktadır (Portes ve Walton, 1981). Genellikle bu bağlantılar göç gerçekleşmeden önce kurulmaktadır. Göç veren ülke tekrardan göç alan bir ülkeye dönüşebilirken bu durum genellikle göç edenlerin geri dönmesinden kaynaklanmaktadır.
- Toplumsal ağ kuramının güçlü bir şekilde uygulanması göç sistemleri kuramının son özelliğidir. “Bir ağ, bir bireysel ya da kolektif aktörler, bireyler, aileler, şirketler ve ulus-devletler bütünü olarak ve onları birleştiren ilişkiler” anlamında tanımlanır (Faist, 2003: 82-83).

Kısaca bu teoride temel husus, ülkeler arasında daha önceki geçmişe dayanan ekonomik, sosyal, kültürel bağların olmasıdır. Söz konusu bu bağlar bireylere göç etmek için ihtiyaç duyulan şartları sunmaktadır. Kültürel, ekonomik ve siyasal bağlar, göçmenin göç etmek isteyen bireyin neye göre tercih yapması gerektiğini açıklayan temel noktalardır.

3.4.3. İktisat Biliminde Göç Kuramları

Göç, toplu ya da bireysel olarak kişilerin daha yüksek refah seviyesine sahip olabilmek için bir yerden başka bir yere taşınması olarak ifade edilebilir (Aksoy, 2012: 293). Dünya genelinde siyasete ve toplumsal biçime şekil veren, uluslararası bir dönüşüm hareketi olarak görülen uluslararası göç, insanlık tarihinin bir parçasıdır. Burada özellikle uluslararası göçü sadece kapitalizme ya da sömürgeye bağlamak yanlış bir ifade olacaktır. Günümüzde ise göç, dünya gündeminde yer alan sorunların ilk sıralarında yer almaktadır. Dolayısıyla bu göç problemini çözmek adına geliştirilen politikalara hız verilmektedir (Yıldırım, 2018: 131).

Kişilerin mekânsal yer değiştirmesi yani göç etmesi hem üretici hem de tüketici rolleri bakımından sosyal sisteme etki etmektedir. Birey yer değiştirdiğinde sadece bir faktör girdisi olarak değil aynı zamanda bir tüketici olarak da yer değiştirmektedir. Burada bireyleri sadece tüketici olarak değerlendirmek yerine üretimin ve emeğin yer seçimi kararları üzerinde durmak gerekmektedir. Bireylerin çok küçük bir kısmı sadece tüketici olarak yer değiştirmektedir. Genellikle bireyler emek olarak üretim girdisi rolü ile göç

etmektedir. Bir aile için değerlendirildiğinde tüketici niteliği ağır basan bağımlı nüfusun yer değiştirmesi üretime emek girdisi sağlayan aile reisinin yer değiştirmesi ile ilişkilidir (Tekeli, 2008: 11-12).

Günümüzde göçle ilgili genel bir teori bulunmamakla birlikte, iktisatçılar ve sosyal bilimciler tarafından geliştirilen bir grup genelleme bulunmakta ve göçle ilgili çeşitli politika sorunlarının yanıtı olarak bu genellemeler 5 grup altında toplanabilmektedir. Birinci grup genellemelerde, sosyal sistemde göçü ortaya çıkaran sebeplere ve göç türlerine odaklanılmıştır. İkinci genellemede, bireylerin nasıl göç etmeye karar verdikleri ve bu kararı alırken neleri önemsedikleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü grup genellemede, göç eden ve etmeyen kişiler arasındaki farklar açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü grup genellemelerde ise göçler sonucunda sosyal sistemde meydana gelen sorunlar ve yargılar ele alınmıştır. Beşinci grup genellemeler, ilk dört gruptan farklılık arz etmektedir. Bu genellemeye göre toplumdaki değişikliklerden kaynaklı olarak göçün nasıl ortaya çıktığı ortaya koyulmaktadır. Buradaki amaç göçü bağımsız değişken olarak seçmek ve toplumdaki yapısal değişimlerden kaynaklı göçü açıklamaya çalışmaktır (Tekeli, 2008: 23).

İnsanla ilişkili olan hemen her şeyin altında yatan neden aslında insanın kendi çıkarlarını en üst seviyeye taşıma isteğinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar anlatım biçimi farklı olsa da bütün iktisat teorilerinde asıl olay refahı maksimize edebilme gerçeğine dayanmaktadır.

3.4.3.1. Liberal (Klasik) Düşüncede Göç

Göç kavramı modern iktisat tarihinin başlangıcı olarak ifade edilen liberal iktisat anlayışının kurucusu olan A. Smith'in fikirleri içerisinde doğrudan yer almamaktadır. Fakat A. Smith emeğin hem coğrafi hem mesleki koşullarda özgürce hareket edebilmesi gerekliliğini savunmuştur. A. Smith'e göre emek faktörü hareketinin serbest olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle emek faktörü bir bölgeden başka bir bölgeye serbestçe hareket edebilmelidir. Dolayısıyla emeğin serbestçe hareket ettiği piyasada emeğin dağılımı en uygun şekilde sağlanabilecektir (Rauhut, 2010: 106).

A. Smith'e göre, bireyler, zengin olmanın yollarını aramakta ve aksi durumdan uzak durmaya çalışmaktadırlar (Tekeloğlu, 1993: 66). Dolayısıyla Smith, insanlığı göçe iten en önemli nedenlerden birinin refaha ulaşmak olduğuna o yıllarda değinmiştir.

Malthus'a göre göç, nüfus ve besin kaynaklarının arasındaki büyüme eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Malthus bu nüfus ve besin kaynakları eşitsizliğinin gelecekte insanlık için önemli bir sorun olacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla insanların bulunduğu yerde yaşadığı huzursuzluk göçe iten bir

nedendir. Ayrıca yaşadığı yerde daha iyi şartlara erişeceğini ümit eden bireyler vatanlarını terk ederek ailelerinden ayrılarak göç etme kararı almaktadırlar (Malthus, 1798: 8).

3.4.3.2. Keynesyen Teoride Göç

Göç konusu ele alındığında J. M. Keynes'in Neo-Klasik iktisat kuramına eleştiriler getirdiği ifade edilebilir. Keynesyen teoriye göre emek arzının sadece reel ücretlere değil aynı zamanda nominal ücretlere de bağlı olduğu belirtilmektedir. Yaklaşımlardaki ortaya çıkan bu farklılık paranın ekonomideki rolü ile ilişkilendirilebilir. Neo-Klasik doktrine göre paranın yalnızca bir değişim aracı olduğu ifade edilmektedir. Fakat Keynesyen iktisat doktorini bu konuya daha farklı yaklaşmaktadır. Çünkü Keynesyen iktisada göre para sadece değişim aracı değil; aynı zamanda tasarruf aracı olarak kullanılmaktadır. Paranın tasarruf aracı olarak kullanılması konusu göçmenlerin yüksek nominal ücrete sahip bölgelere yönelmesine neden olabilmektedir. Göç hareketlerinin tekrar edilmesi ve işçi dövizini gönderme niyeti, nominal ücret seviyesini reel ücret seviyesine göre daha önemli hale getirmektedir. Böylelikle Neo-Klasik iktisat teorisinin söylediği gibi bir uluslararası denge düzeyi oluşmayabilir. Ancak yine de Keynes göç teorisi bir denge kurtarma mekanizmasıdır. Bu teoride göç reel ücret değil işsizlik farklarını ortadan kaldırmaktadır (Jennissen, 2003: 173-174).

3.4.3.3. Neo-Klasik Göç Teoremi

Neo-Klasik göç teorisi, göç teorileri anlamında ilk sistematik düşünceyi ortaya koyan en eski ve en iyi bilinen göç teorisidir (Massey vd., 1993: 433).

Neo-Klasik göç kuramı, Neo-Klasik iktisat teorisinden esinlenerek ortaya çıkmış bir kuramdır. Bu teori mikro ve makro olarak ikiye ayrılmıştır. Makro düzeyde değerlendirildiğinde sermaye ve emeğin adil bir biçimde dağıtılmamasından kaynaklı olarak göçlerin gerçekleştiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla kişilerin ekonomik olarak daha çok avantaj sağlayacakları yerlere göç ettikleri belirtilmiştir. Ayrıca bölgeler arasında ücret farklarından kaynaklı olarak da emek göçü gerçekleşmektedir. Mikro düzeyde değerlendirildiğinde ise kişilerin ülkeler arasındaki farklılıklara göç ederek tepki göstermesinin nedenlerini incelemektedir. Göç olayı, kişilerin kendi hayat standartlarını artırmak amacıyla aldıkları karar neticesinde ortaya çıkmaktadır (Çakırca, 2018: 38).

Neo-Klasik teoriye göre, uluslararası göçün nedeni emek arz ve talebindeki coğrafi farklılıklardır. Emek arzının emek talebinden fazla olduğu yerlerde reel ücretler daha az, buna karşılık emek talebinin emek arzından fazla olduğu yerlerde ise reel ücretler yüksektir. Oluşan bu ücret farklılığı, düşük ücretli

yerlerdeki emeğin, bu emek talebinin daha fazla olduğu yerlere gitmesine sebebiyet vermektedir. (Massey, 1993: 433).

Örneğin; iki ülke veya bölge ücretleri arasında yaklaşık olarak yüzdesel bir fark oluştuğunda, bu farklılığın işçilerin hareket etmesi için yeterli olacağı tahmin edilmektedir. Bu noktada göç olgusu, bir bütün olarak önemli bir gelişme mekanizması olarak değerlendirilmiştir (Arango, 2000: 284-285). Kısaca göçmenler göç sürecinde iş imkânlarının daha iyi olduğu ve ücretler açısından kendilerine daha fazla kâr sağlayan yerlere doğru göç etmektedir. Bu kâr ve imkânlar sürdürükçe göç hareketleri varlığını devam ettirecektir.

Neo-Klasik ekonomi kuramı, hem ülke ve bölgeler arasındaki ücret ile istihdam şartlarındaki farklılıklara odaklanır hem yeni göç ekonomisinin aksine, sadece emek piyasalarını değil, farklı pazarlardaki şartları da dikkate alır. Göç olgusu, aile geliri riskini minimize etmek ya da ailenin yaşamış olduğu sermaye engellemelerini aşmak için alınmış olan hane kararı olarak değerlendirilmektedir. Dünya sistemleri kuramı ve ikiye bölünmüş emek piyasası kuramı, genel olarak daha büyük yapısal faktörlerin dışallığına odaklanırken bu tarz mikro seviye karar aşamalarını göz ardı etmektedir. İlki, göç olgusunu ekonomik küreselleşme ve milli sınırların ötesinde piyasaya nüfuz etmenin doğal bir neticesi olarak görürken, ikincisi göç olgusunu modern endüstriyel ekonomilerin yapısal ihtiyaçları olarak görmektedir (Vesek, 2020: 15).

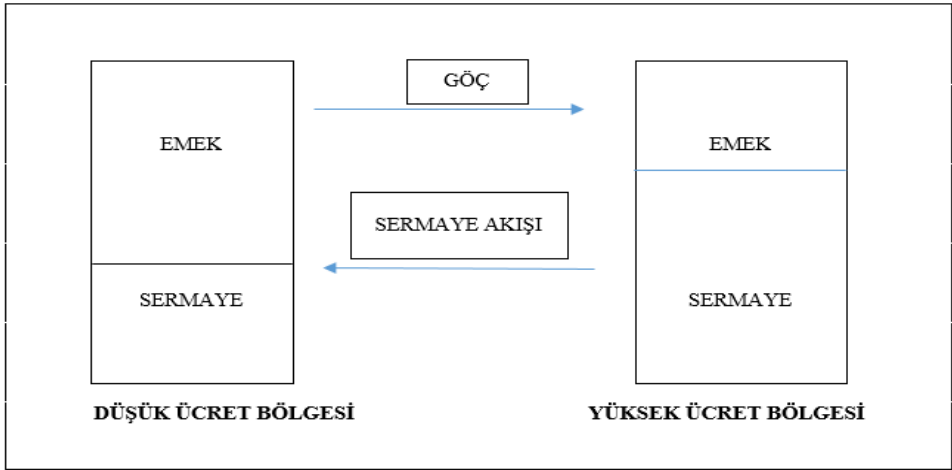
3.4.3.3.(1). Neo-Klasik Ekonominin Makro Göç Teoremi

Göç teorilerinin en eski teorilerinden olan Neo-Klasik göç teoremine göre, iç göç ve uluslararası göçün nedeni emek piyasaları arasındaki arz ve talep farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Emek arzı fazla olan ülkelerde bulunan işçiler için düşük ücretler söz konusudur; buna karşın görece emek talebi fazla olan ülkelere ise işçi azlığından dolayı ücret yüksek seyretmektedir. Ücret dengesizliğinden dolayı düşük ücret alan işçilerin daha yüksek ücrete sahip olan ülkelere göç etmeleriyle birlikte oradaki ücretlerde bir süre sonra yükselecek ve piyasalar dengeye gelecektir. Sonrasında ise göç duracaktır (Uz, 2020: 17).

Neo-Klasik göç teorisinin savunucularından olan Lewis, uluslararası göçlerin sebeplerinin ülkede meydana gelen ücret farklılığından kaynaklandığını ve bunun aslında emek piyasasındaki dengesizliklere dayandığını ifade etmektedir. Zengin ülkelere sermaye kaynaklarının fazla olması ve işgücü arzının az olması fakir ülkelere ise sermaye kaynaklarının az işgücü arzının fazla olması fakir ülkelere zengin ülkelere doğru göç edilmesine neden olmaktadır. Fakir ülkeler ile zengin ülkeler kıyaslandığında fakir ülkelere emek arzı miktarı, sermaye miktarından fazla olduğundan, emek açığı olan zengin ülkelere oranla daha düşük ücret düzeyine sahip oldukları söylenebilir. Dolayısıyla bu durum emek fazlası

olan düşük ücretli bölgelerden, emek açığı bulunan yüksek ücretli bölgelere doğru göç etme eğiliminin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Göçün gerçekleşmesiyle birlikte fakir ülkelerdeki emek fazlası azalmaya başlayacak, zengin ülkelerde emek fazlası meydana gelecek ve zengin ülkelerin ücret düzeyleri düşerken fakir ülkelerin ücret düzeyleri artacaktır. Sonuç olarak göç veren ve göç alan ülkeler arasında ücret farklılıkları giderilecek böylece iş gücü hareketi sona erecek denge sağlanacaktır. Bu teori; temel olarak işgücü piyasaları ile ilgilenmiş diğer piyasaları göz ardı etmiştir. Dolayısıyla göçün yeniden tersine dönmesini açıklamada yetersiz olduğu ifade edilebilir (Türkkan, 2019: 27).

Neo-Klasik göç teorisine göre, düşük ücret seviyesinde çalışan işgücü, yüksek ücret seviyesinde çalışabilmek için yüksek ücret veren bölgelere doğru göç etmektedir.

Şekil 3.2. Neo-Klasik Göç Teorisinde Denge Mekanizması (Oeberg, 1995: 2).

Neo-Klasik ekonominin makro göç teorisinin varsayımları şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Ülkeler arasında gerçekleşen işgücü göçünde temel neden ücret farklılıklarıdır.
- ✓ Ücret farklılıklarının ortadan kaldırılması uluslararası göçü sona erdirecektir.
- ✓ Ücret farklılıklarının bulunmadığı yerde uluslararası göç olmayacaktır.
- ✓ Uluslararası göç akımının etkilendiği en önemli mekanizma emek piyasasıdır. Ayrıca sermaye piyasaları da uluslararası işgücü göçünü etkilemektedir.

- ✓ Vasıflı işgücü göçü ile vasıfsız işgücü göçü arasında farklılıklar bulunmaktadır. Burada beşeri sermaye faktörü önemlidir.
- ✓ Hükümete düşen görev kaynak ve hedef ülkenin emek piyasalarını araştırmaktır ve bu piyasaları kontrol etmektir (Güllüpinar, 2012: 59).

3.4.3.3.(2). Neo-Klasik Ekonominin Mikro Göç Teoremi

Neo-Klasik ekonominin mikro göç teorisinde göçmenler maliyet fayda analizine dayanarak rasyonel aktör olarak değerlendirilmiştir. Bu teori göçün beşeri sermaye teorisi olarak da ifade edilmektedir (Ogunleye, 2016: 24).

Bu teori Sjaarstad, Borjas ve Todaro tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre kişiler göç etmeden önce göçün kazanımlarını ve maliyetlerini hesap etmektedir. Bu hesabın neticesinde katlanacakları yolculuk, yeni bir dil öğrenme, uyum sorunları gibi maliyetlerin yanında daha yüksek bir kâr elde etme unsurlarına göre göç edilmektedir. Kişiler burada rasyonel bir şekilde hareket etmektedir (Abadan-Unat, 2002: 23).

Bu teoride göç olayının başlamasının sebebi daha fazla gelir sağlama isteğidir. Kişiler daha fazla gelir elde etmek amacıyla göç etme kararı vermeden önce yolculuk masrafı, dil öğrenme ve yeni bir ülkeye adapte olma konularını düşünür ve fayda-maliyet hesabı yaparak karar verir. Çünkü göç etmek için belirli masraflara katlanılmak zorundadır. Dolayısıyla kişinin göç etmek istediği ülke, yapacağı bu masraflar karşılığında daha fazla kazanç elde edeceği ülke olmalıdır. Bütün bunlara ek olarak hukuki olmayan bir biçimde göç etme kararı alan kişiler kaçak göçmen olmanın getireceği cezaları da göze almak zorundadır (Güllüpinar, 2012: 59-60).

Neo-Klasik ekonominin mikro teorisi kişilerin faydayı maksimize ettiğini varsaymaktadır. Kişiler kendi refahlarını maksimize edebilecekleri bir ülke arayışına girmektedir. Kişiler, göç teklifi yapma yolunda rekabet içinde olan göç alan ülkeleri karşılaştırır ve herhangi birini tercih eder. Bu piyasada bilgi toplayan kişilerin hepsi doğmuş oldukları ülkede kalmanın daha “kârlı” olduğu düşüncesine yönelmektedir. Diğer yandan bazı kişiler ise başka ülkelere gitmenin daha iyi olacağı sonucuna varmaktadır (Borjas, 1989: 460-461).

Neo-Klasik göç teorisi, bireylerin bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarına göç ederek reaksiyon göstermesinin nedenlerini incelemektedir. Bu kuramı kabul eden kişilere göre göç, hayat şartlarını daha iyi bir duruma getirmek isteyen kişilerin daha iyi ücret veren yerlere gitmesi gibi akılcı bir karar olarak görülmektedir (Toksöz, 2006: 17).

Neo-Klasik ekonominin mikro göç kuramı varsayımları ise şu şekilde sıralanmaktadır (Çayan, 2018: 19; Ogunleye, 2016: 25).

- Uluslararası göç, rasyonel bireylerin kişisel kâr ve maliyet hesapları sonucuna bağlı olarak gerçekleşmektedir. Eğer net getiri sağlanıyorsa bireyler göç etmektedir.
- Uluslararası göç akımları, istihdam ve kazanç bakımından farklılık arz etmektedir.
- Diğer etkenlerin eşitlenmesi durumunda bireyin iş bulması, eğitim, öğretim, becerisinin olması veya yabancı dil gibi özelliklere sahip olması göçü daha kolay hale getirmektedir.
- Uluslararası göçlerin maliyetlerini azaltacak toplumsal şartlar ve kişisel özellikler uluslararası göç neticesinde elde edilecek olan kazançları artırabilme olanağına sahiptir.
- Uluslararası göç hareketlerini ortaya çıkaran kararlar emek piyasasındaki dengesizlikler neticesinde meydana gelmektedir.
- Devletlerin, göç veren ve alan ülkelerdeki kazançları etkileyecek politikaları göç hareketlerinin boyutunu etkilemektedir.

3.4.3.4. Dünya Sistemi (Merkez Çevre) Göç Teoremi

İşgücü göçü Marksist bakış açısının yer aldığı merkez çevre ilişkileri teorisine göre kapitalist sistemin bir parçasıdır (Baylan ve Çelik, 2020: 56).

Merkez-çevre göç teoremi, oldukça yaygın olan göç teorilerindedir. Bu teori, Neo-Klasik ekonominin denge teorisine bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Dünyayı merkez-çevre ya da az gelişmiş-gelişmiş ülkeler olarak iki temel eksenle değerlendiren bu kuramda, karşılıklı çıkar ve sömürüye dayalı ikiye ayrılmış ekonomik yapılar, birbirlerine bağımlı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmektedir (Çakı, 2018: 26).

Marksist teoride açıklanmaya çalışılan göç olgusunda özellikle toprak sahiplerinin zorla mülksüzleştirilmesi durumunda ortaya çıkan zorunlu göçe değinilmektedir. Başka bir deyişle Marksist teoride, emek piyasasında bol ve ucuz işgücüne sahip olabilmek adına insanların göçe zorlandığı belirtilebilir. Burada daha sonra meydana gelen işgücü fazlalığı “yedek iş gücü ordusu” olarak görülmektedir. Uluslararası emek göçünü besleyen bu göç türü kitlesel işgücü göçünün kaynağını oluşturmaktadır (Özyakışır, 2013: 63-64).

Marx, sanayide meydana gelen gelişmelerin tarıma da yansıdığını belirtmektedir. İşçiler tarım topraklarını terk ederek sanayiye yönelmekte ve böylelikle göç gerçekleşmektedir. Marx, “İngiliz yünlü sanayisinde meydana gelen gelişmelerle, ekilebilir toprakların koyunlar için mera haline getirilmesi ile birlikte, tarım işçilerini gereksiz hale getirerek bu bireylerin kitleler halinde kentlere akışının sağlandığını” açıkça ifade etmektedir (Marx, 2003: 380).

İş gücünün yurt dışına çıkması neticesinde göç vermiş olan ülkede nitelikli iş gücü yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Gerçekleşmiş olan bu göçler sonucunda kaynak ülkede gelişme yavaşlamaktadır. İş gücü göçünün oluşum ve gelişim süreci kapitalist düzen için gerekli olup bu yapılan göçlerin ana nedeni kapitalist gelişmiş ülkeler ve çevre ülkeler arasındaki bağımlılıktır. Yapılan bu emek göçleri karşılıklı çıkarlar dâhilinde gerçekleşmemektedir. Yaşanan bu süreçten emek göçü veren ülkeler zararlı çıkmaktadır. Emek göçünün temel belirleyicisi merkez statüsünde olan gelişmiş ülkelerdir. Gelişmiş olan ülkeler iş gücü açığını yalnızca tarımdan değil her kesimden sağlamaktadır. Bu durum ise çevre ülkelerde nitelikli işgücü kaybının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Şahin, 2018: 18).

Merkez-çevre kuramının varsayımları şu şekilde sıralanmaktadır (Güllüpinar, 2012: 71-72):

- ✓ Küreselleşen bir ekonomide kapitalizm çevredeki ülkelere yeni pazarlar, hammadde veya iş gücü arayışı şeklinde girmektedir. Bu ülkelerdeki yapının sermaye birikiminin mantığı içerisinde dünya piyasasına bir şekilde uyum sağlaması, bu bölgelerde mevcut olan sosyal ve ekonomik yapıyı bozmaktadır. Dolayısıyla bireyleri geleneksel hale gelen geçim yollarından yoksun duruma getirerek göç etmeye zorlamaktadır.
- ✓ Kapitalizmin çevre ülkelere sızmasıyla, kırsal alanda rekabet şartlarına uyum sağlayan büyük işletmeler ayakta kalarak hayatlarını devam ettirirken, orta ve küçük ölçekli işletmelerin iflas etmesiyle buradan geçimlerini sağlayan kesim kırsal alandan kentlere hatta ülke dışına göç etmektedir.
- ✓ Gelişen dünyanın kapitalist piyasa özelliklerinin çevre ülkelere sızması, uluslararası göç olayını harekete geçiren doğal bir aşamadır. Kapitalizm çevre ülkelere genellikle ucuz işgücü arayışı için sızmaktadır. Ekonomik ve finansal piyasaların yayılmış olması uluslararası göçü artırmaktadır.
- ✓ Uluslararası göç, piyasa ekonomisinin küreselleşmesinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası göçü engellemenin yolu, devletlerin deniz aşırı yatırım alanları ile çok uluslu şirketlerin finans faaliyetlerini denetlemektir.
- ✓ Kapitalist ülkeler kendi sınırlarının ötesinde yaptıkları yatırımları muhafaza etmek için gerek olduğunda askeri-siyasal müdahaleler başarılı olmadığında bu sefer merkez ülkelere yönelmiş olan mülteci-sığınmacı göçlerine sebebiyet vermektedir. Bu süreç ise uluslararası göçü belirleyen bir diğer etmendir.
- ✓ Kapitalist dünya sisteminin bölge ve ülke arasında oluşturduğu ve derinleştirdiği eşitsizlik anlayışında, göç veren ve alan ülkelerin yoksulluk

ve refah anlayışını birbirlerinden bağımsız olmadığını kabul ederek aralarında nedensellik ilişkisi bulunduğu varsayılmaktadır. Göç veren ülkelerin yoksulluklarının ana sebebi, göç alan ülkenin o ülkelerin ekonomi ve politikalarına yapmış oldukları engellemeler gösterilebilmektedir (Güllüpinar, 2012: 72).

3.4.3.5. Uluslararası Yeni Ekonomi Teoremi

Oded Stark tarafından 20. yy.'da geliştirilen bir teoridir. Bu teoriye göre uluslararası göç etme kararları sadece bireyler tarafından değil kitlelerce verilmektedir. Ayrıca bu teoride göç kararında hanehalkının düşüncesinin etkili olduğu, göç olayının bir aile stratejisi olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden, aile içindeki bir veya birden fazla kişinin göç hareketine dâhil olmasıyla ailenin geliri artar, çeşitlenir ve aile içinde bir güvence sağlanır. Uluslararası yeni ekonomi teorisi, diğer göç teorilerine kıyasla daha iyi gelir seviyesine sahip kişilerin neden göç olayına katılmak istediklerini açıklamaktadır. Göç kararı alırken en önemli etkenlerden birisi aile üyelerinin mevcut gelirlerini tehlikeye sokmak istememesidir. Çünkü aile üyelerinin düzenli bir gelire ihtiyacı vardır. Gelirini göç boyunca tehlikeye sokmayan aile üyeleri ülkelerinde yaşamaya devam etmektedir. Ancak daha fazla harcama yapacak olan aile üyeleri ise göç olayına katılmaktadır (Çayan, 2018: 22).

Yeni göç ekonomisi teoremi, Neo-Klasik görüşün varsayımlarını desteklemekle beraber göç konusunda yeni görüşler de ortaya koymuştur. 1980'li yıllardan bu yana göçün teorik çerçevesine katkıda bulunan bu teorem Neo-Klasiklerden farklı olarak göçün bireysel olarak değil de hanehalkının ortak kararı doğrultusunda gerçekleştiğini savunmaktadır. Yeni göç ekonomisi yaklaşımında göçün sebepleri arasında sadece ücret düzeyi bulunmamakta ayrıca gelir çeşitliliği sağlamak, riskten uzaklaşmak ve piyasa başarısızlıklarından kaçınmak içinde bireyler göç etmektedir. Bu noktada kuram Neo-Klasik göç teoremini ücret sebebiyle göç etme yaklaşımıyla desteklerken göç etme sebepleri arasına yenilerini ilave etmektedir (Aktaş, 2015: 203).

Yeni göç ekonomisi kuramını şu maddelerle özetleyebiliriz:

- Bireyler ve aileleri üretim ve tüketimi sağlayan kişiler göçün temelini oluşturmaktadır.
- Uluslararası göçün gerçekleşmesinde ücret farklılığından çok aile bireylerinin risk faktörünü dağıtması ön planda tutulmaktadır.
- Bu kurama göre ücret farklılıkları sona erdiğinde göç sona ermez, ücret farklılığı sona erse bile diğer piyasaların etkin çalışmamasından kaynaklı olarak göç devam edebilir.

- Hükümetler göç sürecini yönetirken sadece ücret piyasalarına göre değil aynı zamanda sigorta ve sermaye piyasaları gibi piyasaları da göz önünde bulundurmaktadır. Bu piyasalarında durumunu değerlendirerek politikalar önermektedir (Kara, 2008: 20-21).

Kısacası, bu göç kuramına göre uluslararası göç kararları kolektif bir aile kararı olarak değerlendirilmektedir. Göç kararlarının alınmasında bireyin kendisi değil ailenin davranış ve düşüncesi belirleyici etken olarak kabul edilir. İlâveten göç kararı verilirken kaynak ülkedeki dayanaklı ve güçlü ailevi finansal bağlarında önemli bir belirleyici olduğu ifade edilebilir. Göç kararının verilmesi hanehalkının gelirlerinde değişikliğe gidildiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla aslında uluslararası göç bir portföy yatırımı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca uluslararası yeni ekonomi kuramına göre göç kararı alınmasında en büyük unsur, aile üyelerinin düzenli bir gelire ihtiyaç duymasıdır. Hem erkekler hem kadınlar bu ihtiyaç duyulan gelir düzeyi için ortak bir portföy elde etmeye çalışmaktadır. Özetle, göçün sağlayacağı finansal kaynak ve aile bireylerinin ortak kararı göç etmede belirleyici unsurlardır (Bozdağ ve Atan, 2009: 165).

Yeni ekonomi kuramına göre, göç etme kararına üç temel finansal faktör yol açmaktadır;

- Kişilerin aile bağlarından kaynaklı olarak kendi çıkarlarını değil de ailesinin çıkarlarını ön planda tutması ve bu çıkarlar doğrultusunda göç kararı alması (diğergamlık),
- Gelir şoklarını aşabilmek için insani ve sosyal gelişim sağlanması (güvence)
- Hayat boyu göç planının bir parçası olarak anavatanda gerçekleştirilmeye çalışılan varlık birikim (yatırım) (Bozdağ ve Atan, 2009: 165).

3.4.3.6. İkiye Bölünmüş Ekonomi Teoremi

İkiye bölünmüş ekonomi kuramı Piore (1979) tarafından geliştirilmiştir. İkiye bölünmüş işgücü piyasası kuramında, uluslararası göçün temel motivasyonunun modern sanayi toplumlarının işgücü talebi olduğu savunulmaktadır. Çünkü işsizlik ve ekonomik kaygılarla, göç etme isteğinde olabilecek çok fazla işgücü bulunmaktadır; fakat göç sınırlı gerçekleşmektedir. Bu durumda sanayileşmiş ülkelerdeki ikincil işgücü piyasasında düşük ücretlerle çalışabilecek işgücü ihtiyacına bağlı işgücü talebi önem kazanmaktadır (Adar, 2020: 54).

Bu teoride ikiye bölünmüş işgücü piyasasının oluşmasının kapitalizmin doğal bir gerekçesi olduğu savunulmuştur (Hocaoğlu, 2011: 94). Bu teoride yer alan birincil piyasa ve ikincil piyasa birbiriyle ilişki içerisinde bulunan piyasalar olarak değerlendirilmektedir. Birincil piyasada ikincil piyasaya oranla daha iyi

şartlarda vasıflı işgücü yer alırken; ikincil piyasada daha düşük şartlarda çalışan vasıfsız işgücü yer almaktadır (Uyanık, 1999: 3).

Teoride işgücü piyasası birinci ve ikinci katman olarak ayrılmaktadır. İkincil katmanda, yerli işgücünün çalışması durumunda ücretler yükselecek ve bu etmen birincil katmandaki ücretlerin de artmasına neden olacaktır. Göçmen işgücü talebinin altında yatan nedenin de bu olduğu belirtilmektedir. Zaten göçmenler sanayisi gelişmiş ülkelerdeki ikincil işgücü piyasasında çalışmaya gönüllü olmaktadır. Çünkü burada alacakları ücret kendi ülkelerinde alacakları ücretten yüksektir (Piore, 1979: 37-41). Bu kuramın göç sürecine ilişkin diğerlerinden farklı bir yaklaşım geliştirdiği görülmektedir. Nitekim göç sürecini başlatan etkenin bireylerin kararı değil, hedef ülkelerin işgücü piyasası koşulları olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre, görece az nitelik gerektiren işler üzerinden tanımlanan ikincil katmandaki işler için göçmenlerin istihdamı birincil katmandaki işlerin koşullarının belirleyicisi olmaktadır. Dolayısıyla birincil katmandaki işlerde istihdam edilenlerin refah düzeyinin belirleyicisi ikincil katmandaki işlerde çalışan göçmenlerdir. Bu anlamda refahın vatandaşlar ile vatandaş olmayanlar arasındaki paylaşımı uluslararası göç ile dengelenmektedir.

İkiye bölünmüş ekonomi teoreminde gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısı, sermaye yoğun birincil sektör ve emek yoğun ikincil sektör olmak üzere iki sektörden oluşmaktadır. Birincil sektörde yüksek vasıflı işçilerin istikrarlı olarak istihdam edilmesi, yüksek ücret ve sosyal güvence sağlanırken; ikincil sektörde birincil sektörden farklı olarak daha düşük ücret ve istidamın devamı konusunda istikrarsızlık bulunmaktadır. İnsanların çoğunluğu ikincil sektörde çalışmak istememektedir. Bunun nedeni ikincil piyasada uzun vadeli kariyer fırsatının olmamasıdır. Göçmenler göçü geçici bir süreç olarak değerlendirme olup ikincil piyasada çalışmayı kabul etmeleri yerlilere oranla daha kolaydır. Gelişmiş ülkelerin ikincil sektördeki ücret düzeyi göç eden kişilerin kendi ülkelerindeki ikincil sektördeki ücret düzeyinden daha yüksektir (Nasırova, 2016: 11).

İkiye bölünmüş piyasalar kuramında, uluslararası göç hareketinin gelişmiş sanayi toplumlarının emek talebinden kaynaklandığı savunulmaktadır. Teorinin önemli isimlerinden Piore (1979)'a göre uluslararası göç, gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısının bir temel ögesi olan sürekli işgücü talebine bağlı olarak gerçekleşmektedir.

İkiye bölünmüş emek piyasası kuramın varsayımları şu şekildedir (Vesek, 2020: 18):

- Uluslararası emek göçü, talebe bağlı bir şekilde gerçekleşir ve gelişmiş ülkelerdeki işverenler ya da kendi adına hareket eden devletlerin işe alım talebiyle başlamaktadır.

- Göç eden işçilere olan talep, ekonominin yapısal gereksinimlerinden doğmakta ve ücret tekliflerinin yerine işe alım uygulamaları şeklinde ifade edilmektedir. Uluslararası ücret farklılıkları işgücü göçünün meydana gelebilmesi ne gerekli ne de yeterli bir koşul değildir.
- Göçmen kabul eden ülkelerdeki düşük ücretler, göçmen işçilerin arzındaki düşüğe karşılık olarak artış göstermez, düşük seviyeli ücretlerin yükselmesini engelleyen kurumsal ve sosyal kontrollerdir.
- Devletler, istihdam ya da ücret oranlarında ufak değişiklikler yapan politikalarla uluslararası göçü etkileyemez. Göçmenler, yapısal olarak gelişmiş ülkelerde yerleşik olan işgücü talebini karşılamaktadır (Abadan Unat, 2002: 30; Massey vd., 1993: 444).

3.4.3.7. Dengeli Büyüme (Modernleşme) Teoremi

Modernleşme-dengeli büyüme kuramının temel hedefi batı kapitalist değerlerin uygulanması ile beraber üçüncü dünya ülkelerinin gelişmesini, modern hale gelmesini sağlayarak bu ülkelere kendi kendilerine yetecek seviyeye ulaşmaları konusunda yardım etmektir. Dengeli büyüme teorisinin temsilcileri Walter Rostow, W. A. Lewis, Talcott Parsons, Daniel Lerner ve Micheal P. Todaro'dur (Özyakışır, 2013: 52).

Modernleşme kuramı, bilhassa emek göçünün başladığı ve yoğunlaştığı zamanlarda gündeme gelmiştir. Bu kurama göre göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki ekonomik büyüme farklılıkları, istihdam ve gelir piyasalarının farklı olması emek göçüne sebebiyet vermektedir (Şimşek, 2018: 34).

Modernleşme kuramı, bir anlamda iç göçlerin analizinde faydalanılan itici ve çekici güçler sınıflandırmasını uluslararası emek gücü göçlerine yansıtmaktadır. Teori, emek göçünden yalnızca göç alan ülkelerin değil; göç veren ülkelerin de kârlı çıkacağı ihtimalinden yola çıkan bir teori olarak değerlendirilmektedir. Dengeli büyümenin "modernleşme" olarak da ifade edilmesi, göçün göç veren ülkeye faydalı bir aşama olduğu hedefini de göstermektedir. Yani dengeli büyüme teorisi, göçün yabancı işçilerin ve göç eden bireylerin aile özlemlerinin giderilmesini sağlayan, yabancı işçilerin kendi ülkelerinin de makro seviyede kârlar elde edeceğini savunan bir teori olarak değerlendirilmektedir (Gezgin, 1991: 36).

Denge kuramına göre göç olgusu, bölgeler ve mekânsal birimler (köy, kasaba, kent vb.) arasında bir dengenin oluşmasını sağlayan olumlu bir işgücü transferi ve nüfus hareketi olarak ifade edilmektedir. Böylece gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere göç eden nüfusun meydana getireceği yeni talep ve işgücü transferi, azgelişmiş bölgelerde üretim artışı ve işgücü talebi artışı oluşturacak ve göç oranı azalacaktır. Tüm bunların neticesinde zamanla tekrar edecek olan göç süreci,

bölgeler arasında nüfus dengesini sağlamış olacaktır. Kısacası göç bu açıdan bakıldığında dengesizlikleri gideren bütünleştirici bir modernleşme veya kalkınma süreci olarak değerlendirilmektedir (Çakır, 2011: 135).

İş ve daha yüksek statü arayan bireylerin gönüllü olarak yaptıkları tercihlerden kaynaklanan göçler denge kuramının tanımladığı göç kapsamında yer almaktadır. Ayrıca bu kurama göre bireyler göçmen işçi olarak farklı ülkelere gittiklerinde orada mesleki becerilerini geliştirir ve modern değerleri kazanır. Dolayısıyla kendi ülkelerine döndüklerinde ekonominin gelişmesine katkıda bulunurlar (Şahin, 2001: 60).

Bu kuramda göç sonrası gelişmeler göz ardı edilmiş ve bu da tutarlılığını zedeleyerek sert eleştiriler almasına neden olmuştur. Çünkü kuramda göç alan ülkenin emek piyasasının düalist bir yapıya kavuşacağı, üstelik bu söz konusu yapının kronik hale geleceği dikkate alınmamıştır. Hem göç alan hem de göç veren ülkelerde sosyo-kültürel sorunların yaşanabileceğinin düşünülmemesi bir yana ekonomik etkilerin de istenilmeyen bir alana yöneleceği hesaba katılmamıştır (Gezgin, 1991: 37; Erdoğan, 2019: 36-37).

4. TEMEL MAKRO EKONOMİK DEĞİŞKENLER VE GÖÇ

Uluslararası göçün artılarının ve eksilerinin neler olduğu, ekonomiyi hangi kanallar yolu ile etkileyebileceği ve ekonomiye etkilerinin uzun dönemde nasıl farklılaşacağı ev sahibi ülke için önem arz etmektedir.

Son yıllarda göç nedeniyle uygulanan politikaların gerçekleşmesinde sosyal nedenlerin yanında özellikle ekonomik nedenler ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda uluslararası göçün göç alan ülkenin ekonomisine etkileriyle ilgili olarak büyüme, işsizlik ve enflasyon gibi ekonominin kritik alanları üzerine odaklanılacaktır.

Bu bölümde öncelikle temel makro ekonomik göstergelerden büyüme, işsizlik ve enflasyonla ilgili genel bilgilere değinilecek daha sonra uluslararası göçün büyüme, işsizlik ve enflasyon üzerine ne gibi etkileri olacağı teorik çerçevede incelenecektir. Son olarak da dünya genelinde göç ile ilgili istatistiki göstergelere yer verilecektir.

4.1. Ekonomik Büyüme Tanımı ve Teorik Çerçevesi

Ekonomik büyüme makroekonomik kavramların en önemlilerinden birisi olarak birçok araştırmaya konu olmuş bir kavramdır. Bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarının zaman içerisinde artış göstermesi iktisadi büyüme olarak tanımlanmaktadır. İktisadi büyüme aynı zamanda reel kişi başına düşen gelirin zaman içerisinde artması anlamına da gelmektedir. Bir ülkede yaşayan insanların yaşam standartlarının artmasının tek yolu iktisadi büyümeden geçmektedir. Bundan dolayı iktisadi büyüme tüm ülkelerin temel makroekonomik hedefleri arasında yer almaktadır. İktisat biliminin en çok üzerinde durduğu konulardan birisi olan geçmişten günümüze toplum refahının sağlanmasında büyüme faktörünün önemli bir rolü bulunmaktadır (Ünsal, 2013: 4).

Büyümenin reel mi yoksa nominal mi olduğu yani GSYİH'deki artışların fiyat değişimlerinden arındırılıp arındırılmadığı büyümenin sağlıklı bir şekilde ölçülmesi açısından önem arz etmektedir. Eğer büyüme nominal olarak gösterilirse bu o yılki üretim miktarındaki artıştan kaynaklı büyümeyi değil de fiyat artışından kaynaklı büyümeyi göstermektedir. Bu da reel hayata yansımayan bir büyümeyi ifade etmektedir (Türlüoğlu: 2019: 3).

Ekonomik büyüme, aynı zamanda mal ve hizmet üretim kapasitesindeki genişleme olarak tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla üretim olanakları eğrisinin sağa kaymasıdır (Parasız, 1997: 4). Başka bir ifadeyle ekonomik büyüme bir ülkenin uzun bir dönemde üretim düzeyinde ortaya çıkan artıştır.

4.1.1. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri

Ekonomik büyümeyi belirleyen faktörleri ekonomik faktörler ve ekonomik olmayan faktörler şeklinde ayırabiliriz. Burada ekonomik faktörler doğal kaynaklar, işgücü (emek), sermaye ve teknoloji iken ekonomik olmayan faktörler sosyal ve siyasi yönetsel faktörlerdir (Ekinci, 2019: 6).

İktisadi büyüme milli gelirdeki bir artışı ifade etmekle beraber iktisadi yapıda ortaya çıkan fiyat değişmelerinden arındırılmış yani reel hasıladaki artışları da ifade etmektedir. Buradan hareketle iktisadi büyümeyi üretim faktörlerindeki artışlara bağlayabiliriz. Başka bir ifadeyle beşeri sermaye, doğal kaynaklar ve bunların kapasitesi ülkenin iktisadi büyümesinde önemli bir paya sahiptir. Bir ülkenin büyümesinin, o ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklara, beşeri sermayenin kalitesine ve verimliliğine, istihdam ve sermaye miktarına, bilim ve teknoloji kullanım düzeyine, yurtiçi tasarruflarına ve doğrudan yabancı yatırımlarına göre değişebileceği ifade edilebilir (Aksu, 2013: 6).

Büyüme teorisi genellikle gelişmiş ülkeler için kullanılırken gelişmekte olan ülkeler için kalkınma teorisi kullanılmaktadır. Fakat ekonomik yapıda köklü değişimleri ifade eden ekonomik kalkınma, ekonomik büyüme için gereklidir. İster gelişmiş ister gelişmekte olan ülke olsun her ülke için sürdürülebilir ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma başlıca hedefler arasında yer almaktadır (Yalman, 2010: 7). Büyümeyi sağlayan dört temel faktör şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Doğal kaynaklar (toprak, maden, yakıt, çevresel kalite vb.)
- ✓ Beşeri kaynaklar (işgücü arzı, eğitim, vasıf, disiplin, motivasyon vb.)
- ✓ Sermaye (fabrikalar, yollar, makineler, fikri mülkiyet hakları vb.)
- ✓ Teknolojik değişim ve yenilik (bilim, teknik, yönetim, girişimcilik vb.)

Toplumdan topluma ülkeden ülkeye bu kaynakların büyüme üzerindeki etkileri değişiklik göstermektedir. Ayrıca bu kaynakların büyüme üzerindeki etkilerinin kıyaslanması da doğru değildir. Çünkü her bir kaynak gruplandırılrsa da hiçbirini birbirinden ayrı düşünülemez (Topuz, 2017: 53-54).

Üretim sürecine dahil olan bu üretim faktörlerinin fonksiyonu şu şekilde yazılabilir:

$$Y = f(L, K, N, T)$$

L; nüfusu başka bir ifadeyle üretime dahil olan işgücünü

K; sermayeyi

N; doğal kaynakları

T; teknolojik ilerlemenin üretimdeki göstergesini ifade etmektedir.

4.1.2. Ekonomik Büyüme Teorileri

Uzun yıllar boyunca literatürde iktisadi büyüme teorileri araştırılmış ve günümüzde de araştırılmaya devam edilmektedir. Burada iktisadi büyümenin nedenleri, yani iktisadi büyümeyi etkileyen faktörler araştırılmıştır. Büyümenin kaynakları hem teorik olarak hem de ampirik olarak literatürde birçok çalışmaya konu olmuştur.

Ekonomik büyüme teorileri 16. yy.'a kadar dayanmaktadır. Toplumların arzularının başında genellikle ekonomik büyüme gelmektedir. Toplumlar arasındaki büyüme farklarını anlamak açısından ekonomik büyümeyi anlamak büyük önem arz etmektedir. Bu yüzden ekonomik büyüme teorileri bu başlık altında değerlendirilmektedir.

Tablo 4.1. Başlıca Büyüme Modelleri ve Özellikleri (Aksu, 2013: 18).

Büyüme Teorisi	Büyümenin Kaynağı	Büyümenin Özelliği
Klasik Büyüme Teorileri	İş bölümü	Sınırlı Büyüme
A. Smith (1776)	Artık Değerin Yatırıma Dönüşmesi	Tarımda Azalan Verimler Kanunu ve Sınırlı Büyüme
David Ricardo (1817)	Artık Değerin Yatırıma Dönüşmesi	Nüfus Kanunu Nedeniyle Sınırlı Büyüme
T.R. Malthus (1799)	Talep ve tüketim ağırlıklı model oluşturulmuştur.	Beşeri sermayeyi ve teknolojiyi modelinde ihmal etmiştir. Eksik istihdamda ekonomik dengeye gelinebileceğini belirtmiştir.
j. M. Keynes (1930)	Sermaye Birikimi	Kapitalist Süreçte Kar Oranının Düşmesi Nedeniyle, Sınırlı Büyüme
Karl Marx (1867)	Tasarruf ve Yenilikler	Kararsız Denge
Post-Keynesyen Büyüme Modeli	Nüfus ve Teknolojik Gelişme "Dışsal"	Teknolojik Gelişmenin Yokluğu Nedeniyle Geçici Büyüme
R. Harrod (1939)	Fiziki-Beşeri Sermaye, Teknoloji, Ar-Ge, Artan Getiri, Dışsallıklar	Büyümenin İçsel Olması, Devletin Yenilenmesi, Tarihsel Geçmişin Dikkate alınması
E. Domar (1946)		
Neo-Klasik Büyüme Modeli (Dışsal Büyüme Modeli)		
R. Solow (1956)		
Yeni Büyüme Teorileri (İçsel Büyüme Teorileri)		
P. Romer (1986)		
R. Lucas (1998)		
R. Barro (1990)		

4.1.2.1. Klasik Büyüme Teorileri

Daha çok piyasa ekonomisinin ön plana çıktığı liberal görüşte toprağa ve tarımsal üretime bağlı zenginlik görüşünün aksine sanayileşmeyle birlikte rekabet, devlet, kurumların işlevi ve özel mülkiyet gibi piyasa ekonomisini ön plana çıkaran kavramlar vurgulanmıştır. Bu kavramların ortaya çıkmasının en önemli kaynağı 18. yy.'daki klasik iktisatçılardır (Akça, 2018: 41).

Ekonomik büyüme analizlerinin temelinde klasik iktisatçıların çalışmalarının olduğu görülmektedir. 18. yy. sonları ve 19. yy. başları ortaya çıkan geleneksel büyüme teorileri A. Smith, R. Malthus, D. Ricardo ve K. Marx tarafından ortaya konulmuştur.

Klasik büyüme teorisinin temel olarak savunduğu fikirler şu şekilde özetlenmektedir:

- ✓ Ekonomik büyümenin ana kaynağı sermaye birikimidir.
- ✓ İş bölümü ve nüfus artışı içsel büyüme şeklinde değerlendirilir.
- ✓ Teknolojik ilerlemenin ekonomik büyümeye etkisi ele alınmaktadır (Huyut, 2019: 11)

• Adam Smith Büyüme Modeli

Klasik iktisat teorisinin babası olarak bilinen Adam Smith'in 1776 yılında yayınlanan "*Ulusların Zenginliği Üzerine Bir Araştırma*" adlı eseri ile başlayan klasik iktisat bu kitapla birlikte pozitif bilim olarak literatüre geçmiştir.

A. Smith, sermaye birikimini, emek verimliliğini ve nüfus artışını ekonomik büyümenin temel belirleyicileri olarak tanımlamıştır. A. Smith'e göre büyümenin temeli iş bölümündeki uzmanlaşmadır. İş bölümünde uzmanlaşma sayesinde gerçekleşen verimlilik artışlarının ülkeler arasındaki zenginlik farklılıklarının belirleyicisi olduğunu belirten A. Smith iş bölümüyle birlikte gerçekleşen verimlilik artışını üç temel madde altında incelemiştir. Bunlar:

- ✓ İş bölümüyle birlikte her işçi sadece kendi işinden sorumlu olur ve kendini o işte uzmanlaştırır ve böylece uzmanlaşan her işçinin becerisi ve verimliliği artar.
- ✓ İşçiler açısından bir işten diğer işe geçerken bir zaman kaybı yaşanır; fakat iş bölümü ile her işçi sadece kendi işini yapacağı için iş değiştirmek için kaybedilen zaman kaybının önüne geçilmektedir.
- ✓ İş bölümü ve uzmanlaşma sayesinde işler kolaylaşıp işlerin süresi kısaldığı için ve dahası işçilere birçok makine ve teçhizat sağlandığı için işçilerin verimliliklerinde artış meydana gelecektir (Smith, 2005: 21).

• David Ricardo Büyüme Modeli

Klasik büyüme modeli önemli iktisatçıların görüşlerini yansıtmaktadır. Bunlardan biri de önemli katkılar gerçekleştiren David Ricardo'dur. Ricardo'nun bu önemli katkılarından dolayı klasik iktisat Ricardo modeli olarak da ifade edilir (Kaya, 1998: 32).

Ricardo iktisadi büyüme süreci gerçekleşirken üretim girdileri arasındaki bölüşümü belirleyen kanunları incelediği çalışmaları sayesinde kendi adının yer aldığı büyüme teorisini kurmuştur. Ricardonun iktisadi büyüme teorisinin temelleri şu maddelere dayanmaktadır:

- Tam rekabet
- Tam istihdam
- Devletin ekonomiye müdahale etmemesi
- Tarımda azalan verimler kanununun geçerli olması
- Ücretler kısa dönemde emek arz ve talebine bağlı iken, uzun dönemde ise asgari geçim düzeyine bağlı olmasıdır.

D. Ricardo'ya göre büyüme ilk önce kendiliğinden gerçekleşir. Daha sonra ekonomi durgunluğa girer; fakat eğer dış ticarete mukayeseli üstünlükler teorisiyle toplam üretim miktarı artırılırsa nisbi büyüme gerçekleşmiş olur (Özgüven, 1988: 12-14).

“Politik Ekonomi ve Vergilendirmenin İlkeleri” (On The Principles of Political Economy and Taxation) adlı eseriyle Ricardo ekonomik büyümeyle ilgili geliştirdiği düşüncelerini kaleme almıştır. Ricardo'nun çalışmaları gelir dağılımı ve rant farkları odaklıdır. Ricardo değer teorisinde, bir malın değerinin malın üretilmesi için işçilerin sarf ettiği emekle eş değer olduğunu savunmaktadır.

Ricardo modelinde hem büyüme hem de gelir bölüşümü hakkında bilgiler vermiştir. Fakat modelde çok az sayıda fonksiyonel ilişki bulunmaktadır. Buna rağmen model “Şahane Dinamikler” olarak isimlendirilmiştir. Ricardo'nun büyüme modelinin işleyişi A. Smith'in büyüme modeline benzer yapıdadır. İkisi de sermaye birikimine bağlıdır. Sermeye birikimini sağlayan şey ise kar birikimidir. Her iki modelde de Malthus'un “Nüfus Teoremi” geçerlidir. Ricardo'nun modelinin A. Smith'in modelinden farkı Ricardo hem emek hem sermaye için azalan verimler kanununun geçerli olduğunu savunmaktadır (Şen, 2007: 18).

Ricardo'nun büyüme teorisinin temeli İngiltere'nin 19. yy. koşullarına dayanmaktadır. Sanayi devriminin başlangıç aşamasında İngiltere'de kârlar yüksek olduğundan tasarruf ve sermaye birikimi fazlası bulunmaktaydı. Teknik ilerlemelerin hızlı olduğu sanayide artan verimler geçerliydi. Sanayide

gerçekleşen artan verimler tarımda ortaya çıkan azalan verimlerin önüne geçemediği için ücretler en az geçim düzeyindeydi ve emeğin tamamı istihdam ediliyordu.

• **Thomas R. Malthus Büyüme Modeli**

1978 yılında “*Nüfus Prensibi Üzerine Bir Deneme (An Essay on the Principle of Population)*” adını taşıyan eserinde Malthus hem nüfus için hem de ekonomi için önem arz eden konuları ele almıştır. Malthus, sürekli nüfus artışının insanların gelecekteki refah düzeylerini tehlikeye sokacağı ve gıda yetersizliğine sebep olacağı görüşünü savunmaktadır. Sistematik büyüme modelini ortaya çıkaran ilk iktisatçılardan biri Thomas Malthus’dur.

T. Malthus ekonomide ortaya çıkan reel hasılayı toprak ve işgücüne dayandırmaktadır. Fakat toprak miktarı sabit olduğu için reel hasıla artışı nüfus artışıyla ilişkilendirilir. Malthus iktisadi büyümenin belirleyicilerini şu başlıklar altında değerlendirmiştir (Aksu, 2013: 23):

- ✓ Nüfusun geometrik artması ve gıda artışının aritmetik artması (yani nüfus artışının sağlanması)
- ✓ Tasarruf artışının sağlanması
- ✓ Toprağın verimliliğinin olması
- ✓ Teknolojik yeniliklerin olması

Malthus makineleşmeye bağlı olarak bir talep artışının gerçekleşeceğini bundan dolayı nüfus artışını sağlayan göçün üretim sürecine dahil olmasının sanayileşmeye katkı sağlayacağı belirtmiştir (Berber, 2006: 69).

Malthus’a göre ekonomiler gelecekte durgunluğa ve yoksulluğa mahkumdurlar. Bu görüşü Malthus şu şekilde açıklamaktadır: Ülkeler sabit bir toprak ile üretime girdiklerinde azalan verimler yasasıyla karşılaşılır. Çünkü üretim işgücü ve toprağın bir fonksiyonudur. Aynı işgücü ile daha yüksek bir çıktı elde edebilmek için, toprak yani girdi miktarı artırılmalıdır. Diğer görüş ise kişi başına milli gelir nüfusun bir fonksiyonudur. Bireylerin reel geliri arttıkça daha iyi yaşam koşulları sağlandığından daha çok çocuk sahibi olacaklar ve böylece reel gelir artışıyla birlikte nüfus artacaktır (Akbaş, 2012: 17).

4.1.2.2. Keynesyen Büyüme Modeli

İktisadi büyüme teorilerinden birisi de Keynesyen büyüme teorisidir. 1929’da ortaya çıkan Büyük Buhran sonucunda klasik yaklaşıma eleştiri getiren Keynes yaklaşımı işsizlik, durgunluk ve enflasyona sebep olarak görülen üretimin satın alma miktarındaki artış ve azalışları dikkate değer görmüştür. Keynesyen teoriye göre ekonomi klasiklerin iddia ettiği gibi sadece tam istihdam noktasında dengeye gelmeyip eksik istihdam noktasında da ekonomi dengeye

gelebilmektedir. Ekonominin eksik istihdamdan çıkabilmesi için talebin artması gerekmektedir. Toplam talepteki artışla beraber yatırımlar artacak böylece ekonomik büyüme gerçekleşecektir. Büyümenin hızlanmasıyla birlikte de ekonomi tam istihdam noktasına yönelecek ve tam istihdam durumu gerçekleşecektir. Burada Keynes'in asıl amacının ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek olduğu değil de ekonomiyi durgunluk durumundan kurtarıp işsizliği önlemek olduğu ifade edilebilir (Yılmaz, 2005: 65-66).

1930'larda ortaya çıkan dünya genelinde yankı uyandıran büyük ekonomik buhranla ortaya çıkan Keynesyen ekonomi 1960'lara kadar birçok ekonomide kendine yer bulmuştur. 1980 yılında yazdığı "*İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*" adlı çalışmada Keynes, devletin ekonomiye müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu savunmuştur. Keynes'e göre devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekmektedir (Han, 2004: 44). Keynes'in savunduğu görüşler şu maddeler halinde sıralanabilir (Aksu, 2013: 29-30):

- Ekonomideki tam istihdam dengesi tesadüfi dengedir ve bu dengenin sürdürülebilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla devletin bu dengesizlikleri giderebilmek adına ekonomiye müdahale etmesi gerekmektedir. Keynes özellikle makro iktisat alanında milli gelir, tüketim harcamaları, sermaye birikimi, vergiler ve dış ticaret konularını incelemiştir.
- Keynes'e göre ekonomide Klasik iktisatçıların düşündüğü gibi ücretler, fiyatlar ve kurumsal düzenlemeler esnek olmayabilir.
- Her talebin kendi arzını yaratacağı görüşünü savunan Keynes için önemli olan taleptir. Keynes ekonominin canlanmasının da talep yönlü politikalarla gerçekleşebileceğini savunmuştur.
- Keynes, Klasiklerden ayrı olarak devletin ekonomiye müdahalesinin gerekliliğini savunmuştur. Devlet müdahalesi olmadan tam istihdamın gerçekleşmeyeceğini vurgulamıştır. Devletin müdahalesiyle tüketim ve yatırım arasındaki dengenin sağlanabileceği görüşünü ileri sürmüştür. Keynes bütçe açığının ya da bütçe fazlasının yaşanmaması için devletin uyguladığı vergi politikalarında artan oranlı veya azalan oranlı vergi politikası uygulaması gerektiğini ifade etmiştir.

4.1.2.3. Karl Marx Büyüme Modeli

Karl Marx, yaşadığı dönemde işçilerin ezilmesi sık sık ortaya çıkan ekonomik krizlerden dolayı liberal sisteme karşıt olmuş ve emekçi insanın zenginliğin kaynağı olacağı görüşünü ve sosyalizmi benimsemiştir. Marksist teorinin temelini Ricardo modelindeki emek değer teorisi oluşturmaktadır. Marksist teoride sermaye sabit ve değişen sermaye olarak ikiye ayrılmaktadır. Sabit

sermaye toprak, makine teçhizat ve madenler olarak görülürken; işgücünü oluşturan işçiler değişen sermaye olarak görülmektedir (Akça, 2018: 46).

Marx'ın büyüme teorisine dair görüşleri üç maddede sıralanabilir (Günsoy, 2013: 67):

- ✓ Emek değer teorisine göre bir ürünün değeri onu oluşturan emekle ölçülmektedir. Sadece üretim sürecinde değil ilerleyen zamanda da ürün için sarf edilen tüm fiziksel ve zihinsel gayretler emeği oluşturmaktadır. Bu anlamda her mesleğin emek olgusunun farklılık arz edeceği söylenebilir.
- ✓ Artı değer teorisine göre ek ücret ödmeden çalışmaları gerekenden fazla çalıştırılan işçilerden ortaya çıkan fark artı değerdir. Fakat kapitalist sistemin negatif yönünü bu olgu oluşturmaktadır. Çünkü kapitalizme göre işçiler sistemin dediklerine uymak zorundadır. Eğer işçiler denileni yapmaz ise hemen işlerine son verilir ve onların yerine yeni biri işe alınırlar.
- ✓ Kar teorisine göre sermaye değişen ve sabit sermaye olarak ikiye ayrılır. Sabit sermaye fiziki araç ve gereçlerden oluşurken değişken sermaye bir ürün üretilirken işçilere ödenen maaşlardan oluşmaktadır. Kar oranı ise bir ürün satışından elde edilen gelirin, yine sabit ve değişen sermayeye ödenmesi gerekli olan miktarla ilişkilidir.

4.1.2.4. Post Keynesyen Büyüme Modeli

Post Keynesyen büyüme modeli olarak da bilinen Harrod-Domar büyüme modeli literatürde büyümeyi sistematik olarak ele alan ilk modeldir. Modelin en belirgin özelliği büyümeyle ilgili olarak Keynes'in ortaya koymuş olduğu statik modeli dinamik hale getirmesidir. Harrod-Domar yatırımların kapasite artırıcı etkisini modele dahil ederek Keynes'in modelindeki eksikliği tamamlamış ve modele dinamik bir model olma özelliği katmıştır. Ayrıca modelde tüm yatırımların uyarılmış yatırım olduğu kabul edilmiştir. Bir başka deyişle modelde otonom yatırımlar yer almamaktadır (Unay, 1996: 392).

Toplam talep, üretim ve istihdam arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışarak ekonominin büyüme hızını belirlemeye çalışan Harrod-Domar büyüme teorisini marjinal tasarruf oranı ve sermaye-hasıla katsayısına dayandırmaktadır. Harrod-Domar ekonomide büyüme oranları ile marjinal tasarruf oranları arasında pozitif ilişki bulunduğunu belirtirken büyüme ve sermaye katsayısı arasında negatif yönlü ilişki olduğunu belirtmektedir. Harrod-Domar büyüme teorisine göre bir ekonominin büyümesi için marjinal tasarruf oranının büyük, sermaye katsayısının ise küçük olması gerekmektedir. Başka bir deyişle bir ekonomide büyümenin gerçekleşebilmesi marjinal tasarruf oranlarının ne kadar büyük

olduğu ve sermaye-hasıla katsayısının ne kadar küçük olduğuyla ilişkilidir. Dolayısıyla ekonomide yatırım miktarı tasarruf hacmiyle eşdeğer olduğunda marjinal tasarruf eğilimi ve sermaye-hasıla katsayısının belirlediği kadar ekonomide büyüme gerçekleşecektir (Dinler, 2005: 511-513).

4.1.2.5. Neo-Klasik Büyüme Teorilerinden Solow-Swan Büyüme Modeli

Neo-Klasik büyüme teorisine birçok iktisatçının katkısı olmuştur; fakat burada ön plana çıkan büyüme teorisi Solow-Swan modelidir. Solow-Swan çalışmalarında uzun dönemi ele almışlardır.

Harrod-Domar büyüme modelinden sonra 1980'lerin ikinci yarısına kadar literatürüne Neo-Klasik büyüme teorisi hâkim olmuştur. Bu teorinin temeli klasik iktisatçılara dayanmaktadır. Solow ve Swan'ın öncülük ettiği Neo-Klasik iktisadi büyüme modelinde ekonomide sermaye stoğunda ortaya çıkan artış, işgücünde meydana gelen artış ve teknolojik gelişmenin birlikte değerlendirilmesi sonucunda ekonomik büyümenin gerçekleşeceği belirtilmiştir. Model genel anlamda Neo-Klasik üretim fonksiyonuna dayanmaktadır. Modelin temel varsayımları şu şekildedir:

- Kapalı bir ekonomi
- Rekabetçi piyasa yapısı
- Rasyonel davranan bireyler
- Üretim faktörleri
- Sermaye ve işgücünde ölççeğe göre azalan getiri
- Üretim fonksiyonları için sabit getiri
- Teknoloji dışsal
- Nüfus ve işgücündeki artış dışsal kabul edilmiştir.

Solow büyüme modeli yapısı bakımından Neo-Klasik büyüme modeli olarak kabul edilmektedir. Solow modelinde fiziksel sermayenin azalan getirisinin varlığından bahsedilir. Nüfus, iş gücü ve teknoloji dışsal kabul edilmekte, iş gücündeki üretkenlik durumu dikkate alınmamaktadır. Bu modelde, bir tek mal bulunmaktadır. Toplam çıktı bu mala bakılarak belirlenmektedir (Kibritçioğlu, 1998: 8).

4.1.2.6. Modern Büyüme (İçsel Büyüme) Teorileri

İçsel büyüme modeli temelde Neo-Klasik modelden şu maddeler doğrultusunda farklılık göstermektedir:

- ✓ Ekonomik büyüme iktisat içi unsurlarla oluşmaktadır.
- ✓ Teknolojik gelişme içsel kabul edilmektedir.
- ✓ İçsel büyüme teorilerinde yakınlaşma hipotezi reddedilmektedir. Ülkelerin aralarındaki gelişmişlik farkı giderek artış göstermektedir.

- ✓ Neo-Klasiklerin aksine uzun dönemde eğitim düzeyi, kamu politikaları ve hizmetleri, dış ticaret, vergi, gelir dağılımı, bölgesel faktörler, kültürel yapı, dinsel faktörler, doğurganlık oranı, yönetim şekli, sağlık, enflasyon ve yatırım oranı gibi faktörler ekonomik büyümeyi etkilemektedir.
- ✓ İçsel büyüme teorisinde optimal büyümeyi sağlayabilmek için devlet müdahalesinin gerekliliği savunulmaktadır (İspiroğlu, 2018: 47).

Büyüme modellerinde ekonomik büyümenin tek bir modelle veya değişkenle açıklanması mümkün değildir. İçsel büyüme modelleri için de bu durum söz konusudur. İçsel büyüme modellerinin ortak görüşü büyümenin belirleyicilerinin sistemin içerisinde olmasıdır. Bu içsel büyüme modelleriyle ilgili ön plana çıkan dört yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Bunlar:

- Romer Modeli (Bilgi üretimi Taşmalar Modeli)
- Lucas Modeli (Beşeri Sermaye Modeli)
- Barro modeli (Kamu Politikası Modeli)
- Ar-Ge modelidir (Aksu, 2013: 44).

Romer büyüme modeline göre ülkede ekonomik büyüme aşamasında üretilen bilgi ülke için sermaye stoğudur. Başka bir ifadeyle, ülkeye yapılan yatırımlar yani sermaye stoğu ne kadar büyükse, o büyüklükte ekonomik bilgi üretilecektir (Romer,1990: 78).

Romer modelinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Romer, 1990: 78-88):

- ✓ Büyümenin motoru yeni geliştirilen teknolojik altyapılar ve gelişmelerdir.
- ✓ Bu teknolojiler ekonominin kendi içsel yapısı sonucunda oluşmaktadır.
- ✓ Yeni tasarım ürünlere kolay ulaşılabilirliktedir.
- ✓ Beşeri sermaye dışsal kaynaklı bir faktördür.

Lucas (1988), Neo-Klasik büyüme modellerini yakınsama hipotezi üzerinden eleştirerek kişi başına büyüme oranının farklılıklarını bir problem olarak görmektedir. Lucas, ülkeler arasında büyüme oranlarının hesaplanmasında bir korelasyon oluşturmuştur.

Lucas'ın varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Teknolojik düzey ve teknolojik yenilikler analizlerin dışında tutulmuştur.
- ✓ Ülkelerin sahip oldukları teknolojik düzeyleri aynı kabul edilmektedir.
- ✓ Tüm ülkelerde tek mal üretildiği varsayılmaktadır.
- ✓ Sermaye fiziki ve beşeri sermaye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- ✓ Bireylerin beşeri sermaye bakımından eşit olduğu kabul edilmektedir.
- ✓ Modelde nüfus artışının dışsal olduğu belirtilmektedir.
- ✓ Artan verimler yasası kabul edilmektedir.

Bu varsayımların tamamı modelde ekonomik büyüme oranını belirleyen beşeri sermaye oranının büyüme oranını göstermektedir (Akyüz, 2018: 19).

Barro modelinde ekonomik büyümenin dinamikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Beşeri sermaye seviyesi
- ✓ Gayri safi milli hasıla düzeyi
- ✓ Verimlilik oranı
- ✓ Kamu harcamaları
- ✓ Hukuksal ve politik faktörler
- ✓ Yatırım oranları
- ✓ Bölgesel faktörler (Barro, 1996:14-23).

Modelde kişi başına çıktı düzeyindeki artış, şimdiki kişi başına çıktı düzeyi ve uzun dönem durağan dengesindeki kişi başına çıktı düzeyinin fonksiyonudur. Ekonomik büyümenin temelini ülkenin sahip olduğu sosyo-kültürel faktörler, eğitim ve sağlık uygulamalarındaki kalite belirlemektedir.

Ar-Ge modelinde beşeri sermayenin yanı sıra aynı sektör tarafından üretilen yeni ürünler veya üretim teknikleri de önem arz etmektedir. Ekonomilerde sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilmek önemlidir. Bir ekonominin insan sermayesini oluşturan birçok girdiye sahip olması ve ekonominin bu kaynakları Ar-Ge sektörüne yeni bilgi ve teknolojiler geliştirmesi için sunması, bu ekonominin büyümesini sağlayacaktır (Romer, 1990: 71).

4.2. İşsizlik Tanımı ve Teorik Çerçevesi

İşsizlik, çalışma gücü ve isteğine sahip olup, yürürlükte bulunan, geçerli ücret üzerinden ve yasal örf ve adetler kapsamında ayarlanmış saatler içerisinde iş aradığı halde bulamayan kişilerin yarattığı sorundur (Düğer ve Dulupçu, 2001: 364).

Yapılan tanımdan da anlaşıldığı üzere işsizliğin öğeleri şu başlıklar altında sıralanabilir:

- Çalışacak güce ve kararlığa sahip olma,
- Yürürlükte olan ve emeğe göre belirlenmiş olan ücreti kabul etme,
- Yasaların ya da örf ve adetlerin belirlediği saatler içerisinde çalışmaya razı olmadır.

Uluslararası tanımlamada işsizlikten söz edebilmek için üç kriter gerekmektedir. Bu kriterler:

- Çalışma çağında olup iş bulamayan,
- Son iki hafta içinde işe başlayacak durumda olan,
- Son dört haftadır aktif olarak iş arayan kişidir.

Bu maddeler uluslararası çalışma örgütüne göre bir bireyin işsiz sayılması için gerekli olan unsurlardır (Akcan, 2016: 7-8).

Kelime anlamı olarak istihdam, bir kişinin belli bir işte çalıştırılmasıdır. İktisat kavramı olarak değerlendirildiğinde istihdam bir ürünü üretmek için tüm üretim faktörlerinin üretime dahil olması şeklinde tanımlanabilir (Ardıç, 2006: 175).

İstihdam ve işsizlik yakından ilişkilidir. Her iki kavram da birbirinden bağımsız düşünülemez (Ay, 2012: 322). İstihdam bir hedefe ulaşmaya odaklanırken, işsizlik ülkelerin kaçındığı bir durumdur.

Edgar Edwards işsizlik oranlarının hiçbir zaman tam anlamıyla gerçekleri yansıttığının düşünülmemesi gerektiğini savunmuştur ve bunun nedenlerini üç maddede sıralamaktadır:

- Devlet tarafından istihdam edilen işçi ya da devlet memurlarından çalıştıkları mesai saatleri içinde verilen işleri yapmaları beklenir. Fakat çoğu görev daha az zamanda yapılacakken bu insanlar daha fazla zaman istihdam edildikleri için ortaya bir boş ve atıl zaman çıkarmaktadır. Bu boş zaman işsizlik hesaplamaları yapılırken hiçbir zaman dikkate alınmamaktadır. Örtülü işsizlik olarak bilinen bu işsizlik türü işsizlik oranlarının doğru hesaplanmasını engellemektedir.
- Gizli işsizlik olarak ifade edilen bu durumda herhangi bir bireyin çalıştığı iş yerinden ayrılması durumunda o iş yerinde yapılacak işler yine yapılabilirse burada gizli işsizlik olduğu söylenebilir. Buda işsizlik oranlarının doğru hesaplanmasını engelleyen önemli bir unsurdur.
- Erken emeklilik durumunda işsizlik oranlarının doğru hesaplanmasını engelleyen bir durumdur. Çünkü bazı durumlarda kişiler kendi istekleriyle emekli olmayabilir. Herhangi bir kaza ya da işyerindeki bir baskıdan dolayı erken emekli olmak zorunda kalan bireyler normal şartlar altında üretime katkı sağlayabilecek kişilerdir. Bu kişilerin erken emekli olup işgücüne katılamamaları işsizlik hesaplamalarını olumsuz etkilemektedir (Nafziger, 2006: 311).

4.2.1. İşsizliğin Nedenleri ve Türleri

İşsizliğe birçok etken sebep olmakla birlikte uygulanacak politikaların başarısı bu nedenle değişkenlik göstermektedir. İşsizlik ekonominin yapısından kaynaklanabileceği gibi, istihdama katkısı olmayan ekonomik büyüme ve küresel ekonomi de işsizlik ile ilgili tartışmaların sebebi olabilmektedir (Durmuş, 2006: 96).

İşsizlik ülkenin ekonomik yapılarından da kaynaklanabilmektedir. Özel ekonomide kişiler istihdam edilene kadar tüm dönemlerde bazı kişiler işsiz

kalacaktır. Çünkü işsizler kendilerine uygun işi bulana kadar ekonomik sistem dışında kalmaktadır (Çiçek, 2018: 66).

İşsizlik problemi, yeterli olmayan toplam talep, işgücü hareketliliği, sendikal hareketler ve nüfus artış hızı gibi çok sayıda nedenden dolayı ortaya çıkmakta ve ek olarak söz konusu nedenler birbirinden bağımsız olarak gelişebileceği gibi birbirini de etkileyebilmektedir. İşsizliğe neden olan faktörler, genellikle işgücü arzı ve talebine dayalı olarak iki başlıkta toplanmaktadır (Parasız, 2000: 315-316).

İşgücü Arzı Kaynaklı İşsizlik: Bölge ve ülke gelişmişlik seviyeleri de göz önünde bulundurularak hesaplanmalıdır. İşsizliğin nedenleri arasında işgücü arzına dayanan nedenler şu şekilde sıralanabilir; nüfusun türü, nüfusun eğitim düzeyi, göç ve kentleşme süreci, işgücünün kişisel seçimleri, toplumsal değer yargıları, çalışma yaşamını düzenleyen kanunlar ve işgücü pazarı fiyat türleridir. Çalışma yaşındakiler (15-64) ve aktif olarak üretimde bulunan nüfus haricinde ve bağımlı nüfus olarak belirtilen nüfusun hızlı bir şekilde yükselmesi, üretime yönelik yatırımlar yerine yürürlükte olan taşıma giderlerini ve işgücü arzını arttırmaktadır. Söz konusu durum işsizlik ve kayıt dışı iş alanı benzeri problemlere yol açabilmektedir. Diğer yandan, iş gücünün etkinliği ve iş alanı açılma olanağı genel, mesleki ve teknik eğitim seviyesiyle de direkt olarak ilişkilidir. Özellikle globalleşme, teknolojideki ilerlemeler ve yoğun rekabet ortamı, işgücü talebinin ve buna bağlı olarak arzının yetişmiş özellikte olmasını zorunlu hale getirmektedir.

İşgücü Talebi Kaynaklı İşsizlik: Teknolojik açıdan gelişme seviyesi, işgücü maliyetleri, verimlilik seviyesi, taşeron çalışmaları ve iş güvencesi kanunları iş gücü talebini etkileyen esas öğelerin başında gelmektedir. Üretimde bir azalmanın meydana gelmesiyle yaşanan üretim dar boğazlarına dayalı, işgücü talebinde azalmaya neden olan geçici durumların kalıcı hale dönüşmesi işgücü talebi kaynaklı işsizlik olarak ifade edilebilir. Ayrıca dönemsel işsizlik probleminin çözüme kavuşturulmaması, tarımda makineye yönelme, emeğin istihdamındaki yoğun mali sorumluluklar sebebiyle kayıt dışı durumların artış göstermesi, yüksek reel faiz politikaları sebebiyle yatırımların ekonomik yoğunlukta olması ile ilgili nedenler işgücü talebinin azalmasına neden olarak işsizliğe sebebiyet verebilmektedir. Başka bir açıdan, teknolojinin ilerlemesiyle beraber sanayi ve tarımda makineleşme artış göstermekte, emek yoğun üretim sermaye yoğun üretim geçiş süreci de özellikle eğitimsiz ve nitelsiz işgücü talebinde gerilemeye sebep olmaktadır.

Esas olarak işsizliğin en temel nedenlerinden bir diğeri verimliliklidir. Daha kapsamlı ele alındığında makineli üretimle emek gücüyle yapılmış üretim arasında etkinlik farkı mevcuttur. İş gücündeki verimlilik hareketlilikleri emek yerine sermaye yoğun üretime yönelmeye neden olacak ve bunun sonucunda da işsizlik oranlarında artış gözlemlenecektir. Diğer bir neden ise işveren için yüksek maliyet ve bunun sonucunda da açığa çıkan yüksek ücretlerdir (Parasız, 2000: 317).

İşsizlik nedenleri ülkelere göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde işsizlik daha çok gelişen teknoloji ve ekonomik faktörlerle oluşurken gelişmekte olan ülkelerde işsizlik gerekli sanayi dönüşümleri sağlayamamanın getirileri ile günümüz bilgi çağına çok uzak kalmaları sonucu gelişen dünya standartlarına ulaşamamaktan kaynaklanmaktadır (Ekin, 2003, 128). Öte yandan kitle iletişim araçları ile tüketim çılgınlığının her geçen gün artışı üretim toplumundan daha çok tüketim toplumunun yaratılması da işsizlik nedenlerindedir. Gelişmekte olan ülkelerin bazılarında ekonominin günümüzde hala tarıma dayalı olması ve tarımdan sanayiye geçiş sürecinde nitelikli birey yetersizliği, tarımda makineleşme ile kırsaldan kent merkezlerine göçlerin yaşanması, bunların dışında dünyada yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, savaşlar ile göçlerin artırması farklı işsizlik nedenleridir (Ören, 2013: 117).

Günümüzde işsizliğin bir başka önemli nedeni de ülkelerin büyümelerine rağmen istenilen istihdamı yaratamamalarıdır. Bu durum büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi açıklayan, Okun yasasını yeniden tartışmaya açmıştır. Ayrıca işsizliğin nedenleri üzerine de farklı görüşler sunulmuştur. OECD ülkelerine yapılan araştırmada işsizlik oranlarındaki farklılıkların kurumsal yapının işsizlik üzerinde doğrudan etkili olmadığı; fakat ekonomik şoklarla kırılgan hale getirildiği ileri sürülmüştür (Duruel ve Kara, 2010: 360).

İşsizlik, ülkelerin karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunların başında yer almaktadır. İşsizliğe neden olan faktörler ise ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bunun sonucunda ortaya çeşitli işsizlik teorileri çıkmıştır. Bazen ekonomide talep edilen işgücü ile işgücü arzının uyumsuzluğu işsizliğin oluşmasına neden olurken, bazen de bir tercih olarak işsizliği seçebilmektedir. Tüm bu nedenler işgücü piyasasında farklı işsizlik türlerinin oluşmasına neden olur (Kayacan, 2011: 50).

İşsizlik, pazarın hareketliliğinde geçici olarak belirlenen friksiyonel ve arızı işsizlik işgücünün finansal biçiminde meydana gelen değişikliklere uyumu için geçen süreçte ortaya çıkan biçimsel işsizlik veya ekonominin gerileme ve durgunluk zamanlarında meydana gelen konjoktürel işsizlik olarak kategorize edilebilir (Yıldırım vd., 2014: 362).

4.2.2. İşsizlik Teorileri

Bu başlık altında işsizlik teorilerine yönelik 4 temel teori olan Klasik işsizlik teorileri, Keynesyen işsizlik teorileri, Marksist işsizlik teorileri ve Parasal (Monatarist) işsizlik teorileri incelenecektir.

4.2.2.1. Klasik İşsizlik Teorisi

İktisat tarihinde 1776'dan 1929 dünya ekonomik krizine kadar olan dönem klasik dönem olarak adlandırılmaktadır. 1776 yılında A. Smith *Ulusların*

Zenginliği adlı eseri ile Klasik ekolün başlangıcını oluşturmuştur. Klasik ekol savunucularına göre “görünmez el” olarak ifade edilen fiyat sisteminin piyasayı kendiliğinden dengeye getireceği varsayılmıştır. D. Ricardo, A. Smith, J. S. Mill ve A. Marshall gibi klasik iktisatçılar ekonomide tam rekabet şartlarının geçerli olduğunu fiyat ve ücretlerin tam esnekliği varsayımı altında ekonomik faaliyetlerin fiyat mekanizması aracılığı ile otomatik bir şekilde czmleneceğini savunmuşlardır. Bu varsayım altında devletin ekonomiye müdahale etmesine gerek yoktur. Bu bağlamda devletin görevi sağlık, güvenlik, adalet gibi konular ile ilgilenmek olmalıdır. Klasik teoride ekonomiye uzun ve kısa dönemde emek piyasasında tam rekabet koşullarının varlığı altında tam istihdam otomatik olarak sağlanacaktır. Esnek reel ücretler aracılığı ile tam istihdam noktasında piyasa dengeye gelecektir. (Yıldırım, 2020: 5).

Klasik iktisatçılar ekonomide daima tam istihdam sağlayan bir mekanizmanın olduğunu varsayıp, istihdam ve işsizlik hakkında calışmalara fazla yer vermemişlerdir. Işsizlik klasiklere göre iradi bir karardır (Talas, 1997: 130). Yani milli gelirin bölüşümü üzerine duran klasik ekolde işsizlik problemine ayrıca değinen bir konu ayrımı bulunmamaktadır. Ancak Say Yasası üzerinden birtakım cıkarımlara varılabilmektedir (Haliloğlu, 2011: 15). Yani klasik iktisat teorisine göre işsizlik kavramı bu okulun temel teorilerinden olan Say Kanununa dayanmaktadır. Say Kanunu kısaca her arz kendi talebini yaratır, düşüncesinden oluşmaktadır. Yani serbest piyasa sisteminin istikrarlı olduğu dışarıdan bir müdahale gerekmeden görünmez bir elle tüm sorunları yok edebileceğini, piyasada ücret ve fiyatlar esnek olduğu için dengeyi kendiliğinden sağlanabileceğini savunmuştur (Kayacan, 2011: 55). Klasikler arz artışının talep artışını beraberinde getireceğini talep kaynaklı herhangi bir sorunun söz konusu olamayacağını ileri sürmektedir (Talas, 1997: 130). Devletin ekonomiye müdahalesini istemeyen Klasik iktisatçılar, piyasanın rekabetçi hale getirilmesini savunmuşlardır. Bu nedenle Klasik iktisatçılar rekabeti kısıtlayacak sendikal faaliyetlerin önüne geçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Diğer taraftan, Klasiklere göre hkmetin genişletici para politikaları izlemesi nominal ücretleri yükseltecek; ancak para arzının genişlemesi enflasyona da neden olacağı için reel ücretlerde bir değişim olacak ve böylece işsizlik oluşmayacaktır (Kayacan, 2011: 55).

A. Smith yüksek istihdam oranlarının yüksek toplam talebe yol açacağını ve böylece yüksek toplam talebin de piyasayı büyüteceğini belirtmiştir. Piyasaların büyümesi ise yatırım fırsatlarına, yeni yatırım fırsatları ise yeni istihdam ve karlılığa sebep olacaktır. Son olarak da elde edilen karlılık sonucunda bireyler yeni tasarruflar yapacaklardır.

Klasiklere göre, ekonomi tam istihdamda dengededir. Ekonomideki dengesizlikler geçici nitelik taşımaktadır. Ekonomi uzun vadede tam istihdam

düzeyinde sabit konumdadır (Dutta, 2006: 118). Bu denge durumu ücretlerin ve fiyatların esnek olması ile sağlanmaktadır.

Klasikler işsizliğin iradi olarak gerçekleştiğini kabul ettikleri için işsizliği bir sorun olarak görmemiştir. Emek faktörüyle ilgili genellikle verimliliği ve etkinliği nasıl artırabiliriz sorusuna cevap aramışlardır. Bu alandaki en temel düşünce iş bölümü olmuştur (Smith, 1998: 17). Ayrıca Klasiklere göre üretim süreci aşamalara ayrılmalıdır. Her çalışanın belirli üretim süreçlerine yönlendirilmesi ve o süreçlerde uzmanlaşmaları sağlanırsa, mevcut emek girdisi ile daha fazla çıktıya sahip olmak mümkün olabilmektedir. Bu şekilde iş parçalarına ayrılmış olacak ve çalışanlar sürekli aynı işi yaptıklarından o alanda uzmanlaşmış olacaklardır.

Üretim sürecinde iş bölümü ve uzmanlaşma sağlanırsa ekonomiye üç şekilde olumlu katkı sağlanacaktır (Smith, 1998: 22). Bu olumlu katkılardan ilki, çalışanların uzmanlaşması dolayısıyla daha kısa zamanda daha fazla çıktı sağlamaları ve alanlarında kalifiye çalışan haline gelmeleridir. Bu şekilde daha kalifiye hale gelen çalışanın işsiz kalma korkusu da zamanla kaybolacağından, aidiyet duygusu gelişerek verimliliğin daha da yükselmesi sonucunu doğuracaktır. İkinci olumlu etkisi iş bölümünün çeşitli makinelerin icadını da artırmasıdır. Çalışanlar belirli alanlarda uzmanlaşacaklarından kendi alanlarını daha da kolaylaştırmak için gerekli makine ve teçhizatı yenilik yapılmasına da ön ayak olacaklardır. İş bölümü ve uzmanlaşmanın son olumlu etkisi ise, zamandan tasarruf sağlama noktasındadır. Daha kalifiye olan çalışanlar daha kısa zamanda daha fazla çıktı sağlayacaklardır. Bu durum tersinden okunursa aynı üretim düzeyini daha kısa zamanda yakalayacak olan çalışanlar zamandan da tasarruf etmiş olacaktır.

4.2.2.2. Keynesyen İşsizlik Teorisi

Keynes, ilk olarak "*İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*" isimli kitabıyla Keynesyen ekolün görüşlerini ortaya koymuştur. Keynes genel teorisinde ulusal gelirin, ülkenin istihdam hacmine bağlı olarak geliştiğini belirtmektedir. Ayrıca Keynes'in bahsettiği makroekonomik düzende işsizlik gayri iradi bir durumdur. Keynes'e göre emek piyasası Klasiklerde olduğu gibi her zaman tam istihdamda dengede değildir (Snowdon ve Vane 2012: 57). Hatta Keynes'e göre tek başına nominal ücretlerin esnek olması bile emek piyasasını tam istihdamda dengeye getirebilecek yeterliliğe sahip bir unsur değildir.

Keynes, Say Yasası olan her arz kendi talebini yaratır düşüncesine karşı çıkarak talebe göre üretim arzını kabul etmiştir. Bundan kaynaklı olarak ortaya çıkan problemlerin talep kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Yani Keynes'e göre işsizliğin ortaya çıkmasındaki en önemli neden, mal ve hizmetlere karşı olan

talebin yetersizliğidir. Klasik iktisatçıların aksine Keynesyen iktisat işsizliğin kendiliğinden ortadan kalkmayacağını savunmuştur. Bu nedenle işsizlik oranını azaltmak için aktif iktisat politikalarına başvurmanın gerekli olduğunu ifade etmiştir. Toplam talebi canlandırmak için yatırım talebinin ve toplam tüketimin artması gerekmektedir. Artan yatırım harcamaları ile gelirler artacak dolayısı ile gelirin artması da tüketim harcamalarını artıracaktır. Tam istihdam seviyesine ulaşmada ekonomide devlet müdahalesinin olması gerektiğini savunan Keynes, ayrıca toplam talebin artması için ücretlerin yükseltilmesinin de gerektiğini ileri sürmüştür (Talas, 1997: 141-143). Bu durumda piyasada fiyatların ve ücretlerin nominal GSMH'deki her değişime tam olarak uyum sağlayacağı düşüncesine sebep olur (Dinler, 2005: 448).

Keynes, Klasiklerin işsizliği bir sorun olarak görmemelerine dikkat çekmiştir. Klasikler ve Keynes'in işsizlik konusunda bazı temel düşünce farklılıkları bulunmaktadır. Bunlar;

- Klasikler emek ve mal piyasasında ücret ve fiyatların tam esnek olduğunu böylece arz talep dengesi sonucunda işsizliğin önlendiğini savunmuşlardır. Buna karşı Keynes ise ücret ve fiyatların tam esnek olması halinde işsizliğin ortaya çıkabileceğini, bunun sebebinin ise mal ve emek piyasalarının çok yakın ilişki içerisinde olduğunu belirtmiştir.
- Bir diğer farklılık ise nominal ücret açısından ortaya çıkmaktadır. Klasiklerin nominal varsaydığı ücretlerin artıp azalması Keynes tarafından kabul etmeyeceklerdir. Fiyatlar genel seviyesindeki bir azalma çalışanlar tarafından fark edilmeyerek, ücretlerin azalmasına karşı çıkmalarına sebep olur. Dolayısı ile Keynesyen görüşte nominal ücretlerin katı olduğu bilinmektedir.
- Diğer önemli bir fark ise piyasanın dengeye gelme süreci olmuştur. Klasik iktisatçılar piyasada dengesizlik durumunda müdahale olmadan görünmez bir el vasıtasıyla dengenin sağlanacağını kabul etmişlerdir. Halbuki Keynes, Klasiklerin aksine devletin ekonomiye müdahalede bulunarak işsizliğin giderilmesi hususunda kamu harcamalarının ve yatırımların artırılmasını, ayrıca parasal tedbirlerin alınmasını önermektedir (Kayacan, 2011: 56-57).

4.2.2.3. Marksist İşsizlik Teorisi

K. Marx ve Engel'in 1848'de yayınlandığı Komünist Manifesto ve Marx'ın son cildini 1894'te tamamladığı sermaye *Das Kapital* adlı eserleri ile Marx kapitalist sisteme ve klasik ekole en ciddi teorik eleştiri getiren düşünürdür. Marx'a göre sermaye sahipleri emekçilerin yarattığı artı değeri emekçilere teslim etmemekte kendi sermayelerine ekleyip daha da zenginleşmektedir. Devlet bu

sistem içinde sermaye sahiplerinin tarafında yer almakta iken emekçiler lehine gereken önlemleri almamaktadır. Ona göre din, bu sistem içerisinde işçiyi (emekçiyi) uyutmak ve onları pasifleştirme aracı olarak kullanılan bir araçtır. Kapitalist sistem içerisinde emekçi ve kapitalist arasındaki refah seviyesi her geçen gün açılmakta burjuva kesim her geçen gün zenginleşip tekelleşirken çalışan işçi sınıfı ise fakirleşmekte ve hayat standartlarını koruyamamaktadır. Marx'a göre bu sistem içerisinde dönemsel krizler yaşanmaktadır. Marx krizlerin sonucunda emekçi sınıfın isyan edeceğini ve üretim faktörlerinin devletin mülkiyetinde olduğu sosyalist sistemin kurulacağını ileri sürmüştür (Gencer ve Birol, 2014: 5).

Ekonomide istihdam miktarını zaman içerisinde biriken ve giderek artan sermaye miktarı belirlemektedir. Reel ücretler ise işçi ve sermaye sınıfı arasındaki pazarlık gücü belirlemektedir. İşçiler kapitalistler tarafından sunulan istihdam miktarından daha fazlasını aramaktadır. Böylece pazarlık sürecinde zayıf bir pozisyonda yer almak zorunda kalmaktadır. Bu şartlar altında işçi sınıfına düşük ücretler teklif edilmesiyle kapitalist sınıf gelecek nesilin etkili ve sürdürülebilir sağlık koşullarını yok etmektedir (Yıldırım, 2020: 9).

Marx'a göre işsizlik nüfus ile ekonomik sistem arasındaki ilişkidir. Ona göre iki tip işsizlik vardır. Biri teknolojik işsizlik diğeri ise kârın azalması ile ortaya çıkan işsizliktir. Ona göre gelişen teknoloji farklı üretim araçlarını ortaya çıkaracak bu kullanımın artması mal üretimindeki emek oranlarında farklılıklar meydana getirecektir. Yeni teknoloji kullanımı üretim maliyetlerini artıracak ve kâr oranını düşürecektir. Böylece birikimin nedeni olan kârın azalmasına neden olacak yatırımlar düşecek ve işsizlik meydana gelecektir (Ataman, 1998: 62).

4.2.2.4. Parasal (Monetarist) İşsizlik Teorisi

Milton Friedman ve bir grup ekonomistin Keynesyen iktisat politikalarına alternatif olarak geliştirdiği bir teoridir. Bu teoride devletin ekonomiye para ve maliye politikası araçlarıyla müdahale etmesine gerek olmadığı savunulmaktadır. Klasik teoriye benzer bir ifade ile bu şartlar altında yani müdahale edilmeden krizin etkilerinin kendiliğinden kalkacağını iddia etmişlerdir. Bu grup iktisatçılara parasalcı denilmesinin nedeni ise stagflasyon krizinin aşılmasının nedeninin para arzının gereğinden fazla artırılmasına bağlamalarıdır. Monetaristlere göre önemli olan maliye politikası değil yalnızca para politikasıdır (Dinler, 2001: 302).

Bu teorinin üç temel varsayımı vardır. Birinci varsayıma göre firmalar tersine işler fiyat konusunda tam bilgiye sahip değildir ve emek talebinin reel ücretin bir fonksiyonu olduğunu emek arzının ise beklenen reel ücretin fonksiyonu olduğunu savunmuşlardır. İkinci varsayıma göre tüm piyasalar sürekli

temizlenmektedir. Üçüncü varsayıma göre ise işçiler geçmişteki fiyat düzeylerine bakarak gelecekteki fiyat düzeylerini belirlemektedir. Yani uyarlayıcı bekleyişler hipotezi parasalcıların üçüncü varsayımıdır (Ünsal, 2007: 285).

Friedman ekonomilerde her zaman doğal işsizliğin olabileceğini savunmuştur. Bu ekole göre sendikalar veya iş arama süreleri ve benzeri nedenler ekonomilerde belirli bir işsizlik oranını sabitlemektedir. Parasalcılar beklentilerle genişletilmiş Phillips ilişkisine dayanarak para politikaları ile kısa dönemli doğal işsizlik oranlarının ortadan kaldırılabileceğini, uzun dönemde ise bu etkinin görülemeyeceğini savunmuştur. Parasalcılar iktisadi değişimlerden kaynaklanan konjontürel bir işsizliğin olabileceğini ve bu işsizlik türünün piyasa ekonomisi tarafından kendi imkânları ile ortadan kaldırılabileceğini ileri sürmüşlerdir (Paya, 2013: 367-369).

Parasalcılar doğal işsizlik oranının, işgücü arz ve talebi dengede iken meydana gelen işsizlik türü olduğunu belirtmişlerdir. Emek arz ve talebinde meydana gelen değişiklikler, işsizlik oranının doğal işsizlik oranından sapmasına neden olmaktadır. Bu sapma ise beraberinde enflasyonu getireceğinden enflasyon doğal işsizlik oranından ayrılan işsizlik oranının tekrar doğal işsizlik oranına dönmesine sebep olacağından, ekonomi her zaman doğal işsizlik oranında dengede kalacaktır (Ener ve Arıca, 2011: 65).

4.3. Enflasyon Kavramı ve Teorik Çerçevesi

Enflasyon kavramı Latince şişkinlik anlamına gelmektedir. Literatürde oldukça sık kullanılan genel kabul gören tanımlamalar mevcuttur.

Enflasyon bir ekonomideki mal ve hizmetlerin fiyatlarında gözlenen sürekli ve genel kapsamlı artışı ifade etmektedir. Enflasyon, sadece bir veya birkaç mal ve hizmetin değil, ortalama bir tüketicinin yıl içerisinde kullandığı tüm mal ve hizmetlerde meydana gelen fiyat değişikliğini kapsamaktadır.

Cari fiyatlar seviyesinde toplam arzın toplam talepten az olması durumu enflasyon olarak nitelendirilmektedir. Bu durumun neticesinde fiyatlar genel seviyesinde artış meydana gelecektir. Dolayısıyla enflasyon, fiyatlar genel seviyesindeki sürekli bir artış şeklinde ifade edilebilmektedir (Yıldırım, 2020: 14).

Bir diğer tanımlamaya göre enflasyon fiyatlardaki yükselişin sebebi değil sonucu olarak görülmektedir. Buna göre enflasyon ortaya çıkardığı sonuç bakımından paranın değerinin azalmasına ve fiyatların artmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla artan talep arz ile dengelenmediği zaman, fiyatlar artacak ve para miktarı azalacaktır. Fiyatların artması enflasyonun nedeni değil sonucu olarak değerlendirilmektedir (Çiftçi, 2015: 38).

4.3.1. Enflasyonun Nedenleri ve Türleri

Enflasyon, ekonomiler için ciddi bir sorun olduğundan buna sebep olan unsurlar da oldukça önemlidir. Enflasyon ekonomide; kaynak dağılımında bozulmaya sebep olan, tasarruf ve yatırımlara önemli ölçüde sınırlama getiren, gelir dağılımında eşitsizliğin yaşanmasına neden olan ve ekonomik gelişmeyi yavaşlatan bir sürece sebebiyet vermektedir. Bu süreç engellenmediği takdirde, enflasyonun durdurulamaz ya da katlanılabilir seviyelere indirilmediği şartlarda enflasyon, ülkede ekonomik çöküntülerin toplumsal çalkantıların ve siyasal patlamaların yaşanmasına sebep olmaktadır (Karaçor, 1999: 6).

Enflasyonun ortaya çıkış sebebi farklılıklar arz edebilmektedir. Bu sebepler yetersiz üretimin olması, piyasaların yeterli düzeyde olmaması, nüfus yoğunluğu ve artışı, ülkede oluşan ekonomik ve siyasi istikrarsızlık olarak sıralanabilmektedir. Bütçe açıklarının fazla olması, ülkenin sahip olduğu aşırı borç yükü, ithal malların fiyatlarında meydana gelen süreklilik arz eden artışlar, faiz oranlarının yüksek olması, devalüasyonun varlığı, tasarrufların yatırım oranlarından daha az bir düzeyde gerçekleşmesi, ekonomi politikalarının yanlış uygulanması, taban ve tavan fiyat politikaları, dolaşımdaki para miktarının hızlı bir şekilde artış göstermesi, ücret artışlarının verimliliğin üzerinde olması, olumsuz iklim şartlarından dolayı tarım ürünleri arzının talebi karşılayamaması, kamu kuruluşlarının zarar etmesi enflasyonu ortaya çıkaran diğer etmenler olarak ifade edilebilmektedir (Çiftçi, 2015: 71).

Bu farklılıklar sonucu oluşan enflasyon türleri aşağıdaki gibi belirtilebilmektedir:

İlmlı enflasyon, bir ülkede meydana gelen fiyat artışlarının düşük olduğu ve enflasyona yönelik tahminlerin gerçekleştiği enflasyon türünü ifade etmektedir. Genel olarak tek haneli enflasyon olarak da bilinmektedir. İlmlı enflasyonun rakamsal oranları ülkelerin gelişmişlik seviyesine ve analiz eden iktisatçılara göre farklı olabilmektedir. Bu açıklamaya göre gelişmiş ülkelerde enflasyon oranı %4'ün, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde ise %7'nin altındadır. Bazı iktisatçılara göre ise %10'luk orana kadar enflasyon, ılımlı enflasyon olarak ifade edilmektedir (Ayazlar, 2015: 6).

İlmlı enflasyon, ekonomilerin istikrar halinde başka enflasyon türlerine göre seçtiği ve benimsemiş olduğu daha uygun bir enflasyon türü olarak bilinmektedir. Çünkü tek haneli enflasyon oranları ekonominin dinamik hale gelmesini sağlamaktadır. Fakat ekonomide ılımlı enflasyonla beraber bir başka enflasyonun oranının olması ekonomide dengelerin bozulmasına neden olacaktır. Ayrıca fiyatların geçen yıla göre düşmesi ekonomide durgunluğun yaşanmasının, paranın dolaşım hızının düşmesinin, tüketim ve üretim çarkının birbirini desteklemesinin diğer bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Sonuçta

ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanabilmesinde ılımlı enflasyon diğer enflasyon türlerine göre çok daha faydalıdır (Künç, 2011: 15).

ılımlı enflasyonun var olduğu bir ortamda para üç temel fonksiyonunu (mübadele, hesap birimi ve değer ölçüsü) düzgün bir şekilde yerine getirmektedir. Bir ekonomide ılımlı enflasyon ortamında reel faiz oranları çok düşük düzeyde olmadığı için hanehalkı tasarruflarını yerli para şeklinde değerlendirmekte ve bankada mevduat olarak tutmak onlar için bir problem olarak görülmemektedir (Akyüz, 2020: 14).

Yüksek Enflasyon, fiyatlar genel seviyesinde ortaya çıkan, yıllık %100 veya %200 gibi üç basamaklı enflasyon artışları yüksek (dört nala) enflasyon şeklinde tanımlanmaktadır. Yüksek enflasyonda ülke parasının değerinde meydana gelen hızlı düşüşten dolayı yerli paradan bir kaçış durumu ortaya çıkmaktadır. Kişiler ülke parasının aşırı değer kaybetmesi sebebiyle yabancı para talep etmektedir. Bu yüzden ortaya çıkan bu durum da dolarizasyona ve para ikamesine sebep olmaktadır. Yüksek enflasyonun olduğu bir ekonomideki faiz oranlarında yüksek artışlar meydana gelebilmektedir. Faiz oranlarının yükselmesi ise yatırımların azalmasına neden olmaktadır (Kılıç, 2015: 25).

Yüksek enflasyon sürecini yaşayan dünyadaki bütün ülkeler, aşırı enflasyon oranlarından kurtulmak için enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamayı istemektedir. Zira yüksek enflasyon bir ülkenin ekonomik yapısında bozukluklar ortaya çıkarmakta, kırılganlıklar ve krizlere sebebiyet vermektedir (Yıldırım, 2020: 22).

Hiperenflasyon, genel fiyat düzeylerindeki hızlı bir artış ve paranın içsel değerindeki fazla ve hızlı bir düşüşten dolayı enflasyon oranı aşırı yükselmektedir. Bundan dolayı enflasyonun bu şekilde yükselmesi halinde bu tür enflasyondan söz etmek mümkündür. Hiperenflasyonun temel sebebi, para arzında meydana gelen kontrolsüz artıştır (Çiçek, 2019: 21).

Bu enflasyon çeşidinde fiyat artışları aşırı derecede hızlı ve büyüktür. Fiyatlar genel düzeyindeki artışlar aynı gün içerisinde bir veya birkaç katına çıkabilmektedir. Kişiler aynı gün satın aldıkları herhangi bir malı aynı fiyat düzeyinden satın alamazlar. Bu enflasyon türünde para hem tasarruf aracı olma hem de kıymet ölçüsü olma özelliğini fiyat artışlarından dolayı kaybetmektedir. Hiperenflasyon olduğu bir ortamda, alışverişler takas esasına göre, başka bir ifade ile malın malla değişim şekliyle gerçekleşmektedir. Genelde sözleşmeler döviz ve altın durumuna göre yapılmaktadır. Ulusal para kullanımı azalmaktadır (Telçeken, 2018: 22).

Hiperenflasyon savaş, ihtilal ve anormal şartlarda ortaya çıkmaktadır. Fiyatlarda sürekli olarak değişim yaşanmaktadır. Hiperenflasyonun yaşandığı bir ekonomide enflasyon, büyük bir sorun haline gelmektedir. Bireylerin yatırım ve

tasarruf ile ilgili sorunlarını ise enflasyondan nasıl korunacakları ve enflasyon vergisinden nasıl kaçınacakları oluşturmaktadır (Akyürek, 2008: 7).

Bu enflasyon türlerinin oluşma şekilleri farklılık göstermektedir. Enflasyon oluşma nedenleri açıklanmıştır.

- **Talep Enflasyonu**

Toplam talebin toplam arzı aşmış hali talep enflasyonu olarak tanımlanmaktadır. Toplam talepten kaynaklanan enflasyon bir ülke ekonomisinde üç sebepten kaynaklanmaktadır (Turhan, 2007: 7):

- Kamu harcamalarının kamu gelirlerinden fazla olmasından dolayı ekonomide kamu kesiminde bir açık meydana gelebilmektedir. Kamu açığının fazla olması toplam talebi artırıcı bir etki ortaya çıkarmaktadır.
- Özel sektör tasarruflarının özel sektöre ait yatırımlardan az olduğu durumlarda ekonomide özel sektör açığı görülebilmektedir. Bu açık, para miktarını artırıcı bir biçimde kapatılırsa toplam talepte artışa neden olmaktadır.
- Dış ticaret bilançosunun fazla vermesinden dolayı yurt içi arzın yurt içi talepten az olması nedeniyle ekonomide ortaya çıkacak olan gelir artışı da talep fazlalığına neden olabilmektedir.

- **Maliyet Enflasyonu**

Ülke ekonomisinin tam istihdam düzeyinde olduğu bir durumda, toplam talepte bir yükseliş ya da emek verimliliğinde herhangi bir artış olmaksızın üretim sürecinde kullanılan girdilerin bir veya birkaçında ortaya çıkan artışlar sonucunda gelişen enflasyon maliyet enflasyonu olarak tanımlanmaktadır. Kâr amacıyla kurulan firmalar için maliyette yaşanan bir artış direkt fiyatlara yansıtılarak bundan dolayı maliyet enflasyonu ortaya çıkmaktadır (Çiçek, 2005: 19).

Maliyet enflasyonu üretim maliyetlerinin artmasından dolayı artan maliyetleri finanse edebilmek için fiyatlar genel düzeyinin artış göstermesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Hammadde fiyatlarında meydana gelen yükselme, emek gücünde ortaya çıkan artışlar, ithalat ve ihracatın maliyetli hale gelmesi, bazı ürünlerde olan blokelerin ortadan kaldırılması ve tarım mahsullerinde yaşanan düşüşler gibi durumlar maliyet artışlarına sebebiyet vermektedir (Başkurt, 2020: 35).

4.3.2. İktisadi Okullar Açısından Enflasyon Teorileri

Enflasyon teorileri; klasiklerde enflasyon teorisi, keynesyen enflasyon teorisi, monetarist enflasyon teorisi ve yapısal enflasyon teorisi olarak ifade edilebilmektedir.

4.3.2.1. Klasiklerde Enflasyon Teorisi

Klasik yaklaşıma göre enflasyon, para arzının artırılması sonucu oluşturmaktadır. Yaklaşım görüşünü miktar teorisi çerçevesinde ele almaktadır (Çiftçi, 2015: 45).

Para miktarı ile değeri arasındaki ilişkiyi ilk defa ortaya koyan yaklaşım Klasik Miktar Teorisi yaklaşımı olarak bilinmektedir. Temelini değer teorisinden alan miktar teorisinde, fiyatlar genel seviyesi para arz ve talebine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Buna göre, para talebinin sabit olarak kabul edildiği bir ortamda, paranın değeri direk olarak dolaşımında olan para miktarı tarafından belirlenmektedir. Başka bir ifade ile, para arzı ile fiyatlar genel düzeyi arasında doğrusal bir ilişkinin var olduğu fikri kabul edilmektedir. Para arzının artmasıyla beraber ekonomi fiyat ayarlaması yaparak dengeye gelmekte, istihdam ve üretim hacmi bu durumdan etkilenmemektedir. Yani, para arzı artışları yalnızca fiyatlar genel düzeyini artıracak ve bu artış para arzı artışıyla aynı oranda gerçekleşecektir (Can, 2019: 21).

Paranın miktar teorisi; satılan malların değerini, satın alınan mallarinkine eşit varsaymaktadır. Paranın miktar teorisi denklemi şu şekildedir:

$$M.V=P.T$$

M: Para Miktarı

V: Paranın Dolaşım Hızı

T: Toplam Mallar

P: Fiyat

Cambridge denkleminde ise, para arzı kontrolden çıktığında enflasyon artmaktadır. Diğer bir ifade ile ulusal para hızlı bir biçimde değer kaybetmektedir. Ayrıca ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değeri de daha hızlı bir şekilde azalmaktadır. Para arzı kontrol edildiği zamanda ise enflasyonun hızı azalmakta, ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değeri artmaktadır (Çiftçi, 2015: 48) Bu denklem aşağıdaki gibidir:

$$M_d = k.P.T$$

M_d : Ekonomideki toplam para talebi

k: Halkın nominal gelirlerinin para olarak elde tutulan oranı

T: Nihai tüketicilerin fiziksel satış hacmi

P: Nihai satışlarda ortalama fiyat seviyesi

Cambridge yaklaşımı, kişilerin ellerinde ne kadar para tutmak istedikleri üzerinde durmaktadır. Marshall'a göre halkın para talebi de önem arz etmektedir. Para hacmi ve mal arzı aynı kalmak koşuluyla halkın para talebi arttığında harcamalar azalmakta ve fiyatlar genel seviyesi düşmektedir. Bu durumun aksine halk cebinde daha az miktarda para tutarsa harcamalar artmakta ve fiyatlar genel

seviyesi yükselmektedir. Cambridge yaklaşımı, para arzı ve para talebi eşitliğinin açıklanması amacıyla kullanılan bir yaklaşımdır (Kılınç, 2013: 61).

4.3.2.2. Keynesyen Enflasyon Teorisi

J. M. Keynes, ekonominin tam istihdam durumunda dengeye gelmesinin istisnai olduğunu belirtmektedir. Keynes'e göre ekonomiler genellikle eksik istihdamda dengeye gelir. Ayrıca Keynes serbest piyasa mekanizmasının kendiliğinden tam istihdama ulaşmasının pek mümkün olmadığını belirtmektedir. Keynes'e göre eksik istihdam seviyesindeki bir ekonomide para arzında ortaya çıkan bir artış fiyatlar genel seviyesinde bir etki ortaya çıkarmayacaktır. Aksine Keynes, para arzındaki artışın efektif talebi artırarak üretim ve istihdam düzeyini artıracığını savunmaktadır. Ekonominin tam istihdam dengesine gelmesi durumunda ise fiyatlar genel düzeyindeki değişme para arzı ile aynı yönde gerçekleşecektir. Keynes'in Genel Teori'deki enflasyon ile ilgili analizi tam istihdam düzeyinin aşılması durumunda Klasik yaklaşımın miktar teorisi ile bir olmakta ve aynı neticeyi ortaya çıkarmaktadır (Uslu, 2016: 34).

4.3.2.3. Monetarist Enflasyon Teorisi

Monetarizm, 1960'lı yıllarda Keynesyen teoriye tepki olarak ortaya çıkan bir teoridir. M. Friedman, A. Schwartz ve E. Phelps başlıca temel temsilcileri olarak kabul edilmektedir (Aslandoğan, 2005: 15).

Paranın yeni miktar teorisi ve Phillips eğrisi çerçevesinde enflasyon teorisini geliştiren parasalcı yaklaşım enflasyonu, parasal bir olgu şeklinde tanımlamaktadır. Piyasada yapılan gereksiz müdahalelerden kaynaklanan para arzı artışı, fiyat ve ücret artışı ve talep baskısına sebep olmaktadır. Enflasyona yönelik yapılan tahminlerin gerçekleşen enflasyondan farklı olmasının sebebi ise beklentilerin uyarlayıcı olmasına dayanmaktadır (Sağdıç, 2018: 6).

Monetarizmin kurucusu olan Friedman miktar teorisini yeniden yorumlamaktadır. Friedman'ın yeni yorumu miktar teorisi üzerine kurulu para talebi teorisidir. Friedman'ın yeni yaklaşımına göre, para talebinin, bireylere ellerinde bulunan herhangi bir mal gibi fayda sağlayacağını ve diğer mallardan hangi miktarda talep edeceğini belirleyen kuralların para içinde geçerli olacağını, bununla birlikte ortaya çıkan herhangi bir değişiklik karşısında tekrardan dengeye gelinecek şekilde düzenlenmesini benimsemektedir. Friedman'a göre para talebini tüketicilerin sürekli geliri, zevk ve tercihler, para harici varlıkların getirisi ve beklenen enflasyon miktarı gibi unsurlar belirlemektedir. Para talebini belirleyen bu unsurlardaki değişim parasalcılara göre istikrarlılık göstermektedir (Doğru, 2016: 41).

Monetaristlere göre, enflasyonun ortaya çıkmasındaki tek sebep para arzında meydana gelen artışlardır. Hem maliyet hem de talepteki artışlardan dolayı fiyatlarda artış yaşandığında hükümetler ortaya çıkan yeni fiyat seviyesinde tam istihdamın varlığını sürdürebilmek için üretimdeki artışları önemsemeyen para arzını artırmaktadır. Bu durum ise enflasyonda artışların yaşanmasına neden olmaktadır (Balat, 2010: 24).

Özetle Monetarist yaklaşımda kısa zaman diliminde istihdamı artırabilmek için ekonomide her zaman yüksek bir enflasyona ihtiyaç duyulacağı ifade edilmektedir. Sonuçta, monetarist yaklaşımda da enflasyonun temel nedeni olarak para arzında yaşanan kontrolsüz artışlar gösterilmektedir. Ancak monetarist düşünürlerin, enflasyonu açıklamak için para arzını önde tutmaları ve enflasyona sebebiyet veren yapısal problemleri dikkate almamalarının farklı iktisadi düşünce okulları tarafından tenkit edildiği görülmektedir (Saraç, 2009: 16).

4.3.2.4. Yapısalıcı Enflasyon Teorisi

Yapısalıcı teori, 1960'lı yıllarda monetarist politikaların az gelişmiş ülkelerde uzun dönemde enflasyon problemine çözüm bulamaması neticesinde parasal görüşe bir tepki olarak gündeme gelmiştir. Yapısalıcı görüşle parasal görüşün temel farkı ekonomik gelişme ve bu süreçte izlenen politika uygulamalarına dayanmaktadır (Pazarcı, 2019: 29).

Yapısalıcı teoriye göre, ekonomide herhangi bir anda talep azlığı ve atıl kapasitenin bulunduğu sektörlerle, talep fazlası ve yükselen fiyatların olduğu sektörler birlikte bulunmaktadır. Bilginin yeterli olmaması, politikanın doğru uygulanmaması, sermayenin düşük düzeyde olması ve arzı azaltan diğer etkenler yüzünden, ekonomik krizi daha az hissetmek için üretici güçlerin herhangi bir tepkisinden önce fiyatlarda dengesizlik meydana gelecektir. Dolayısıyla talep fazlası yaşayan sektörlerde ortaya çıkan fiyat yükselişleri, fiyatların düşme eğiliminde yapışkan olmasından dolayı, arz fazlası yaşayan sektörlerin azalan fiyatları aracılığıyla denetimi yapılmayacak ve fiyatlar genel seviyesinde daima bir yükseliş meydana gelecektir. Kısacası yapısal eksiklikler enflasyonun temel sebebini oluşturmaktadır (Aykırı, 2008: 43).

Yapısalıcı yaklaşımda bilhassa gelir seviyesi düşük olan ülkelerde enflasyon, ekonomik yapıda ortaya çıkan problemlerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla enflasyonla mücadelenin ekonomide olan yapısal eksikliklerin ortadan kaldırılması ile gerçekleşebileceği savunulmaktadır. Diğer bir deyişle yapısalıcı düşünürler, ekonomik gelişmeye dair politikalar uygulanmaya çalışılıp bu yönde başarıya ulaşılmadan fiyat istikrarının ve parasal istikrarın gerçekleşebileceğini kabul etmemektedir. Yapısalıcı düşünürlere göre, uzun vadeli fiyat istikrarının gerçekleştirilebilmesi yalnızca yapısal eksikliklerin ortadan kaldırılması ve

ekonomik gelişmenin gerçekleştirilmesi ile mümkün olmaktadır. Gelir seviyesi az olan ülkelerde, yapısal bozukluklardan dolayı, maliye ve para politikalarının enflasyonla mücadelede yetersiz olduğunu düşünen yapısalcı ekonomistler, söz konusu bu ülkelerin endüstrileşme ve gelişmelerinin enflasyonu önlemede etkin bir rol oynadığını savunmaktadır (Alkan, 2004: 27-28).

4.4. Uluslararası Göç ve Ekonomik Büyüme

Uluslararası göçün temel makroekonomik göstergeler üzerine etkisi ile ilgili olarak akla ilk gelen hiç kuşkusuz ekonomik büyümedir. Burada incelenmesi gereken konu göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülke ekonomisi üzerinde olumlu mu yoksa olumsuz mu etki yarattığıdır. Burada durumu iki başlık altında ele almak ve göçmenlerin ya ülke ekonomisine katkı sağlayarak daha hızlı büyüme sağladıklarını ya da kaynakların etkin dağılımını bozarak ekonomik büyüme zarar verdiklerini ifade etmek gerekmektedir.

Uluslararası göç yenilik (inovasyon), sermaye birikimi, beşeri sermaye, dış ticaret ve iç talep gibi çeşitli ekonomik göstergeler aracılığıyla ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği ifade edilmektedir. Ev sahibi ülke kapsayıcı bir kurumsal sisteme sahip ise göçmenlerin yetenek, beceri ve sermayelerini uzun dönemli ekonomik büyüme katkı sağlayacak şekilde aktarabilirler (Gür, 2017: 7).

En çok göç alan ülkelere özellikle ABD, İngiltere, Almanya ve Kanada geliştirmekte olan ülkelerdeki yetenekli, kendini geliştirmiş kalifiye insanları kendilerine çekerek yani yetenekli işgücü kazanımı sağlayarak ve böylece beşeri sermaye unsurunu geliştirerek ekonomik büyüme katkı sağlamayı amaçlamaktadırlar. Gelişmiş ülkelerde bulunan bu vasıflı göçmenler ve mültecilerin üniversitelerde yaptıkları çalışmalar ve gelecek vadeden sektörlerde kurdukları şirketler birçok yeniliğin önünü açarak göç edilen ev sahibi ülke ekonomilerine katkı sağlamaktadır (Gür, 2017: 13). Bu konuda bazı çalışmalar mevcuttur.

Boubtane vd. (2016), 22 OECD ülkesi için yaptıkları çalışmada göçmenlerin oluşturduğu beşeri sermayenin kişi başı GSYİH üzerine olumlu etki yarattığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca göç akışlarındaki kalıcı bir artışın işçi başına GSYİH’de olumlu etki yarattığını belirtmişlerdir.

Dolado, Gorio ve Ichino (1994), 23 OECD ülkesi için yapmış oldukları çalışmalarında Solow-Swam modeli test etmek amacıyla regresyon analizi kullanmışlar ve yapılan analizde beşeri sermaye düzeyi ne kadar yüksek olursa göçün büyüme üzerine etkisinin o kadar yüksek olacağı sonucuna ulaştıklarını belirtmişlerdir.

Orefice (2010), göçmen girişlerinin ev sahibi ülke üzerindeki etkisini 86 yoksul ve geliştirmekte olan ülkeden 24 OECD ülkesine göç edenler olarak ele

almıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; göç akışları ile kişi başı GSYİH arasında güçlü pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu güçlü ilişkide beşeri sermaye açısından nitelikli göçmenlerin etkisinin olduğu belirtilmiştir. Ev sahibi ülkenin geliri üzerinde yetenekli beşeri sermayenin etkisinin belirgin olduğu görülmüştür.

Maria ve Lazarova (2012), çalışmada 1990-2000 yılları arasındaki veri seti kullanılmış, 130 gelişmekte olan ülke için regresyon analizi yapmıştır. Göç ve beşeri sermaye arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada göç ve beşeri sermaye arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Kendi ülkelerinden getirdikleri sermaye ile ev sahibi ülkede şirketler kuran bazı mülteci ve göçmenler sayesinde ev sahibi ülkede sermaye birikimi ve yatırımlar desteklenerek ekonomik büyüme artabilmektedir.

Aleysynska ve Triah (2014), 20 OECD ülkesi için yaptığı çalışmasında elde ettiği sonuçlara göre göçmenler ev sahibi ülkenin geliri üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Bu etkinin toplam faktör üretkenliği sonucunda ortaya çıktığı da belirtilmektedir.

Uluslararası göçle birlikte ortaya çıkan kültürel çeşitlilik farklı yetenek ve deneyimler sunarak göç alan ülkede ekonomik büyümenin gerçekleşmesine katkı sağlayabilmektedir. Fakat eğer bu kültür farklılığından dolayı kutuplaşma olursa ülkede oluşan kargaşa ve güvensizlik ülke ekonomisine zarar verebilir.

Bovie ve Elia (2016), çalışmasında doğduğu ülke dışında yaşayan ve çalışan kişilerin kültürel çeşitliliğinin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini belirtmektedir. Bu etkinin özellikle gelişmiş ülkelerde daha belirgin olacağını ifade etmektedir.

Uluslararası göç alan ülkelerde göçmenler iç talebi artırmaktadır. Göçmenler ev sahibi ülkede tekstilden gıdaya beyaz eşyadan taşıtlara varıncaya kadar dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarını talep etmektedir. Bu talep artışı pazarı genişleterek esnaf ve yerli üreticilerin işlerinin canlanmasını sağlamaktadır. İç talebin artmasıyla birlikte dolayısıyla ekonomik büyümede hızlanmaktadır (Gür, 2017: 13).

Göv ve Dürü (2017), seçilmiş 7 OECD ülkesi için gerçekleştirdiği çalışmada uluslararası göçten ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik olduğu bulgusuna ulaştıklarını ifade etmişlerdir.

Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlayabilmeleri için ev sahibi ülkelerinde büyümenin gerçekleşmesi için uygun koşullara sahip olması gerekmektedir. Göçmenlerin yeteneklerini, becerilerini ve sermayelerini ekonomik büyümeye uzun dönemde katkı sağlayacak şekilde aktarabilmeleri için göç alan ülkenin sistemli bir kurumsal yapıya sahip olması gerekmektedir. Eğer göçmenler uygun kurumsal yapılar aracılığıyla beceri,

yetenek ve sermayelerine uygun iş alanlarına yönlendirilmezlerse üretken alanlar yerine kayıt dışı alanlara yönelirler. Bu durum ne göçmenler için ne de ev sahibi ülke için ekonomik açıdan iyi bir seçenek değildir (Gür, 2017: 12).

Boubtane vd. (2012), çalışmalarında 22 OECD ülkesi için gerçekleştirdikleri panel Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre uluslararası göçün büyümenin nedeni olmadığını belirtmişlerdir.

Sevinç vd. (2016), 1962-2012 dönemine ait 5 yıllık ortalama verilerin kullanıldığı çalışmada Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı gelişmekte olan ülkeleri ele almıştır. Ekonomik büyüme ve göç arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmanın sonuçlarına göre; Cezayir, Botsvana, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Paraguay ve Peru'da ekonomik büyüme ile göç arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğu görülmüştür. Ayrıca Belize, Kosta Rika, Gabon, İran, Meksika ve Türkiye'de ekonomik büyüme ve göç arasında anlamlı fakat negatif ilişkiler olduğu sonucuna varılmıştır.

Uluslararası göçle birlikte artma riski taşıyan kültürel kutuplaşma, kargaşa ve güvensizlik ortamının oluşması, bireyler arasındaki iş birliğinin azalması ve sosyo-ekonomik düzenin bozulmasına neden olarak ev sahibi ülkede ekonomik büyümeye zarar da verebilmektedir.

Şimşek (2018), en fazla göç alan 8 ülke için yaptığı çalışmada alınan göçün %1 oranında artmasıyla ev sahibi ülke büyümesinin %0,01 azalacağını ifade etmektedir.

4.5. Uluslararası Göç ve İşsizlik

Literatürde tartışılan en hararetli konulardan birisi de uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisinin emek piyasasına etkisidir. Göç alan ülkelerde, genellikle ev sahibi ülke vatandaşları göçmen ve mültecilerin işlerini elinden aldığı ve/veya kendilerinin yaptıkları işleri daha düşük ücretle yapmaya razı olarak piyasadaki ortalama ücret seviyesini aşağı çektiklerini ileri sürmektedir. Fakat göçmen ve mülteciler ev sahibi ülkenin emek piyasasına farklı kanallardan etki edebilmektedir. Bu konuda sadece olumsuz yönleri ele almak eksik olacaktır. Göç diğer ekonomik göstergelerde olduğu gibi emek piyasasında da olumlu veya olumsuz etkiler meydana getirmektedir.

Uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisinin iş gücü piyasaları üzerindeki etkisiyle ilgili iki görüş vardır. Birinci görüşe göre, göçmen ya da mülteciler ev sahibi ülke işgücü piyasalarını hiç etkilememektedir ya da çok küçük önemsiz etkiler ortaya çıkarmaktadır.

Simon, Moore ve Sullivan (1993), ABD için yapmış oldukları çalışmalarında göçün işsizlik üzerindeki etkisini araştırmışlardır. 1960-1977 döneminin ele alındığı çalışmada işsizlik oranı ve göç oranı değişkenleri kullanılarak regresyon

analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda göç ve işsizlik arasında kayda değer bir ilişki bulunamamıştır. Elde edilen kanıtlara göre, söz konusu dönemde gelen göç nedeniyle toplam işsizlikte çok az artış olduğu veya hiçbir artış gözlemlenmediği belirtilmektedir.

İkinci görüş ise, göçün işgücü piyasası üzerinde önemli etkilerinin olduğunu savunmaktadır. Eğer göçmenler yerli işçilere ikame olarak istihdam ediliyorsa işgücü arzını artırmak yoluyla ücretlerin düşmesine neden olabilmektedir (Kabaklarlı, 2016: 57).

Friedberg ve Hunt (1995), ABD'deki göç ve işsizlik arasındaki ilişkiyi 1979-1985 dönemini kapsayan veri setini kullanarak analiz etmişlerdir. İşsizlik oranı ve toplam nüfus içerisinde göçmenlerin payı değişkenleri ile EKK yöntemini kullandıkları çalışmada göç ve işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca ABD'de göçmenlerin nüfus içindeki payında %10'luk bir artışın yerli ücretleri %1 oranında azalttığı sonucu da ampirik bulgular arasında yer almaktadır.

Göçmenler işgücü piyasasında ikame olarak değil de tamamlayıcı olarak istihdam ediliyorsa, yerli işçilerin çalışmak istemediği işlerde çalışıyorlarsa, işgücü maliyetlerinde ve üretim maliyetlerinde düşüşe neden olurlar. Dolayısıyla yerli işçilerin daha vasıflı işlerde çalışmasını sağlamak yoluyla vasıfsız işlerde çalışanların ücretlerinin düşmesine neden olurken; vasıflı işlerde çalışanların ücretlerinin yükselmesine sebep olacaklardır (Kabaklarlı, 2016: 57).

Cortes (2008), düşük vasıflı göçmenlerin ABD fiyatları üzerinde etkisini 1986-2002 dönemi için ele almış ve çalışmada düşük vasıflı göçmenlerin işgücü piyasasındaki oranı, fiyat ve ücret değişkenlerini kullanmıştır. OLS tahmini yapılan çalışmada göçmenlerin oranında ortaya çıkan %10'luk bir artışın göçmenlerin yoğun olarak çalıştığı hizmet sektörleri ücretlerinde %2'lik bir düşüş meydana getirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle düşük vasıflı göçmenlerin çalıştığı bahçivanlık, bebek bakıcılığı ve kuru temizleme gibi alanlarda etki daha belirgindir. Bu alanlardaki ücretlerin düşmesi ucuz işgücü sağlanmasıyla ilgilidir. Çünkü ucuz işgücü sağlanması maliyet avantajı yaratmakta ve ücretlerde düşüşe sebep olmaktadır.

Göçmen ve mülteciler ev sahibi ülke ekonomisine farklı kanallardan etki edebilmektedir. Bu etkilerin en belirgin şekilde görüldüğü kanallardan biri de emek arzıdır. Göçmen ve mülteciler göç ettikleri ülkede emek arzı artışına sebep olmaktadır. Eğer göç alan ülkeler istedikleri özellikte ve yetenekte kişilere ulaşmada zorluk çekiyor ise göçmen ve mülteciler bu durumun ortadan kalkmasını sağlayarak istihdam artışı yaratabilir. Nüfusun yaşlandığı ülkelerde emekliliğe ayrılacak insanların sayısı gittikçe artarken çalışabilecek yaşta kişi sayısı gittikçe azalmaktadır. Yaşlanan nüfusun yerini dolduracak çalışabilecek

güçte olan nüfus göçmenler ve mültecilerle karşılanarak yeni bir dinamizm oluşturulabilir.

Kılıç vd. (2019), çalışmalarında göçün işgücü piyasası üzerine etkisini incelemişlerdir. Seçilmiş 23 OECD ülkesi için gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarına göre; uluslararası göçün işsizlik üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle çalışmada uluslararası göçte meydana gelen bir artışın işsizliği azaltacağı yönünde sonuçlar elde edildiği ortaya konmaktadır.

Göç alan ülke açısından değerlendirildiğinde işgücü piyasası ile ilgili çeşitli görüşler hâkimdir. Diğer bir yaklaşıma göre, ev sahibi ülke vatandaşlarının istihdamı üzerinde göçün üç etkisi ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, göçmenler işgücü piyasasında yerli işçilerin işlerini ellerinden alarak yerli nüfusun işsizliğinin artmasına neden olabilirler. İkinci olarak, vasıflı işçi konumunda olmayan göçmenler, işsizlik yardımı alabilir bu da hükümetlerin bütçeleri üzerinde bir yük oluşmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca bu olay vergiler ve iktisadi durum üzerinde olumsuz etki yaratarak, yerli nüfusa da etki edecektir. Üçüncü olarak, göçmenlerin gelmesiyle beraber ücretlerin düşmesiyle vasıfsız işçilerin istihdamı ile beraber vasıflı işçilerin ücretleri artış gösterecektir. İlk iki görüşün olumsuz özelliğine karşılık son maddenin olumlu bir özellik taşıması nedeniyle göçün yerli nüfus üzerindeki etkisinin tam olarak anlaşılmasının zor olduğu belirtilebilir (Kurt, 2005: 43).

Uluslararası göçün işgücüne etkileri genel anlamda incelendiğinde risk ve fırsatların iç içe geçtiği bir durumla karşılaşmaktadır. Göçmenlerin ev sahibi ülke vatandaşlarının çalıştığı iş kollarından farklı alanlarda uzmanlaştıkları için emek piyasası üzerinde negatif etkilerinin bulunmadığı görüşü literatürde araştırılan çalışmalarda yer almaktadır. Göçmenlerin yaptıkları işler sayesinde ev sahibi ülke vatandaşlarının daha üretken iş kollarına yöneldikleri ve bu sayede meydana gelen iş bölümünün ülkedeki verimliliği, istihdamı ve yerlilerin ücret seviyesini artırdığı görülmektedir. Göçmenlerin emek piyasasına girmesi kimi zaman üretim maliyetlerinin aşağıya inmesini sağlayarak üretimi artırabilmektedir. Böylelikle ev sahibi ülke vatandaşları için yeni iş olanaklarının ortaya çıkabileceği ifade edilebilir (Gür, 2017: 22).

Shan vd. (1999), çalışmalarında göç ve işsizlik oranları arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulgusuna rastlamadıklarını belirtmektedirler. Ayrıca Feridun (2007)'de, çalışmasında uluslararası göç ve işsizlik arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı sonucunu elde ettiğini ifade etmektedir.

Göçmen ve mültecilerin ev işlerine ikame hizmetlerden olan, temizlik ve bebek bakıcılığı gibi alanlarda çalışmaları ev sahibi ülkedeki vasıflı kadınların ev

işlerine daha az vakit ayırmalarını sağlayarak emek piyasasına daha fazla katılmalarına olanak sağlayabilmektedir.

Card (1990), ABD için yaptığı çalışmanın bulgusuna göre göçün vasıfsız işlerde çalışan ABD'lilerin ücret düzeyleri ve istihdamı üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını belirtmiştir.

Ayrıca göçmen ve mülteciler emek piyasasını toplam talep kanalıyla da etkileyebilmektedir. Ekonomik büyümenin göç üzerinde etkisini incelerken de bahsettiğimiz gibi göçmen ve mülteciler ev sahibi ülkeye yerleştiklerinde birçok mal ve hizmeti satın almaya başlar. Böylelikle toplam talep canlanır ve ev sahibi ülkede şirketler yeni yatırımlar yapmaya ve iş imkânları sunmaya başlar. Toplam talep artışının ülke ortalamasının üzerinde seyrettiği durumlarda istihdamın artması ve işsizliğin düşmesi beklenen bir durumdur.

Mülteciler genellikle yerli halkın çalışmak istemediği tarım ve inşaat sektörü gibi alanlarda çalışmaktadır (Oytun ve Gündoğa, 2015: 18).

Mülteciler ev sahibi ülke vatandaşlarının kayıt dışı istihdamda iş bulma olanaklarını azaltmakta ve onları kayıt içi istihdama yönlendirmektedir. Bu da kayıt içi istihdamda artış meydana getirebilir. Ayrıca mültecilerin ev sahibi ülkede ekonomik aktivitenin canlanmasına sebep olması sonucu ve kamu hizmetlerinde de artış yaşanmasından dolayı kayıt içi istihdam olanaklarının arttığı belirtilebilir.

Göç ekonomik büyümenin gerçekleşmesinde önemli bir role sahip demografik bir güçtür. Büyük bir nüfus hareketi olarak gerçekleşen göç işgücü piyasası ve yurt içi ücretler üzerinde önemli etki yaratabilmektedir (Zachariadis, 2010: 1).

Ülkedeki iş açıkları ve beceri uyumsuzluğunu dikkate alan bir strateji izlendiği takdirde göçmenler ev sahibi ülke vatandaşlarının işlerini ellerinden almaktan ziyade emek piyasasındaki eksiklikleri doldurma ve hâlihazırda çalışanların verimliliğini artırma potansiyeli sunabilmektedir. Ev sahibi ülkeye göçmen ve mültecilerin gelmesiyle beraber ucuz işgücü sağlanmakta ve üretim maliyetleri aşağı inebilmektedir. Ayrıca toplam talebin artması ile birlikte üretimin artması ev sahibi ülke vatandaşları için yeni iş olanakları ortaya çıkarabilmektedir. Başka bir açıdan değerlendirildiğinde, eğer ev sahibi ülkede hâlihazırda işsizlik yüksek seyrediyor ise ve şirketler iş pozisyonlarını doldurmada sıkıntı yaşamıyorlarsa göçmenlerin emek piyasasına giriş yapmaları işsizlik oranlarının artmasına ve ücret seviyelerinin aşağı inmesine neden olabilir. Böyle bir durumda ev sahibi ülkede kayıt dışı istihdam yükselme eğilimine girmektedir (Gür, 2017: 7-8).

Card (1990), ABD için yaptığı çalışmada 1979-1985 dönemi verilerini kullanmıştır. Net göç oranının ve istihdam oranının değişken olarak kullanıldığı çalışmada EKK yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmanın bulgusuna göre göçün

vasıfsız işlerde çalışan ABD'lilerin ücret düzeyleri ve istihdamı üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

4.6. Uluslararası Göç ve Enflasyon

Zachariadis (2012), "*Immigration and International Prices*" adlı çalışmasında uluslararası göçün göç alan ülke enflasyonu üzerinde farklı kanallar aracılığıyla etkilerinin olacağını ifade etmiştir. İlk olarak göçmenler talebi artırarak enflasyonun artmasına sebep olabilirler. Akgündüz vd. (2015), mülteci krizlerini ev sahibi ülkeye etkisini inceleyen çalışmasında uluslararası göçte meydana gelen artışın talebi artırarak enflasyonun artmasına sebep olduğu bulgusuna ulaştığını belirtmektedir.

İkinci etki göçmenlerin yerli halka kıyasla daha fazla vakitlerinin olmasından kaynaklı olarak en ucuz ürünü arayıp bulma imkânına sahip olduklarından ve bu da şirketlerin fiyatlarının düşmesine sebebiyet verecek dolayısıyla enflasyonda düşecek görüşüdür. Başka bir etki de sığınmacıların yerli halka göre göç ettikleri ülkede emek-yoğun sektörlerde daha ucuz işgücü sağlamalarıdır. Düşük ücretli emek üretim maliyetlerini düşürecek ve böylelikle enflasyon oranları düşecektir (Zachariadis, 2012: 298).

Lach (2007), 1990 yılında Rusya'dan İsrail'e gerçekleşen göç akışını incelemiştir. Göç oranı ve fiyatlar genel seviyesinin değişken olarak kullanıldığı çalışmada iki aşamalı EKK yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada göçmenlerde meydana gelen %1'lik bir artışın tüketici fiyatlarında 0,5 puanlık bir düşüş meydana getirdiği belirtilmektedir. Bu çalışmada olduğu gibi göçmenler ev sahibi ülkede enflasyonunu negatif etkileyebilmektedir. Bunun sebebi söz konusu grupların üretim maliyetlerini aşağı çekmesidir.

Konuk ve Tümen (2016), Türkiye için gerçekleştirdikleri çalışmada göç nedeniyle TÜFE'de %2,5 azalma meydana geldiğini belirtmektedirler. Suriyeli mültecilerin fiyatlar üzerindeki negatif etkisinin kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu sektörlerde görüldüğü ifade edilmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Suriyelilerin kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu alanlarda ücretleri aşağı çektikleri ve maliyetleri düşürdükleri belirtilmektedir (Konuk ve Tümen, 2016: 2-3).

Zachariadis (2012), 1990-2006 yılları arasında göçün fiyatlar üzerinde etkisini inceleyen çalışmada göç oranı, fiyat seviyeleri, nüfus büyüklüğü, maliyet, dış açıklık ve kişi başı GSYİH değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmada 90 ülke 140 şehir için 304 ürün fiyatı değerlendirmeye alınmıştır. GMM tahmincisi ve Arelona Blundell ve Bond (1998) sistem tahmincisinin kullanıldığı çalışmada göçmen sayısında meydana gelen %10'luk bir artışın fiyatları %3 azalttığı

belirtilmektedir. Sonuçların TÜFE'yi oluşturan çeşitli mal ve hizmetler için tutarlı olduğu ifade edilmektedir.

Farklı ülkeler için analizlerin gerçekleştirildiği çalışmalarda sığınmacıların, mültecilerin ve göçmenlerin ev sahibi ülke enflasyonunu negatif etkilediği belirtilmektedir. Özellikle kayıt dışı istihdamın arttığı sektörlerde göçmenlerin fiyatlar üzerindeki negatif etkisi iyice belirgin hale gelmektedir.

4.7. Dünya Geneline Göç ile İlgili İstatistik Göstergeler

Göç konusu tartışıldığında ilk olarak akla gelen etmen rakamlardır. Göç rakamları göçmen kavramını anlayabilmemiz ve bu konuda politika önermeleri yapabilmemiz için büyük önem arz etmektedir.

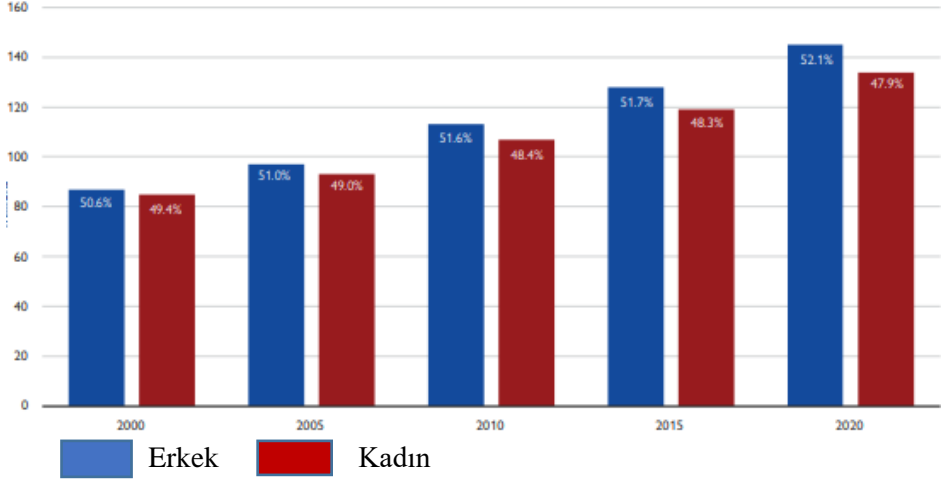
Dünya genelinde rakamları değerlendirdiğimizde 2020 yılında yaklaşık olarak 280 milyon uluslararası göçmen bulunmaktaydı. Bu yaklaşık olarak dünya nüfusunun %3,6'sını göstermektedir.

Tablo 4.2. Uluslararası Göçmenler, 1970-2019 (Dünya Göç Raporu, 2020: 9).

Yıl	Göçmenlerin Sayısı	Göçmenlerin Nüfusundaki Yüzdesi	Dünya
1970	84.460.125	2.3	
1975	90.368.010	2.2	
1980	101.983.149	2.3	
1985	113.206.691	2.3	
1990	152.986.157	2.9	
1995	161.289.976	2.8	
2000	173.230.585	2.8	
2005	191.446.828	2.9	
2010	220.983.187	3.2	
2015	247.958.644	3.4	
2020	280.598.105	3.6	

Tablo 4.2.'de görüldüğü üzere uluslararası göçmenlerin sayısı son 50 yıl içinde artış göstermektedir. 2020 yılında bu sayı 280 milyon olup bu rakam 1970 yılındaki rakamın üç katından daha fazladır.

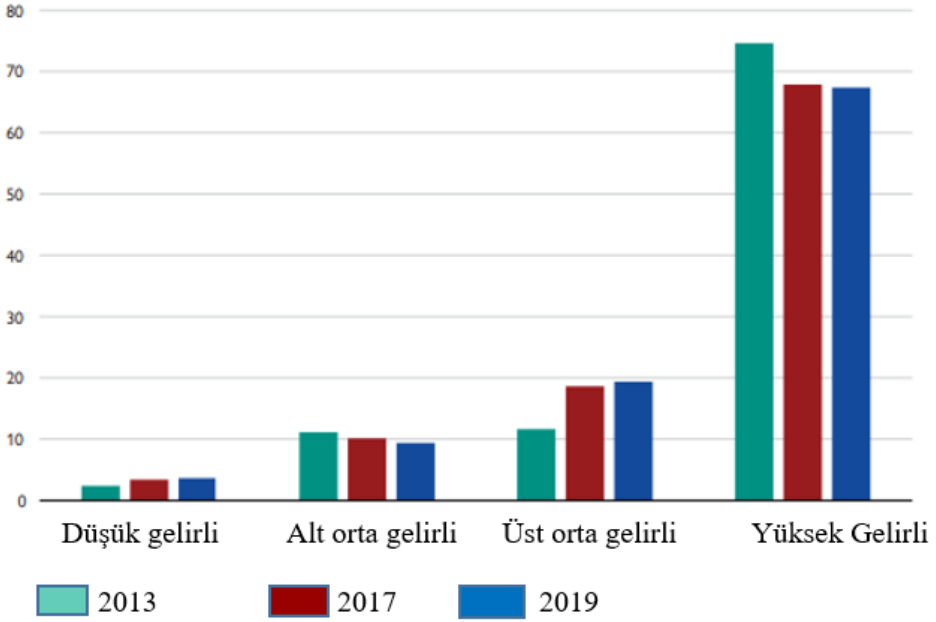
Dünya genelinde uluslararası göçmenlerin sayısı yıllar içerisinde artış göstermiştir. Tabloda'da görüldüğü üzere göçmenlerin sayısı 2000 yılında 192 milyon, 2005'te 221 milyon, 2010'da 249 milyon, 2015'te 258 milyon ve 2020'de 280 milyondur.

Şekil 4.1. Cinsiyete Göre Uluslararası Göçmenler 2000-2020
(Dünya Göç Raporu, 2021: 28).

2020 yılında dünya çapında erkek göçmenlerin oranı kadınlardan daha fazladır. 2000 yılında tüm göçmenlerin %50.6'sı erkek göçmen iken %49.4'ü kadın göçmendir. Başka bir ifadeyle dünya çapında 88 milyon erkek göçmen bulunurken 86 milyon kadın göçmen bulunmaktaydı. 2020 yılına geldiğimizde ise kadın göçmenlerin oranı azalarak %47.9'a düşmüş ve erkek göçmenlerin oranı ise artarak %52.1'e yükselmiştir.

Yüzde

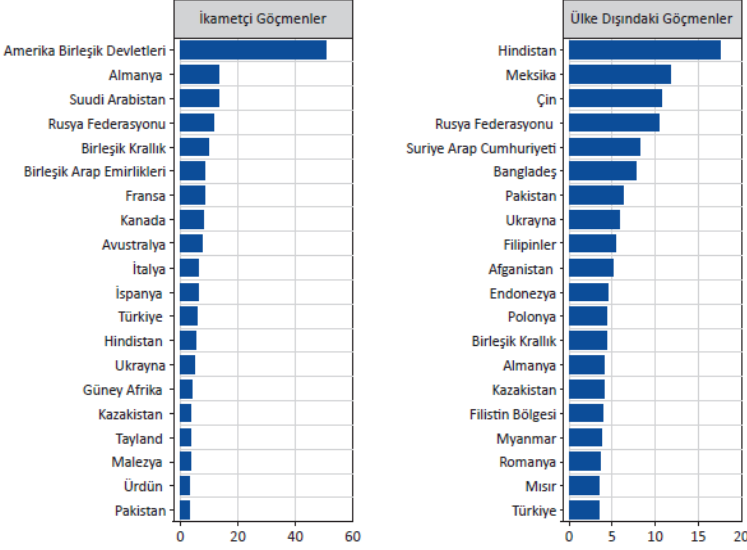

Şekil 4.2. Göçmen İşçilerin Hedef Ülke Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı, 2013, 2017 ve 2019 (Dünya Göç Raporu, 2021: 36).

Mevcut en son tahminler, dünya genelinde yaklaşık 169 milyon göçmen işçi olduğunu göstermektedir. Şekil 4.2.'de görüldüğü üzere ulaşılan en güncel tahminlere göre 2019 yılında dünya çapındaki göçmen işçilerin sayısı o yıl elde edilen toplam göçmen sayısının yaklaşık %62'sine denk gelmektedir. Başka bir ifadeyle küresel uluslararası göç stokunun üçte ikisi buna denktir.

2019'da göçmen işçilerin %67'si yüksek gelirli ülkelerde ikamet etmekteydi. 49 milyon göçmen işçi yani göçmen işçilerin %29'u orta gelirli ülkelerde yaşamaktaydı. Ayrıca 6.1 milyon (%3.6) düşük gelirli ülkelerde ikamet etmekte idi.

Uluslararası göçmen işçilerin yoğunlaşması üst orta ve yüksek gelirli ülkelerde 2013'te %86,4'te, 2017'de %86,9'dur. Fakat zaman içinde bu iki kategoride gözle görülür bir değişiklik olmuştur. 2013'ten 2019'a kadar, yüksek gelirli ülkelerde göçmen işçilerde %7,3 puanlık bir düşüş yaşanmıştır (%74,7'den %67,4'e), üst orta gelirli ülkelerde ise %7,8'lik bir artış gözlemlenmektedir. Başka bir ifadeyle %11,7 den %19,5'e yükselmiştir. Bu belirgin değişimin orta gelirli ülkelerde meydana gelen ekonomik büyümeden kaynaklı olacağı ifade edilebilmektedir.

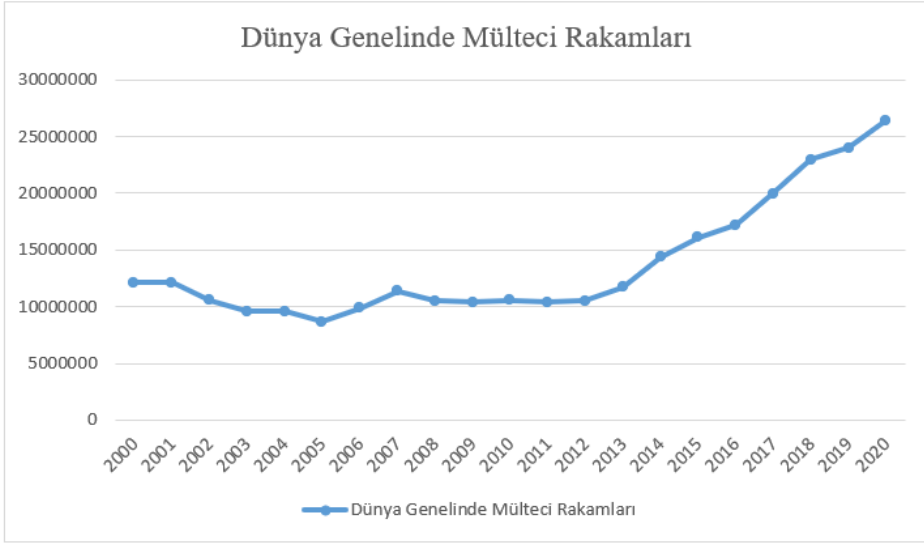
Şekil 4.3. Uluslararası Göçmenler İçin En Fazla Göç Alan (Sol) ve Göç Veren (Sağ) 20 Ülke (2019) (milyon) (Dünya Göç Raporu, 2020: 14).

ABD, 1970 yılından beri göçmenler için ilk hedef ülkedir. 1970'ten bu yana ülkede ikamet eden yabancı doğumluların sayısı dört katından daha fazla artmıştır. 1970 yılında 12 milyonun altında olan bu rakam, 2019 yılında 51 milyona yaklaşmıştır. Göçmenler için en çok tercih edilen ikinci ev sahibi ülke Almanya'dır. Son yıllarda Almanya'da Amerika'daki gibi bir artış yaşanmıştır. 2000 yılında 8,9 milyon kişi olan göçmen sayısı 2019 yılında 13,1 milyona ulaşmıştır. Şekil 4.3.'ün sol tarafında 2019 yılında göçmenlerin en çok tercih ettiği ilk 20 ev sahibi ülkenin listesi görülmektedir.

Göçmenler için Menşe ülke konumunda olan ülkelerin ve bölgelerin sıralaması ise yukarıda yer alan şeklin sağ sütununda gösterilmiştir. 2019 yılında Dünya çapındaki bütün göçmenlerin %40'ından fazlasının yani yaklaşık 112 milyonunun doğum yeri Asya'dır. En büyük Menşe ülke Hindistan'dır. Çin, Bangladeş'e ilaveten Güney Asya ülkelerinden Pakistan ve Afganistan başlıca göç veren ülkelerdir. Meksika en büyük ikinci menşe ülke olduğu Şekil 4.3.'te görülürken Rusya Federasyonu'nun dördüncü sırada olduğu görülmektedir.

Ayrıca yukarıdaki şekillerde de görüldüğü üzere Ukrayna, Polonya, Birleşik Krallık ve Almanya'da dahil olmak üzere, çok sayıda Avrupa ülkesinin oldukça büyük oranda göçmen nüfusuna sahip olduğu belirtilebilir.

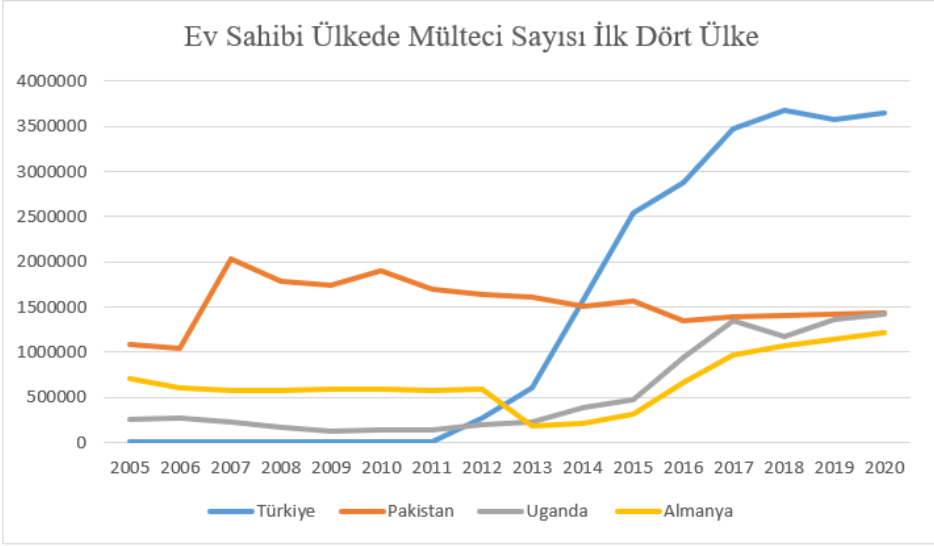
Dünya genelinde mülteci rakamları değerlendirildiğinde ise 2000 ile 2020 arasında toplam mülteci sayısında bir artış gözlemlenmektedir.

Şekil 4.4. Dünya Genelinde Toplam Mülteci Rakamları (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

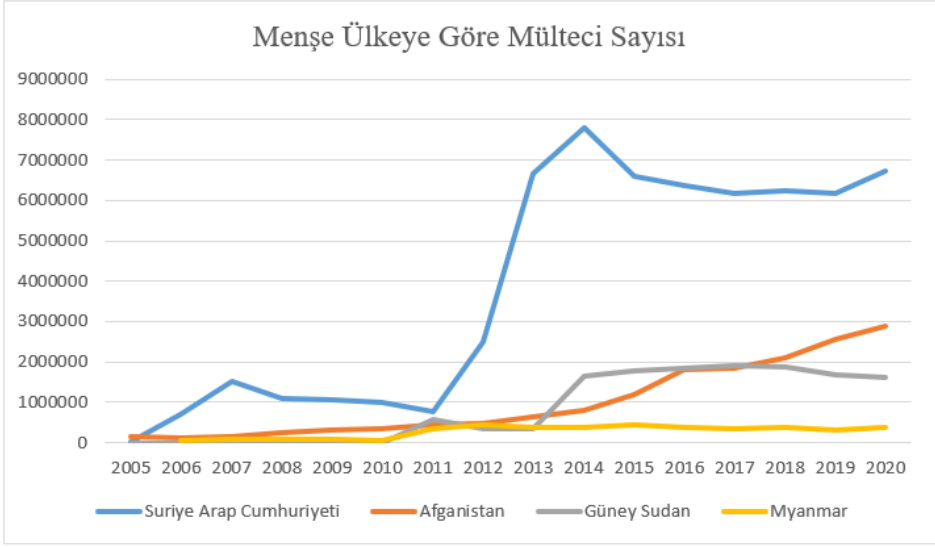
Özellikle son yıllarda yaşanan savaşlar dünya genelinde toplam mülteci sayılarında belirgin bir artışa sebep olmuştur. UNCHR'ye kayıtlı mülteci rakamları değerlendirildiğinde dünya genelinde 2000-2020 yılları arasında toplam mülteci rakamlarında artış olduğu görülmektedir. 2020'nin sonunda dünya genelinde BMMYK'nin yetkisi altında toplam 26,4 milyon mülteci bulunmaktadır. Ayrıca Yakın Doğu'da Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA) tarafında kayıtlı 5,7 milyon mülteci vardır. Dahası uluslararası koruma talebinde bulunan ve korunmayı bekleyen 4,1 milyon insanla toplam 36 milyon olan mülteci sayısı kayıtlarda yer alan en yüksek rakamı ifade etmektedir (UNCHR, 2022). 2020 yılında 21.000 kişi bireysel sığınma başvurusunda bulunmuştur. Bir önceki yıl 25.000 olan bu rakamda düşüş yaşanmıştır.

Mültecilere ev sahibi yapan ilk dört ülke değerlendirildiğinde özellikle son beş yılda Türkiye'nin ilk sırada yer aldığı ifade edilebilir. Daha sonra Pakistan, Uganda ve Almanya en çok mülteci barındıran ülkeler sıralamasında ilk dörtte yer almaktadırlar.

Şekil 4.5. Ev Sahibi Ülkeye Göre Mülteci Sayısı İlk 4 Ülke (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Türkiye, 2020 yılında, çoğunluğu Suriyelilerin oluşturduğu 3,6 milyondan fazla mülteciye ev sahipliği yaparak, son 5 yılda dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumunda yer almaktadır. Suriye'nin sınır komşuları olan diğer iki ülke olan Ürdün ve Lübnan'da küresel mülteci nüfusunda Suriyelilerin sahip olduğu kayda değer payı yansıtarak ilk on ülke arasında yerlerini almışlardır. İkinci en büyük menşe ülke konumundaki Afganistan gelen mültecilere ev sahipliği yapan başlıca iki ülke olarak Pakistan ve İran İslam Cumhuriyeti'de mültecilere ev sahipliği yapan ilk on ülke arasında yer almaktadırlar. Diğer ev sahibi ülkeler ise Uganda, Sudan, Almanya, Bangladeş ve Etiyopya olmuştur. Mültecilerin büyük çoğunluğuna (%73) sınır komşularındaki ülkeler ev sahipliği yapmıştır.

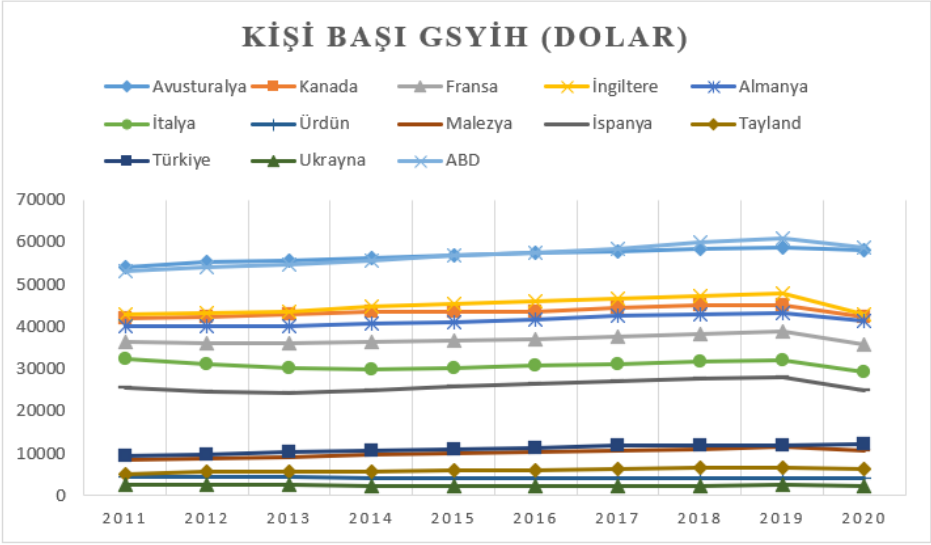

Şekil 4.6. Menşe Ülkeye Göre Mülteci Sayısı İlk 4 Ülke (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

2020 sonunda UNCHR'nin yetkisi altındaki mültecilerde ilk 4 ülke sıralamasında Suriye Arap Cumhuriyeti, Afganistan, Güney Sudan ve Myanmar gelmektedir. Daha sonra Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Somali, Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti bulunmaktadır. Bu ülkelerin çoğu uzun yıllardır mültecilerin önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde on yıldır devam eden çatışma bu ülkeden ayrılan mültecilerin sayısının 6.7 milyona ulaşmasına sebep oldu. Suriye Arap Cumhuriyeti üst üste on yıldır mültecilerin ana menşe ülkesi olmaya devam etmektedir. Ayrıca Afganistan'da 30 yılı aşkın bir süredir var olan şiddetten dolayı en çok mülteci menşe ülkeleri arasında ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü en büyük menşe ülkesi olan Güney Sudan'dır. Suriye Arap Cumhuriyeti, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti Menşe ülkesi olan mülteciler dünyanın tamamındaki mültecilerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Şekil 4.5.'te 2005-2020 yıllarında ilk dört menşe ülke için mülteci eğilimleri yer almaktadır.

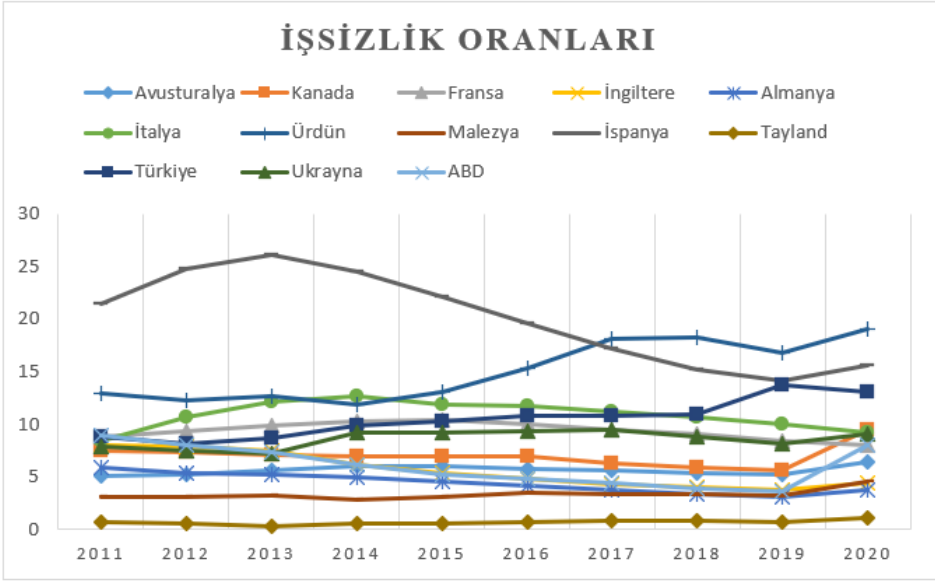
4.8. Seçili Göç Alan Ülkelerde Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon Genel Görünümü

İlk olarak göç alan 13 ülkede Kişi Başı GSYİH (Dolar) verileri aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

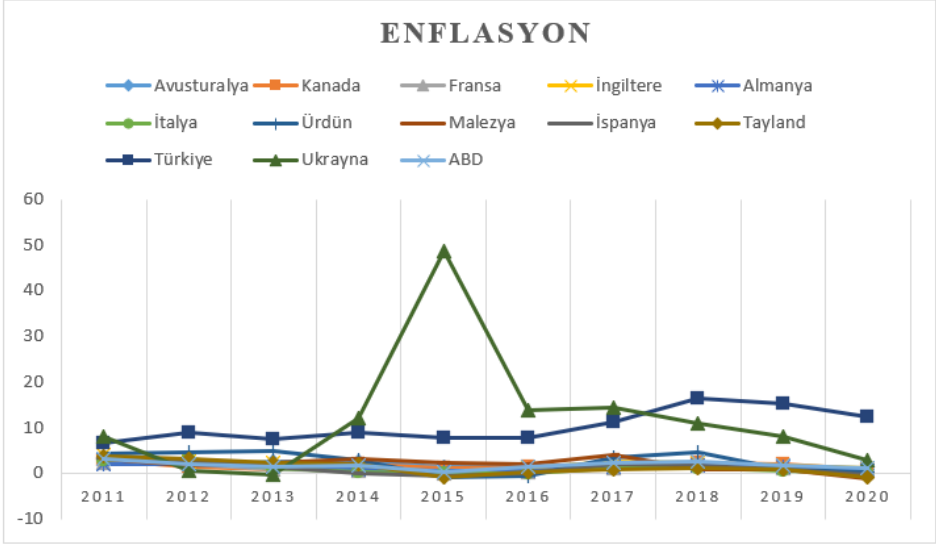
Şekil 4.7. Seçili Göç Alan Ülkelerde Kişi Başı GSYİH (Dolar) (Şekil, WDI verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Göç alan 13 ülkenin kişi başı GSYİH'sı değerlendirildiğinde Birleşmiş Milletlerin yaptığı sınıflamaya göre, kişi başına düşen milli geliri 1.000 ile 10.000 dolar arasında olan ülkeler gelişmekte olan ülkeler iken kişi başına düşen milli geliri 10.000 doların üzerinde olan ülkeler gelişmiş ülkelerdir. Buradan hareketle gelişmişlik seviyesi açısından ABD ve Avustralya'nın en yüksek seviyede olduğu ifade edilebilir. Daha sonra bu ülkeleri Almanya, Fransa, İngiltere, Kanada, İtalya ve İspanya takip etmektedir. Bu sekiz ülke gelişmiş ülke kategorisinde yer almaktadır. Kişi başı GSYİH'si daha az olan ülkeler ise grafikte de görüldüğü üzere Türkiye, Malezya, Tayland, Ürdün ve Ukrayna'dır.

Şekil 4.8. Seçili Göç Alan Ülkelerde İşsizlik Oranları (Şekil, WDI verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Göç alan 13 ülkede işsizlik oranları değerlendirildiğinde 2011-2017 yılları arasında en yüksek orana sahip olan ülkenin İspanya olduğu görülmektedir. İspanya’da işsizlik oranının 2011-2013 yılları arasında artış göstermesinin ve 2013 yılında %26 ile zirveye ulaşmasının sebebi olarak 2008 Krizi gösterilebilir. İspanya’da krizden hemen önceki yıl işsizlik yüzde 7.9 iken krizden sonra 2013 yılına kadar sürekli bir artış göstermiştir. 2011-2017 yılları arasında İspanya’dan sonra Ürdün’ün en yüksek işsizlik oranlarına sahip olduğu görülürken 2017 yılından sonra Ürdün işsizlik oranlarında bu ülkeler arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ürdünde talep yetersizliğinden kaynaklı olarak küçülme yaşanması işgücü piyasasını da etkilemiş ve bu da işsizlik oranlarına yansımıştır. İspanya ve Ürdünden sonra işsizlik oranları sıralamasında İtalya, Fransa ve Türkiye yer almaktadır.

Şekil 4.9. Seçili Göç Alan Ülkelerde Enflasyon Oranı (Şekil, WDI verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Seçili 13 göç alan ülkede enflasyon oranları 2011-2020 değerlendirildiğinde Ukrayna ve Türkiye hariç ülkelerin enflasyon oranlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. 2014 yılında Kırım krizi nedeniyle Rusya ile siyasi gerginlik yaşayan Ukrayna’da krizin patlak verdiği 2014 yılında enflasyon artmış ve 2015 yılında %48 ile zirveye ulaşmıştır. Türkiye’de 2011-2020 yılları arasında özellikle 2017 yılından sonra artış gösteren enflasyon oranları 2017 yılında %11 iken 2018 yılında %16 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

5. GÖÇMEN VE MÜLTECİLERLE İLGİLİ ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE POLİTİKALAR

Uluslararası göç olgusunun giderek yaygınlaşması ve hızlanması, sadece göçe taraf olan ülkeleri değil bölgesel ve küresel anlamda hem tüm ülkeleri hem de ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerini etkilemektedir. Uluslararası göçün bu denli önemli hale gelmesi göçle ilgili uluslararası kurumların ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla göçmen ve mültecilerle ilgili uluslararası kuruluşlar ve ülkelerin uyguladıkları göçmen ve mülteci politikaları büyük önem arz etmektedir.

5.1. Göçmen ve Mültecilerle İlgili Uluslararası Kuruluşlar

Göç meselesini sadece bir ülke meselesi olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Özellikle uluslararası göç uluslararası boyutta ele alınması gereken bir konudur. Göç yönetimi tıpkı diğer yönetim alanları gibi temel olarak ülke sınırları içerisinde egemenlik yetkisi çerçevesinde gerçekleştirilen; fakat uluslararası bir takım hukuki ve yönetsel kuralları bünyesinde barındıran bir olgudur.

Göçmenler ve mülteciler konusunda birtakım çalışma ortaya koyan, politika geliştiren ve bu konu ile ilgili uygulamalar gerçekleştiren birçok uluslararası kuruluş vardır. Bunlardan Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organization-IRO), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) bu bölümde ele alınacaktır.

5.1.1. Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO)

Göç alan ülkelerde mültecilerin siyasi, ekonomik, kültürel ve temel insan hakları sorunsalı dünya kamuoyunun Birleşmiş Milletler (BM) önderliğinde söz konusu problemleri önlemek için çözüm arayışına girmesine sebep olmuştur. BM Antlaşması, II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ağır insan hakları ihlallerini BM'nin en önemli gündemi haline getirmiştir. Bu sebeplerle, BM Genel Kurulu, 3 yıl süreli olmak üzere, 1947 yılında IRO'nun kurulması yönünde karar almıştır. Faaliyet süresi 1950 yılında dolmasına rağmen IRO, çalışmalarını 1952 yılına kadar devam ettirmiştir (Aslantürk, 2018: 19).

IRO, Mültecilerin hayatına ilişkin her alanda mültecilerle ilgilenmek üzere yapılandırılmıştır. Bu özelliği dikkate alındığında ve devletler arasında mültecilerle ilgili yaptığı antlaşmalara bakıldığında siyasi özellikleri ön plana çıkan bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır (Efe, 2016: 78).

Örgüt pek çok mülteciye yardım eli uzatmış, herhangi bir yaşam tehdidi söz konusu değilse onları güvenle kendi ülkelerine göndermiş ya da üçüncü ülkelere yerleştirmiştir. Ancak Soğuk Savaş'tan kaynaklanan gerginlikler ve Doğu

Avrupa’da yaşanan politik değişimler nedeniyle mülteci konusunun daha ayrıntılı ele alınması gereği doğmuştur. Bu nedenle de BM, yeni bir oluşum sürecine girmiştir (Odman, 1995: 30).

5.1.2. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Komünist rejimin yaygınlaşması, Çin Mao Zaferi, Kore Savaşı ve Hindistan’ın bölünmesi gibi yaşanan olaylar neticesinde mülteci sorununun daha büyük bir problem haline dönüşmesiyle, mülteci sorunu artık sadece bölgesel değil aynı zamanda uluslararası bir pozisyon almıştır. Bu nedenle IRO gibi kuruluşlar yeni bir örgüte ihtiyaç olduğunu düşünmüşlerdir. Ayrıca mültecilerin uluslararası konumunu belirleyen bir sözleşme gerekliliği doğmuştur. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Mülteciler Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’nin çalışmaları eş zamanlı olarak başlamıştır. BMMYK’nin BM Mülteciler Sözleşmesi’nin gereği olarak başlatılmıştır. Dolayısıyla BMMYK’nin, BM Mülteciler Sözleşmesi’nin gereklerini yerine getirmek amacıyla kurulduğunu söylemek de mümkün olmaktadır (Aslantürk, 2018: 20-21).

BMMYK Ofisi, BM’nin kararı ile 1949 yılında kurulmuş ve 1951 yılında çalışmalarına başlamıştır. Bu süreçte bu kurum BM Genel Kurulu’nda gerçekleştirilen oylamada, 36 kabul oyuna karşın, 11 çekimser ve 5 red oyu ile kurulmuştur. BMMYK’nin faaliyetlerine başlamış olduğu 1 Ocak 1951 tarihinden itibaren başlamak üzere, 3 yıllığına kurum aktif hale gelmiştir (Tamer, 2019: 46).

Mülteci haklarının korunması ile ilgili uluslararası toplum adına yapılan çalışmalar BMMYK tarafından yürütülmektedir. Ancak BMMYK, uluslararası toplum adına bu görevi ifade eden ilk kuruluş değildir (Uzun, 2016: 61).

BMMYK, 1956 yılında yaşanan Macar Devrimi sırasında, 200.000 kişinin komşu ülke Avusturya’ya kaçışında Macar vatandaşlarını mülteci olarak tanımlamış ve onların üçüncü ülkeye yerleştirilmelerine öncülük etmiştir. Bu olaylar sırasında ve sonrasında yaşanan gelişmeler, insani yardım kuruluşlarının mülteci krizlerine müdahale etme şekillerini yönlendirmiştir. 1960’larda Afrika’nın sömürgeci kurtulup bağımsızlığını kazanma süreci de pek çok mülteci krizinin yaşanmasına sebep olmuştur. UNCHR, sonraki 20 yıl boyunca da Asya ve Latin Amerika’da yerlerinden edilmiş kişilere yardımda bulunmuştur. UNCHR, 1981 yılında ise tüm dünya genelinde mültecilere yaptığı yardımlar neticesinde ikinci Nobel Barış Ödülü’nü almıştır. Ayrıca 21. yy. başlarında Ortadoğu, Asya ve Afrika’da yaşanan büyük mülteci krizlerinde mültecilere yardım etmiştir. Bugün toplam 138 ülkede faaliyet gösteren BMMYK, bugüne kadar 50 milyondan fazla mülteciye yardımda bulunmuştur (UNCHR, 2021).

5.1.3. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (1951)

1951 yılında II. Dünya Savaşı'ndan etkilenerek göç eden insanlara yardım etmek amacıyla kurulan Intergovernmental Committee for European Migration (ICEM), daha sonra ismini değiştirerek Uluslararası Göç Örgütü (IOM) adını almıştır (GIGM, 2021).

Uluslararası Göç Örgütü, göç konusunda eşgüdümlü hareket etmeyi amaçlayan bir oluşum olarak hizmet vermektedir. 1951 yılında faaliyete başlayan IOM'ye üye olan 162 devlet bulunmaktadır. Ayrıca IOM uluslararası alanda 150'den fazla ofise sahip olan bir örgüttür. Uluslararası göç örgütü amacını herkese fayda sağlayacak insanca ve düzenli göçü desteklemek olarak belirtmiştir. Bu amacını da örgüte üye hükümetlere, hizmet ve önerilerde bulunarak gerçekleştirmiştir. IOM'un vermiş olduğu hizmetler arasında uluslararası iş birliğini sağlamak, acil durumlarda yardımda bulunmak, mültecilerin yeni bir ülkeye yerleştirilmesi, göçmen sağlığı, gönüllü geri dönüşlere yardım, para gönderme ve yasal göç seçeneklerinin desteklenmesi gibi faaliyetler bulunmaktadır (Gök, 2016: 75-76).

IOM, uluslararası arenada, diğer ortaklarıyla beraber şu görevleri yürütmektedir (Erkiral Tavas, 2015: 111-112):

- ✓ Göç yönetiminde artan operasyonel sorunlarının çözümüne yardım etmek
- ✓ Göç konularına ilişkin ortak anlayış geliştirmek
- ✓ Göç yoluyla sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek
- ✓ Göçmen refahı ve insan onurunun savunulması yönünde çalışmalar yürütmek
- ✓ Uluslararası göç desteğine ihtiyaç duyan kişilere güvenli, güvenilir, esnek ve maliyet etkin hizmetler sunmak
- ✓ Göçün insani ve etkin bir şekilde yönetilmesini sağlamak
- ✓ Uluslararası hukuk uyarınca, göçmenlerin haklarına saygıyı artırmak
- ✓ Ülkeler hükümetler arası ve hükümet dışı örgütler ile diğer paydaşlara ulusal kapasitelerinin oluşturulmasında destek vermek
- ✓ Göç konularındaki ikili, bölgesel ve uluslararası iş birliğini kolaylaştırmak amacıyla uzman tavsiyesi, araştırma, teknik iş birliği ve operasyonel destek vermek
- ✓ Göçün yararlarını maksimize etmeyi amaçlayan göçle bağlantılı programların yapılması ve uygulanması ile araştırma ve diyalog yoluyla ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmak
- ✓ Bilgi paylaşımına gitmek, en iyi uygulamaları yaygınlaştırmak, göçün temel nedenlerine ilişkin analiz yapmak

- ✓ Kalkınma odaklı çözümleri kolaylaştırmak suretiyle, düzensiz göçten kaynaklanan sorunların ele alınmasında göçmenler, toplumlar ve ülkeleri desteklemek
- ✓ Göç konusunda bilgi, araştırma, en iyi uygulamalar, veri toplama ve paylaşma hususunda temel bir referans noktası işlevi görmek,
- ✓ Göçün getirdiği fırsat ve zorlukların daha iyi anlaşılabilmesi, etkin politikalar geliştirilmesi ve uluslararası iş birliğinin artırılması kapsamlı yaklaşılması ve tedbirlerin tespitini teminen, göç konusunda bölgesel ve küresel tartışma ve diyalogu özendirmek, kolaylaştırmak ve desteklemek
- ✓ Göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmayı teminen devletleri desteklemek, insani yardım operasyonlarına katılmak, acil durumlarda ya da kriz sonrası durumlarda göçmenlerin bireysel ihtiyaçlarına yönelik hizmetleri sağlamak ve böylece göçmenlerin korunmasına katkıda bulunmak
- ✓ Yerel toplulukların endişe ve ihtiyaçlarını da dikkate alarak, diğer ilgili uluslararası örgütlerle iş birliği içerisinde mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, göçmenlerin ve uluslararası göç hizmetlerine ihtiyaç duyan diğer bireylerin entegrasyonunu ve gönüllü geri dönüşlerini kolaylaştıracak programlar yürütmek,
- ✓ Uluslararası hukuk uyarınca, özellikle kadın ve çocuklar olmak üzere göçmen ve insan kaçakçılığıyla mücadeleye ilişkin teknik uzmanlık, inceleme ve program geliştirme ve uygulamada insanlara destek vermektir.

IOM mevzuatı, göç ile ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma arasındaki bağlantıya dikkat çekmiş ve kişilerin hareket özgürlüğünü kabul etmiştir. IOM çalışmalarını 4 ana başlık altında toplamıştır. Bunlar (GIGM, 2021):

- Göç ve kalkınma
- Göçün kolaylaştırılması
- Göçün düzenlenmesi ve
- Zorla göçün tespitidir.

IOM, BM'ler bünyesinde çalışan ve göçle ilgili faaliyetler yürüten diğer kuruluşlardan farklı olarak herhangi bir göç rejimine bağlı olarak çalışmamaktadır. BMMYK'nin tersine faaliyetleri kuralcı ya da emredici ilkelere dayanmamaktadır. IOM, hükümetlere göç konusunda hizmet sağlayan, göçle ilgili projelerin etkin verimli şekilde uygulanması için tavsiyelerde bulunan göç sürecini daha kolay hale getirmek için faaliyetlerini yürüten bir kuruluştur (Dönmez Kara, 2015: 58).

IOM, temel çalışma alanları altında (Erkiral Tavas, 2015: 114):

- İnsani acil durum ve krizler

- Yeniden yerleşme desteği
- Telafi programları
- Göç sağlığı
- Göç ve sınır yönetimi
- Desteklenen gönüllü dönüş ve uyum
- İnsan kaçakçılığıyla mücadele
- İşgücü göçü
- Göç ve kalkınma
- Göçmen eğitimi
- Göçmen uyumu
- Göç politikası ve araştırma
- Bölgesel dayanışma süreçleri
- Göç konusunda uluslararası diyalog
- Göç ve 2015 sonrası uluslararası kalkınma gündemi
- Cinsiyet ve göç
- Göç hukuku
- Göç ve iklim değişikliği konuları ve hizmetler yer almaktadır.

5.2. Uluslararası Göç Politikaları

Göç politikaları göçmenlerin ülkeye giriş ve çıkışları ile ülkedeki ikametlerini düzenleyen politikaların bütünüdür. Göç politikalarının kapsamını tanımlamak zordur. Bu tanımlamanın zor olmasının en büyük nedeni ise genellikle göçle tamamen ilişkili olmayan; fakat dolaylı yoldan göç kavramını ekonomik, sosyal ve siyasal yönden etkileyen çeşitli kamu politikalarıdır. Bir ülkenin ortaya koyduğu sosyal güvenlik politikalarının göçmenlerin ülke içerisindeki çalışma koşullarını doğrudan etkilemesi ve yabancı çalışanların kayıt dışı veya kayıtlı işçi olması üzerinde etkili olması göçmen politikalarının göçmenler üzerine etkisiyle ilgili örnek teşkil etmektedir.

Göç politikalarının bu kadar kapsamlı ve karmaşık olması göçmen politikalarının diğer kamu politikalarından ayrı düşünülmemesi gerektiğini ve göçmen politikalarının salt bir dış politika aracı olmaktan ziyade iç politika olması gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

Bu bölümde öncelikle AB göç politikalarından bahsedilecek daha sonra en fazla göç alan ülkelere bazılarının göçmen ve mülteci politikalarına değinilecektir.

5.2.1. Avrupa Birliği (AB) Göç Politikaları

Bugün AB'nin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biri AB topraklarına doğru gerçekleşen uluslararası göç olarak görülmektedir. Hem yasal

sınırlar içerisinde gerçekleşen hem de yasadışı yollardan gerçekleşen göçlerin ortaya çıkardığı ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel etkiler birliğin derinleşme çabaları üzerine önemli etkiler meydana getirmektedir. Dolayısıyla bu göç akınlılarının kontrol altına alınabilmesi için göç politikaları büyük önem arz etmektedir (Samur, 2008: 1).

AB, uluslararası göç hareketlerinde çekim merkezleri arasında yer almaktadır. Bu hareketliliğin yaşanmasındaki temel etmen, birliği oluşturan ülkelerin iktisadi, siyasi ve sosyal alanlardaki göreceli üstünlüğe sahip olmasıdır. Birliğin bu süreçte ekonomik iş birliğinden daha ileri sürece gidecek şekilde davranması ülkelerde meydana gelen sorunların birliğin ortak sorunu haline gelmesine neden olmuştur.

AB ortak bir göç politikası oluştururken bir yandan ulusal düzlemde hareket ederken diğer taraftan uluslararası düzlemde hareket ettiği ifade edilebilir. AB’de bir yandan birliğe üye olan ülkeler için serbet dolaşımın önü açılırken diğer taraftan sınırların korunması ve düzensiz göçle mücadele için çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalar şu şekilde sıralanabilir (Kesgin ve Öztaş, 2015: 64):

- Tampere Zirvesi (1999-2004)
- Lahey (2005-2010)
- Stockholm Programları (2010-2015)

Bu çalışmalar ile ortak bir göç politikası oluşturabilmek ve düzensiz göçmenlerle mücadele edebilmek adına yasal ve kurumsal alt yapı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Avrupa kapsamında göç konusu ele alınırken II. Dünya Savaşı sürecine değinmenin daha doğru olacağı ifade edilebilir. Bu bağlamda Avrupa’nın göç tarihinin oluşumu, iktisadi değerlerini yüksek düzeyde geliştirmek adına arayış içerisine girdiği sürece dayanmaktadır. Hansen bu süreci üç evrede değerlendirmiştir. Bu evreler, sıcak savaş sonrası istihdam yaratan misafir işçilik süreci, bu süreç sonrası meydana gelen aile birleşmelerinin oluşturduğu süreç ve Avrupa’ya iltica yoluyla gelen göçmenlerin oluşturduğu süreçtir (Hansen, 2003: 25-39). Sıcak savaşların son bulduğu ve ülkelerin ekonomilerini iyileştirme dönemine girdiği yıllar batı devletlerinin yaşadığı en büyük sorunlardan biri savaş sonrası işgücü açığının yüksek oranda olmasıdır. Bu arayış AB devletlerini başka ülkelere insan kaynağı çekmeye itmiştir. Bu durum planlı göç politikalarını da ilerleyen zamanlarda beraberinde getirmiştir (Yılmaz, 2014: 1694). Bu politikalar zamanla Avrupa’yı homojen nüfusa sahip bir kıtaya dönüştürmüştür.

AB, genişleme yaşadıkça ortaya çıkan göç hareketi de yoğunluk kazanmıştır. 1990 yıllarındaki gelişmeler göç konusunun Avrupa devletleri arasında bir politika oluşturmak üzere uluslararası görüşmelere taşınmasına zemin hazırlamıştır. Maastricht Antlaşması ile AB adını alan topluluğun temeli üç temel öncesinde 1986 Avrupa Tek Senedi ile başlayan dönemde göç, iltica, sığınma ve ortak bir göç politikası oluşturma gibi konularda görüşmeler yapılmıştır. Ancak tam bir zemin ve politika oluşturulamamıştır. 1986 yılında başlayan ve 1987 yılında yapılan Trevi Grubu görüşmelerinde göç konusunda şu hususlar yer almaktadır:

- Genel olarak üye ülkelerdeki göç sorunu,
 - Vize politikası,
 - Dış sınır kontrolleri,
 - Siyasi sığınma ayarlayanlar (Bozkurt vd., 2011: 334-336).

Antlaşma, adalet ve içişleri kapsamında göç politikalarının üye devletler arasında entegre edilmesini sağlamaktadır. Antlaşmayla birlikte topluluğun bünyesinde göç ve iltica stratejileri yoğun bir ivme kazanmıştır. Sınırlar arasında yaşanabilecek sorunların önüne göç kapsamında kesin sınırlar çizilmeye başlamıştır. Göç politikalarının geliştirilmesinde önemli adımlardan bir diğeri Schengen Antlaşması'dır (Akçay ve Göçmen, 2012: 445). 1995 yılında yürürlüğe giren bu hukuki düzenleme, sınır denetimleri üzerine kurulmuştur. İç denetim kaldırılırken dış denetim sıkılaştırılmıştır. Aynı zamanda vize politikaları ve polis iş birliği alanında düzenlemeleri de içermektedir. Göç politikaları incelendiğinde 1999 yılında Amsterdam Antlaşması ile ayrımcılık yasağı düzenlemelerde yer almıştır (Geddes, 2001: 25).

Amsterdam Antlaşması ile belirlenen hedeflerin uygulanabilmesi için 1999-2005 Tampre Programı sürecinde, üyelerin yasal çerçevesinin hedeflerle eş standartlarda uyumlulaştırılması öngörülmüştür. 2005 yılında gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda göçün küresel boyutuna değinilerek hedef topraklar ile geçiş yapılan toprakların durumu görüşülmüştür (Samur, 2008: 3-4). 2005 yılından itibaren 5 yıllık süreci kapsayan program doğrultusunda Lahey'de yapılan görüşmeler mali kaynaklar üzerine yoğunlaşmıştır. 2008 yılında İltica ve Göç Paketi oluşturularak bu pakt çerçevesinde önemli unsurlar hedef alınmıştır. Özetle bu prensipler; yasadışı yollarla göç eden bireyin geçiş yaptığı transit devlete geri iadesi, yasal göçün prosedürlerinin belirlenmesi, sınırda daha etkin bir göç, kontrol ve denetimi, sığınmacılar ve mülteciler bakımından statü düzenlemeleri ve tek tip uygulama, transit ve hedef ülke arasında koordinasyonun güçlendirilmesidir (Kıvrak, 2019: 56).

Anderson ve Apap, günümüzde AB'nin göç politikasının dört boyutunu şu şekilde sıralamıştır (Anderson ve Apap, 2002: 33):

- ✓ Göç akışlarının düzenlenmesi,
- ✓ AB'de ikamet edenlerin entegrasyonu,
- ✓ Ortak (eş) geliştirme,
- ✓ Yasadışı göçmenlerin geri kabulü.

Genel olarak göç akışlarının düzenlenmesi dış sınır kontrolleri ile ilişkilidir. Sınır güvenliği politikasından çok sınır üstü ülkelere dair politikalar uygulayan Avrupa ülkeleri göç akışlarını düzenlemek için bazı politikalar benimsemiştir. AB'nin göçmenlerin birlik entegrasyonuna dair politikaları genel çerçevede üç modele göre değerlendirilmelidir (Castles vd., 2014: 244). Bunlar:

- Asimilasyon Modeli
- Çok Kültürlü Model
- Dışlanma Modeli

Asimilasyon Modeli: Göçmenlerin geldikleri ülkede dil, kültür ve sosyal karakter açısından uyumunu önemseyen ve gelişimi sağlayacak politikalar uygulanmasını öngören, göç eden toplulukları kültürel açıdan entegre edecek noktaları esas alan bir modeldir.

Çok Kültürlü Model: Göçmenlerin yerli halktan farklı olan dil, kültür ve sosyal farklılıklarını korumalarını sağlayan ve göçmenler ve yerli halka eşit sosyal, ekonomik ve politik hakların sunan bir modeldir.

Dışlanma Modeli: Göçmenler göç edilen ülkenin hükümeti ve yerli halkı tarafından ulusun bir üyesi olarak görülmezler. Ayrıca göçmenlerin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik her türlü hakları sınırlandırılmıştır (Güleç, 2015: 89).

Avrupa Birliğinin 2011 yılında yaşanan Suriye krizine tepkisinin ülkeler bazında farklılık gösterdiği belirtilebilir. Ülkelerin genellikle farklı dış politikalar izlediği ve ortak bir yaklaşım sergilemedikleri ifade edilebilir. AB kurumsal olarak bir bildiri yayımlasa bile ülkelerin kendine has gelenekleri, çıkarları doğrultusunda ortak bir yaklaşım sergilediklerini söylemek mümkün görünmemektedir. Suriye Krizi'nin etkisiyle artan mülteci ve göçmen sayıları, AB için bir baskı unsuru oluşturmuştur. Burada AB Suriye'ye çeşitli yaptırımlar uygulamayı tercih etmiştir. Askeri anlamda müdahaleye sıcak bakmayan AB diplomatik yöntemlere ağırlık vermiştir (Dinç, 2015: 12-15).

Arap Baharı sonrasında AB'nin bölgeye yönelik politikaları şu şekilde sıralanabilmektedir (Dinç, 2018: 15):

- Demokrasinin ve devlet kurumlarının yeniden inşasının desteklenmesi
- Toplumlarla daha güçlü ilişkiler ve ortaklıklar kurmak
- Kapsayıcı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlamak

5.2.2. ABD Göç Politikaları

Yeni bir dünya olarak adlandırılan Amerika Kıtası 15. yy.'ın sonlarında keşfedilmiş ve çoğunluğu Avrupa ülkelerinden olmak üzere dünyanın her yerinden farklı zamanlarda ve farklı sebeplerle göç almıştır (Aktay, 2020: 138).

18. yy.'ın sonlarında ABD uluslararası göçleri federal düzeyde düzenlemeye ihtiyaç duymuştur. Federal düzeyde düzenlemelere geçilmeden önce koloni ve eyalet hükümetleri, göçü hem teşvik edici hem de engelleyici politikalar uygulamışlardır. Batı ve güney eyaletleri, bu bölgelerdeki nüfusu artırmak için göçü teşvik ederken, birçok eyalette kendi sınırlarının içerisine gelen göçmenlerin yapısını, ırkını ve geçmişini sorgulamış ve bu doğrultuda hareket etmişlerdir (Lee, 2006: 9).

ABD'de dünyanın her yerinden gelen insanlarla tam bir dünya karması ortaya çıkmıştır. Göç politikası olarak da dünyanın her yerinden nitelikli işgücünün ülkeye çekilmesiyle ülkenin refahının artacağı felsefesi kabul edildi. Amerika'nın ulusal söylemleri için dünya karması ifadesi hep bir övgü kaynağı olarak kullanılmıştır. ABD'de doğmuş olmak ülke vatandaşı olmak üzere yeterli görüldü. Bu durum ise hala devam etmektedir ve toprak hakkı olarak ifade edilmektedir (Aktay, 2020: 138-139).

Amerika'da halen aynı kurucu felsefeyle devam eden bir uygulama bulunmaktadır. Bu ülkede en çok tercih edilen Green Card uygulamasıdır. Dünyanın her yanından her yıl 55 bin insana çekilişle bu Green Card verilmektedir ve bu karta sahip olanlar beş yıl sonra da vatandaşlığa alınabilmektedir. ABD bilhassa beyin göçü yoluyla veya 1 milyon dolar yatırım yaparak vatandaşlık alanlarla birlikte ABD'nin her yıl dışarıdan yüz bine yakın yeni vatandaş edindiği belirtilmektedir. Bu oranda yaklaşık olarak nüfusun %3-%4'üne denk gelmektedir (Aktay, 2020: 140). Bu uygulamayla birlikte ülkeye yasa dışı yollarla girmeye çalışarak ülkeye yük oluşturacak göçmenler yerine belirli niteliklere sahip göçmenlere öncelik verildiği belirtilebilir.

Arap Baharı sürecinin yaşandığı günlerde, ABD öncelikle halk hareketlerine karşı temkinli davranmıştır. ABD yakın ilişki içinde bulunduğu müttefiki olan ülke yönetimlerine karşıt bir tavır içinde bulunmuştur. Fakat çatışmanın ciddiyetinin farkına vardıkdan sonra, muhalefetin taleplerinin dikkate alınmasının büyük önem arz ettiğini vurgulama gereksinimi duymuştur (Akbaş, 2012: 56).

ABD izlediği göç politikalarıyla dünya genelinde eğitimli, yetenekli ve zengin göçmenleri kendisine çekmeyi amaç edinmiştir (Ermağan, 2019: 109). ABD göç yasalarına göre, ABD'ye girmek isteyen kişilerin göçmen vizesine, ABD'de yasal ve kalıcı olarak yerleşmek isteyen kişilerin ise Green Card'a (Yeşil Kart) başvuru yapmaları gerekmektedir. 5 yıl boyunca daimi oturma iznine sahip olanlar (Green Card), yurttaşlığa kabul yoluyla ABD vatandaşlığına hak

kazanabilmektedirler. ABD vatandaşlığına sahip akrabası olan kişiler, bu akrabaları aracılığıyla ya da aile birleşmesi yoluyla ABD’de sürekli oturma iznine sahip olabilmektedir. İş dayanıklı göçmenler ise üç kategoriye ayrılmaktadır. Birinci derecede tercih edilen göçmenler; bilim, sanat, eğitim, iş veya atletizm alanında üstün yetenek gösterenler, seçkin eğitimciler ve araştırmacılar, çok uluslu şirketlerin yöneticileridir. İkinci derecede tercih edilen göçmenler; ileri düzeyde bir eğitim gerektiren bir uzmanlığa sahip olanlar veya ABD’nin ulusal çıkarlarına hizmet edecek uzman kişilerdir. Üçüncü derece tercih edilen göçmenler ise; vasıflı işçiler, ABD’de denkliği olan bir lisans derecesine sahip olan uzmanlar ve 2 yıldan az deneyim ve eğitim gerektiren vasıfsız işçilerdir (Kutlu, 2020: 184-185).

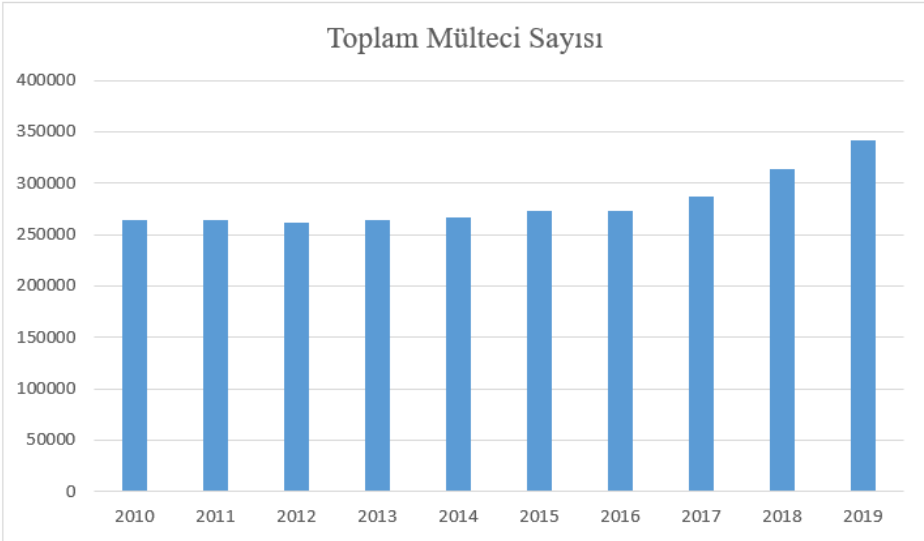
ABD’de yasal göçmenlik çok az yolla gerçekleşmektedir. Bunlar genellikle aile birleşmeleri, işverenlerle kurulan ilişkilerle ve insani olarak korunma ihtiyacı duyanların başvuruları şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca bazı bireyler eğer yetenekli iseler Green Card çekilişinde hak kazanabilmektedirler. ABD’de daima kalmak isteyen göçmenler, yasal olarak daimi ikametgâh için ilk olarak gayri resmi bir terim olan yeşil karta başvurulabilir. Bu hakkın kazanılması için bireylerin herhangi bir suçtan hüküm yememiş olması gerekmektedir. Bu kişiler eğer bir ABD vatandaşı ile evlenirlerse 3 yıl sonra veya normal şartlarda 5 yıl sonra ABD vatandaşlığına başvurabilmektedirler. Ayrıca geçici işçi veya öğrenci olarak ABD’de kalabilmektedirler. Fakat genellikle bunun için bir akraba veya işveren tarafından sponsorluk gerekmektedir. Aile birleşimlerinde Amerika’daki göçmenlik önemli bir yere sahiptir. Son olarak mülteci ve sığınmacı olarak ABD’ye gelenler için önemli olan kişilerin ülkelerinde zulüm gördüklerini ispatlamalarıdır. Burada genellikle ırkı, dini veya milliyeti nedeniyle zulme uğrayacaklarına dair haklı nedenlere dayanan korkulara sahiplerse, mülteci statüsü veya sığınma hakkı ve ABD’de kalıcı olarak yaşam hakkı verilebilmektedir (MPI, 11.10.2021, www.migrationpolicy.com).

Başkan Donald Trump’la ABD göç yönetimi, göçü kısıtlayıcı bir hale gelmiştir. ABD hükümeti BM’nin 2016 yılından 2018 yılına kadar şekillendirdiği göç ile ilgili uluslararası iş birliğini teşvik eden; fakat hukuksal olarak üye ülkeleri bağlayıcı olmayan Küresel Göç Mutabakatı’nın müzakere sürecinden, 2017 yılında ayrıldığını duyurmuştur. ABD Dış İşleri Bakanlığı’nın Nüfus, Mülteciler ve Göç Bürosu, ABD’nin göç yönetiminin ikili ve çok taraflı diplomasi ve hedeflenen kapasite artırıcı programlarla iyi yönetilen, yasal göçü teşvik etmek olduğunu ve etkin ve insani göç politikalarını desteklediklerini belirtmiştir. Ayrıca her ulusun egemen olarak kendi sınırlarını kontrol etme, kendi vatandaşlarının çıkarlarını koruma ve ilerleten göç yasalarını kabul etme, ülkeye kimin geleceğine, ne kadar kalabileceğine, hangi eylemlerde bulunabileceğine karar verme hakkı olduğu belirtilmektedir. Büro, iyi yönetilen yasal göçün ekonomik rekabeti destekleyeceğini finansal başarıyı ve yeni gelenlerin asimilasyonunu teşvik edeceğini belirtmektedir. Yabancıların ABD’ye

girişini ve kalmalarını düzenleyen büro, uluslararası göçün küresel yönetimi çabalarına direnmenin, yabancıların geri gönderilmesi çabası için ev sahibi ülkeye baskı yapılmasının, zarar görebilecek kişileri koruyan iyi yönetilmiş, yasal göç biçimlerinin ABD'nin egemenlik hakkı olduğunu vurgulamaktadır. “Nitekim Başkan Donald Trump, BM Genel Kurulu'nun Eylül 2018'deki 73. oturumunda, her ulusun kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kendi göç politikasını izlemeye hakkı olduğunu bu sebeple ABD'nin Küresel Göç Mutabakatı'na katılmayacağını, göçün ABD vatandaşlarına hesap verme yükümlülüğü olmayan bir uluslararası kurum tarafından yönetilmesi gerektiği vurgulamıştır” (Kutlu, 2020: 186).

ABD tarihsel olarak mülteciler için yeniden yerleştirme sunarken aynı zamanda kendini ABD'nin yerleşim limanlarına varan ve kendilerine sığınma talep eden sığınmacılara da insani koruma sağlamaktadır. Mülteciler ABD'ye kabul edildikten bir yıl sonra yasal daimi ikamet statüsüne hak kazanmaktadır. Fakat bunu yapmak zorunda değildir. Mülteciler ve sığınmacılar federal öğrenci mali yardımı almaya, ABD silahlı kuvvetlerinin belirli şubelerine katılmaya ve ABD giriş vizesi olmadan uluslararası seyahattan dönmeye hak kazanmaktadırlar (Monin vd., 2021: 1).

En fazla göçmen barındıran ülke sıralamasında ilk sırada yer alan ABD'de toplam mülteci rakamları Şekil 5.1.'de yer almaktadır.

Şekil 5.1. ABD Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unhcr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Şekilde 5.1.'de ABD'de 2010-2019 yılları arasında toplam mülteci rakamları değerlendirildiğinde son yıllarda ülkeye gelen toplam mülteci sayılarında artış yaşandığı ifade edilebilmektedir.

5.2.3. Türkiye Göç Politikaları

Türkiye bulunduğu coğrafi konum itibariyle Osmanlıdan günümüze kadar gelen süreçte hem düzensiz göç akınlarıyla hemde kitlesel göçlerle karşı karşıya kalmıştır (Akardeniz ve Engin, 2017: 854).

Türkiye'nin göç politikaları değerlendirildiğinde Cumhuriyet kuruluşundan bugüne kadar geçen süreçte aslında politikaların iki farklı eğilim gösterdiği söylenebilir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında daha çok ulus devlet inşasına hizmet eden anlayış ile oluşturulan politikalar görülürken daha sonraki dönemlerde uluslararası politikanın etkisi ile oluşturulan politikalar göze çarpmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni kurulan devletin etnik, dini ve kültürel yönden türdeş olması esasına dayalı olarak yürütülen göç politikalarında nüfus değişimi esas alınarak Türk ve Türk kültüründen gelenler ile müslümanlar getirtilerek azınlıkların gönderilmesi yoluna gidilmiştir. Bu amaçla Yunanistan ile 1923'te Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol imzalanmıştır. Buna göre bazı istisnalar dışında nüfus mübadelesi gerçekleşmiştir. Bu istisnalar içinde Türkiye'de bulunan rum ortodoks dininden Türk vatandaşları ile Yunanistan'da bulunan müslüman dininden Yunan vatandaşları yer almıştır (Okutan, 2009: 227-228).

1980'li yıllardan sonra Cumhuriyetten bu yana hedeflenen uluslaşma sürecinin aksine Türk ve Müslüman olmayanların Türkiye'ye göçü gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye komşu ülkelerde meydana gelen bölünmeler, rejim değişiklikleri, iç çatışmalar, siyasi krizler gibi nedenlerle yoğun bir göç dalgası ile karşı karşıya kalınmıştır (İçduygu vd., 2014: 53-58).

Türkiye'deki göç ve iltica politikaları değerlendirildiğinde hukuki düzenlemelerin çeşitli aşamalardan oluştuğu belirtilebilir. İçduygu vd. (2014), Türkiye'nin göç politikalarını belirleyen birçok unsur bulunmakla beraber literatürde Türkiye'nin göç politikalarını oluşturan 5 temel husus olduğunu ifade etmektedir. Bunlardan ilki 1923-1950 yılları arasında uygulanan göç politikalarıdır. Bu politikalar Türkiye'nin kuruluş yıllarında ulus devlet olma çabaları çerçevesinde aidiyet oluşturma politikalarını içermektedir. Yasal olarak milli kimlik ve aidiyet oluşturma kapsamı içerisinde Türk soyu ve kültüründen olan bireylerin göçlerini kabul etme ve ülkeye yerleştirilme çerçevesi içerisinde oluşturulan politikalar bu kapsamda yer almaktadır. 1932 tarihli ve 2007 Sayılı Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanatlar ve Hizmetler Hakkında Kanun ile bazı mesleklerin yalnız Türk vatandaşları tarafından yapılması; ayrıca 1934 tarihli ve

2510 Sayılı İskân Kanunu'nda Türkiye'ye göç etme hakkının sadece Türk soyundan meskun veya göçebe kişilere verilmesi hükmü verilmiştir.

Türkiye'nin NATO'ya üye olması ile başlayan süreç ikinci faktördür. Türkiye Soğuk Savaş döneminde sınır kapılarını kapatmış, bu dönemde göç politikalarını güvenlik temelli olarak geliştirmiş ve bu kapsamda sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan birçok stratejik gelişim unsurlarının uygulama alanını daraltmıştır (Kandemir, 2018: 25).

Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ni imzalaması; fakat bu konuda çekince yaşaması göç politikalarını şekillendirirken ikilem arasında kalmasına sebep olmuştur. NATO'ya ve Cenevre Sözleşmesi'ne bağlı kalarak göç politikalarını oluşturan Türkiye, 1990'lı yıllara gelindiğinde küresel göçün yeni yüzüyle karşılaşmıştır (ORSAM, 2012: 15-16).

1990'lı yılların sonuna kadarki dönem üçüncü dönem olarak ifade edilebilir. Türkiye bu dönemde ekonomik anlamda liberalleşme yaşamış hem göç alan hem de transit geçiş sağlayan ülke olarak birçok Avrupa ülkesine Asya'dan sığınmacıların geçiş yaptığı bir ülke konumuna gelmiştir (Toksöz vd., 2012: 18).

Türkiye'nin AB'ye üyelik tartışmaları bağlamında göç politikalarının gelişimi ve şekillenmesi dördüncü faktördür. Türkiye "göç veren", "göç alan" ve "göç geçiş ülkesi" tanımlamalarının her birini taşıması sebebiyle Avrupa'da yapılan uluslararası göç değerlendirmelerinde ön plana çıkan ülke konumundadır. Dolayısıyla AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerde göç önemli bir gündem maddesini oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak Türkiye'nin uygulamış olduğu uluslararası göç ve sığınma rejimlerinin, AB politikalarına paralel ilerlediği ifade edilebilir (İçduygu vd., 2009: 1-4).

Son olarak 2011'den günümüze kadar süregelen Suriye'de yaşanan iç savaş Türkiye'nin göç politikalarının gelişimini ve şekillenmesini sağlayan beşinci unsurdur. Suriye'de patlak veren iç savaş sebebiyle Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç hareketleri ülkemizin iyi teşkilatlanmış bir göç yönetimi ve sağlam temellere dayandırılmış kamu politikalarına ihtiyaç duyduğunu gözler önüne sermiştir.

İnsanların birçok faktöre bağlı olarak gerçekleştirdiği göç, uluslararası alanda mülteci faktörü ele alındığında farklı nitelendirilmektedir. Bu nitelendirme bir sınırlandırmaya tabi tutulup transit ülkede, göç veren ülkede ve göç alan ülkede düzenleyici kuralların kapsamı dışında kalan bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Kartal, 2014: 277). Özellikle kitlesel göç hareketlerinde yönetimin ve denetimin tam anlamıyla sağlanamamasından kaynaklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Suriye göçü değerlendirildiğinde; sığınmacıların, savaş ve çatışma ortamından kaçmış olması, siyasi olayların yarattığı can güvenliği arayışı, korku ve sığınılan ülkedeki durum kamu güvenliği açısından önemlidir. Dolayısıyla suç teşkil edebilecek insanların ülkede bulunması ülke açısından kamu yönetimi bakımından risk

oluşturmaktadır. Kamunun güvenliği sağlanırken güvenlik güçlerine önemli görevler düşmektedir. Fakat burada çok dikkatli davranılması gerekmektedir. Çünkü kamu güvenliği sağlanırken ülkelerini terk etmek zorunda kalan bu insanların mağdur oldukları göz önünde bulundurulmalı, haklarını ihlal edecek durumların yaşanmaması adına gerçekleştirilen müdahalelerin dengeli olması gerekmektedir. Kitlesele göçlerde kamu güvenliğinin sağlanabilmesi için doğal olarak kamu harcamalarında da artış olacaktır. Burada denge çok önemlidir. İktisadi anlamda kalkınmayı engelleyecek kamu politikalarından kaçınılması gerekmektedir.

2013 yılında Türkiye’de göç ve mültecilerle ilgili hukuki altyapıyı oluşturan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiş, 2014 yılında ise; Geçici Koruma Yönetmeliği uygulamaya geçmiştir. Bu yeni iki düzenlemeyle Türkiye, Avrupa dışından gelen, uluslararası hukukta mülteci olarak tanımlanan kişileri, resmi anlamda mülteci olarak kabul etmemektedir. Mültecilik statüsü yerine, bu kişiler ‘şartlı mülteci, geçici koruma ve uluslararası koruma’ statüleri ile tanımlanmaktadır. Türkiye’de bulunan Suriyelilerin statüsü Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde geçici koruma statüsüdür (Erdoğan, 2017: 17).

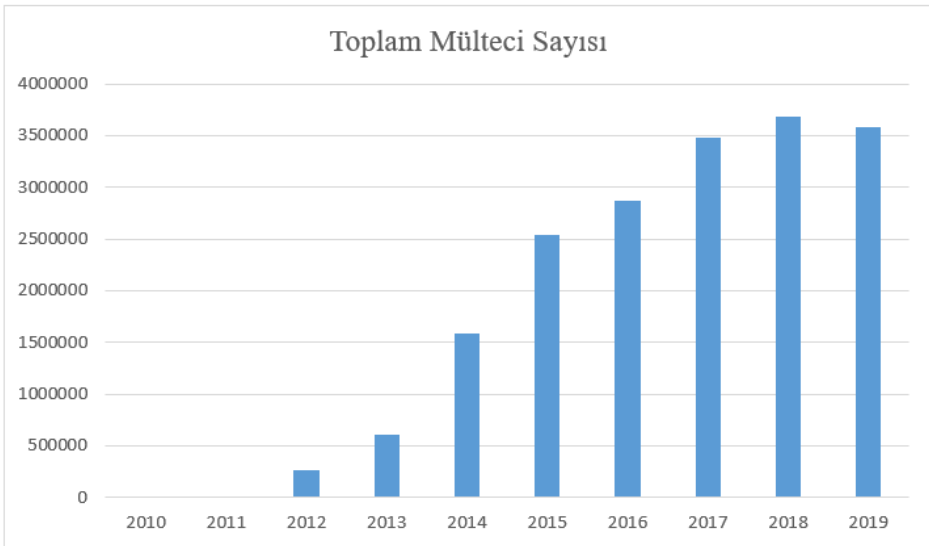
Geçici koruma; “bireysel uluslararası koruma başvuru mekanizmasının etkin bir şekilde uygulanmasının mümkün olamayacağı ölçüde kitlesele göç hareketinin olduğu durumlarda, Bakanlar Kurulu kararı ile yürütölen acil ve geçici bir koruma tedbiridir. Uluslararası hukuk standartlarında; din, mezhep ve etnik köken ayırımı gözetmeksizin açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve temel ihtiyaçların karşılanması şeklinde üç temel kriter bulunmaktadır. 11 Nisan 2014 tarihi itibarıyla tüm hükümleriyle birlikte yürürlüğe giren 6458 Sayılı Kanun’un 91. maddesi, geçici korumayı düzenlemektedir”. Buna göre; “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesele olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanabilecek geçici korumayla ilgili tüm iş ve işlemlere ilişkin usul ve esasların Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak ayrı bir yönetmelikle düzenlenmesi hükme bağlanmıştır” (Türkiye Göç Raporu, 2016: 75).

Geçici koruma örnekleri hem geçmişte hem de günümüzde farklı ölkelerin farklılaşan uygulamaları ile karşımıza çıkmaktadır. I. Körfez Savaşı’ndan sonra Kuzey Irak’tan kaçarak Türkiye’ye sığınan kişilere uygulanan politika, geçici koruma statüsü için örnek teşkil etmektedir. Bugüne geldiğimizde ise; geçici koruma kavramı, Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye’ye sığınan kişiler için kullanılmaktadır (İneli Cığır, 2016: 64-66). Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenler öncelikle, Nisan 2011’de misafir olarak kabul edilmişlerdir. Aynı yılın ekim ayında ise; geçici koruma kapsamına alınmışlardır. 22 Mart 2012 tarihinde gizlilik derecesiyle çıkarılan Yönerge No:62 ile resmi olarak geçici koruma statüsü kazanmışlardır. Daha sonra Nisan 2014’te yürürlüğe giren Yabancılar ve

Uluslararası Koruma Kanunu'nun Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre de geçici koruma statüleri devam etmektedir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki yaşamlarını ayrıntılı bir biçimde düzenleyen Geçici Koruma Yönetmeliği, 11 bölüm ve 63 maddeden oluşmaktadır (Terzi, 2018: 211). Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeliler, biyometrik kayıtlarının yapılmasından sonra kendilerine verilecek olan kimlik belgeleri ile geçici koruma statüleri sonlandırılıncaya kadar ülkede yasal olarak kalabilmektedirler. Geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriyelilerin, başta sağlık hizmetleri olmak üzere, iş piyasasına erişim, eğitim, sosyal yardım, tercümanlık ve benzeri hizmetlerden faydalanmalarına dair maddeler detaylı olarak düzenlenmiştir (Şen ve Özkorul, 2016: 103).

Türkiye özellikle son yıllarda çeşitli göç olgusuyla karşılaşmıştır. Türkiye'nin bulunduğu bölgede güçlü bir yapıya sahip olması ayrıca tarihi, coğrafi konumu sebebiyle Türkiye göç alan ve göç veren transit bir ülke konumunda yer almaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin bir dış politika aracı olarak göç konusundaki kamu politikalarını daha etkin kullanması zorunluluğu oluşmaktadır (Örseli ve Babahanoğlu, 2016: 2065).

Türkiye'ye gelen mülteci rakamları değerlendirildiğinde Şekil 5.2.'de görüldüğü üzere 2011 yılında Suriye'de gerçekleşen savaşın etkisi belirgin şekilde görülmektedir. Burada Türkiye'nin büyük bir sorumluluk aldığı ve birçok mültecinin ülkeye giriş yaptığı ifade edilebilir.

Şekil 5.2. Türkiye Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Türkiye 2011 yılında Suriye iç savaşının başlamasıyla yoğun bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye 3,6 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Uluslararası Mülteci Derneği'nin verilerine göre 3 milyon 736 bin olan Suriyelinin %46.1'i kadın %53.9'u erkektir (Mülteciler Derneği, 15.01.2022, www.multeciler.org.tr).

Dünya genelinde Türkiye, en fazla Suriyeli mülteciye evsahipliği yapan ülke konumundadır. Ekim 2015'te 3 milyar euro olan bir paket yardımı için AB ile anlaşan Türkiye daha sonra 2016 yılında AB-Türkiye müzakeresini gerçekleştirerek ortak bir eylem planına katılmıştır. Bu, Türkiye'nin Yunanistan'dan gelen Suriyelilerin geri kabulünü ve daha sıkı sınır kontrollerini kabul etmesi halinde 3 milyar euro daha ekleneceği bildirilmiştir. Plan kapsamında Türkiye'ye geri dönen her bir Suriyeli için AB üst sınırı yetmiş iki bin olmak üzere bir başka Suriyeliyi Avrupa'ya yerleştirme sözü verilmiştir. Fakat AB vaatlerde dahil olmak üzere bir dizi taviz vermiştir (Tsourapas, 2019: 469).

Türkiye'de 15 Ocak 2016'da geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin çalışma izni için başvurularına imkân tanınmıştır. ILO verilerine göre, Türkiye'deki mültecilerin %31'i tekstil, %17'si ticaret, %13'ü inşaat ve %17'si imalat ile diğer sektörlerde çalışmaktadır.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin 1 milyondan fazlası iş hayatına katılırken 20 binden fazlası kurduğu şirketlerle hem vergi vermekte hem de ekonomiye katkı sağlamaktadır.

5.2.4. Kanada Göç Politikaları

Çok kültürlülük politikası Kanada'nın kabul ettiği kökeni 16. ve 18. yüzyıl dönemine dayanan ve günümüze kadar gelen bir politikadır. Farklı dine, kültürel veya etnik kökene sahip insan gruplarının tek bir toplum düzeninde yaşama azmi ve kararlılığı çok kültürlülük politikası olarak ifade edilebilmektedir (Aydın, 2003: 41).

Çok kültürlülük birbirinden farklı etnik ve dini grupların birlikte yaşamasını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle dil, din, tarih, ülkü vb. farklılıklarlar gibi toplumsal yapıda farklılıkların kınanmadan ortak değerler çatısı altında kabulünü ve siyasal anlamda farklılıkları ifade eden sosyolojik bir evrim ve gelişmeye verilen addır (Bağlı ve Özensel, 2012: 59). Çok kültürlü olma aynı zamanda bireylerin adil muamele görmesi anlamında da kullanılmaktadır.

Geçici oturma sahibi göçmen statüsünde yer alan bireyler Kanada'ya belli bir süre okumak, ziyaret etmek ya da çalışmak için gelen kişilerdir. Bu bireyler genellikle kendi ülkelerine geri dönmektedirler. Ayrıca ülkelerindeki orjinal vatandaşlıklarını korumaktadırlar. Geçici oturma sahibi göçmenler, Kanada'ya kabul edilişlerine göre, Kanada'ya çalışmaya gelen geçici/mevsimlik işçiler

(temporary workers) ve Kanada’da dil kursu, lise, yüksekokul ya da üniversitede okumaya gelen öğrenciler oluşturmaktadır (Kandemir, 2018: 46).

Kanada’ya daimi olarak kabul edilen göçmenler ise temel olarak dört grupta toplanabilmektedir. Bunlar şöyledir (Cheatham, 01.01.2022, www.cfr.org):

- Ekonomik akış yoluyla gelenler
- Aile sponsorluğu ile gelenler
- Sığınmacılar ve mülteciler
- İnsani yardım ve diğer yollarla gelenler

Kanada’nın ekonomik göçmen alım süreci diğer ülkeler için model teşkil edebilecek konumdadır. Ekonomik göçmenler en yüksek oranda vasıflı işçi programlarıyla gelmektedirler. Bu kişilerin birçoğu iş teklifleri ve yüksek eğitim, deneyim ve dil yeterliliği ile genç adayları tercih eden bir puanlama sistemi ile kabul edilmektedirler (Cheatham, 01.01.2022, www.cfr.org).

Kanada’da 1967 yılından beri ABD’nin yeşil kart-çekiliş uygulamasından farklı olarak göçmenlik başvurularında puanlama sistemi kullanılmaktadır. Göçmenlik başvurusunun kabul edilmesini isteyenler bu sistemde ilk olarak hükümet ve yetkilendirdiği kuruluşlar tarafından yapılan göçmenlik değerlendirmesinde 10 farklı kriterden belirlenen düzeyde taban puanın üzerinde bir değerlendirme puanı alması şartı bulunduğu belirtilmektedir. Göçmenliğe başvuran bireylerin yaş, eğitim, meslek tecrübesi, İngilizce/Fransızca dil bilgisi ve Kanada’da akrabalık bağları gibi kişisel faktörleri farklılık göstermektedir. Ülkede geçerli olan puanlama sistemine göre 67 puan alan göçmenlerin başvurularının doğrudan değerlendirmeye alınması gerekmektedir (Kandemir, 2018: 47).

ABD’nin aksine, göçmenlere yönelik sıkı bir kota uygulaması olmayan Kanada’nın, çok yönlü göç programlarıyla daha esnek bir göç politikasına sahip olduğu bilinmektedir (Baruah ve Cholewinski, 2006: 104).

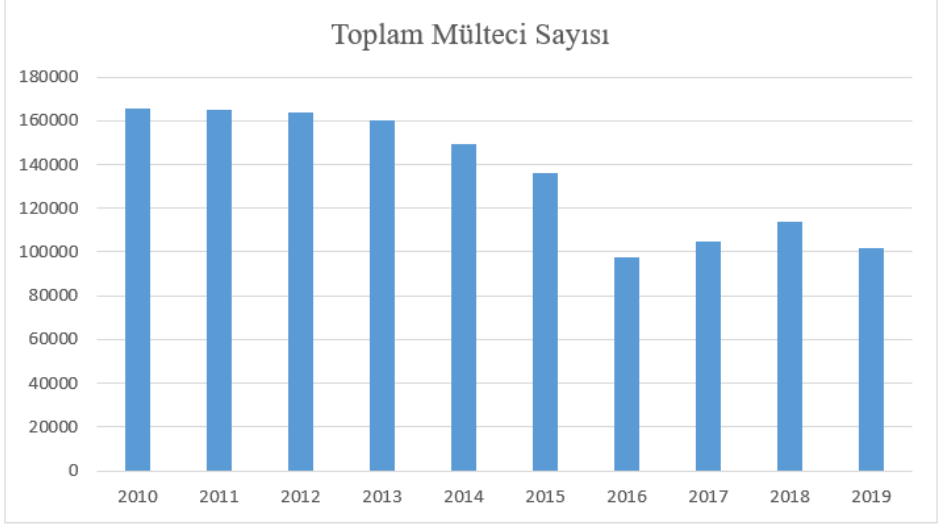
Kanada’nın Suriye krizi sonrasında yaşanan dram karşısında sergilediği duyarlılığın bile pek çok Avrupa ülkesinin gösterdiği destekten çok ileri düzeyde olduğunu belirtmek gerekir. Hâlbuki yaşanan bu dram Kanada topraklarını ve insanlarını hiçbir zaman rahatsız etmeyecek bir coğrafyada gerçekleşmektedir. Tam da bu nedenle Kanada’nın mültecilere yönelik düzenlemeleri detaylı olarak incelenmeli ve örnek uygulamalar olarak değerlendirilmelidir.

Kanada’da bireyler iki şekilde mülteci statüsü ve devamında kalıcı oturma izni alabilmektedir.

- İlk olarak bireyler Kanada’ya kendi başlarına gelebilmektedirler. Bu durumda olan bireyler sığınma başvurusu yapabilir ve mülteci konumunda yer alabilmektedir.

- İkinci olarak UNCHR'nin zorunlu göç müdahalelerinden ve mülteci yerleştirmeden sorumlu kurumu yardımıyla da insanlar Kanada'ya yerleştirilebilir (The Canadian Encyclopedia, 12.11.2021, www.thecanadianencyclopedia.com).

Kanada mülteci politikası, Kanada hükümetinin Kanada'ya sığınmak isteyen sığınmacı gruplarını yönetme biçimini ifade eder. Mülteci politikası, ulusal yasa ve yönetmeliklerin yanı sıra uluslararası anlaşmalarla şekillenmektedir.

Şekil 5.3. Kanada Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Kanada'da toplam mülteci sayıları değerlendirildiğinde 2010-2019 yılları arasında toplam mülteci rakamları 2010, 2011, 2012 yıllarında hemen hemen aynı seviyelerdeyken 2013'ten sonra 2016 yılına kadar bir azalma görülmektedir.

5.2.5. Almanya Göç Politikaları

Almanya, göç ifadesi kullanıldığında ilk akla gelen popüler ülkeler arasında yer almaktadır. Alman nüfusunun bir kısmının göçmen vatandaşlardan oluştuğu ifade edilebilir. 1955-1973 yılları arasında İtalya, Türkiye ve diğer AB üye ülkelerinden konuk işçi olarak Almanya'ya gelen birçok aile Alman nüfusunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu süreç Almanya'nın göç ile mücadelesinde önemli bir tecrübedir.

Almanya'da 1990'lı yıllardan bu yana net göçün dalgalı seyrettiği ve özellikle 90'ların başında ve 2010 sonrasında önemli artışların yaşandığı ifade edilebilir. Diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında Almanya'nın uzun yıllar boyu oldukça

liberal bir sığınma politikası izlediği ifade edilebilir. Dolayısıyla savaş ve belirsizlikten kaçan yüzbinlerce insanın 90'larda ve 2010 sonrasında Almanya'ya sığındığı belirtilebilir. Sayıların yüksek seyretmesinden kaynaklı olarak sığınma prosedürlerinde değişiklikler olmuştur. Dolayısıyla AB'nin sığınma politikasını kendi iç hukukuna entegre etmeye çalışan Almanya ve AB göç politikalarının şekillenmesinde önemli bir pozisyona sahiptir. Başka bir ifadeyle Almanya, tüm Avrupa'da geçerli olacak bir sistem oluşturulmasına öncü olarak kendi iç hukukunda değişikliğe gitmiştir (Deniz, 2020: 38).

Almanya göç politikaları iki yönden ele alınabilir. Bu hususta ilk olarak ulus devletin izlediği politikalar, ikinci olarak ise AB nedeniyle birliğin izlediği politikaları değerlendirmek gerekmektedir (Akardeniz ve Engin, 2017: 842).

AB'yi ekonomik anlamda yönlendirebilen bir yapıya sahip olan Almanya, AB açısından kalkınmanın sağlanmasıyla beraber güvenliğin sağlanmasında da büyük önem arz etmektedir. Almanya, politikalarında bu durumu kullanmayı başarmıştır. Bu doğrultuda Alman güdümlü bir AB'ye doğru bir gidişin habercisi olarak girişimler gerçekleştirilmiştir (Keskin, 2016: 5). Almanya, AB'nin göç politikaları ile kendi yasal zeminini hızlı bir şekilde uyumlu hale getirmiştir. Böylece Almanya AB'yi etkileyebilen konuma geçmiştir. Bu doğrultuda Almanya, AB politikalarının hızlı şekilde ilerlemesinde payı hissedilen ülke konumunu alarak dahası bu politika sürecini yöneten ülke haline gelebildiği ifade edilebilmektedir. Mülteci krizi ile mücadele edilirken, AB'yi bir arada tutma işinin Almanya'nın omuzlarında olduğu ifade edilebilmektedir (Aydın, 2017: 544).

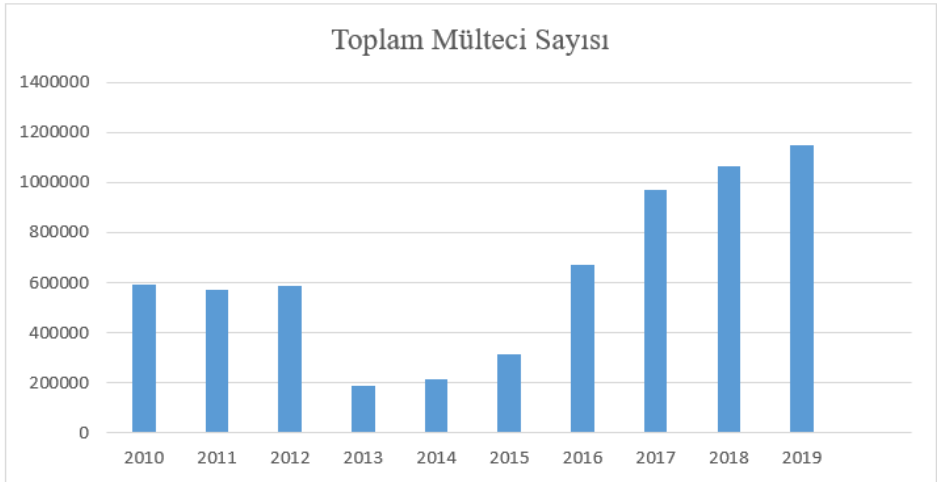
AB'nin göç politikalarını düzenlerken özellikle güvenlik nedeniyle sınırlamalar getirmesi Alman anayasal sığınma hakkının kısıtlanmasının meşrulaştırmanın önünü açmıştır. Almanya'da eğer federal anayasa değiştirilmezse yetkisiz bir yönetime dönüşebileceği belirtilmektedir. Almanya'nın AB sığınma politikasının uyumlaştırılmasına dahil olması için anayasanın değiştirilmesinin şartı öne sürülmüştür. Almanya'nın daha liberal ve açık olan sığınma sisteminin bu reformdan sonra, kısıtlayıcı bir sisteme dönüştürüldüğü ifade edilebilir. Ülkenin AB üyesi olmasına dayandırılarak durum meşrulaştırmaya çalışılmıştır. Bu değişimin "güvenli üçüncü ülke" uygulamasıyla da ortaya koyulduğu ifade edilebilir (Putnam, 1988: 428).

Alman mevzuatı insan odaklı yaklaşıma ve demokratiklik bakımından yüksek standartlara sahiptir. Bu mevzuat Avrupa standartlarına indirgenmeye çalışılmış, bunu yaparken de geçerli sebepler sunulmasının gerekli olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla Avrupa ortak politikasına katılım için Almanya'nın iç güvenliğinin sağlanabilmesi ön şart olarak gösterilmiştir (Bosswick ve Heckman, 2006: 11).

Merkel kamuoyunun eleştirisiyle karşı karşıya olsa da göç krizini geleceğe dönük yönetmeye çalışmaktadır. İlaveten Almanya her ne kadar kalkınma

hikayesini göçe borçlu olsa da AB'nin şemsiyesini kullanarak, ulusal çıkarları koruma hedefiyle hareket etmektedir. Sığınmacıların ve diğer göçmenlerin Avrupa'ya doğru hızla yönelmesi, Almanya'da göçmenler için uzun vadeli politikaların geliştirilmesinin zorunluluğunu ortaya koymuştur. Almanya topluma katılan bu göçmenleri Alman iş piyasalarına nasıl entegre edecekleri hususunda politikaları ön plana çıkarmıştır. Mülteci krizine yönelik girişimlerde bulunabilecek tek Avrupalı liderin Merkel olduğu düşünülmektedir. Avrupa'nın son yıllarda karşılaştığı en büyük göç krizlerinden birinin başlangıcı 2015 olmuştur. 5 Eylül 2015 tarihinde Şansölye Merkel tarafından "bunu yapabiliriz" sloganı ile mültecilere yönelik entegrasyon politikası başlatıldığı belirtilebilir. Almanya yaklaşık bir ay boyunca ülkeye girmek için mücadele eden mültecilere sınırlarını açmıştır ve sığınmacılara girdikleri ilk AB ülkesinden sığınma talebinde bulunmak koşuluyla mülteci statüsüne başvurmalarına izin verilmiştir (Aydın, 2017: 546).

2016 yılının ilk yarısında Suriyeliler, Iraklılar ve İranlılar ülkeye gelen en çok sığınmacılar arasında yer almıştır. Son yıllarda sığınma talebinde bulunanların sayısı artarken, Almanya'nın bir tür insani koruma sağladığı (ikincil koruma ve sınır dışı etme yasakları dahil) insanların payı artmıştır. 2013'te Almanya'da sığınmacıların sadece dörtte birinin kalmasına izin verilirken 2015'te yarısının kalmasına izin verilmiştir. Dolayısıyla koruma kotasının sadece iki yılda ikiye katlandığı ifade edilebilir (Victoriave Andrews, 2016: 6).

Şekil 5.4. Almanya Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Almanya’da 2010-2019 yılları arasında toplam mülteci rakamları değerlendirildiğinde 2013 yılında ciddi bir azalma görülürken daha sonraki yıllarda bir artış olduğu görülmektedir. Öncelikle son yıllarda yaşanan savaşlar ülkeleri endişelendirmekte göç sorunsalı ile karşı karşıya kalmamak adına mülteci politikası izlerken de dikkatli hareket etmelerine sebep olmaktadır.

5.2.6. Fransa Göç Politikaları

Avrupa kıtasında en uzun göç tarihine sahip olan ülke Fransa’dır (Howart ve Varouxakis, 2014: 118). 1850’ler itibariyle artış gösteren yabancı göçü ile ilgili bazı anahtar kelimeler, sanayileşme, savaşlar, düşük doğum oranları ve toprak sahipliğidir. Sanayileşme ile birlikte yoğun bir şekilde işgücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Fakat bu ihtiyacın Fransız nüfusuyla karşılanması doğum oranlarının düşük olmasından kaynaklı olarak mümkün görünmemektedir. İlâveten toprak reformuyla bireylere toprakları üzerinde yasal haklar verilmiş dolayısıyla köylüler de kente göç etmekten ziyade topraklarını işlemeyi tercih etmişlerdir (Hollifield, 2010: 4). I. ve II. Dünya Savaşı’nda büyük nüfus kayıpları yaşanması çalışabilecek nüfusa olan ihtiyaçlarını daha da artırmıştır (Hargreaves, 2007: 15-16). 1945-1975 yılları arası dönem (Les trente glorieuses) otuz şanlı yıl olarak anılmaktadır. Bu dönemde ekonomik yükseliş yaşanmış dolayısıyla üretim ve tüketim artmıştır (Vinen, 1996: 111).

I. Dünya Savaşı sonrasında, savaşın sona ermesi ve ABD’nin sınırlarını kapatma kararı dolayısıyla, Fransa’ya göç eden kişi sayısında artış yaşanmıştır. Fransa o dönem dünyada en çok göçmen alan ülkelerden biri haline gelmiştir (Deniz, 2020: 221).

19. yy. ortalarında Fransa, göç almaya başlamasına rağmen göç yönetimine yönelik ilk yasal düzenlemeler 1945 yılında başlamıştır. 1930’larda başlayan göç politikası geliştirme faaliyetlerinde öne çıkan iki isim Rene Martial ve Georges Mauco olmuştur (Weil, 2003: 379). Her iki isim de beyaz ırkın diğer ırklardan daha üstün olduğunu ve Fransa’ya kabul edilecek göçmenlerin etnik köken temelinde değerlendirilerek seçilmesi gerektiğini savunmuştur (Weil, 2003: 380-382). 1930’larda göç politikası çalışmalarında yer alan diğer önemli isimler de Mauco ve Martial’e benzer fikirlere sahip kişilerdi. Buna karşın politik kaygılar sebebiyle, 2 Kasım 1945 tarihinde yayımlanan kararname (ordonnance) “eşitlikçi” bir temelle oluşturulmuş ve ırkçı bir yaklaşımdan uzak durulmuştur. Bu sürece işgücü ihtiyacı dolayısıyla işveren gruplara da etki etmiştir. Bu noktada Fransa’da 1980’lere kadar göçe yönelik bir kanun çıkarılmadığını, kararnameler ve başkan emirleri gibi araçların kullanıldığını söylemek gerekir. Fransa’nın 1900’lerden bugüne göç politikalarını şu kategoriler altında toplayabiliriz:

Fransa ve göç konusunda ele alınması gereken ilk konulardan bir tanesi işçi göçüdür. Zira ülkeye gelen ilk göçmenler bu yolla gelmeye başlamıştır (Odmalm, 2005: 19).

Göç ile ilgili uygulamaları takip etmek üzere Office National Dimmigration (ONI-Ulusal Göç Bürosu) kurulacağı 1945 yılında çıkarılan kararnameyle duyurulmuştur (Silverman, 2003: 39). ONI, ilk olarak İtalya'da bir ofis açmıştır. Fakat istenen sayıda İtalyan işçi bulunamaması dolayısıyla işgücü ihtiyacı başka ülkelerden de sağlanmaya çalışılmıştır. ONI'ya 1946'da yabancı işçilerin ülkeye gelmesi için sorumluluklar verilmiştir. Örnek verecek olursak yabancılar ülkeye girmeden önce, bu kişiler için ONI'dan işçilik için onay yazısı alma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca işverenlerin işçileri Fransa'ya gitmeden önce onlara barınma imkânı sağlayacaklarına dair ilgili bakanlığa bir yazı iletmesi gerekmektedir. Bunlar dikkate alındığında, işverenlerin, arada ONI olmadan işçi bulmasının daha hızlı olduğu gerçeği, işçi göçünü yönetmeye ilişkin belirlenen kuralların rutin olarak çiğnenmesine yol açmıştır (Silverman, 2003: 40).

II. Dünya Savaşı sonrasında, yapılan ikili antlaşmaların yanı sıra Fransa'nın sömürgelerinden gelen göçmenler de işgücünün büyük bir kısmını oluşturmuştur. 90'lar sonu itibariyle ise önceki dönemlerin aksine iş kollarına beyaz yakalılara olan ihtiyaç artmış ve Afrika'dan gelecek ve beden gücü tek sermayesi olan işçilere kapılar daha zor açılır hale gelmiştir. Bu doğrultuda nitelikli kişilerin Fransa'ya girişini kolaylaştıracak 1997 tarihinde kanun gibi düzenlemeler yapılmıştır (Deniz, 2020: 225).

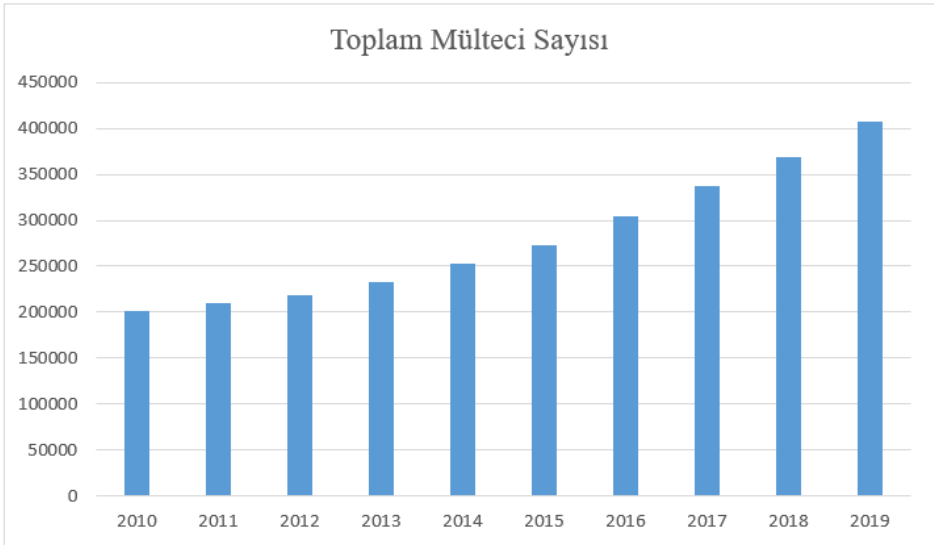
Göçmenlerin Fransa'ya gelmek için en çok kullandıkları yollar arasında aile birleşmeleri yer almaktadır. Fransa'ya ilk olarak bekâr ve erkek işçiler gelmiştir. Daha sonra bu göçmenler arasında vatanlarına geri dönebilecekleri düşüncesi devam etmiş; fakat bu kişilerin çoğu Fransa'ya yerleşmiştir. Çoğu eşlerini ve çocuklarını yanlarına almışlardır. Erken dönemde gerçekleştirilen aile birleşmelerinde sorun yaşanmaz iken 70'lerin sonu itibariyle bu konuda sorunlar çıkmaya başlamıştır.

Sahte evlilik şüphesinin yaygınlaşmasından dolayı 1994 yılında çıkarılan bir kanunla valilere evlilikleri geçersiz kılma yetkisi verilmiştir (Hollifield, 2010: 23-25; Schain, 2008: 41). Ayrıca yabancı işçilerin ve öğrencilerin, eşlerini Fransa'ya getirebilmeleri için iki yıl bekleme gerekmektedir (Geddes ve Scholten, 2016: 56). Fransız vatandaşlarının kayıtdışı kişiyle evlenerek kişinin yasal statü kazanmasını sağlaması engellenmiştir. Ancak Anayasa Konseyi, iki yıl bekleme zorunluluğu ve Fransız kayıtdışı kişilerin evliliğine ilişkin kısıtlamaların anayasaya aykırı olduğu yönünde karar vermiştir (Hollifield, 2010: 24-27). 1997 yılı içinde aile birleşmesi için iki yıl bekleme zorunluluğu bir yıla düşürülmüştür.

2007 yılında bir kanun çıkarılmış ve Fransa'ya gelecek eşin öncesinde Fransızca bilgisinin test edilmesi için bir sınava girmesi gerektiği kararlaştırılmış; fakat bu çok

fazla tepki çekmiştir (Bertossi, 2008: 6). 2016 yılında bu uygulamaya son verilmiştir. Fransa'ya gelen bireyler için herhangi bir sınav söz konusu olmamakla beraber, yurttaşlık eğitimlerine katılmaları beklenmektedir. Bu eğitimlerde Fransız tarihi, toplumu, değerleri ve kurumları gibi konular ele alınmaktadır (Deniz, 2020: 226).

Sığınmacılara yönelik en son yasal düzenlemeler 10 Eylül 2018 tarihinde Ulusal Meclis'te kabul edilip 1 Mart 2019'da yürürlüğe giren Kontrollü Göç, Etkin Sığınma Hakkı ve Başarılı Entegrasyon Kanunu ile yapılmıştır. Sığınma başvurusu kabul edilmeyen göçmenler önceden sınır dışı edilmek üzere 45 gün idari gözetim altında bekletilmekteydi. Bu süre yeni kanun ile 90 güne çıkarılmıştır. Bireylere sığınma başvurularını yapmaları için önceden 120 gün süre verilirken, bu süre 90 güne düşürülmüştür. Ret kararına itiraz süresi ise iki haftalık bir süreçtir. Sığınmacıların yerleştirileceği yerler konusunda kotalar getirilmiştir. Kişiler uygun kotası olan yerlere sistem tarafından dağıtılacak ve yerleştirildikleri yerden bir bölgeye geçici olarak gitmek istemeleri durumunda yetkili kurumlardan izin talep etmeleri gerekecektir. Kanunla birlikte ayrıca sığınmacıların çalışma izni alabilmesi için 9 ay olan bekleme süresi 6 aya düşürülmüştür. Bunların yanı sıra mültecilerin, ikincil koruma yararlanıcılarının veya vatansızların aile birleşimi konusunda pozitif ayrımcılığa uğradığını belirtmek gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse diğer göçmenlere uygulanan aile üyelerinin geçimini sağlayacak olanaklara sahip olma gereği mültecilerde zorunlu görülmemektedir (BBC, 27.12.2021, www.bbc.com).

Şekil 5.5. Fransa Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Fransa’da toplam mülteci sayıları değerlendirildiğinde 2010-2019 yılları arasında artış olduğu görülmektedir.

5.2.7. İngiltere Göç Politikaları

İngiltere, göç alan küresel bir merkez olarak politikalarını sınırları koruma, ticareti sağlama, turizm ve yasal göçü kolaylaştırma olarak belirlemiştir. İngiltere göç politikaları ile ülke ekonomisini, işletmeleri ve halkı terörizm, yasadışı göçün neden olduğu zararlar gibi çeşitli tehlikelerden korumayı amaç edinmiştir. İkili bir yapıya sahip olan İngilterenin göç sisteminde, AB üyesi ülke vatandaşları ve onların ailelerine uygulanan göç sistemi ve AB üyesi olmayan göçmenlere uygulanan göç sistemi olarak iki farklı grup olduğu ifade edilebilir. AB üye ülke vatandaşlarının, İngiltere’ye giriş yaparken pasaportlarını ya da kimlik kartlarını göstermeleri yeterli olurken, AB üyesi olmayanların ise İngiltere’nin 1971 tarihli Göç Yasası’na tabi olduğu belirtilebilir. AB üyesi olmayan bireylerin ülkeye girmek ve ülkede kalmak için izin almaları gerekmektedir. Mevcut tarihte yürürlükte olan göçmenlik kurallarına göre izin isteyenlere izin verilmektedir. Fakat İngiltere, 2016 yılında AB’den ayrılmıştır. Buna göre göç sistemlerinde düzenlemeler yapmayı planlamaktadır (İzci ve Geylani, 2020: 266).

İçişleri Bakanlığı İngiltere’de göçmenlik sistemini yönetmektedir. Yaşamak çalışmak İçin İngiltere’ye gelen ve AB üyesi olmayan vatandaşlar İngiltere’de göçmenlik kontrollerine tabi tutulmaktadır. Bu denetimler İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. İçişleri Bakanlığı göçle ilgili karar verirken her biri farklı müdürlükler tarafından yönetilen üç temel işlevi bulunmaktadır. Bunlar (Owen vd., 2019: 14-17):

- İngiltereyi kimlerin ziyaret edebileceği, İngiltereye kimlerin çalışmak için gelebileceği, İngiltere’ye kimlerin yerleşebileceği ve vatandaş olabileceği ile ilgili karar vermek
- Sınırların koruma altına alınabilmesi ve sadece izni olanların İngiltere’ye girebilmesine izin vermek
- İngilterede bulunan düzensiz göçmen sayısını azaltmak ve sistemin kötüye kullanılmasını engellemek

İngiltere’de mülteci olarak kalmak isteyenler sığınma başvurusu yapabilmektedirler. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde belirtilen durumları sağlayan bireyler mülteci başvurusu yapabilmektedirler. Dolayısıyla bireyler ülkesindeki zulümden korktuğu durumlarda ülkesini terk etmeli ve ya ülkesine dönmenin güvenli olmadığını düşündüğü durumlarda mülteci başvurusu yapmalıdır. Mülteci başvurusu yapan bireyler göç yetkilileri tarafından öncelikle mülakata tabi tutulmaktadır (İzci ve Geylani, 2020: 266-267).

İngilterenin göçmenlik sistemindeki sorunlar şu şekilde sıralanabilir (Owen vd., 2019: 5-6):

- Gerçekçi olmayan hedeflerin konulması ve net bir stratejinin olmaması
- İçişleri Bakanlığı teşkilatlanma yapısının devamlı olarak değiştirilmesi
- Politika ve işlemler arasında kopukluk olması
- Eski bilgi teknoloji sistemlerinin kullanılması ve yetersiz veri sistemlerinin bulunması
- Göçmenlerin kural kitabının uzunluğu ve karmaşıklığı

İngiltere'ye sığınma başvurusu yapıldığında normal şartlar altında genellikle bu başvuru altı ay içerisinde sonuçlanmaktadır. Mülteci başvurusu değerlendirme aşamasında olan kişiler sınırlı durumlar dışında çalışma hakkına sahip değildir. Bu süreç oniki aydan daha fazla sürerse bireyler çalışma hakkı talep edebilmektedirler. Bu süreçte evsiz olan ve yiyecek satın alacak kadar parası olmayan yani yoksul olan sığınmacılar ücretsiz konut ve finansal yardım alabilmektedir. Ayrıca sağlık hakkından yararlanabilir ve çocukları için ücretsiz devlet okullarından eğitim sağlayabilir (GOV.UK, 01.01.2022, www.gov.uk).

İngiltere'ye sığınma başvurusu yapanlar şu haklara sahiptirler (GOV.UK, 01.01.2022, www.gov.uk):

- Irkına, dinine, cinsiyetine, yaşına veya herhangi bir engele bakılmaksızın adil ve yasal olarak muamele görme
- Kendi dinini yaşama ve inançlarına saygı gösterilmesi
- Başvurunun adil ve doğru şekilde değerlendirilmesi
- Gereksinimlerinin karşılanması konusunda destek ve konaklama olanaklarına erişim sağlanması
- Ücretsiz sağlık hizmetlerine erişebilme
- Yasal yardım sağlama

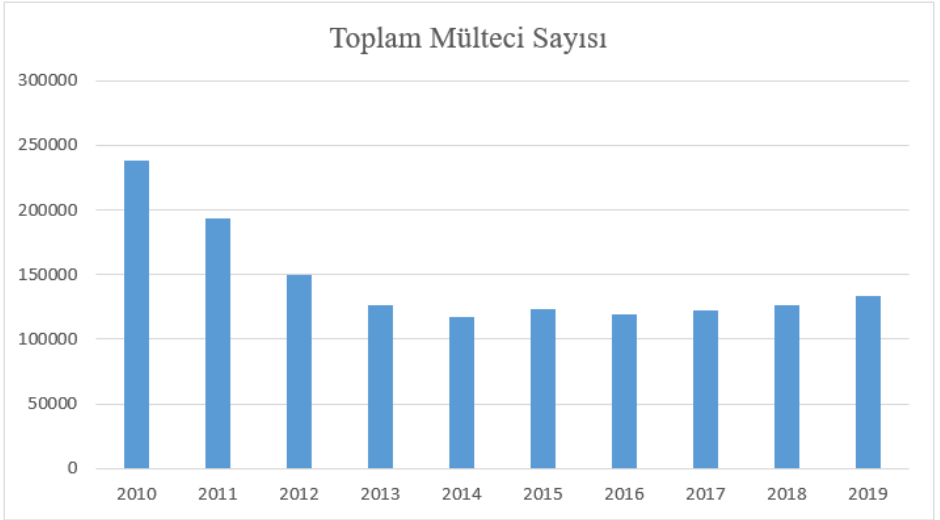
Ayrıca İngiltere'ye sığınma başvurusu gerçekleştirenler şu sorumlulukları da yerine getirmelidirler:

- İçişleri Bakanlığı ile iletişim halinde bulunma ve yalan beyanda bulunmama, aldatıcı beyanda bulunmak suç sayılmaktadır. Bu konuda sığınmacılara hapis cezası verilebilir ve sığınmacılar sınır dışı edilebilir.
- Yasalara uymak
- Sığınmacılar çocuklarının bakımını sağlamak zorundadır. Örneğin 16 yaşından küçük çocuğa sahip bir sığınmacı çocuklarını denetlemeli, 5-16 yaş arasındaki çocuğuna eğitim sağlamalıdır.

- Eğer iltica başvurusu olumsuz sonuçlanırsa bireyler ülkeyi terk etmeli, başvuru sonuçlanana kadar sığınmacılar ve aileleri ile ilgili herhangi bir işlem yapılmamaktadır (GOV.UK, 01.01.2022, www.gov.uk).

Son otuz yılda İngiltere’de göç önemli ölçüde artış göstermiştir. İngiltere 2016’da gerçekleştirilen referandumda Avrupa Birliğinde kalıp kalmama ya da ayrılma kararı belirlendi. AB referandumu yapıldığında göçü destekleyenler ve göçü reddedenler AB üyeliğinde kalınıp kalınmayacağı konusunda karar sahibi olmuşlardır.

İngiltere Suriye krizinden kaçan mültecileri kabul etme konusunda yoğun ulusal ve uluslararası baskılar almıştır.

Şekil 5.6. İngiltere Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

İngiltere’de toplam mülteci rakamları değerlendirildiğinde 2010-2019 yılları arasında bir düşüş yaşanırken 2014’ten sonra hafif dalgalanmalar ile 2019 yılına kadar çok fazla değişiklik olmadığı ifade edilebilir. Burada İngiltere’nin göçmen ve mülteci politikalarında titiz davranmasının etkili olduğu söylenebilir. Toplam mülteci rakamlarında meydana gelen azalışın 2016 yılında AB’den ayrılarak kendi göç politikalarını geliştirmeyi planlamasıyla ilişkili olduğu ifade edilebilir.

5.2.8. Avustralya Göç Politikaları

Avustralya’da iki yüzyıldan beri göç ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemektedir. ABD ve Kanada gibi klasik göçmen ülkesi olarak bilinen

Avustralya'nın göç tarihi, 18. yy.'da İngiliz koloniciliğiyle başlamaktadır. Bu tarihten itibaren göç, Avustralya'nın millet inşasında önemli bir rol oynamıştır. Uzunca yıllar, beyaz bir ulus yaratma hedefinin gözetildiği ülkenin ilk göçmenlerini İngiltere'den gönderilen erkek mahkumlar oluşturur. Ancak bu durumun nüfustaki cinsiyet dağılımını bozmasıyla, kadın mahkumlar da bir süre sonra göçmen olarak gönderilir. Böylece kuruluş döneminin işgücü açığı, büyük bir kısmı mahkumlardan oluşan beyaz Avrupalılarla karşılanmıştır (Castels ve Miller, 2008: 80).

19. yy.'da hızla sanayileşen Avustralya'da, Avrupa'dan gelen göçmen sayısının ülkedeki işgücü açığını karşılayamaması sınırlı da olsa Çin, Hindistan ve Güney Asya'dan göçmen getirilmesi için yeni düzenlemeler yapılmasına yol açmıştır (Demirdizen Çelik, 2012: 28).

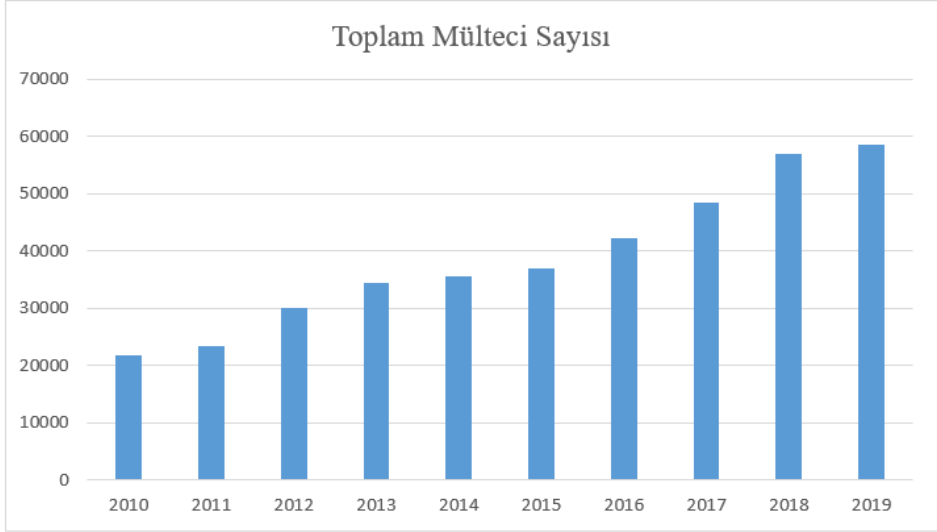
Castles (1992), Avustralya'nın çok kültürlülük ve göç modelinin Avrupa'ya uygulanıp uygulanamayacağına tartıştığı çalışmada, Avustralya'nın göç sistemine ilişkin detaylı bir profil çizmektedir. Bu çalışmadan anlaşıldığı üzere Avustralya göç politikaları kapsamında üç kategori altında göçmen almaktadır. Bunlar; aile birleşmeleri, ekonomik göç ve insani gerekçelerle göç şeklindedir.

Avustralya'da göç sistemi incelendiğinde geçmişte kalıcı göçmenlik üzerine kurulmuş olan sistemin, giderek geçici göçmenliğe dönüştüğü görülmektedir. Kanada ve Avustralya'nın göç politikalarını karşılaştıran Clark ve Skuterund (2010), Avustralya'da uygulanan puan sistemi ve göçmen olma koşullarının daha katı kurallarla yönetildiğini belirtmiştir. Sistemdeki bu katı uygulamaların, Avustralya göç geleneği ve kültürünü Kuzey Amerika ve Avrupa deneyiminden farklı bir yere taşıdığı düşünülmektedir. Diğer taraftan dünyanın birçok ülkesinde, özellikle niteliksiz işlerdeki işgücü açığının giderilmesi için kullanılan geçici göçmenlik sisteminin, Avustralya'da uzun vadeli etkileri ve kayıtsız göçmenleri artıracak riskiyle, işgücü açığının olduğu tarım ve ev işleri gibi sektörler için dahi kullanılmaması, bu farklı geleneğin ortaya çıkardığı bir başka sonuçtur. Ayrıca, bu tartışmalarda 457 vizesi kapsamında gerçekleşen göçün (daha çok yüksek nitelikli işçilere verilen çalışma izni), misafir göçmen uygulamalarına benzediği iddia edilse de niteliksiz emek kapsam dışı bırakıldığı için, böyle bir benzetme doğruyu yansıtmamaktadır.

İki yüzyıldan beri Avustralya, nispeten uyumlu bir şekilde birlikte yaşayan milyonlarca göçmenin evi haline gelmiştir. Avustralya mültecilerin yeniden yerleştirilmesi açısından en misafirperver ülkelerinden biri olarak görülmektedir. Avustralya uzun zamandır Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yeniden yerleştirme için tanımlanandan nispeten daha fazla mülteciyi kabul etmesiyle övünmektedir. 2016-2017'de Avustralya, insani yardım programı kapsamında 24.162 vize vermiş ve bu kayıtlarda yer alan en yüksek

alım olmuştur. Bu mülteciler için 10.143 ve “özel insani yardım” vakaları için 14.019’u içerir. Avustralya’yı ABD ve Kanada’dan sonra dünyanın en iyi yerleştirme ülkeleri arasında üçüncü sırada yer almaktadır (MPI, 2021).

Avustralya’ya gerçekleşen göçlerde açık deniz acil yardım programıyla en çok gelenler Iraklı ve Suriyelilerdir (Inglis, 2018: 1).

Şekil 5.7. Avustralya Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Avustralya’da 2010-2019 yılları arasında toplam mülteci sayıları değerlendirildiğinde yıllar itibariyle bir artış görülmektedir. Bu artışlara özellikle son yıllarda artan savaşların etki ettiği ifade edilebilir.

5.2.9. İtalya Göç Politikaları

Avrupa’daki göç hareketliliğinde dikkati çeken önemli unsurlardan birisi, Güney Avrupa ülkelerinin son 15 yıl içerisinde göç veren ülke olma pozisyonundan göç alan ülke pozisyonlarına geçmeleridir. İtalya göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna doğru hızlı bir ilerleyiş göstermiştir. İtalya’da uzun yıllar açık kapı politikası izlenmiş ve daha sonra bu göçmenler yasal hale getirilmiştir. Bu durum göçün daha fazla artmasına sebep olmuştur. Hızlı geçiş sürecinde ortaya çıkan zorlukların bir göstergesi olarak görülen bu politikaların ülkelerin tecrübesizliğinden kaynaklandığı ifade edilebilmektedir (Ribas-Mateos, 2005:179).

Özellikle 1990’lı yılların ortalarından itibaren Balkan ülkeleri, Doğu Avrupa ve Kuzey Afrika’dan gelen artan sayıda yabancı uyruklu ve mülteci deniz ve kara

sınırlarını aşarak hızla İtalya’da yerleşik hale gelmiştir. Yapısal faktörler hem göçmenleri hem de mültecileri İtalya’ya gelmeye zorlamıştır. En önemli dış neden ise sözde Arap Baharı olarak görülmektedir. Fakat Romanya ve Bulgaristan gibi göç veren ülkelerin AB’ye katılımı, İtalyan nüfusunun demografik birleşiminin yanı sıra göç akımlarını da önemli ölçüde etkilemektedir (Urso, 2018: 370).

İtalya’nın göçmenlik politikalarının çoğu, göçmenlerin yerel toplumla entegrasyonuna dayanmaktadır. İtalya’da göçmenlikle ilgili en önemli hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Göçmenlerin İtalyan vatandaşları ile eşit şartlarda topluma katılmalarına izin vermek
- Göçmenlerin anavatanlarıyla iletişim kurarak konumlarını belirlemeye çalışmak
- Uluslararası sözleşmelere saygı göstererek mülteci ve sığınmacıların statülerini belirlemek
- İtalya’ya gelen AB üyesi olan ve AB üyesi olmayan göçmenlere çalışma vizelerine dayalı olarak eşit pozisyonlar sunmak

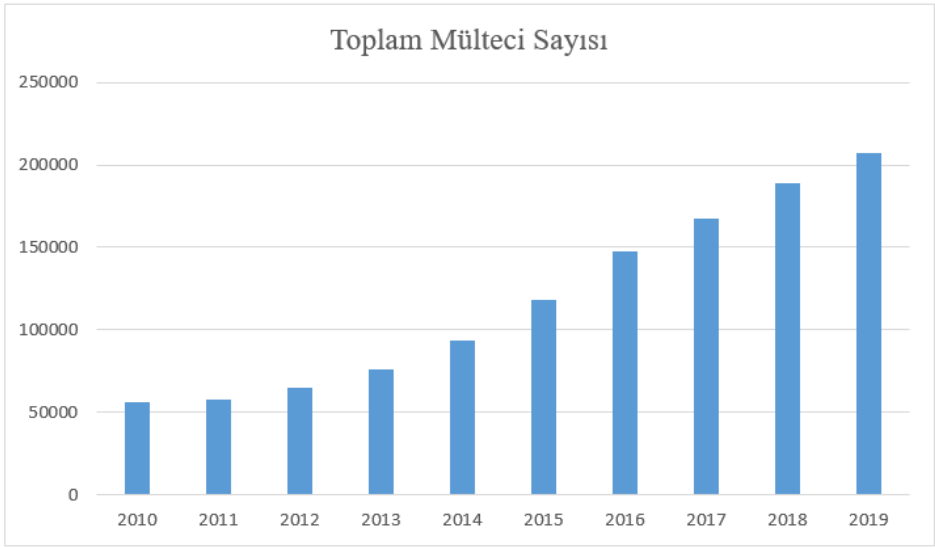
AB üyesi olan İtalya, bu konudaki mevzuata saygı duymakta ve İtalyan politika yapıcılarının uğraşması gereken en sorunlu konular olan Menşe ülkeleri, dinleri ve kültürleri ne olursa olsun göçmenleri entegre etmeye çalışmaktadır (IMMIGRATIONITALY, 02.01.2022, www.immigration-italy.com).

2015-2016 döneminde Avrupa’daki göç krizine coğrafi konumu büyük bir neden olmuştur. 2017 yılında İtalya sığınmacı ve göçmenlerin tehlikeli denizlerde yolculuklarını engellemek adına yeni zorluklar ortaya koymuştur. Akdeniz’in ortasında bir yarımada olarak İtalya, akrabalarıyla yeniden bir araya gelmek veya Almanya, İsveç veya diğer kuzey Avrupa ülkelerinde iş bulmak isteyen ve deniz yolunu kullananlar için mantıklı bir güzergâh olarak gözükmektedir. 2011 Arap Baharı’nın ardından Kuzey Afrika ve Orta Doğu’daki otoriter rejimlerin çöküşü veya istikrarsızlaştırılmasından bu yana, iç savaştan ve istikrarsızlıktan kaçan artan sayıda insan Avrupa’ya gitti. İtalya, Yunanistan ve Balkan ülkeleri bu sığınmacılar için ilk varış noktalarını temsil etmektedir. Dolayısıyla Avrupa sığınma düzenlemeleri uyarınca bu insanlara kabul ve yardım sağlanması gerekmektedir (Scotto, 2017:1).

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde İtalya, diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında hiçbir dönemde çok sayıda mülteci ve sığınmacıya ev sahipliği yapmamıştır. Bu, Arap Baharı, Tunus ve Libya’daki rejimlerin çöküşünün sığınmacı sayısında önemli bir artışa yol açtığı 2011’den sonra değişmiştir. Suriye’deki iç savaş ve diğer insani krizler nedeniyle Avrupa’ya gelen göçmen

ve sığınmacıların sayısında çok daha büyük bir sıçrama 2015'te gerçekleşmiştir (Yanık Aslan, 2021: 80).

2017 yılında İtalya, sığınmacılar için yeni göç ve sınır kontrolleri sağlayan 46/2017 Yasasını kabul etmiştir. Bununla beraber İtalya, mülteci vizesi verme konusunda en hızlı işlem prosedürlerini sağlayan ülkelerden biri olmaya devam etmektedir. Sadece İtalya'ya yüzbinin üzerinde sığınmacı gelmiştir. Fakat bunların çoğu daha önceki yıllarda da olduğu gibi Ortadoğu'daki şiddet ve kargaşadan değil Sahra Altı Afrika'dan gelmiştir (IMMIGRATIONITALY, 02.01.2022, www.immigration-italy.com).

Şekil 5.8. İtalya Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

İtalya'da toplam mülteci sayısının 2010-2020 yılları arasında artış gösterdiği ifade edilebilir.

5.2.10. Ürdün Göç Politikaları

Filistinli mülteci akınları 1948 yılında başlamış, daha sonra 1990'larda Iraklı mülteciler ülkeye gelmeye başlamıştır. Ürdün'e gelen Filistinli ve Iraklı mültecilere ek olarak 2011 yılında ortaya çıkan Suriye Savaşı sonucunda toplamda üç milyondan fazla sayıda mültecinin ülkede bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam Ürdün nüfusunun yaklaşık %30'una denk gelmektedir. Dolayısıyla bu kadar büyük oranda mülteciye ev sahipliği yapan bu ülkenin

mültecilere yönelik izleyeceği politikalar büyük önem arz etmektedir (Kenar ve Abdullahoğlu, 2021: 301).

Tarihsel olarak incelendiğinde uzun yıllardır Ürdün'de mültecilerin varlığı söz konusudur. Ürdün topraklarına pek çok mültecinin sığınmasıyla Ürdün adete bir mülteci yurdu halini almıştır (Kelberer, 2017: 150). Ürdün mültecilerin varlığının ulusal bir tehdit oluşturabileceğini yakından deneyimlemiştir. Fakat buna rağmen mülteci karşıtı politikalar izlememiştir. Tam aksine I. Körfez Savaşı'yla başlayan ve 2006 yılına kadar devam eden sürede Iraklı mülteciler için açık kapı politikası uygulamış ve binlerce Iraklıya sığınma talebi onaylanmıştır (Khallaf, 2019: 4).

Ürdün 1951 yılında Mülteci Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamamıştır. Bu nedenle ülkedeki Iraklıları mülteci olarak tanımlamaktan kaçınmış ve daha çok misafir terimini kullanmışlardır. Fakat mülteci hukukuna dair bir düzenleme olmamasına rağmen BMMYK ile iş birliği içerisinde ve 1951 sözleşmesine uygun politikalar izlemeyi önemli görmüştür (Kelberer, 2017: 152).

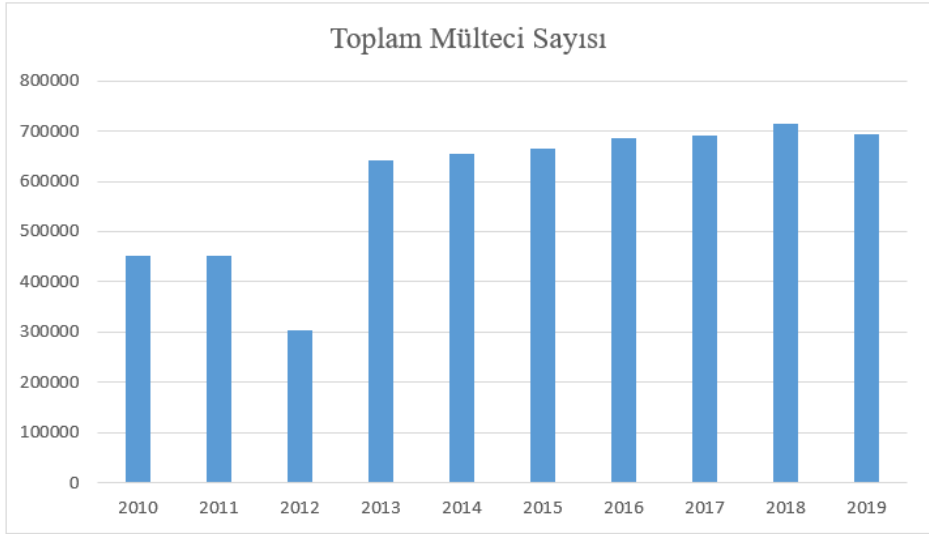
2005 Kasım ayında üç Iraklı terörist tarafından başkent Amman'da bombalı saldırı düzenlenmesi ve bu saldırı sonrası 60 kişinin hayatını kaybetmesi ve yüzlerce insanın yaralanması sonucunda Ürdün'ün Iraklı mültecilere karşı hoşgörölü tavrı değişmiştir. Bu saldırı sonrasında mültecilerin ulusal tehdit unsuru olduğu kanısıyla katı vize politikaları uygulanarak Iraklıların Ürdün'e girişlerinin zorlaştırıldığı ifade edilebilmektedir. Ayrıca Ürdün'de bulunan Iraklılar için de vize, çalışma ve ikamet izinlerinin yenilenmesi zorlaştırıldığı belirtilebilir (Human Right Watch, 2006: 4).

Suriye'de başlayan iç savaş Ürdün'e yakın bir kent olan Dera'da başlamıştır. Bu durum da Ürdün'ün bölge ülkelerine oranla mülteci krizinin daha erken yaşanmasına sebep olmuştur (Eker, 2014: 25).

2011 Suriye krizinin patlak vermesinden 2017 yılına kadar geçen süreçte Ürdün insani politikalar izlemeye çalışmıştır. 2017 yılında Suriyeli mültecilere uygulanan politikalarda değişim hissedilmiştir. Bu değişimin nedenleri şu şekilde sıralanabilmektedir (Miller, 2017: 35):

- Mülteciler ve vatandaşlar arasında yaşanan gerilimler
- Mültecilerin Ürdün'de ekonomik durumu
- Mültecilerin suç oranlarına etkisi
- Suriye krizinin ve terör tehdidinin Ürdün'e sışrama ihtimali
- Su kaynaklarının kıtlığı

Suriyede bulunan toplam mülteci rakamları 2010-2019 yılları arasında Şekil 5.9.'da yer almaktadır.

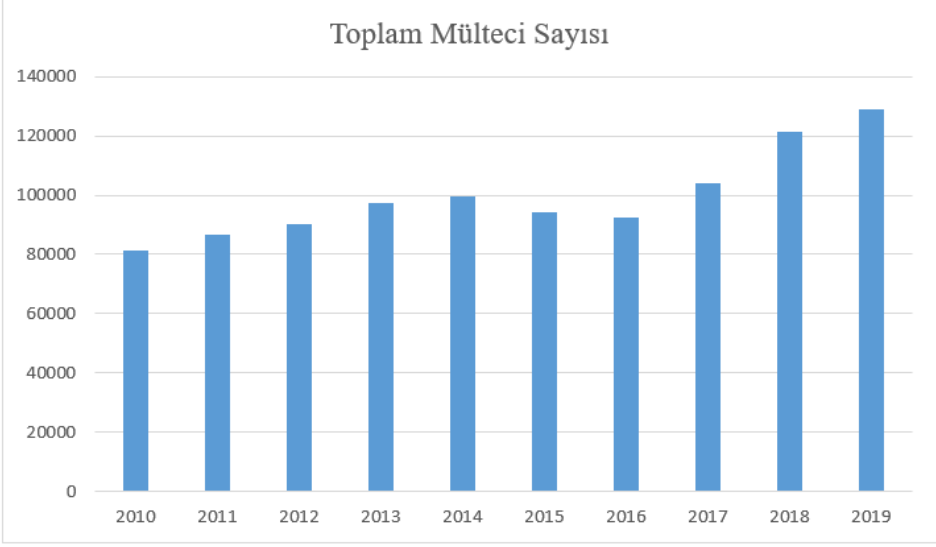
Şekil 5.9. Ürdün Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Ürdün'de toplam mülteci rakamları 2010-2019 yılları arasında değerlendirildiğinde 2010-2011 yıllarında hemen hemen aynı iken 2012 yılında bir düşüş yaşanmıştır. Burada Suriye iç savaşının yaşanmasıyla birlikte artan mülteci girişlerine karşılık Ürdün önceki yıllarda deneyimlediği mülteci krizinden dolayı sınır geçişlerinde kontrollerin artmasıyla açıklanabilmektedir. Daha sonraki yıllarda mülteci girişleri hafif dalgalı şekilde artış göstermektedir.

5.2.11. Malezya Göç Politikaları

Malezya'nın kaynakları ve stratejik konumu, Malezya'yı Güneydoğu Asya, Güney Asya, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden gelen göçmenler için önemli bir hedef ülke haline getirmiştir. Malezya'ya göçün çoğunluğu ekonomik fırsatlardan kaynaklı gerçekleşirken, önemli sayıda düzensiz savunmasız göçmen kendi ülkelerindeki şiddet, zulüm ve ihlallerden korunmak için Malezya'ya gelmektedir. Malezya aynı zamanda insan kaçakçılığı ve göçmen kaçakçılığı için bir varış noktası ve geçiş ülkesi olarak da tanınmakta olup göçmenler genellikle kendilerini zor durumda bırakan ve belgesiz bırakan işe alım görevlilerinin tuzağına düşmektedir. Malezya'da BMMYK'ya kayıtlı 142.000'i Myanmar'dan ve kalan 21.890'ı Pakistan, Yemen, Somali, Suriye, SriLanka, Afganistan, Irak

ve Filistin toprakları dahil olmak üzere diğer ülke ve bölgelerden 163.000 mülteci ve sığınmacı bulunmaktadır (IOM, 2021).

Şekil 5.10. Malezya Toplam Mülteci (Refugee) Sayısı (2010-2019) (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Malezya’da toplam mülteci sayısı Şekil 5.10.’da görüldüğü üzere 2010-2019 yılları arasında dalgalanmalarla birlikte artma eğilimi içerisindedir.

6. ULUSLARARASI GÖÇÜN TEMEL MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Çalışmanın bu bölümünde uluslararası göçün temel makroekonomik göstergelerden büyüme, işsizlik ve enflasyon üzerine etkisini incelemek için en çok göç alan ülkelere verilerine ulaşılabilen seçilmiş 13 tane ülke ile panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada dinamik panel veri yönteminden yararlanılmıştır. Dinamik panel veri analizi yatay kesit ve zaman boyutunu dikkate alan bir analiz yöntemidir. Ele aldığımız ülke grubu için uluslararası göçün ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyon üzerine etkisinin olup olmadığı ekonometrik yöntemlerle analiz edilerek ayrıntılı bir şekilde ifade edilmeye çalışılmaktadır. Panel veri analizinde t zaman boyutunu, k değişken boyutunu ifade eden bir veri seti ele alınmaktadır. Böylece n tane yatay kesit için, birim ve zaman etkileri birlikte ele alınmaktadır. Bu bölümde sırasıyla; ampirik literatür, çalışmanın metodolojisi, analizde kullanılan verilerle ilgili bilgiler ve analiz bulguları yer alacaktır.

6.1. Ampirik Literatür

Literatür incelendiğinde, uluslararası göçün etkilerinin incelendiği uygulamalı çalışmalarda daha çok ekonomik etkiler üzerine odaklanıldığı görülmektedir. İktisat yazınında konuya yönelik yapılan çalışmaları; zaman serisi analizleri (tek ülkeli çalışmalar) ve panel veri analizleri (çok ülkeli çalışmalar) olarak sınıflandırmak faydalı olacaktır. Alt başlıklarda uluslararası göçün temel makroekonomik etkilerine ilişkin daha önce yapılan zaman serisi analizleri ve panel veri analizlerine yer verilmektedir. Tablolarda uluslararası göçün temel makroekonomik göstergeler üzerine etkisini inceleyen çalışmalar; yazar(lar)/dönem, değişkenler, yöntem ve sonuç şeklinde sistematik bir forma dönüştürülere gösterilmiştir.

6.1.1. Zaman Serisi Analizleri

Burada uluslararası göçün temel makroekonomik göstergeler üzerine etkisini inceleyen çalışmalara Tablo 6.1.'de yer verilmiştir.

Tablo 6.1. Uluslararası Göçün Temel Makro Ekonomik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Yapılan Zaman Serisi Çalışmaları

Yazar(lar) Dönem Ülke/Ülkeler	Kullanılan Değişkenler	Kullanılan Metod(lar)	Sonuç
Card (1990) 1979-1985 ABD	Net göç oranı, istihdam oranı	EKK	Göçün vasıfsız işlerde çalışan ABD'lilerin istihdamı üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
Simon vd. (1993) 1960-1997 ABD	İşsizlik oranı ve göç oranı	Regresyon Analizi	Çalışmanın sonuçlarına göre söz konusu dönemde gelen göç nedeniyle toplam işsizlikte çok az artış olduğu veya hiçbir artış gözlemlenmediği belirtilmiştir.
Friedberg ve Hunt (1995) 1970-1990 ABD	İşsizlik oranı ve toplam nüfus içerisinde göçmenlerin payı	EKK	Çalışmada göç ve işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu ifade edilmiştir.
Shan vd. (1999) 1983-1995 Avustralya ve Yeni Zelanda	İşsizlik oranı, net göç oranı, reel ücretler, kapasite kullanım oranı ve işsizlik yardımları	VAR Toda-Yamamoto Granger Nedensellik	Söz konusu çalışmada yapılan analiz sonucuna göre, göç ve işsizlik arasında hiçbir nedensellik ilişkisinin bulgusuna rastlanılmamış, ayrıca diğer ekonomik değişkenlerden olan kapasite kullanım oranı ve işsizlik oranı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.
Hercowitz ve Yashiv (2002) 1990-2004 İsrail	İstihdam oranı ve yerli malların göreli fiyatı	EKK	Çalışmada göçün istihdamı azalttığı; ancak bu etkinin geçici olduğuna dair çok güçlü bulgular elde edilmiştir. Aynı şekilde göçün işsizlik üzerindeki etkisinin de geçici olduğu bir diğer bulgudur.
Addison ve Worswick (2002) 1982-1996 Avustralya	Göç ve reel ücretler	EKK	Çalışmanın sonuçlarına göre göçün reel ücretler üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.
Venturini ve Villisio (2004) 1993-1997 İtalya	Yabancıların istihdam oranı, işsizlik oranı ve yerli istihdam oranı	EKK	Çalışmada elde edilen analiz sonuçlarına göre göçün işsizliği artırdığı tespit edilmiştir. Yani, göçmen işgücündeki artış yerliler için istihdam olanaklarının azalması anlamına gelmektedir.

Chon Goldner ve Peserman (2004) 1989-1999 İsrail	Saat ücreti ve göç oranı	Regresyon Analizi	Çalışmanın sonuçlarına göre göçün ücretler üzerinde kısa vadede olumsuz bir etkisinin olduğu bulgusuna varılmıştır. Göçmenlerin kısa vadede yerlilerin ücretlerini %1,2 ile %5,7 oranında düşürdüğü sonucu elde edilmiştir. Ayrıca göçün ne kısa vadede ne de uzun vadede istihdam ile herhangi bir ilişkisinin olmadığı sonucuna varılıyor.
Bonin (2005) 1975-1997 Almanya	Göçmenler/nüfus ve işsizlik oranı	Regresyon Analizi	Göçmen işgücü sayısındaki artışın ücretleri azalttığı bulgusuna ulaşılrken işsizliği artırmadığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.
Dustman (2005) 1983-2000 İngiltere	Göçmen istihdamı, yerli istihdam ve toplam istihdam	EKK	Çalışmada göçmen işçilerle İngiliz işçilerin yetenekleri benzer bulunmuştur. Fakat eğitim durumuna göre bazı farklılıklar olabileceği belirtilmiştir. Göçün toplam istihdam üzerinde etkisi olduğuna dair güçlü bir kanıt elde edilememiştir.
Morley (2006) 1990-2002 Avustralya, Kanada, ABD	Kişi başı reel GSYİH ve nüfus	ARDL Granger Nedensellik	Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; kişi başı GSYİH'den göçe doğru uzun vadeli nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Fakat bunun tersi durumu geçerli değildir.
Lach (2007) 1990 Rusya→İsrail	TÜFE ve göç oranı	EKK	Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, göçmenlerde meydana gelen %1'lik bir artışın tüketici fiyatlarında 0,5 puanlık bir düşüşe neden olduğu belirtilmektedir.
Feridun (2007) 1980-2004 İsveç	Kişi başı GSYİH, yabancı doğumları n toplam nüfusu ve toplam işgücü	ARDL VECM	Granger nedensellik testlerinin sonuçlarına göre; kısa vadede, göç ve kişi başına GSYİH arasında çift yönlü nedensellik olduğu, uzun vadede ise göçden işsizliğe doğru herhangi bir ilişki bulunmadığı aksine işsizliğin göçe neden olduğu sonucuna varılmıştır.
Cortes (2008) 1986-2002 ABD	Düşük vasıflı göçmenlerin işgücü piyasasındaki oranı, fiyat ve ücret	EKK	Çalışmada göçmenlerin oranında ortaya çıkan %10'luk bir artışın göçmenlerin yoğun olarak çalıştığı hizmet sektörleri ücretlerinde %2'lik bir düşüş meydana getirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle düşük vasıflı göçmenlerin çalıştığı bahçivanlık, bebek bakıcılığı ve kuru temizleme gibi alanlarda etki daha belirgindir.

Gozalez-Gomez ve Giraldez (2011) 1970-2005 Almanya ve İsviçre	Yabancıların istihdama katılım oranı, yerlilerin istihdama katılım oranı, nüfus ve kişi başı reel GSYİH	Johansen Juselius Eşbütünleşme Granger Nedensellik ARDL	Almanya'da değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin ekonomik büyümeden göç oranına doğru olduğu yönünde bulgulara rastlanmıştır. İsviçre için ise, uzun dönemde değişkenler arasında ilişki olduğuna dair ve değişkenlerin birbirinin nedeni olduğuna dair kanıtlar bulunmamaktadır. Yani yapılan çalışmanın ana bulgusunda, ekonomik büyüme ve göç arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir.
Chetlos vd. (2012) 1980-2011 Yunanistan	Kişi başı GSYH, işsizlik ve göçmen stoku/nüfus	Johansen Eşbütünleşme Granger Nedensellik	Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, Yunanistan'da GSYİH ve işsizliğin göçün nedeni olduğu, tersine yönlü bir nedensellik bulunmadığı belirtilmektedir.
Formentin (2013) 1970-2008 Fransa	Net göç oranı, GSYİH, toplam işsizlik oranı ve ücretler	VECM	Eşbütünleşme ilişkisinin tahmini, uzun vadede göç ve işsizlik arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Analiz sonuçlarında, göçün işsizlik ve ücretler üzerinde kısa vadede küçük bir etki ortaya çıkardığı görülmektedir. Kurumsal farklılıklara rağmen göç akışlarının uzun vadede istihdam üzerinde zayıf (olumlu) etkileri olduğu sonucuna varılmıştır.
Chammorwa ve Mlambo (2014) 1980-2010 Güney Afrika	Göç oranı, GSYİH, enflasyon oranı ve eğitim düzeyi	OLS	Elde edilen bulgularda göç ve işsizlik arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilirken, eğitim ve büyümenin ise işsizliği azalttığı görülmektedir.
Sereya vd. (2015) 1980-2010 Malezya	İstihdam oranı, kişi başına düşen gelir ve göç oranı	Eşbütünleşme Granger Nedensellik	Çalışmanın bulgularına göre göçmenlik ve istihdam oranı arasında uzun vadeli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Granger nedensellik sonuçlarına göre; kısa vadede değişkenler arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.
Konuk ve Tümen (2016) 2010-2011 Türkiye	TÜFE ve Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteci rakamları	Regresyon Analizi	Çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye'de göç nedeniyle TÜFE yaklaşık %2,5 oranında gerilemiştir. Malların ve hizmetlerin fiyatları da benzer büyüklüklerde azalmıştır. Çalışmaya göre enflasyonda azalışın nedeni kayıt dışı işgücü piyasasıdır. Suriyeli mültecilerin yoğun olduğu emek yoğun sektörlerde mülteciler ucuz kayıt dışı işgücü sağlamakta ve bu nedenle, özellikle kayıt dışı emek yoğun sektörlerde kayıt dışı yerli işçiler ikame edilebilmektedirler.
Altunç ve Uçan (2017)	Net dış göç, GSYİH,	Hata Düzeltme	Çalışmada dış göç ile GSYH arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu

1985-2015 Türkiye	enflasyon, işsizlik	Modeline Dayalı Granger Nedensellik	belirtilmektedir. İlaveten ekonomik büyümeden enflasyona, enflasyondan işsizliğe ve işsizlikten de ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.
Çelik ve Arslan (2018) 2014-2016 Türkiye	İşsizlik, genç işsizlik, alınan ve verilen göç	Spearman Korelasyon Analizi	Çalışmada alınan göç ve verilen göç ile genel işsizlik ve genç işsizlik arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu belirtilmiştir.
Değer (2019) 1985-2017 Türkiye	Net dış göç, reel GSYİH, Enflasyon, işsizlik, hükümet harcamaları, cari açık ve dış borç	Johansen Eşbütünlüşm e Granger Nedensellik	Eşbütünlüşme analizi sonuçlarına göre; enflasyon değişkeni hariç diğer makroekonomik değişkenler ile göç arasında uzun dönemli ve istatistiki açıdan anlamlı ilişkiler söz konusu iken, kısa dönemde ise göç ile makroekonomik değişkenlerin hiçbiri arasında anlamlı nedensellik ilişkileri bulunamamıştır.
Nurdoğan ve Şahin (2019) 1995-2019 Türkiye	Toplam işsiz sayısı (is) ve toplam yabancı sayısı (yb)	Engle Granger Eşbütünlüşm e Granger Nedensellik	Elde edilen bulgulara göre Türkiye’de bulunan yabancı sayısı arttığında işsiz sayısında artış gerçekleşmektedir.
Aslan ve Altınöz (2020) 1980-2013 ABD	Toplam yabancı sayısı ve işsizlik oranı	ARDL	Göçmen nüfusundaki bir artışın işsizlik oranını artırdığı sonucuna varılmıştır. Başka bir ifadeyle kısa dönemde göçmen nüfusundaki artış ile işsizlik arasında herhangi bir ilişki bulunamazken; uzun dönemde göçmen nüfusundaki artış işsizlik oranını 0,14 artırmaktadır.
Gülbahar (2020) 1996-2016 Türkiye	Türkiye’ye gelen mülteci sayısı, enflasyon, istihdam ve reel GSYİH	ARDL	Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, göç değişkeni ilgili dönemde istihdamı pozitif yönde etkilemiştir. Türkiye’ye gelen göç %1 arttığında istihdam %0,0006 oranında, enflasyon ise % 0.0038 oranında artmaktadır.

Tablo 6.1.’de görüldüğü üzere uluslararası göçün temel makro ekonomik göstergelerden büyüme, enflasyon ve işsizlik üzerine etkileri çeşitlilik arz etmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde zaman serisi analizi olarak bilinen tek ülkeli uygulamalarda daha çok uluslararası göçün işsizlik üzerine etkisi araştırılmıştır. Burada elde edilen sonuçlar genellikle uluslararası göçün işsizlik oranlarına etki etmediği doğrultusundadır. Ayrıca uluslararası göçün ekonomik büyüme ve enflasyon üzerine etkilerinin araştırıldığı çalışmalarda göçün büyüme üzerinde etkisinin olduğu görülürken göçün enflasyon üzerine etkisinin enflasyonu azaltıcı olduğu belirtilebilmektedir.

6.1.2. Panel Veri Analizleri

Uluslararası göçün ekonomi üzerine etkisini araştıran panel veri analizleri Tablo 6.2.'de yazar(lar)/dönem, değişkenler, yöntem ve sonuç şeklinde sistematik bir formda yer verilecektir.

Tablo 6.2. Uluslararası Göçün Temel Makro Ekonomik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Yapılan Panel Veri Çalışmaları

Yazar(lar) Dönem Ülke/Ülkeler	Kullanılan Değişkenler	Kullanılan Metod(lar)	Bulunan Sonuç
Dolado vd. (1994) 1960-1985 23 OECD ülkesi	Net göç/ nüfus, ekonomik büyüme ve göçmenlerin okullaşma oranı	Regresyon Analizi	Çalışmada, göçün büyümeye etkilerinin beşeri sermaye düzeyi ne kadar yüksek olursa o denli yüksek olacağı sonucuna varılmıştır.
Angrist ve Kugler (2003) 1983-1999 18 Avrupa Ülkesi	Yaşa, cinsiyete eğitime ve milliyete göre göç oranları ve işgücü piyasası değişkenleri	Panel OLS	Çalışmanın sonucunda göçün istihdam oranları üzerinde negatif etkisinin olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle tahminler yabancı payındaki %10'luk bir artışın yerli istihdamı %0,2-0,7 oranında azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır.
Jean ve Jimenez (2007) 1984-2003 OECD ülkeleri	İşsizlik oranı ve göç oranı	GMM Genelleştirilm iş Momentler	Çalışmada yapılan analiz sonucuna göre, göçün işsizlik üzerinde kalıcı etkisinin olmayacağı bulgusuna ulaşılmıştır.
Orefice (2010) 1991-2000 86 yoksul ve gelişmekte olan ülkeden 24 OECD ülkesine göç edenler	Kişi başı GSYİH, patent sayısı, toplam göçmen stoku, göçmenler/ nüfus, göçmenler/ eğitilmiş nüfus ve yerli eğitimli işçiler/ toplam işçiler	OLS	Çalışmada elde edilen sonuçlara göre göç akışları ile kişi başı GSYİH arasında güçlü bir pozitif ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca ev sahibi ülkenin geliri üzerinde yetenekli beşeri sermayenin etkisinin belirgin olduğu görülmüştür.
Boubtane vd. (2012) 1987-2009 22 OECD ülkesi	Net göç, kişi başına GSYİH, işsizlik, istihdam, yerli doğumlu işsizlik, yabancı doğumlu işsizlik	Panel VAR	Çalışmanın sonucuna göre ev sahibi ülkede uluslararası göç ile kişi başı GSYİH arasında ilişki tespit edilmiştir. Göçmenlerin işçi başına GSYİH'de olumlu etkisi olduğu belirtilmektedir.

		GMM	
Zachariadis (2012) 1990- 2006 90 ülke 140 şehir	Göç oranı, fiyat seviyeleri, nüfus, maliyet, açıklık ve kişi başı GSYİH	Arelona Blundell ve Bond Sistem Tahmircisi (bu analizin kısa adı bu mu)	Çalışmada göçmenlerde meydana gelen %10'luk bir artışın fiyat seviyelerini %3 azaltacağı ifade edilmektedir. Sonuçların TÜFE'yi oluşturan çeşitli mal ve hizmetler için tutarlı olduğu belirtilmiştir.
Boubtane vd. (2013) 1980-2005 22 OECD	Net göç oranı=ülkeye gelenlerin nüfusa oranı, kişi başı gelir ve işsizlik oranı	Konya 2006 Bootstrap panel Granger nedensellik testi	Çalışmanın sonucunda yalnızca Portekiz'de işsizliğin göçü olumsuz etkilediği; ancak herhangi bir ülkede göçün işsizliğe neden olmadığı belirtilmektedir. Öte yandan, dört ülkede (Fransa, İzlanda, Norveç ve Birleşik Krallık) büyümenin göçü olumlu şekilde etkilediği; fakat herhangi bir ülkede göçün büyümeye neden olmadığı sonucuna varılmıştır.
Aleksynska ve Tritah (2014) 1960-2005 20 OECD ülkesi	İşçi/GSYİH, fiziksel sermaye ve göçmenler/nüfus	Panel OLS Regresyon analizi	Çalışmanın sonucuna göre göçmenler gelir üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu etki esas olarak toplam faktör üretkenliği (TFP) aracılığıyla ortaya çıkmıştır.
Latif (2015) 1983-2010 Kanada	Kişi başı gelir, net göç oranı ve işsizlik oranı	FMOLS DOLS Panel VECM	Çalışmanın bulgularına göre Kanada'da kısa dönemde göçmenlerin işsizliği negatif etkilediği görülüyor. Uzun dönemde ise göçmenlerin işsizliği olumsuz etkilediği; fakat bu etkinin önemsiz olduğu sonucuna varılmıştır.
Akgündüz vd. (2015) 2008-2013 Türkiye için 81 il	Konut fiyatları, istihdam oranları, mülteci sayıları ve iç göç	Regresyon Analizi	Çalışmanın sonuçlarına göre mültecilerde meydana gelen bir artış özellikle gıda fiyatlarını artırırken; ayrıca barınma ihtiyacı olan konut kiralarını ve fiyatlarını artırdığı görülmektedir. Fakat istihdam oranlarında kayda değer bir etki yaratmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bir diğer sonucuna göre mültecilere ev sahipliği yapan bölgelere iç göç azalmıştır.
Boubtane vd. (2016) 1986-2006 22 OECD ülkesi	GSYİH, nüfus, işgücü ve net göç oranı	SYS-GMM	Çalışma sonucunda göçmenlerin oluşturduğu beşeri sermayenin kişi başı GSYİH'de olumlu etki yarattığı ortaya konulmuştur. Ayrıca göç akışlarında kalıcı bir artış, işçi başına GSYİH'de olumlu etki yaratmıştır.

Kabaklarlı (2016) 1991-2014 (Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Suudi Arabistan, Fas, Tunus ve Mısır)	Toplam mülteci sayısı, işgücüne katılım oranı, büyüme ve kişi başına düşen gelir	Panel ARDL	Çalışmada uzun dönemde mülteciler ile işgücüne katılım oranı ve kişi başına düşen GSYH arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. 2011 yılı Suriye iç savaşı kukla değişken olarak modele dahil edilmiştir. Kukla değişkenin pozitif ve anlamlı olması sonucunda savaşın komşu ülkelere olan mülteci akımını artırdığını belirtilmiştir.
Sevinç vd. (2016) 1962-2012 Gelişmekte olan ülkeler	GSYİH'deki yıllık büyüme oranı ve net göçün nüfusa oranı	CADF-CIPS Birim Kök Testi Durbin Hausmann Eşbütünleşme	Çalışmada göçte meydana gelen %1'lik artışın, ekonomik büyümeyi %3.32 artıracığı bulgusuna ulaşılmıştır.
Göv ve Dürü (2017) 2000-2016 7 OECD ülkesi	Yabancı ülke doğumlular/ istihdam, kişi başı gelir ve büyüme oranı	Dumitrescu ve Hurlin Panel Nedensellik	Çalışmada panel veri analizi sonuçlarına göre göçten büyümeye doğru bir nedensellik tespit edilmiştir.
Kartal ve Öztürk (2018) 1996-2016 Türkiye, İran, Irak ve Suriye	Ülkeye gelen mülteci+ sığınmacı/ nüfus, ülkeden giden mülteci+ sığınmacı/ nüfus, politik istikrar verisi ve Dünya Bankası Küresel Yönetişim Göstergesi	FGLS (Uygun Genelleştirilmiş İş En Küçük Kareler)	Çalışmanın sonuçlarına göre tüm değişkenlerin istatistiki olarak anlamlı olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca göçmen girişinde ve politik istikrarda meydana gelen %1'lik artışın ekonomik büyümeyi %0,021 ve %0,98 artırdığı belirtilmektedir.
Şimşek (2018) 1992-2015 En fazla göç alan 8 ülke	TÜFE ve GSYİH	Panel VAR Granger Nedensellik	Çalışmada en fazla göç alan 8 ülke için alınan göç %1 arttığında enflasyonun %0,004 azaldığı ifade edilmektedir. Ayrıca alınan göç %1 arttığında ülkelerin ekonomik büyümesinin %0,01 azaldığı görülmüştür.
Sarı vd. (2019) 2008-2018 25 OECD ülkesi	Göçmenler/ toplam istihdam edilen nüfus ve işsizlik oranları	Hausman Kao Eşbütünleşme Granger Nedensellik	Çalışmada 25 ülke içinde kısa dönemde herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Uzun dönemde ise, göçün işsizliği etkilediği ve nedenselliğin göçten işsizliğe doğru olduğu sonucuna varılmıştır.

Kılıç vd. (2019) 2005-2015 23 OECD ülkesi	Göçmen sayısı, enflasyon oranı, ekonomik büyüme ve ortalama ücret	Hausman Driscoll Kray Tahmincisi	Çalışmanın sonuçlarına göre seçilmiş 23 OECD ülkesi için 2000-2015 yılları arasında uluslararası göçün işsizlik üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.
Şahin ve Şen (2020) Şeçili OECD Ülkeleri	İşsizlik, vergi gelirleri ve verimlilik verileri	Panel Veri Analizi	Çalışmanın sonuçlarına göre söz konusu dönemde göç alan ülke için yabancı işçilerin işsizliği %0,02 oranında artırdığı; fakat verimliliği ise %0,002 oranında artırdığı belirtilmiştir. Ayrıca uluslararası göçün vergi gelirleri üzerinde herhangi bir etkisininin olmadığı yani istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 6.2.'de görüldüğü üzere çok ülkeli olarak gerçekleştirilen panel veri analizleri sonuçları da çeşitlilik arz etmektedir. Panel veri analizlerinde de uluslararası göçün büyüme ve işsizlik üzerine etkilerini araştıran çalışmalar ağırlıklı olarak yer almaktadır. Elde edilen sonuçlara göre ağırlıklı olarak uluslararası göçün ekonomik büyümeyi artırdığı sonucuna varıldığı ifade edilebilmektedir. Panel veri analizi ile gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarına göre yine zaman serilerinde olduğu gibi uluslararası göç ve işsizlik arasında ilişkinin olmadığını elde eden çalışmalar daha fazla olmakla beraber uluslararası göçün işsizliği artırdığı ya da azalttığı sonucuna varan çalışmalar da bulunmaktadır. Ayrıca uluslararası göçün enflasyon üzerine etkisi yine negatif yönlü olan çalışmalar ağırlıklı olmakla beraber uluslararası göçün enflasyonu artırdığı sonucuna varan çalışmalar da literatürde yer almaktadır.

6.2. Ampirik Uygulama

Ekonometrik analizler vermiş olduğu sonuçlar bakımından, analizde kullanılan verilerin güvenilirliğine bağlı olmaktadır. Bu nedenle ekonometrik analizlerde kullanılan verilerin niteliği, analizlerin doğru sonuç vermesi adına hayati önem taşımaktadır. Ekonometrik analizlerde; yatay kesit analizi, zaman serisi analizi ve panel veri analizi olmak üzere üç farklı analiz kullanılmaktadır. Panel veri analizi zaman serisi ve yatay kesit serilerin birleşiminden oluşmaktadır. Panel veriler yatay kesit birimlerin zaman içerisindeki değerlerinde oluşmuş verilerdir. Ancak burada aynı ekonomik birim örneklem periyodu boyunca takip edilmektedir (Bayraktutan ve Demirtaş, 2011: 5).

Bu çalışmada, dinamik panel veri yöntemleri kullanılmaktadır. Panel veri analizi t zamanlı ve k değişkenden oluşan bir veri setini, n tane yatay kesit (ülke) için

oluşturabilme imkânı tanımakta dolayısıyla birim ve zaman etkilerini birlikte görebilmeyi sağlamaktadır.

Panel veri analizi yöntemi; bireyler, bölgeler ya da ülkeler gibi kesit birimlerin belirlenmiş bir zaman diliminde gözlemlenmesinden oluşmaktadır (Baltagi, 2005: 4).

Analizlerde kullanılan zaman serisi tek bir birim için çoklu zaman dilimlerinde toplanan verileri kapsamaktadır (Stock ve Watson, 2011: 11). Zaman serileri ayrıca “herhangi bir değişkenin belirli bir zaman dilimi içerisinde aldığı değerler dizisidir” şeklinde tanımlanabilir. Zaman serisi verileri düzenli olarak günlük yayınlanabileceği gibi yıllık veriler şeklinde de yayınlanabilmektedir (Gujarati ve Porter, 2009: 22).

Yatay kesit veriler ise zaman diliminin belirlenmiş bir noktasından ve farklı birimlerden (firmalar, tüketiciler ülkeler vs.) toplanan verilerden oluşmaktadır (Tatoğlu, 2012: 2). Yatay kesit veriler ile birimler arasındaki farklılıkların incelemesi amaçlanarak değişkenler arasındaki ilişki analiz edilebilmektedir (Stock ve Watson, 2011: 10-11).

Sadece zaman serisi ya da yatay kesit verilerle çalışmanın yetersiz kaldığı durumlarda panel veri tekniği her iki tür ile birlikte çalışmaya imkân vermektedir (Baltagi, 2005: 1). Bireyler, firmalar ve ülkeler gibi farklı birimlere ait veriler ile günlük, aylık veya yıllık dönemlere ait zaman serilerinin bir araya getirilmesi ile panel veri seti oluşmaktadır. Özetle panel veriler hem zaman serileri hem de yatay kesit verilerin birleşiminden oluşmaktadır (Tatoğlu, 2012: 2).

Ekonometrik analizlerde panel veri setlerinin zaman serisi ve yatay kesit veri setleri kullanımına kıyasla bazı avantajları bulunmaktadır. Bu avantajlar:

- Panel veri tekniği ile yapılan analizlerde elde edilen sonuçlar daha fazla bilgi sağlamakta ve girdiler arasındaki bağlar daha etkin olmaktadır.
- Yatay kesit ve zaman serilerinden oluşturulan panel veri tekniğinde daha fazla gözlem bulunduğundan daha güvenilir tahminler yapılabilmektedir.
- Testi yapılacak olan gözlem sayılarının artmasına bağlı olarak panel veride serbestlik derecesi de büyümektedir (Hsiao, 2003: 3).
- Zaman serilerinde çoklu doğrusal bağlantı sorunuyla karşılaşılırken panel verilerde kullanılan değişkenlerin almış olduğu değerlerin iki boyuta bağlı olarak değişim gösterebilmesi sebebiyle daha az çoklu bağlantı sorunları ile karşılaşılmaktadır (Baltagi, 2005: 5).
- Panel veri tekniğinde sadece yatay kesit veya zaman serilerinde ortaya konulamayan etkiler elde edilebilmekte ve incelenebilmektedir.
- Analizde kullanılması gereken zaman serilerinin veya yetersiz yatay kesit gözlemlerin olduğu durumlarda analizlerin yapılmasına olanak vermektedir (Matyas ve Sevestre, 1996: 17).

- Panel veri tekniğinde analizlerde ihmal edilmek durumunda bırakılan verilerden kaynaklanan sorunların ve tahmin sapmalarının azaltılması mümkün olmaktadır (Pindyck ve Rubinfeld, 1998: 250).
- Panel veri tekniğinde daha karmaşık davranışsal modeller test edilebilmekte ve tahminlerdeki sapmaların azaltılmasına imkân vermektedir (Baltagi, 2005: 6).
- Panel verilerde analizde kullanılan birimlere ilişkin daha iyi tahmin sonuçları elde edilebilmektedir.
- Panel veri zaman boyutunu da dikkate alan bir teknik olduğundan dinamik modelin kurulmasına izin vermektedir (Demirhan, 2009: 81).

Genel olarak bakıldığında panel veri analizleri, zaman serisini ve yatay kesitleri dikkate almakta, serbestlik derecesini artırmakta, veri setlerinin genişletilebilmesine olanak vermekte ve çoklu doğrusal bağlantı olasılığını azaltarak daha güvenilir ve etkin tahminlerin yapılmasına imkân vermektedir (İlgün, 2016: 76). Bu şekilde veri setine dahil edilen değişkenlerin zaman içerisindeki değişimlerin analiz edilerek yorumlanması mümkün olmaktadır (Stock ve Watson, 2011: 14).

Bunlarla birlikte panel veri setlerinde kullanılan birimler aynı gözlem sayısına sahip olduğunda “dengeli panel” her birimin gözlem sayısı farklı olduğunda ise “dengesiz panel olarak isimlendirilmektedir (Gujarati ve Porter, 2009: 393).

Panel veri yönteminin avantajları ve dezavantajlarının hala gelişim sürecinde olduğu söylenebilir. Geliştirilen yeni testler ile panel veri yöntemi gelişmeye devam etmektedir. Panel veri modelleri genel anlamda statik ve dinamik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Frees, 2004: 28).

6.2.1. Veri Seti

Çalışmada 1996-2019 yıllarını kapsayan veri seti kullanılmış, Türkiye’nin de dahil olduğu toplam 13 göç alan ülke ekonomisine ait kişi başına düşen GSYİH (LG), işsizlik oranları (LIS), TÜFE (LE) ve toplam mülteci (refugee) sayısının nüfusa oranı (LR) değişkenleri panel veri setine uygun şekilde ele alınmıştır. 3 model oluşturulmuştur. Oluşturulan modellerden göç büyüme modelinde bağımlı değişken olarak kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla kullanılırken bağımsız değişken olarak toplam mülteci oranı kullanılmıştır. İkinci model olan göç işsizlik modelinde, bağımlı değişken işsizlik oranı kullanılır iken bağımsız değişken mülteci oranıdır. Üçüncü model olan göç enflasyon modelinde bağımlı değişken tüfe iken bağımsız değişken mülteci oranıdır.

Çalışmada oluşturulan üç modelde de bağımsız değişken olan mülteci oranının bağımlı değişkenler olan büyüme, işsizlik ve enflasyon üzerinde ne derecede bir etki yarattığı ölçülmeye çalışılmıştır. Tablo 6.3.’te analizde kullanılan değişkenlere ve kaynaklarına yer verilmektedir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin logaritması

alınarak analize dahil edilmiş olup veriler Dünya Bankası (WDI) ve UNCHR veri tabanından elde edilmiştir.

Tablo 6.3. Modele Dahil Edilen Değişkenler

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
LG	Logaritmik Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$)	WDI
LIS	Logaritmik İşsizlik Oranı	WDI
LE	Logaritmik Tüfe	WDI
LR	Logaritmik Mülteci (Refugee) Sayısı/ Nüfus	UNCHR

Ekonometrik analize 13 göç alan ülke incelenmiştir. Tablo 6.4.'te analize dahil edilen göç alan ülkeler verilmiştir.

Tablo 6.4. Analize Dahil Edilen Ülkeler

Analize Dahil Edilen Ülkeler	
1	Avustralya
2	Kanada
3	Fransa
4	İngiltere
5	Almanya
6	İtalya
7	Ürdün
8	Malezya
9	İspanya
10	Tayland
11	Türkiye
12	Ukrayna
13	ABD

6.2.2. Model

Araştırmada 3 model kullanılmıştır. Tablo 6.4.'te gösterilen değişkenlerin logaritmik dönüşümleri yapılmıştır. Oluşturulan üç model sırasıyla aşağıda verilmiştir. Model 1: göç büyüme modeli, Model 2: göç işsizlik modeli ve Model 3: göç enflasyon modeli olarak adlandırılmıştır.

$$\text{Model 1: } LG_{it} = \alpha_i + \beta_{1i} LR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

($i = 1, \dots, 13$) ve ($t = 1996, \dots, 2019$)

Kesit boyutu; i , zaman boyutu; t ile ifade edilmiştir.

$$\text{Model 2:} \quad LIS_{it} = \alpha_i + \beta_{1i} LR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

($i= 1, \dots, 13$) ve ($t= 1996, \dots, 2019$)

Kesit boyutu; i , zaman boyutu; t ile ifade edilmiştir.

$$\text{Model 3:} \quad LE_{it} = \alpha_i + \beta_{1i} LR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

($i= 1, \dots, 13$) ve ($t= 1996, \dots, 2019$)

Kesit boyutu; i , zaman boyutu; t ile ifade edilmiştir.

Burada i birimleri (yatay kesit boyutunu), t ise zaman boyutunu ifade etmektedir. “G” kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılayı, “R” mülteci oranını, α_i sabit terimi ve ε_i hata terimini göstermektedir. Denklem (1) tahmini seçilen ülke grubu için yapılmaktadır. Denklemleri tahmin edebilmek için öncelikle homojenite ve yatay kesit bağımlılığı testlerinin yapılması gerekmektedir. Daha sonra bu testlerin sonuçlarına göre hangi panel birim kök testi yapılacak, hangi eşbütünleşme ve eşbütünleşme tahmincisi testleri yapılacak ona karar verilecektir (Çınar, 2010: 594). Yapılan bu testler sonucunda seriler arasındaki uzun dönem ilişki olup olmadığına karar verilecektir.

Analizlerde ele alınan göç alan 13 ülke için öncelikle yatay kesit bağımlılığın bakılacak; kesitsel bağımlılık sonucuna göre uygun panel birim kök testleri, eşbütünleşme ve eşbütünleşme tahmincisi testleri kullanılacaktır. Elde edilen bulgular tablolar yardımıyla ayrıntılı şekilde açıklanacaktır.

6.2.3. Metodoloji

Bu tez çalışmasında panel veri analizi yöntemlerinden faydalanılmaktadır. Ampirik analizler yapılmadan önce bazı ayrışım noktaları ortaya konmaktadır. Öyle ki panel birim kök, panel eşbütünleşme ve panel nedensellik gibi testler yapılmadan önce homojenlik ve yatay kesit bağımlılığı testleri ortaya konmalıdır. Böylece incelenen ülke grubuna yönelik olarak daha etkin ve tutarlı sonuçlar elde edilmektedir. Bu kısımda ilk olarak Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından ele alınan homojenite testi incelenmektedir. Homojenlik testinin devamında ise yatay kesitler arasında bağımlılığın olup olmadığını inceleyen testler hakkında teorik bilgiler verilmektedir. Homojenlik ve yatay kesit bağımlılığı testlerinin devamında ise elde edilen bulgulara göre ilgili birim kök ve eşbütünleşme testleri hakkında teorik bilgiler ortaya konmaktadır.

6.2.3.1. Homojenlik Testi

Homojenlik ile ilgili panel veri analizlerinde ilk çalışmalar Swamy (1970) tarafından yapılmıştır. (1) nolu eşitlik ile Swamy testi (S) gösterilmektedir.

$$\hat{S} = \sum_{i=1}^N (\beta_i - \beta_{WFE})' \frac{x_i' M_T x_i}{\sim \sigma_i^2} (\beta_i - \beta_{WFE}) \quad (1)$$

(1) eşitliğinde β_i , toplanmış OLS ve β_{WFE} ağırlıklı sabit etki tahmini, M_T , T sırasının bir kimlik matrisidir ve $\sim \sigma_i^2$, σ_i^2 'nın tahmincisidir. Ayrıca T zaman boyutunu, N yatay kesit boyutunu göstermektedir. Swamy (1970) tarafından ortaya konulan bu test, Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilerek delta (Δ) testi olarak adlandırılmıştır (Pesaran ve Yamagata, 2008: 54-55). Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından eğim katsayılarının homojen olup olmadığının test edilmesi amacıyla delta testi geliştirilmiştir (Pesaran ve Yamagata, 2008: 67-69). Söz konusu testte i , yatay kesit sayısını, t ise dönem sayısını belirtmek üzere;

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_{it} X_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

denkleminde Δ testinde sıfır ve alternatif hipotezler sırasıyla

$$\begin{aligned} H_0: \beta_i = \beta \text{ ise eğim katsayıları homojendir.} \\ H_1: \beta \neq \beta_j \text{ ise eğim katsayıları homojen değildir.} \end{aligned}$$

Söz konusu hipotezleri test etmek için, küçük ve büyük örneklem için test istatistikleri sırasıyla;

$$\tilde{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1} \tilde{S} - k}{\sqrt{2k}} \right) \quad \text{ve} \quad \tilde{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1} \tilde{S} - E(\tilde{Z}_{iT})}{\sqrt{Var(\tilde{Z}_{iT})}} \right)$$

Söz konusu test istatistiklerinde $(N, T) \rightarrow \infty$ giderken sıfır hipotezi altında hata terimi normal dağılım göstermektedir. Delta testi asimptotik normal dağılıma sahiptir. Son eşitliklerde yer alan N , yatay kesit sayısını; S , Swamy test istatistiğini; k , açıklayıcı değişken sayısını göstermektedir. (Pesaran, Yamagata, 2008: 52-57). Son eşitlikte $(\tilde{Z}_{iT}) = k$ ve varyans $Var(\tilde{Z}_{iT}) = \left(\frac{2k(T-k-1)}{T+1} \right)$, a eşittir.

6.2.3.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Küreselleşme süreci ile birlikte analiz edilen yatay kesit birimleri arasında çeşitli etkileşimler olabilmektedir. Dolayısıyla söz konusu etkileşimin var olup olmadığını tespit etmek açısından yatay kesit bağımlılığının varlığı ortaya konmaktadır. Söz konusu bağımlılığın tespitinde çeşitli testler kullanılmaktadır (Breusch ve Pagan, 1980; Pesaran, 2004; Pesaran vd., 2008). Kesitler arası bağımlılığın tespit edilmesinde Breusch ve Pagan (1980) tarafından ortaya konulan test istatistiği:

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2, \quad \sim X^2 N(N-1)/2 \quad (3)$$

biçimindedir. Sıfır hipotezi altında LM testi $N(N-1)/2$ serbestlik derecesinde asimptotik kıkare dağılımına sahiptir. LM testi N küçük ve T yeterince büyük olduğunda geçerlidir. Pesaran (2004) tarafından geliştirilen test istatistiği ise,

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right) \quad (4)$$

biçimindedir. Söz konusu testte H_0 hipotezi altında, T yeterli büyüklükte iken $CD \rightarrow N(0,1)$ fonksiyonun limiti $N \rightarrow \infty$ 'dur. Ayrıca LM testinden farklı olarak sabit ve T ve N değerlerinde ortalaması sıfırdır. Pesaran (2004), bağımlı ve bağımsız değişkenlerin koşulsuz ortalamaları zamanla değişmediği ve yenilikleri simetrik dağılımlara sahip olduğu sürece, CD testinin sabit T ve N için sıfır ortalamaya sahip olduğunu ve eğim katsayılarında ve/veya hata varyanslarında çoklu kırılma da içeren heterojen dinamik modeller için güçlü olduğunu göstermektedir; Bununla birlikte, CD testi, nüfus ortalamasının çift-terafı korelasyonların sıfır olduğu bazı durumlarda güçsüzdür. Fakat altta yatan bireysel nüfus çiftiyle ilgili korelasyonlar sıfır değildir. Diğer yandan CD testi, çift-bazlı korelasyonların popülasyon ortalamasının sıfır olduğu, ancak temel alınan bireysel popülasyon çift-bazlı korelasyonların sıfır olmadığı belli durumlarda güçsüz olmaktadır (Pesaran vd., 2008: 106). Büyük paneller için önce $T \rightarrow \infty$ ve sonra $N \rightarrow \infty$ olduğunda, Pesaran vd. (2008), LM istatistiğinin tam ortalamasını ve varyansını kullanarak LM testinin değiştirilmiş bir versiyonu olan önyargıya göre düzeltilmiş bir test önermektedir. Önyargıya ayarlı LM testi:

$$LM_{adj} = \sqrt{\left(\frac{2}{N(N-1)}\right)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \frac{(T-k)\hat{\rho}_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{\sqrt{2} \sigma_{Tij}} \sim N(0,1) \quad (5)$$

biçimindedir. Son eşitlikte k , regresörlerin sayısını; μ_{Tij} ve v_{ij}^2 ise Pesaran vd. (2008) tarafından sağlanan $(T-k)$ $\tilde{\rho}_{ij}^2$ 'nin sırasıyla ortalamasını ve varyansını göstermektedir. Yatay kesit bağımlılık testlerinde sıfır hipotez ve alternatif hipotez sırasıyla:

H_0 : Kesitler arası bağımlılık yoktur.

H_1 : Kesitler arası bağımlılık vardır.

biçimindedir. Kesitler arası bağımlılık test bulgularına göre eğer H_0 hipotezi reddedilemezse ampirik analize birinci nesil panel birim kök testleri ile devam edilmektedir. Fakat, H_0 hipotezi reddedildiğinde bu durum analize dâhil edilen ülkelerde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda da ampirik analize ikinci nesil panel birim kök testleri ile devam edilmektedir (Baltagi, 2008, s.284).

6.2.3.3. Fourier Panel LM birim Kök Testi

Zaman serisi analizlerinde yer alan birçok birim kök testi panel veri çerçevesinde genişletilerek uygulamalar yapılmaktadır. Fourier yaklaşımına dayanan birçok zaman serisi yöntemi de panel veriye genişletilmiştir. Lee vd. (2015) bu açıdan, yapısal değişikliklerin deterministik açıdan düzeltilmesine olanak sağlamak için Enders ve Lee (2012b) tarafından yapılan Fourier DF tipi testte panel versiyonunu geliştirmiştir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017: 2). Yapısal kırılmalı birim kök testleri içerisinde yapısal kırılma tarihlerini içsel ya da dışsal olarak belirleyen testler bulunmaktadır. Özellikle yapısal kırılma tarihinin dışsal olarak belirlendiği birim kök testlerinde birim kök sürecin tespiti sapmalı olabilmektedir. Söz konusu sorun, yapısal kırılma tarihinin içsel olarak belirlenmesi ile aşılacaktır. Öte yandan birçok yapısal kırılmalı testte, kırılma tarihinin yanında kırılma formunun ve sayısının da bilinmesi önemli görülmektedir. Söz konusu hususları belirleyebilen testler, birim kök sürecin tespit edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Söz konusu sorunların birçoğu Fourier birim kök testleri ile çözülebilmektedir. Bu tip testler sert kırılmaların yanında kademeli kırılmalara da izin vermekte ve testin modellenmesi aşamasında kırılma formunun ve tarihlerinin önceden bilinmesine gerek duymamaktadır. Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından önerilen Fourier Panel LM birim kök testi, Becker vd. (2006)'nın Fourier birim kök testine dayanan kademeli yapısal kırılmaları içeren birim kök testidir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017: 2).

Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından önerilen test yatay kesit bağımlılığının olduğu durumda yapılmaktadır. Diğer bir deyişle adı geçen panel birim kök testi ikinci nesil panel birim kök testleri arasında yer almaktadır. Diğer yandan bu test

katsayıların heterojen olduğu durumda kullanılabilir. Başka bir ifadeyle Nazlıoğlu ve Karul (2017) panel birim kök testi yatay kesit bağımlılığı ve heterojenite içeren bir panel LM testi önererek panel birim kök literatürünü ani olmayan kırılmalar ile genişletmektedir. Test prosedürü, yapısal kırılmaların bir Fourier yaklaşımı ile modellendiği Enders ve Lee (2012a) tarafından önerilen zaman serisi LM testinin panele genişletilmesi yönündedir. Önerilen birim kök testi, yapısal değişimlerin keskin bir süreç olarak modellendiği Im vd. (2005 ve 2012) ve Westerland (2012) tarafından geliştirilen panel LM birim kök testlerinden elde edilen sonuçları karşılaştırarak şokların yapısını daha iyi analiz etmektedir. Testin küçük örneklem özellikleri, farklı veri üretme süreçleri için Monte Carlo simülasyonları ile incelenmiştir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017: 3). Nazlıoğlu ve Karul (2017) şu sonuca ulaşmışlardır; zaman (T) ve yatay kesit (N) boyutlarından bağımsız olarak testin boyutu nominal boyuta yakındır, testin gücü T veya N veya her ikisi de arttıkça artmaktadır ve test tutarlıdır.

Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından önerilen panel birim kök testinin sıfır ve alternatif hipotezi sırasıyla;

H_0 : Birim kök vardır.

H_1 : Birim kök yoktur.

biçimindedir. Söz konusu sıfır hipotez varsayımı altında test prosedürü şöyle açıklanmıştır;

$$y_{it} = \alpha_{i\lambda}(t) + r_{it} + \lambda_i F_t + \varepsilon_{it} \quad (6)$$

$$r_{it} = R_{i,t-1} + \mu_{it} \quad (7)$$

biçiminde açıklanmıştır. (6) ve (7) eşitliklerinde;

- r_{it} , rassal yürüyüş sürecini,
- F_t , gözlemlenemeyen ortak faktörü,
- λ_i , ağırlıkları temsil etmektedir ve denklemin deterministik terimi, zamanın bir fonksiyonu olan $\alpha_{i\lambda}(t)$ olarak tanımlanmaktadır.

(8) numaralı denklem ise, κ , Fourier frekans olmak üzere, $b_i \neq 0$ iken de sabit terimde ve trendde oluşacak, formu önceden bilinmeyen yapısal kırılmaların Fourier sürecini göstermektedir.

$$\alpha_{i,t} = a_i + b_i t + \sum_{k=1}^n \gamma_{ki} \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \sum_{k=1}^n \gamma_{ki} \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right), \quad n \leq T/2 \quad (8)$$

Kesitler arası bağımlılığın varlığı halinde, (8) numaralı denklem,

$$Z_t = \left[1, \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right), \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right)\right]', \delta_i = [a_i b_i \gamma_{1i} \gamma_{2i}]', \tilde{\delta}_i = \delta_i - \delta \tilde{\lambda}_i \text{ ve } \tilde{\lambda}_i = \frac{\lambda_i}{\lambda} \text{ olmak üzere ve ortak faktörün } (F_t) \text{ yerini bağımlı değişkenin kesit ortalamasına } (\bar{y}_t) \text{ bırakması suretiyle (9) formuna dönüşmektedir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017:189-190);}$$

$$y_{it} = \alpha_r(t) + \lambda_r \bar{y}_t + \varepsilon_{it} \quad (9)$$

Enders ve Lee (2012a) tarafından önerilen LM istatistiği;

$$\tilde{t}_i(k) = \phi''/se(\phi'')$$

$P_{LM}(k)$ panel istatistiği, k tane bireysel istatistiklerin ortalaması ile elde edilmektedir ve

$$P_{LM}(k) = N^{-1} \sum_{k=1}^n \tilde{t}_i(k)$$

biçiminde hesaplanmaktadır.

$T \rightarrow \infty$ ve $N \rightarrow \infty$ olduğu durumda yani Lindberg-Levy merkezi limit teoreminden, $P_{LM}(k)$, ortalama ξ k ve varyans $\zeta^2(k)$ ile standart normal dağılıma yakınsayabilir. Yani;

$$Z_{LM}(k) = \frac{\sqrt{N}(P_{LM}(k) - \xi(k))}{\zeta(k)} \sim N(0,1) \quad (10)$$

denklemini elde edilir. Burada; $\xi(k)$ ve $\zeta(k)$, k . Frekanstaki bireysel istatistiklerin sırasıyla ortalama ve varyansların ortalamasını ifade etmektedir ve bu değerler, kapalı form ifadesi mevcut değilse, test istatistiğinin sınırlayıcı dağılımına ilişkin Monte Carlo simülasyonu gerçekleştirilerek elde edilebilmektedir (Westerlund, 2012).

6.2.3.4. Westerlund (2006) Eşbütünleşme Testi

Westerlund (2006) tarafından geliştirilen çoklu yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme testi, McCoskey ve Kao (1998)'nin LM testine dayalı hem sabitte hem de trendde yapısal kırılmaları tespit eden, yeni nesil eşbütünleşme testleri

arasında yer almaktadır. Söz konusu test, hem yatay kesit bağımlılığının varlığında hem de kesitler arası bağımlılığın bulunmadığı durumlarda uygulanabilmektedir. Westerlund (2006) eşbütünleşme testi sıfır hipotezi altında sınırlı normal dağılım özelliğine sahiptir. Bu dağılım kırılma sayısına ve kırılma yerine göre değişiklik göstermemektedir (Koçbulut ve Altıntaş, 2016). Westerlund (2006), Monte Carlo simülasyonları ile testin küçük örneklem performansını değerlendirmiş ve küçük boyutlu bozulmalar dışında testin makul bir güce sahip olduğunu ortaya koymuştur (Westerlund, 2006:102).

Çok boyutlu bir zaman serisi değişkeninde, $i = 1, \dots, N$ yatay kesit, $t = 1, \dots, T$ zaman boyutu olmak üzere, y_{it} eşitlik (11)'de olduğu gibi tanımlanmaktadır:

$$y_{it} = z'_{it}\gamma_{ij} + x'_{it}\beta_i + \varepsilon_{it} \quad (11)$$

$$\varepsilon_{it} = r_{it} + u_{it} \quad (12)$$

$$r_{it} = r_{it-1} + \phi_i u_{it} \quad (13)$$

(11) eşitliğinde x_{it} , $x_{it} = x_{it-1} + v_{it}$ şeklinde K boyutlu bir regresyon vektörü iken z_{it} ise deterministik bileşen vektörü olur. Bu parametrelere karşılık gelen vektörler β_i ve γ_{ij} dir. Burada $j = 1, \dots, M_i + 1$ olup yapısal kırılmaları gösterir. Kırılmalar M_i ve $M_i + 1$ olmak üzere, kırılma yerleri ise T_{i1}, \dots, T_{iM_i} dir. Burada, $T_{i0} = 1$ ve $T_{iM_i+1} = T$ dir. Ayrıca başlangıç değeri olan r_{it} 'nin 0 olduğu varsayılır. Testin oluşturulması ve asimptotik dağılımın türetilmesinde kolaylık sağlamak amacıyla, $w_{it} = (u_{it}, v_{it})'$ 'nin yatay kesit bağımsızlık vektörü olup genel doğrusal bir süreç izlediği varsayılır (Westerlund, 2006: 103). (13) nolu eşitlikte hata terimi kombinasyonlarının durağan bileşenleri ve birim kök türetme süreçleri, onların nispi ağırlığını yansıtan ϕ_i ile tam ilişkili olduğu varsayılır. Buna göre, Westerlund (2006) çoklu yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme testinin hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulur:

$$H_0: \phi_i = 0_i = 1, \dots, N \text{ için (eşbütünleşme vardır).}$$

$$H_0: \phi_i \neq 0_i = 1, \dots, N \text{ ve } \phi_i = 0, i \\ = N_1 + 1, \dots, n \text{ için (eşbütünleşme yoktur).}$$

Westerlund (2006) çoklu yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme testinin test istatistiği:

$$Z(M) \equiv \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^{M_i+1} \sum_{t=T_{ij-1}+1}^{T_{ij}} (T_{ij} - T_{ij-1})^{-2} \hat{\omega}_{i1.2}^{-2} S_{it}^2 \quad (14)$$

biçiminde tanımlanmaktadır. (14) eşitliğinde $\hat{\omega}_{i1.2}^{-2} = \hat{\omega}_{i11}^{-2} - \hat{\omega}_{i21}^{-1} \psi_{i22}^{-1} \hat{\omega}_{i21}$ ve $S_{it} = \sum_{t=T_{ij-1}+1}^{T_{ij}} \varepsilon_{ik}^*$ dir. Burada ε_{ik}^* , ε_{it} nin etkin bir tahmincisidir (Westerlund, 2006:105-106; Narayan ve Smyth, 2008: 2336-2337).

6.2.3.5. Panel Eşbütünleşme Tahmincisi (Common Correlated Effect-CCE)

Ekonometrik analizlerde, modelde yer alan değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin var olması (eşbütünleşme ilişkisinin mevcut olması) halinde söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğünün tespit edilmesi için eşbütünleşme tahmincisinden yararlanılmaktadır. Başka bir deyişle değişkenler arasında eş bütünleşmenin mevcut olması halinde açıklayıcı değişkenlere ait uzun dönem parametrelerin tahmini yapılabilmektedir. Eşbütünleşme katsayı tahmincileri; Kao ve Chiang (2000) tarafından geliştirilen panel OLS, panel Dynamic OLS (panel DOLS) ve Fully Modified OLS (FMOLS) tahmincileri, Mark vd.'nin önerdiği Dinamik SUR, Pedroni (2000, 2001) tarafından kullanılan panel DOLS ve FMOLS ile Pesaran (2006) Ortak İlişkili Etkiler (Common Correlated Effect-CCE) tahmincileri kullanılabilir. Pesaran (2006) tarafından önerilen CCE eşbütünleşme tahmincisi nispi olarak küçük N ve T değerlerinde de istatistiksel olarak güvenilir sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu yöntem çoklu gözlemlenemeyen ortak etkilerden kaynaklı kesitler arası bağımlılığı dikkate almaktadır. Diğer taraftan heterojen panel durumunda eğim katsayısının yatay kesitlerde farklılaşmasına izin vermektedir. Doğrusal heterojen panel veri modeli:

$$y_{it} = \alpha_i' d_t + \beta_i' x_{it} + e_{it} \quad (15)$$

biçimindedir (Pesaran, 2006: 979). (15) eşitliğinde d_t ; $n \times 1$ boyutundaki gözlemlenen ortak etkiler vektörü, x_{it} ; $k \times 1$ boyutunda gözlemlenen bireysel spesifik açıklayıcı değişkenler vektörüdür. Hata terimi, $e_{it} = y_i' f_t + e_{it}$ olarak iki kısımdan meydana gelmektedir. f_t , gözlemlenemeyen ortak etkiler vektörüdür. Gözlemlenemeyen faktörler tüm değişkenlerin kesit ortalamaları regresyona dahil edilerek modellenmektedir. Pesaran (2006) CCEMG (Common

Correlated Effects Mean Group Estimator) ve CCEP (Common Correlated Effects Pooled Estimator) olmak üzere iki tahminci geliştirmiştir. CCEMG, CCE tahmincilerinin aritmetik ortalaması; CCEP ise β_i 'nin, y_{it} bağımlı değişkenin x_{it} , d_t ve onun yatay kesit ortalamaları üzerine havuzlanmış regresyonundan elde edilmektedir;

$$\hat{b}_{CCEMG} = (1/N) \sum_{i=1}^N \hat{b}_i \quad (16)$$

$$\hat{b}_{CCEMG} = \left(\sum_{i=1}^N \theta_i X_i' \bar{M}_w X_i \right)^{-1} \sum_{i=1}^N \theta_i X_i' \bar{M}_w y_i \quad (17)$$

Pesaran (2006) CCE eşbütünleşme tahmincisinin sıfır ve alternatif hipotezi sırasıyla:

H_0 : Katsayılar istatistiksel olarak anlamsızdır.

H_1 : Katsayılar istatistiksel olarak anlamlıdır.

biçiminde kurulmaktadır.

6.2.4. Bulgular

Analizde yatay kesit bağımlılığı testi, homojenite testi, ikinci nesil panel birim kök testi, eşbütünleşme ve eşbütünleşme tahmincisi testleri uygulanmaktadır. Analizlerden elde edilen bulgular ayrıntılı şekilde ifade edilmektedir.

6.2.4.1. Göç Büyüme Modeli Üzerine Bir Uygulama

İlk olarak tabloda göç ve büyüme modeline ait değişkenlere yer verilmektedir. Göç büyüme modelinin logaritmik formda gösterimi Tablo 6.5.'teki gibidir:

Tablo 6.5. Modele Dahil Edilen Değişkenler

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
LG	Logaritmik Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$)	WDI
LR	Logaritmik Mülteci Sayısı/ Nüfus	UNCHR

$$\text{Model: } LG_{it} = \alpha_i + \beta_{1i} LR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

($i = 1, \dots, 13$) ve ($t = 1996, \dots, 2019$)

Kesit boyutu; i , zaman boyutu; t ile ifade edilmiştir.

Analizlerde göç alan 13 ülke için öncelikle yatay kesit bağımlılığı, homojenite, ikinci nesil panel birim kök testi, eşbütünleşme ve eşbütünleşme tahmincisi testleri kullanılmaktadır. Elde edilen bulgular tablolar yardımıyla ayrıntılı şekilde açıklanacaktır.

6.2.4.1.(1). Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Küreselleşme süreciyle, bir ülkede ortaya çıkan bir şok diğer ülkeleri de etkilemektedir. Yatay kesit bağımlılık “cross-section dependency” ismiyle ampirik analizlerle açıklanmaya çalışılan bu durum ekonometrik analizler gerçekleştirilirken ele alınması gereken önemli bir konudur. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığının bulunması elde edilen analiz sonuçlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Breusch ve Pagan, 1980). “ H_0 : “Kesitler arası bağımlılık yoktur” hipotezinin reddedilememesi durumunda, ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı ifade edilebilir. Dolayısıyla bir ülkede ortaya çıkan makroekonomik bir şokun diğer ülkeleri etkilemediği belirtilebilir. Bu sonuca göre modele birinci nesil panel birim kök testleri uygulanır. Fakat sıfır hipotezi reddedilir ise kesitler arası bağımlılığın olduğu kabul edilir ve modele ikinci nesil panel birim kök testleri uygulanır (Baltagi, 2008: 284). Bu bağlamda, yatay kesit bağımlılığı testleri, serilerin birim kök içerip içermediğini test etmeden önce hangi testleri kullanmamız gerektiğine karar vermemizi sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle birim kök testlerinden birinci nesil olanları mı yoksa ikinci nesil olanları mı kullanmamız gerektiği hakkında bilgi vermektedir.

Değişkenlerde kesitler arası bağımlılığı test etmek için Breusch ve Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD ve CDLM testleri ile Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen LMadj testi kullanılmaktadır. Tablo 6.6.’da yatay kesit bağımlılığı test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.6.’da yer alan yatay kesit bağımlılığı testine göre %1 anlamlılık düzeyinde kesitler arası bağımlılık olduğu elde edilmiştir. Bu sonuca göre bir ülkede meydana gelen bir değişikliğin diğer ülkeleri de etkilediği ifade edilebilir.

Tablo 6.6. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler Testler	LG		LR	
	İst. Değeri	Olasılık Değeri	İst. Değeri	Olasılık Değeri
CD _{lm1} (BP,1980)	157.593*	0.000	117.336*	0.003
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	6.373*	0.000	3.149*	0.001
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	-1.294***	0.098	-2.787*	0.003
LM _{adj} (PUY, 2008)	0.843	0.200	3.202*	0.001
Eşbütünleşme Denklemi				
	İst. Değeri		Olasılık Değeri	
CD _{lm1} (BP,1980)	653.718*		0.000	
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	46.094*		0.000	
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	22.911*		0.000	
LM _{adj} (PUY, 2008)	28.859*		0.000	

Not: “*”, “***” ve “****” işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir. İst, istatistik değeri anlamındadır.

Yatay kesit bağımlılığını dikkate almamak, makroekonomik şokların paneli oluşturan tüm ülkeleri etkilemediğini varsaymak anlamına gelmektedir. Fakat bu çok karşılaşılan bir durum değildir. Bu nedenle, kesitler arası bağımlılığı dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulanması bulguların etkinliği için önem arz etmektedir (Nazlıoğlu, 2010: 142).

6.2.4.1.(2). Panel Birim Kök Test Sonuçları

Yapısal kırılmalı birim kök testlerinin güvenilirliğinde kırılma tarihlerinin, sayılarının ve formlarının doğru bir şekilde önceden tespit edilebilmiş olması büyük önem arz etmektedir. Kırılma tarihleri belirlenirken ortaya çıkabilecek güçlükler Fourier birim kök testleri ile aşılmaya çalışılmasının nedeni bu tip testlerin sadece sert kırılmalara değil kademeli (gradual) kırılmalara (yumuşak geçişlere) da izin verebilmesiyle ilişkilendirilebilir. Burada testin modellenmesi aşamasında kırılma formunun ve tarihlerinin önceden bilinmesine gerek duyulmamaktadır. Gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre, ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu çalışmada uygulanan nihai test yöntemi de Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından ileri sürülen, kademeli geçiş ve kesitler arası bağımlılığa izin veren ikinci nesil panel Fourier LM tipi

panel birim kök testidir (Fourier Panel LM). Söz konusu testin boş hipotezi “birim kök vardır” varsayımı üzerine kuruludur.

Testin sıfır hipotezi, “ H_0 : Birim kök içerir”; alternatif hipotezi ise “ H_1 : Birim kök içermez” şeklinde kuruludur. Tablo 6.7.’de bağımlı değişken LG ve bağımsız değişken LR’ın Fourier LM birim kök testi sonuçlarına yer verilmektedir.

Tablo 6.7. Panel Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları
(Nazlıoğlu ve Karul, 2017)

Ülkeler	LG			LR		
	Fourier tau LM ₁ k=1	Fourier tau LM ₂ k=2	Fourier tau LM ₃ k=3	Fourier tau LM ₁ k=1	Fourier tau LM ₂ k=2	Fourier tau LM ₃ k=3
Avustralya	-1.6116	-2.7246	-2.3339	-0.7820	-0.6579	-0.6419
Kanada	0.0465	-0.4052	-0.2124	-2.9455	-1.0641	-1.2151
Fransa	-2.0812	-2.6473	-1.8568	-2.8086	-3.8577	-5.0040
İngiltere	-2.4472	-1.7683	-0.6159	-3.0315	-0.7969	-3.5073
Almanya	-2.5784	1.6792	0.4889	-2.6631	-0.9767	-1.2832
İtalya	-1.5080	-0.4508	-2.2922	-2.4676	-1.4005	-0.1639
Ürdün	-2.1308	-8.2967	-5.8234	-1.9050	-2.2862	-2.2360
Malezya	0.1121	1.8556	1.6943	-2.8768	-2.9829	-1.7928
İspanya	-1.3495	0.3665	0.1194	-2.9623	-0.6983	-1.3134
Tayland	2.0085	0.9964	0.9992	-3.7717	-3.7293	-0.7334
Türkiye	-1.3783	0.8265	1.1847	-1.7539	-2.0021	-1.0154
Ukrayna	0.3887	-1.2672	-2.2461	-1.9696	-2.6697	-1.4461
ABD	-1.4272	-1.5020	-0.6144	-0.3889	-0.0271	-1.1161
Z_{LM} (İst. Değeri)	11.0159	5.9160	6.5252	3.6312	2.1847	2.4511
p- değeri	1.000	1.000	1.000	0.9999	0.9855	0.9929

H_0 boş hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde reddedilemez sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla LG ve LR değişkenlerimiz Fourier LM birim kök testi sonuçlarına göre seviyede birim kök içermektedir.

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin seviyede birim kök içermesi yapısal kırılmalı eşbütünleşme testinden biri olan Westerlund (2006) panel eşbütünleşme testinin uygulanmasına olanak sağlamaktadır.

6.2.4.1.(3). Homojenlik Testi Sonuçları

Çalışmada, Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Slope Homogeneity Test (Delta test) homojenliği test etmek için kullanılmıştır. Homojenite testinde sıfır hipotezi H_0 : Eğim katsayıları homojendir şeklinde iken alternatif hipotez H_1 : Eğim katsayıları heterojendir şeklindedir. Homojenlik

testinde, ülkelerin birinde gerçekleşen değişimin diğer ülkelere aynı düzeyde etki edip etmediği test edilmektedir. Katsayıların heterojen olması ekonomik yapıları birbirinden farklı olan ülkeler için oluşturulan modelleri ifade ederken, katsayıların homojen olması ekonomik yapıları benzer ülke grupları için oluşturulan modelleri kapsamaktadır. Tablo 6.8.'de göç alan 13 ülkenin serilerinin katsayı homojenite test sonuçlarına yer verilmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde eğitim parametrelerinin heterojen olduğu görülmektedir. Bu durumda ekonomik yapıları birbirinden farklı olan bu 13 ülke açısından, ülkelerden birinde gerçekleşen bir değişimin diğer ülkeleri farklı düzeyde etkilediği bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 6.8. Eğitim Homojenliği Test Sonuçları

Testler	Test İst.	Olasılık Değeri
Delta Tilde	14.548*	0.000
Delta Tilde_{adj}	15.508*	0.000

Not: “*” %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Delta testlerinde modelin homojen olduğu üzerine kurulu H_0 hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde reddedilmektedir. Dolayısıyla katsayıların heterojen olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu durum seçilen ülke grubu için uluslararası göçün ekonomik büyümede meydana getirdiği etkinin her ülke için farklı olacağına işaret etmektedir.

6.2.4.1.(4). Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Uygulanacak eşbütünleşme testlerinde yapısal kırılmaların dikkate alınması sapmalı sonuçlar ortaya çıkmaması adına büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, paneldeki serilerin düzeyde birim kök içerdiği göz önüne alınarak, Westerlund (2006) yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme testi ile analiz gerçekleştirilmektedir. Westerlund (2006) tarafından geliştirilen çoklu yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme testi, McCoskey ve Kao (1998)'in LM testine dayalı hem sabitte hem de trendde yapısal kırılmaları tespit eden yeni nesil eşbütünleşme testleri arasında yer almaktadır. Söz konusu test hem yatay kesit bağımlılığının varlığında hem de kesitler arası bağımlılığın bulunmadığı durumlarda uygulanabilmektedir. Westerlund (2006) eşbütünleşme testi sıfır hipotezi altında sınırlı normal dağılım özelliğine sahiptir.

Ele alınan tüm değişkenlerin seviyede birim kök içermesi, yatay kesit bağımlılığını ve heterojeniteyi dikkate alan, çoklu yapısal kırılmalara izin veren Westerlund (2006) panel eşbütünleşme testinin uygulanabileceğini ortaya koymaktadır. Tablo 6.9.'da göç büyüme modeli için uygulanan yapısal kırılmalı eşbütünleşme sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.9. Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları
(Westerlund, 2006)

	LM Test İstatistiği	Asimptotik Olasılık Değeri	Bootstrap Olasılık Değeri
Yapısal Kırılmasız Model			
<i>Sabitli</i>	10.590*	0.000	0.000
<i>Sabit ve Trendli</i>	5.724*	0.000	0.000
Yapısal Kırılmalı Model			
<i>Sabitli</i>	94.470	0.000	0.070
<i>Sabit ve Trendli</i>	-50.939	1.000	0.990
Kırılma Tarihleri			
	<i>Sabitli Model</i>	<i>Sabit ve Trendli Model</i>	
Avustralya	1999-2003-2012	2000-2007-2011	
Kanada	2001-2005	2008-2015	
Fransa	1999-2003	1999-2008-2012	
İngiltere	2004-2012	2008-2014	
Almanya	1999-2006-2015	2002-2008-2012	
İtalya	1999-2008	1999-2008-2012	
Ürdün	1999-2003-2012	1999-2008-2014	
Malezya	2002-2010-2014	1999-2003-2008	
İspanya	1999-2003-2011	2001-2007-2013	
Tayland	2002-2006-2012	1999-2007	
Türkiye	2003	2000-2008-2013	
Ukrayna	2000-2004	1999-2008-2014	
ABD	1999-2003-2014	2000-2005-2009	

Not: Bootstrap olasılık değerleri 100 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Asimptotik olasılık değerleri, standart normal dağılımdan elde edilmiştir. “*” işareti %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Göç alan 13 ülke için yapılan yapısal kırılmalı eşbütünleşme test sonuçlarına göre, serilerde yatay kesit bağımlılığı olduğundan bootstrap kritik değerleri dikkate alınmakta ve eşbütünleşme ilişkisinin varlığı üzerine kurulu H_0 hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde reddedilememektedir. Seçilen ülke grubu için yapılan yapısal kırılmalı eş bütünleşme testinde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. İlaveten Tablo 6.9.’da ülkeler bazında kırılma tarihleri görülmektedir. Kırılma tarihleri ele alındığında 2008 küresel finans krizinin ve 1997 Doğu Asya mali krizinin etkisi olabileceği belirtilebilir.

6.2.4.1.(5). Panel Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Sonuçları

Çalışmada değişkenler düzeyde durağan değil eşbütünleşme ilişkisi varsa, ayrıca heterojenlik varsayımı olup birimler arası korelasyon söz konusu ise eşbütünleşme katsayılarını tahmin edebilmek için Pesaran (2006) tarafından

geliştirilen CCE (Common Corelated Effects) yöntemi kullanılabilir (Tataoğlu, 2020: 299). Bağımsız değişkenlerin seviyede birim kök içermediği veya birinci dereceden eşbütünleşik olduğu durumlarda CCE tahmincisi tutarlılık göstermektedir (Gazel, 2016: 48). CCE tahmincisinin T>N durumunda ve N>T durumunda kullanılabilmesi ifade edilebilir.

Panelin genel sonucunun belirtildiği eşbütünleşme katsayısı, uzun dönem eşbütünleşme parametreleri Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCEMG yöntemi ile hesaplanmaktadır (Pesaran, 2006: 967-1012). Değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu sonucuna varıldığı durumlarda, eşbütünleşme katsayıları, heterojeniteyi ve kesitler arası bağımlılığı dikkate alan Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE yöntemi kullanılmaktadır. Göç alan 13 ülke için eşbütünleşme katsayıları tahmin sonuçlarına Tablo 6.10.'da yer verilmektedir.

Tablo 6.10.'da analize dâhil edilen seçilmiş 13 göç alan ülkedeki, uluslararası göçün (LR) ekonomik büyüme (LG) üzerine etkisi incelenmektedir.

İlk olarak LR değişkeninin LG bağımlı değişken üzerindeki etkisi genel olarak ve ülke bazında test edilmektedir. CCE tahminci testine göre uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerine etkisi %1, %5 veya %10 düzeyinde 5 ülke hariç diğer ülkelerde anlamlıdır.

Ülkeler tek tek incelendiğinde ise Kanada, İngiltere, Ürdün, İspanya, Türkiye, Ukrayna ve ABD uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerine etkisi pozitifdir. Başka bir ifadeyle uluslararası göçte meydana gelen artış ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Diğer taraftan İtalyada'da uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamlı iken değişkenler arasındaki ilişki negatif bulunmuştur. Daha açık bir ifadeyle uluslararası göçte meydana gelen artış İtalya için ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Panelin genelinde ise uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerine etkisi pozitifdir.

Elde edilen sonuçları ülke bazında değerlendirmek gerekirse; uluslararası göçte meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına düşen gelirden Kanada'da %0.074, İngiltere'de %0.031, Ürdün'de %0.035, İspanya'da %0.046, Türkiye'de %0.027, Ukrayna'da %0.074, ABD'de %0.036 artırmaktadır. Avustralya, Fransa, Almanya, Malezya ve Tayland'da sonuçlar istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlayabilmeleri için, ev sahibi ülkelerde büyümenin gerçekleşmesi için uygun koşulların bulunması gerekmektedir. Göçmenlerin yeteneklerini becerilerini ve sermayelerini ekonomik büyümeye uzun dönemde katkı sağlayacak şekilde aktarabilmeleri için göç alan ülkenin sistemli bir kurumsal yapıya sahip olması gerekmektedir. Eğer göçmenler uygun kurumsal yapılar aracılığıyla beceri, yetenek ve sermayelerine uygun iş alanlarına yönlendirilmezlerse üretken alanlar

yerine kayıt dışı alanlara yönelirler. Bu durum ne göçmenler için ne de ev sahibi ülke için ekonomik açıdan iyi bir sonuç ortaya çıkarmamaktadır (Gür, 2017: 12). Ülkeye gelen göçmenlerin vasıflı ya da vasıfsız olması durumu da ev sahibi ülkenin büyüme oranları üzerine etki edebilmektedir. Dolayısıyla uluslararası göçün ekonomik büyümeye katkı sağlaması ev sahibi ülkenin gelen göçmenlere karşı oluşturduğu politikalar ve gelen göçmenlerin vasıflı işgücü ya da vasıfsız işgücü olması da önem arz etmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre Kanada uluslararası göçün ekonomik büyümeyi en fazla arttırdığı ülkedir. Bu sonuç doğrultusunda Kanada'nın sistemli göç politikasına sahip olduğu ifade edilebilir. Ayrıca gelişmiş ülkeler bazında da Kanada'nın en büyük orana sahip olması bunu destekler niteliktedir. Gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde ise genellikle sonuçların birbirine yakın olduğu belirtilebilir.

Tablo 6.10. Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE) (Pesaran, 2006)

β_1			
	Katsayı	Std. Hata	p-değeri
CCE	0.0196849	0.0093898	0.0360
Ülke			
Sonuçları			
Avustralya	-0.0092444	0.0105847	0.382
Kanada	0.0749528*	0.0158585	0.000
Fransa	-0.0071564	0.0358226	0.842
İngiltere	0.0312598***	0.0182585	0.087
Almanya	-0.0030299	0.010622	0.775
İtalya	-0.020067**	0.0101755	0.049
Ürdün	0.0355514*	0.004733	0.000
Malezya	-0.0135337	0.0127221	0.287
İspanya	0.0460697*	0.0133135	0.001
Tayland	-0.0184557	0.0594616	0.756
Türkiye	0.0277221*	0.007837	0.000
Ukrayna	0.0748384**	0.0310353	0.000
ABD	0.0369971**	0.0176643	0.036

Not: “*”, “**” ve “***” işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Eşbütünleşme testi sonucunda 13 göç alan ülkeyi içeren panel genelinde elde edilen sonuçlar ise aşağıdaki şekildedir:

$$LG=\alpha+0.019LR+\varepsilon$$

Bu durumda, panelimizi oluşturan 13 göç alan ülkede LR'de meydana gelen %1'lik bir artış LG'yi %0.019 artırmaktadır. Başka bir deyişle uluslararası göçte meydana gelen artışlar panel geneline bakıldığında kişi başına gayri safi yurt içi hasılayı artırmaktadır.

Elde ettiğimiz bulgular literatürde yer alan Dolada vd. (1994), Orefice (2010), Sevinç vd. (2016) ve Göv ve Dürü (2017) ile uyumludur.

6.2.4.2. Göç İşsizlik Modeli Üzerine Bir Uygulama

İlk olarak Tablo 6.11.'de göç ve işsizlik modeline ait değişkenlere yer verilmektedir. Göç işsizlik modelinin logaritmik formda gösterimi aşağıdaki gibidir:

Tablo 6.11. Modele Dahil Edilen Değişkenler

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
LIS	Logaritmik İşsizlik Oranı	WDI
LR	Logaritmik Mülteci Sayısı / Nüfus	UNCHR

$$\text{Model 2:} \quad LIS_{it} = \alpha_i + \beta_{1i} LR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

($i = 1, \dots, 13$) ve ($t = 1996, \dots, 2019$)

Kesit boyutu; i , zaman boyutu; t ile ifade edilmiştir.

Analizlerde göç alan 13 ülke için öncelikle yatay kesit bağımlılığı, homojenite, ikinci nesil panel birim kök testi, eşbütünleşme ve eşbütünleşme tahmincisi testleri kullanılmaktadır. Elde edilen bulgular tablolar yardımıyla ayrıntılı şekilde açıklanacaktır.

6.2.4.2.(1). Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenlerde kesitler arası bağımlılığı test etmek için Breusch ve Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD ve CDLM testleri ile Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen LMadj testi kullanılmaktadır. Tablo 6.12.'de yatay kesit bağımlılığı test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.12.'de yer alan yatay kesit bağımlılığı testine göre %1 anlamlılık düzeyinde kesitler arası bağımlılık olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sonuca göre bir ülkede meydana gelen bir değişikliğin diğer ülkeleri de etkilediği ifade edilebilir.

Tablo 6.12. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler Testler	LIS		LR	
	İst. Değeri	Olasılık Değeri	İst. Değeri	Olasılık Değeri
CD _{lm1} (BP,1980)	182.577*	0.000	117.336*	0.003
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	8.373*	0.000	3.149*	0.001
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	0.826	0.204	-2.787*	0.003
LM _{adj} (PUY, 2008)	3.306*	0.000	3.202*	0.001
	Eş Bütünleşme Denklemi			
	İst. Değeri	Olasılık Değeri		
CD _{lm1} (BP,1980)	360.599*	0.000		
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	22.626*	0.000		
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	3.401*	0.000		
LM _{adj} (PUY, 2008)	39.883*	0.000		

Not: “*”, “**” ve “***” işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir. İst, istatistik anlamındadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi yatay kesit bağımlılığını dikkate almamak, makroekonomik şokların paneli oluşturan tüm ülkeleri etkilemediğini varsaymak anlamına gelmektedir. Fakat bu çok karşılaşılan bir durum değildir. Bu nedenle, kesitler arası bağımlılığı dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulanması bulguların etkinliği için önem arz etmektedir.

6.2.4.2.(2). Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Gerçekleştirilen analizler sonucunda, ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulaması gerekli görülmektedir. Bu çalışmada uygulanan yöntemde Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından ileri sürülen, kademeli geçiş ve kesitler arası bağımlılığa izin veren ikinci nesil panel Fourier LM (Fourier Panel LM) tipi panel birim kök testidir. Söz konusu testin boş hipotezi “birim kök vardır” varsayımı üzerine kuruludur.

Testin sıfır hipotezi, “ H_0 : Birim kök içerir”; alternatif hipotezi ise “ H_1 : Birim kök içermez” şeklinde kuruludur. Tablo 6.13.’te bağımlı değişken LIS ve bağımsız değişken LR’nin Fourier LM birim kök testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.13. Panel Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları
(Nazlıoğlu ve Karul, 2017)

Ülkeler	LIS			LR		
	Fourier tau LM ₁ k=1	Fourier tau LM ₂ k=2	Fourier tau LM ₃ k=3	Fourier tau LM ₁ k=1	Fourier tau LM ₂ k=2	Fourier tau LM ₃ k=3
Avustralya	-1.3731	-1.6759	-1.5654	-0.7820	-0.6579	-0.6419
Kanada	-2.6875	-2.6889	-2.5178	-2.9455	-1.0641	-1.2151
Fransa	-2.1662	-2.6061	-3.5950	-2.8086	-3.8577	-5.0040
İngiltere	-2.4512	-0.8534	-0.6189	-3.0315	-0.7969	-3.5073
Almanya	-1.7336	-1.1101	-0.8161	-2.6631	-0.9767	-1.2832
İtalya	-2.6639	-2.0324	-2.2604	-2.4676	-1.4005	-0.1639
Ürdün	-1.2384	-0.7277	-0.8718	-1.9050	-2.2862	-2.2360
Malezya	-3.5643	-0.6252	-0.7676	-2.8768	-2.9829	-1.7928
İspanya	-2.1116	-0.9459	-1.3754	-2.9623	-0.6983	-1.3134
Tayland	-0.7836	-0.1174	-0.2154	-3.7717	-3.7293	-0.7334
Türkiye	-4.0511	-2.1082	-1.7651	-1.7539	-2.0021	-1.0154
Ukrayna	-0.6438	-0.1109	-0.3840	-1.9696	-2.6697	-1.4461
ABD	-2.4312	-1.3419	0.6878	-0.3889	-0.0271	-1.1161
Z_{LM} (İst. Değeri)	4.7260	4.5370	4.5992	3.6312	2.1847	2.4511
p- değeri	1.000	1.000	1.000	0.9999	0.9855	0.9929

H_0 boş hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde reddedilemez sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla LIS ve LR değişkenlerimiz Fourier LM birim kök testi sonuçlarına göre seviyede birim kök içermektedir.

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin seviyede birim kök içermesi yapısal kırılmalı eşbütünlüşme testlerinden biri olan Westerlund (2006) panel eşbütünlüşme testinin uygulanmasına olanak sağlamaktadır.

6.2.4.2.(3). Homojenlik Test Sonuçları

Çalışmamızda homojenliği test etmek için göç büyüme modelinde olduğu gibi Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Slope Homogeneity Test (Delta test) ile analiz gerçekleştirilmiştir. Homojenite testinde sıfır hipotezi H_0 : Eğim katsayıları homojendir iken alternatif hipotez H_1 : Eğim katsayıları heterojendir şeklindedir. Ülkelerden birinde gerçekleşen değişimden diğer ülkelerin aynı düzeyde etkilenip etkilenmediğini test etmek amacıyla homojenlik testi kullanılmaktadır. Dolayısıyla burada oluşturulan panel modellerinde ekonomik yapıları birbirinden farklı olan ülke grubu için heterojenlik varsayımı kabul edilirken; ekonomik yapıları benzer ülke grupları için homojenlik

varsayımı kabul edilmektedir. Bu nedenle elde edilen katsayılar büyük önem arz etmektedir.

Tablo 6.14.'te göç alan 13 ülkenin serilerinin katsayı homojenite test sonuçları görülmektedir. Test değerleri ele alındığında eğitim parametrelerinin heterojen olduğu görülmektedir. Burada ekonomik yapıları birbirinden farklı olan bu 13 ülke açısından sonuçların tutarlılık gösterdiği ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle, ülkelerden birinde meydana gelen bir değişimin diğer ülkeleri farklı düzeyde etkilediği bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 6.14. Eğitim Homojenliği Test Sonuçları

Testler	Test İst.	Olasılık Değeri
Delta Tilde	2.873*	0.002
Delta Tilde_{adj}	3.063*	0.001

Not: “*” %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Delta testlerinde modelin homojen olduğu üzerine kurulu H_0 hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde reddedilmektedir. Dolayısıyla katsayıların heterojen olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu durum seçilen ülke grubu için uluslararası göçün işsizlik üzerinde meydana getirdiği etkinin her ülke için farklı olacağını işaret etmektedir.

6.2.4.2.(4). Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Ele alınan tüm değişkenlerin seviyede birim kök içermesi, yatay kesit bağımlılığını ve heterojeniteyi dikkate alan, çoklu yapısal kırılmalara izin veren Westerlund (2006) panel eşbütünleşme testinin uygulanabileceğini ortaya koymaktadır. Tablo 6.15.'te göç işsizlik modeli için uygulanan yapısal kırılımlı eşbütünleşme sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.15. Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları
(Westerlund, 2006)

	LM İstatistiği	Test Olasılık Değeri	Asimptotik Olasılık Değeri	Bootstrap Değeri	Olasılık
Yapısal Kırılmasız Model					
<i>Sabitli</i>	5.824*		0.000	0.060	
<i>Sabit ve Trendli</i>	5.287*		0.000	0.000	
Yapısal Kırılmalı Model					
<i>Sabitli</i>	-9.796		1.000	0.720	
<i>Sabit ve Trendli</i>	-41.919		1.000	0.880	
Kırılma Tarihleri					
	<i>Sabitli</i>		<i>Sabit ve Trendli</i>		
Avustralya	1999-2003-2008		2000-2008-2013		
Kanada	1999-2004-2008		2000-2008-2015		
Fransa	2000-2008-2012		2000-2008-2013		
İngiltere	2008-2013		2000-2008-2013		
Almanya	2007-2012		1999-2005		
İtalya	1999-2003-2011		2006-2013		
Ürdün	2015		2005-2015		
Malezya	2000-2009		1999-2003-2015		
İspanya	1999-2004-2008		2007-2011		
Tayland	2002-2009		1999-2009-2013		
Türkiye	2001-2014		2001-2008-2012		
Ukrayna	2004-2008		1999-2008-2013		
ABD	2008-2013		2001-2005-2009		

Not: Bootstrap olasılık değerleri 100 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Asimptotik olasılık değerleri, standart normal dağılımdan elde edilmiştir. “*” işaretleri %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Göç alan 13 ülke için elde edilen eşbütünleşme test bulgularına göre, serilerde yatay kesit bağımlılığı olduğundan bootstrap kritik değerleri dikkate alınmakta ve eşbütünleşme ilişkisinin varlığı üzerine kurulu H_0 hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde kabul edilmektedir. Bu durumda, seçilen ülke grubu için yapılan yapısal kırılmalı eşbütünleşme testinde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. İlaveten Tablo 6.15.’te ülkeler bazında kırılma tarihleri görülmektedir. Kırılma tarihleri ele alındığında 2008 küresel finans krizinin ve 1997 Doğu Asya mali krizinin etkisinin olabileceği ifade edilebilir.

6.2.4.2.(5). Panel Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Sonuçları

Değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu sonucuna varıldığı durumlarda, eşbütünleşme katsayıları, heterojeniteyi ve kesitler arası bağımlılığı dikkate alan Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE yöntemi

kullanılmaktadır. Göç alan 13 ülke için eşbütünleşme katsayıları tahmin sonuçlarına Tablo 6.16.'da yer verilmektedir.

Tablo 6.16.'da analize dâhil edilen seçilmiş 13 göç alan ülkedeki, uluslararası göçün (LR) işsizlik (LIS) üzerine etkisi incelenmektedir.

İlk olarak LR değişkeninin LIS bağımlı değişken üzerindeki etkisi ülke bazında ve genel olarak analiz edilmektedir. CCE tahminci testine göre uluslararası göçün işsizlik üzerine etkisi %1, %5 veya %10 düzeyinde 6 ülkede anlamlı iken 7 ülkede anlamsız olduğu sonucu elde edilmiştir.

Ülkeler tek tek incelendiğinde ise Avustralya, Ürdün, Malezya, İspanya, Ukrayna ve ABD'de uluslararası göçün işsizlik üzerine etkisi anlamlı iken; Kanada, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, Tayland ve Türkiye'de istatistiksel olarak anlamsızdır. Anlamlı olan sonuçlardan Avustralya ve Malezya'da uluslararası göç işsizliği artırırken diğer ülkelerin işaretlerinin negatif olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Söz konusun ülke grubu panelinin geneli değerlendirilecek olursa uluslararası göçün işsizlik üzerindeki etkisine dair sonuç istatistiki olarak anlamsız bulunmuştur.

Elde edilen sonuçları ülke bazında değerlendirmek gerekirse; uluslararası göçte meydana gelen %1'lik bir artış işsizlik oranlarını Avustralya'da %0.201, Malezya'da %0.084 artırırken Ürdün'de %0.060, İspanya'da %0.175, Ukrayna'da %0.135, ABD'de %0.614 azaltmaktadır.

Göçmen ve mülteciler göç ettikleri ülkede emek arzı artışına sebep olmaktadır. Eğer göç alan ülkeler istedikleri özellikte ve yetenekte kişilere ulaşmada zorluk çekiyorlar ise göçmen ve mülteciler bu durumun ortadan kalkmasını sağlayarak istihdam artışı yaratabilir. Nüfusun yaşlandığı ülkelerde emekliliğe ayrılacak insanların sayısı gittikçe artarken çalışabilecek yaşta kişi sayısı gittikçe azalmaktadır. Yaşlanan nüfusun yerini dolduracak çalışabilecek güçte olan nüfus göçmenler ve mültecilerle karşılanarak yeni bir dinamizm oluşturulabilir.

Kılıç vd. (2019), çalışmalarında göçün işgücü piyasası üzerine etkisi incelemişlerdir. Seçilmiş 23 OECD ülkesi için gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarına göre uluslararası göçün işsizlik üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle çalışmada uluslararası göçde meydana gelen bir artışın işsizliği azaltacağı yönünde sonuçlar elde edildiği ortaya konmaktadır.

Fakat diğer yandan göçmenler emek piyasasında yerli işçilerin yerini alarak yerli nüfus arasında işsizliğin artmasına sebep olabilmektedirler.

Venturini ve Villisio (2004), yapmış oldukları çalışmalarında 1993-1997 dönemine ait üç aylık zaman serisi verilerini kullanarak, İtalya'da göçün işgücü piyasalarına olan etkilerini EKK yöntemini kullanarak test etmişlerdir. Göç oranı

ve istihdam oranı değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada yapılan analiz sonuçlarına göre göçün işsizliği artırdığı tespit edilmiştir. Yani, göçmen işgücündeki artış, yerliler için istihdam olanaklarının azalması anlamına gelmektedir.

Tablo 6.16. Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE) (Pesaran, 2006)

	β_1 Katsayı	Std. Hata	p-değeri
CCE	-0.0532161	0.0597453	0.373
Ülke Sonuçları			
Avustralya	0.2013269*	0.0446798	0.000
Kanada	0.1424005	0.0905697	0.116
Fransa	0.1936237	0.2776995	0.486
İngiltere	-0.0278923	0.1527608	0.855
Almanya	-0.0696612	0.0710014	0.327
İtalya	0.0092487	0.0651244	0.887
Ürdün	-0.0602606*	0.0131591	0.000
Malezya	0.0843775*	0.0295985	0.004
İspanya	-0.1754937*	0.0894551	0.050
Tayland	-0.229565	0.6459592	0.722
Türkiye	-0.0107642	0.0350588	0.759
Ukrayna	-0.1351334**	0.0795694	0.089
ABD	-0.614016*	0.1500945	0.000

Not: “*”, “**” ve “***” işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Çalışmamızdan elde edilen bulgular Formentin (2013), Jean ve Jimenez (2007), Boubtane (2013) ve Sarı (2019)’un çalışmasıyla uyumludur.

6.2.4.3. Göç Enflasyon Modeli Üzerine Bir Uygulama

İlk olarak Tablo 6.17’de göç ve enflasyon modeline ait değişkenlere yer verilmektedir. Göç enflasyon modelinin logaritmik formda gösterimi aşağıdaki gibidir:

Tablo 6.17. Modele Dahil Edilen Değişkenler

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
LE	Logaritmik Tüfe	WDI
LR	Logaritmik Mülteci Sayısı / Nüfus	UNCHR

$$\text{Model 3: } LE_{it} = \alpha_i + \beta_{1i} LR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

($i = 1, \dots, 13$) ve ($t = 1996, \dots, 2019$)

Kesit boyutu; i , zaman boyutu; t ile ifade edilmiştir.

Analizlerde göç alan 13 ülke için öncelikle yatay kesit bağımlılığı, homojenite, ikinci nesil panel birim kök testi, eşbütünleşme ve eşbütünleşme tahmincisi testleri kullanılmaktadır. Elde edilen bulgular tablolar yardımıyla ayrıntılı şekilde açıklanacaktır.

6.2.4.3.(1). Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenlerde kesitler arası bağımlılığı test etmek için Breusch ve Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD ve CDLM testleri ile Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen LM_{adj} testi kullanılmaktadır. Tablo 6.18.'de yatay kesit bağımlılığı test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.18.'de yer alan yatay kesit bağımlılığı testine göre %1 anlamlılık düzeyinde kesitler arası bağımlılık olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sonuca göre bir ülkede meydana gelen bir değişikliğin diğer ülkeleri de etkilediği ifade edilebilir.

Tablo 6.18. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler Testler	LE		LR	
	İst. Değeri	Olasılık Değeri	İst. Değeri	Olasılık Değeri
CD _{lm1} (BP,1980)	294.935 *	0.000	117 .336*	0.003
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	17.369*	0.000	3.1 49*	0.001
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	0.870	0.000	- 2.787*	0.003
LM _{adj} (PUY, 2008)	0.769	0.221	3.2 02*	0.001
Eşbütünleşme Denklemi				
	İst. Değeri			Olasılık Değeri
CD _{lm1} (BP,1980)	669.560*			0.000
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	47.363*			0.000
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	23.505*			0.000
LM _{adj} (PUY, 2008)	35.412*			0.000

Not: “*”, “***” ve “****” işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir. İst, istatistik anlamındadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi yatay kesit bağımlılığını dikkate almamak, makroekonomik şokların paneli oluşturan tüm ülkeleri etkilemediğini varsaymak anlamına gelmektedir. Fakat bu çok karşılaşılan bir durum değildir. Bu nedenle, kesitler arası bağımlılığı dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulanması bulguların etkinliği için önem arz etmektedir.

6.2.4.3.(2). Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Gerçekleştirilen analizler sonucunda, ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulaması gerekli görülmektedir. Bu çalışmada uygulanan yöntem de Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından ileri sürülen, kademeli geçişe ve kesitler arası bağımlılığa izin veren ikinci nesil panel Fourier LM (Fourier Panel LM) tipi panel birim kök testidir. Söz konusu testin boş hipotezi “birim kök vardır” varsayımı üzerine kuruludur.

Testin sıfır hipotezi “ H_0 : Birim kök içerir”; alternatif hipotezi ise “ H_1 : Birim kök içermez” şeklinde kuruludur. Tablo 6.19.’da bağımlı değişken LE ve bağımsız değişken LR’nin Fourier LM birim kök testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.19. Panel Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları
(Nazlıoğlu ve Karul, 2017)

Ülkeler	LE			LR		
	Fourier tau LM ₁ k=1	Fourier tau LM ₂ k=2	Fourier tau LM ₃ k=3	Fourier tau LM ₁ k=1	Fourier tau LM ₂ k=2	Fourier tau LM ₃ k=3
Avustralya	1.3330	1.3171	0.6688	-0.7820	-0.6579	-0.6419
Kanada	2.3336	1.3197	1.3993	-2.9455	-1.0641	-1.2151
Fransa	2.0356	0.2113	0.5003	-2.8086	-3.8577	-5.0040
İngiltere	2.0237	2.6893	2.0104	-3.0315	-0.7969	-3.5073
Almanya	2.3914	1.3642	1.7466	-2.6631	-0.9767	-1.2832
İtalya	-0.0358	-0.8542	-1.3799	-2.4676	-1.4005	-0.1639
Ürdün	1.8255	0.8560	1.0211	-1.9050	-2.2862	-2.2360
Malezya	0.4554	0.8925	1.5638	-2.8768	-2.9829	-1.7928
İspanya	1.3215	-1.3423	-1.2682	-2.9623	-0.6983	-1.3134
Tayland	-0.1326	-0.6164	-0.0102	-3.7717	-3.7293	-0.7334
Türkiye	-4.9873	-2.7377	-3.1889	-1.7539	-2.0021	-1.0154
Ukrayna	0.3689	0.9752	1.4215	-1.9696	-2.6697	-1.4461
ABD	2.5082	0.3851	0.8200	-0.3889	-0.0271	-1.1161
Z_{LM} (İst. Değeri)	22.4730	12.7221	13.6363	3.6312	2.1847	2.4511
p- değeri	1.000	1.000	1.000	0.9999	0.9855	0.9929

H_0 boş hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde reddedilemez sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla LE ve LR değişkenleri Fourier LM birim kök testi sonuçlarına göre seviyede birim kök içermektedir.

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin seviyede birim kök içermesi yapısal kırılmalı eşbütünleşme testinden biri olan Westerlund (2006) panel eşbütünleşme testinin uygulanmasına olanak sağlamaktadır.

6.2.4.3.(3). Homojenlik Test Sonuçları

Çalışmada, Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Slope Homogeneity Test (Delta test) homojenliği test etmek için kullanılmıştır. Homojenite testinde sıfır hipotezi H_0 : Eğim katsayıları homojendir şeklinde iken alternatif hipotez H_1 : Eğim katsayıları heterojendir şeklindedir. Homojenlik testinde, ülkelerin birinde gerçekleşen değişimin diğer ülkelere aynı düzeyde etki edip etmediği test edilmektedir. Katsayıların heterojen olması ekonomik yapıları birbirinden farklı olan ülkeler için oluşturulan modelleri ifade ederken, katsayıların homojen olması ekonomik yapıları benzer ülke grupları için oluşturulan modelleri kapsamaktadır. Tablo 6.20.'de göç alan 13 ülkenin serilerinin katsayı homojenite test sonuçlarına yer verilmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde eğim parametrelerinin heterojen olduğu görülmektedir. Bu durumda ekonomik yapıları birbirinden farklı olan bu 13 ülke açısından, ülkelere birinde gerçekleşen bir değişimin diğer ülkeleri farklı düzeyde etkileyebileceği bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 6.20. Eğim Homojenliği Test Sonuçları

Testler	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Delta Tilde	13.668*	0.000
Delta Tilde_{adj}	14.571*	0.000

Not: “*” %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Delta testlerinde modelin homojen olduğu üzerine kurulu H_0 hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde reddedilmektedir. Dolayısıyla katsayıların heterojen olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu durum seçilen ülke grubu için uluslararası göçün enflasyon üzerinde meydana getirdiği etkinin her ülke için farklı olacağını işaret etmektedir.

6.2.4.3.(4). Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Ele alınan tüm değişkenlerin seviyede birim kök içermesi, yatay kesit bağımlılığını ve heterojeniteyi dikkate alan, çoklu yapısal kırılmalara izin veren Westerlund (2006) panel eşbütünleşme testinin uygulanabileceğini ortaya

koymaktadır. Tablo 6.21.'de göç enflasyon modeli için uygulanan yapısal kırılmalı eşbütünleşme sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6.21. Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları
(Westerlund, 2006)

	LM İstatistiği	Test Asimptotik Olasılık Değeri	Bootstrap Olasılık Değeri
Yapısal Kırılmasız Model			
<i>Sabitli</i>	5.824*	0.000	0.090
<i>Sabit ve Trendli</i>	5.287	0.000	0.000
Yapısal Kırılmalı Model			
<i>Sabitli</i>	-9.796	1.000	0.670
<i>Sabit ve Trendli</i>	-41.919	1.000	0.900
Kırılma Tarihleri			
	<i>Sabitli</i>	<i>Sabit ve Trendli</i>	
Avustralya	1999-2003-2008	2000-2008-2013	
Kanada	1999-2004-2008	2000-2008-2015	
Fransa	2000-2008-2012	2000-2008-2013	
İngiltere	2008-2013	2000-2008-2013	
Almanya	2007-2012	1999-2005	
İtalya	1999-2003-2011	2006-2013	
Ürdün	2015	2005-2015	
Malezya	2000-2009	1999-2003-2015	
İspanya	1999-2004-2008	2007-2011	
Tayland	2002-2009	1999-2009-2013	
Türkiye	2001-2014	2001-2008-2012	
Ukrayna	2004-2008	1999-2008-2013	
ABD	2008-2013	2001-2005-2009	

Not: Bootstrap olasılık değerleri 100 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Asimptotik olasılık değerleri, standart normal dağılımdan elde edilmiştir. “*” işareti %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Göç alan 13 ülke için elde edilen eşbütünleşme test bulgularına göre, serilerde yatay kesit bağımlılığı olduğundan bootstrap kritik değerleri dikkate alınmakta ve eşbütünleşme ilişkisinin varlığı üzerine kurulu H_0 hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde kabul edilmektedir. Bu durumda, seçilen ülke grubu için yapılan yapısal kırılmalı eşbütünleşme testinde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. İlaveten Tablo 6.21.'de ülkeler bazında kırılma tarihleri görülmektedir. Kırılma tarihleri ele alındığında 2008 küresel finans krizinin ve 1997 Doğu Asya mali krizinin etkisinin olabileceği ifade edilebilmektedir.

6.2.4.3.(5). Panel Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Sonuçları

Değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu sonucuna varıldığı durumlarda, eşbütünleşme katsayıları, heterojeniteyi ve kesitler arası bağımlılığı dikkate alan Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE yöntemi kullanılmaktadır. Göç alan 13 ülke için eşbütünleşme katsayıları tahmin sonuçlarına Tablo 6.22.'de yer verilmektedir.

Tablo 6.22.'de analize dâhil edilen seçilmiş 13 göç alan ülkedeki, uluslararası göçün (LR) enflasyon (LE) üzerine etkisi incelenmektedir.

İlk olarak LR değişkeninin LE bağımlı değişken üzerindeki etkisi ülke bazında ve genel olarak analiz edilmektedir. CCE tahminci testine göre uluslararası göçün enflasyon üzerine etkisi %1, %5 veya %10 düzeyinde 6 ülkede anlamlı diğer ülkelerde anlamsızdır.

Ülkeler tek tek incelendiğinde; İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya, Türkiye ve ABD'de sonuçlar istatistiki olarak anlamlı iken diğer ülkelerde anlamsızdır. Anlamlı olan ülkelere İtalya'nın işareti pozitif iken diğer ülkelerin tamamının işareti negatif olarak bulunmuştur. Başka bir ifadeyle uluslararası göç İngiltere, Almanya, İspanya, Türkiye ve ABD'de enflasyonu azaltırken İtalya'da enflasyonu artırdığı sonucu elde edilmiştir. Ayrıca %10 anlamlılık seviyesinde panelin geneli istatistiki olarak anlamlıdır.

Elde edilen sonuçları ülke bazında değerlendirmek gerekirse; uluslararası göçte meydana gelen %1'lik bir artış enflasyonu İngiltere'de %0.066, Almanya'da %0.008, İspanya'da %0.040, Türkiye'de %0.067, ABD %0.029 azaltmaktadır. Ayrıca İtalya'da uluslararası göçte meydana gelen %1'lik bir artış enflasyonu %0.016 artırmaktadır.

İlk olarak göçmenler talebi artırarak enflasyonun artmasına sebep olabilirler. Akgündüz vd. (2015), mülteci krizlerini ev sahibi ülkeye etkisini inceleyen çalışmasında uluslararası göçte meydana gelen artışın talebi artırarak enflasyonun artmasına sebep olduğu bulgusuna ulaştığını belirtmektedir.

İkinci etki göçmenlerin yerli halka kıyasla daha fazla vakitlerinin olmasından kaynaklı olarak en ucuz ürünü arayıp bulma imkânına sahiptirler. Bu durum şirketlerin fiyatlarının düşmesine sebebiyet verecek dolayısıyla enflasyon düşecektir. Başka bir etkide sığınmacıların yerli halka göre göç ettikleri ülkede emek yoğun sektörlerde daha ucuz işgücü sağlamalarıdır. Düşük ücretli emek üretim maliyetlerini düşürecek ve böylelikle enflasyon oranları düşecektir.

Lach (2007), 1990 yılında Rusya'dan İsrail'e gerçekleşen göç akışını incelemiştir. Göç oranı ve fiyatlar genel seviyesinin değişken olarak kullanıldığı çalışmada iki aşamalı EKK yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada göçmenlerde meydana gelen %1'lik bir artışın tüketici fiyatlarında 0,5 puanlık bir düşüş meydana getirdiği belirtilmektedir. Bu çalışmada olduğu gibi göçmenler ev

sahibi ülkede enflasyonunu negatif etkileyebilmektedirler. Bunun sebebi söz konusu grupların üretim maliyetlerini aşağı çekmesidir.

Konuk ve Tümen (2016), Türkiye için gerçekleştirdikleri çalışmada göç nedeniyle TÜFE’de %2,5 azalma meydana geldiğini belirtmiştir. Suriyeli mültecilerin fiyatlar üzerindeki negatif etkisi kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu sektörlerde görülmektedir. Bu durum Suriyelilerin kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu alanlarda ücretleri aşağı çekerek maliyetlerin düşmesine neden olduklarına işaret etmektedir (Konuk ve Tümen, 2016: 2-3).

Zachariadis (2010), 1990-2006 yılları arasında göçün fiyatlar üzerinde etkisini inceleyen çalışmada göç oranı, fiyat seviyeleri, nüfus büyüklüğü, maliyet, dışa açıklık ve kişi başı GSYİH değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmada 90 ülke 140 şehir için 304 ürün fiyatı değerlendirmeye alınmıştır. GMM tahmincisi ve Arelona Blundell ve Bond (1998) sistem tahmincisinin kullanıldığı çalışmada göçmenlerde meydana gelen %10’luk bir artışın nihai malların fiyatında % 3’lük azalma meydana getirdiği sonucuna varılmıştır. Sonuçların TÜFE’yi oluşturan çeşitli mal ve hizmetler için tutarlı olduğu belirtilmektedir.

Tablo 6.22. Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE) (Pesaran, 2006)

	β_1 Katsayı	Std. Hata	p-değeri
CCE	-0.0187272	0.0101866	0.0660
Ülke Sonuçları			
Avustralya	-0.0144692	0.0112565	0.199
Kanada	0.0099038	0.01449	0.494
Fransa	0.0079392	0.0296742	0.789
İngiltere	-0.0663319*	0.0068026	0000
Almanya	-0.0088607***	0.004787	0.064
İtalya	0.0163192**	0.0058472	0.005
Ürdün	0.0066211	0.0075726	0.382
Malezya	0.008221	0.005001	0.100
İspanya	-0.0403811*	0.0060689	0.000
Tayland	0.0235372	0.0441944	0.594
Türkiye	-0.0678657*	0.0309474	0.028
Ukrayna	-0.088687	0.0649021	0.172
ABD	-0.0293988*	0.0117218	0.012

Not: “*”, “**” ve “***” işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Eşbütünleşme testi sonucunda 13 göç alan ülkeyi içeren panel geneline elde edilen sonuçlar ise aşağıdaki şekildedir:

$$LE = \alpha - 0.018LR + \varepsilon$$

Bu durumda, panelimizi oluşturan 13 göç alan ülkede LR'de meydana gelen %1'lik bir artış LE'yi %0.018 azaltmaktadır. Başka bir deyişle uluslararası göçte meydana gelen artışlar panel geneline bakıldığında enflasyonu azaltmaktadır.

Burada panel içerisinde yer alan ülkelerden Türkiye ve Ukrayna'nın ele alınan yıllar içerisinde yüksek enflasyon oranlarına sahip olmaları elde edilen sonuçlara da yansımaktadır. Elde edilen sonuçlarda Ukrayna ve Türkiye uluslararası göç artışıyla birlikte enflasyonda meydana gelen azalıştan en çok etkilenen ülkelerdir.

Elde edilen bulgular literatürde yer alan Lach (2007), Zachariadis (2010) ve Konuk ve Tümen (2016)'nın çalışmalarıyla uyumludur.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç sadece geçici ya da kalıcı ikametgâh değişikliği değil; aynı zamanda önemli bir nüfus hareketidir. Bu nüfus hareketi ister ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerle olsun; ister savaş ve doğal afet gibi nedenlerle gerçekleşmiş olsun her iki durumda da hem göç alan ülkeler hem de göç veren ülkeler açısından büyük güçlükler ve zorluklar barındırdığını belirtmek gerekir. Bu güçlükler ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda olduğu gibi toplumsal kültürel yapıda da ortaya çıkmaktadır. Özellikle son zamanlarda bazı ülkelerde ortaya çıkan istikrarsızlıklar kitlesel göçlerin bir çığ gibi büyümesine neden olmuştur. Bu önemli gelişmeler göç alan ülkelerde göçe ilişkin yeni önlemlerle birlikte yeni politikaların belirlenmesi konusundaki gelişmeleri hızlandırmış ve zorunlu hale getirmiştir.

Bu kapsamda yapılacak politika önermelerinde bazı kriterleri dikkate alarak belirlemek gerekmektedir. Çünkü göç türlerini ifade ederken gönüllü veya zorunlu olarak gerçekleşen göç kavramları üzerinde durulmuştur. Avrupa ülkeleri nezdinde bakıldığında nüfus artış hızı giderek azalan ve bununla birlikte çalışabilir genç nüfusu büyük ölçüde azalmış olan ülkeler belirli politikalar kapsamında nitelikli işgücü açığını azaltmak ya da ortadan kaldırmak için göçmenlere ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla bu ülkelerin kendi toplumsal ve kültürel yapılarına uyum sağlayacak göçmenlere yaklaşımı olumlu olmakla birlikte kitlesel göçlerin ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal, toplumsal ve kültürel yapıda yaratacağı zararları minimum düzeye indirilmesi konusunda büyük bir çaba harcaması gerektiği açık bir gerçektir.

Bu çalışmada uluslararası göçün temel makro ekonomik göstergeler üzerine etkisini araştırmak için toplam mülteci sayısı, kişi başı GSYİH, işsizlik oranı ve tüfe verileri kullanılmıştır. Çalışmamızda dinamik panel veri analizi kullanılmıştır. En çok göç alan ülkelere verisine ulaşılabilen 13 ülke seçilmiş ve 1996-2019 dönemine ait veriler kullanılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda güncel ekonometrik yöntemler kullanılarak uluslararası göçün temel makroekonomik göstergeler üzerine etkisini ampirik olarak araştırmak adına büyüme göç modeli, işsizlik göç modeli ve enflasyon göç modeli olarak üç ayrı model kurulmuştur. Bu kurulan modellerin üçü için de ayrı ayrı yatay kesit bağımlılık testi, homojenlik testi yapılmış ve bu testler sonucunda ikinci nesil birim kök testlerinin uygulanmasına karar verilmiş, güncel ikinci nesil birim kök testlerinden biri olan ve yapısal kırılmaları dikkate alan Nazlıoğlu ve Karul (2017) Forier birim kök testi, yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi ve eşbütünleşme katsayı tahmincisi testleri uygulanmıştır.

Uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerine etkisini araştıran ilk modelin panel sonucuna göre; uluslararası göç ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Panelimizi oluşturan 13 göç alan ülkede panel geneli için uluslararası göçte meydana gelen %1'lik bir artış kişi başı gayri safi yurt içi hasılayı %0.019 artırmaktadır. Başka bir ifadeyle panel geneli için elde edilen sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı ve işareti pozitifdir.

Ülkeleri tek tek ele aldığımız zaman Kanada, İngiltere, Ürdün, İspanya, Türkiye, Ukrayna ve ABD için uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerine etkisi pozitifdir. Başka bir ifadeyle uluslararası göçte meydana gelen artış ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Diğer taraftan İtalya'da da uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamlı iken değişkenler arasındaki ilişki negatif bulunmuştur. Daha açık bir ifadeyle uluslararası göçte meydana gelen artış İtalya için ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Elde edilen sonuçları ülke bazında değerlendirmek gerekirse; uluslararası göçte meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına düşen gelirden Kanada'da %0.074, İngiltere'de %0.031, Ürdün'de %0.035, İspanya'da %0.046, Türkiye'de %0.027, Ukrayna'da %0.074 ve ABD'de %0.036 artırmaktadır.

Burada uluslararası göçün beşeri sermaye yoluyla ekonomik büyümeye katkı sağlayabileceği gibi aynı zamanda gelen göçmenlerin vasıflarına göre ekonomik büyümeyi azaltabileceği de göz önünde bulundurulmalı ve bu doğrultuda politikalar geliştirmeyi ülkeler kendilerine hedef edinmelidir.

Uluslararası göçün işsizlik üzerine etkisini araştıran ikinci modelin panel sonucuna göre panelin sonucu istatistiksel olarak anlamsızdır. Başka bir ifadeyle CCE tahminci testine göre uluslararası göçün işsizlik üzerine etkisi %1, %5 veya %10 düzeyinde 6 ülkede anlamlı iken 7 ülkede anlamsız olduğu sonucu elde edilmiştir.

Ülkeler tek tek incelendiğinde ise; Avustralya, Ürdün, Malezya, İspanya, Ukrayna ve ABD'de uluslararası göçün işsizlik üzerine etkisi anlamlı iken Kanada, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, Tayland ve Türkiye'de istatistiksel olarak anlamsızdır. Anlamlı olan sonuçlardan Avustralya ve Malezya'da uluslararası göç işsizliği artırırken diğer ülkelerin işaretlerinin negatif olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçları ülke bazında değerlendirmek gerekirse uluslararası göçte meydana gelen %1'lik bir artış işsizlik oranlarını Avustralya'da %0.201, Malezya'da %0.084 artırırken; Ürdün'de %0.060, İspanya'da %0.175, Ukrayna'da %0.135 ve ABD'de %0.614 azaltmaktadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda uluslararası göç işsizlik üzerinde yerli çalışanların işlerini ellerinden almak suretiyle işsizlikte artış ortaya çıkarabileceği gibi aynı zamanda ucuz işgücü sağlaması sebebiyle maliyetleri düşürerek üretimin

artmasına katkı sağlamak yoluyla yeni iş imkânlarının oluşmasıyla birlikte yeni fırsatlar ortaya çıkararak işsizliğe etki etmeyebilir. Ya da işsizliği azaltabilir.

Uluslararası göçün enflasyon üzerine etkisini inceleyen üçüncü modelde toplam mülteci sayısı ve tüfe değişkenleri kullanılarak ülke bazında ve genel olarak analiz sonuçları elde edilmiştir. CCE tahminci testine göre uluslararası göçün enflasyon üzerine etkisi %1, %5 veya %10 düzeyinde 6 ülkede anlamlı diğer ülkelerde anlamsızdır.

Ülkeler tek tek incelendiğinde ise İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya, Türkiye ve ABD’de sonuçlar istatistiki olarak anlamlı iken diğer ülkelerde anlamsızdır. Anlamlı olan ülkelere İtalya’nın işareti pozitif iken diğer ülkelerin tamamının işareti negatif olarak bulunmuştur. Başka bir ifadeyle uluslararası göç İngiltere, Almanya, İspanya, Türkiye ve ABD’de enflasyonu azaltırken İtalya’da enflasyonu artırdığı sonucu elde edilmiştir. Ayrıca %10 anlamlılık seviyesinde panelin geneli istatistiki olarak anlamlıdır.

Elde edilen sonuçları ülke bazında değerlendirmek gerekirse; uluslararası göçte meydana gelen %1’lik bir artış enflasyonu İngiltere’de %0.066, Almanya’da %0.008, İspanya’da %0.040, Türkiye’de %0.067 ve ABD’de %0.029 azaltmaktadır. Ayrıca İtalya’da uluslararası göçte meydana gelen %1’lik bir artış enflasyonu %0.016 artırmaktadır.

Uluslararası göç enflasyonu talep artışıyla beraber artırırken maliyetlerin azalmasıyla birlikte de azaltabilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta enflasyonun artmaması adına göçmenlerin ihtiyaç duyduğu alanlarda yatırım yapılarak üretimin artırılmasını sağlamaktır.

Sonuç olarak göç alan 13 ülke için 1996-2019 yılları verilerinin kullanılmasıyla elde edilen bulgularda panel genelinde uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerine etkisinin pozitif olduğu, işsizlik oranlarına etki etmediği ve enflasyon oranlarını düşürdüğü görülmektedir. Bu doğrultuda ülkelere önerilecek politikalar büyük önem arz etmektedir. Mültecilerin ülkeye gelişi beşeri sermaye ve ucuz iş gücü yönüyle maliyetleri azaltarak üretimin artmasını sağlamak yoluyla ekonomik büyümeye etki etse de burada işgücü düzenine etkisi bakımından da değerlendirmeler yapmak gerekmektedir. Özetle göçmenlerin göç edilen ülkede o ülkenin vatandaşlarının çalışmak istemedikleri alanlarda istihdam edilmeleri söz konusu olmakla birlikte farklı alanlara kaymaları bir taraftan o ülke vatandaşlarının yaptıkları işleri daha düşük ücretle yaptıkları için maliyetleri düşürebilir.

Mültecilerin ekonomik büyümeyi desteklemesi onların üretken alanlara yönlendirilmeleri ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda mültecilerin yetenek ve eğitim seviyelerine dair bir veri havuzunun oluşturulması faydalı olacaktır. Benzer şekilde mültecilerin yoğun olarak çalıştığı şehirlerdeki şirketlerin hangi

alanlar için çalışan bulmakta zorlandıklarına ve bu pozisyonların hangi mülteciler için uygun olduğuna dair saha çalışmaları yapılması gerekmektedir.

Mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde yatırımların artırılması, mesleki eğitime teşvik edilmesi ve gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi o bölgedeki insanların ve mültecilerin istihdam oranlarını artırmak adına yararlı yatırımlar olacaktır.

Ev sahibi ülkelerin makroekonomik dengeleri üzerinde yük oluşturmaması ve mültecilerin de insani değerler kapsamında yaşayabilmesi adına bazı kurum ve kuruluşların en fazla mülteci barındıran ülkelere yardımda bulunması önem arz etmektedir.

Özellikle düzensiz ve kitlesel göç niteliği taşıyan göç olayları başta Türkiye olmak üzere birçok ülkede endişe uyandırmaktadır. Bu konuda göç alan ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal, toplumsal ve kültürel yapısını da dikkate alarak ihtiyaç duyacağı kadarını kabul ederek geri kalanına kendi ülkelerinde ya da göçmen kabul eden diğer ülkelere yönlendirerek bu göç sorunsalına çözüm bulunması gerekmektedir. Burada kendi ülkelerine gönderilen göçmenler için de başta Birleşmiş Milletler öncülüğünde oluşturulan tüm göçle ilgili uluslararası kuruluşların içinde bulunduğu göç idaresi gerçekleştirecek kurum tesis edilmelidir. Bu kurum tarafından kendi ülkesine gönderilen göçmenlerin önce belirli bir bölgede insani şartlarda eğitim, sağlık, barınma temel gereksinimlerini karşılayacak uyum ve geçiş merkezi adı verilen yerlerde konaklamaları sağlanmalıdır.

Göç alan ülkenin ise geçici statüde aldıkları göçmenleri yaş, cinsiyet, yetenek ve eğitim durumlarını dikkate alarak en az iki yıllık bir uyum ve kabul sürecinin belli aşamalarda gerçekleşeceği programları uygulamaya koymasının gerekliliğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda 18 yaş ve altı olmak üzere göçmenler için eğitim öncelikli olarak yaşadıkları ülkede sosyal, toplumsal ve kültürel yapıya uyum programları geliştirilmeli ve uygulamaya geçirilmelidir.

Bir diğer husus ise yetişkin ve çalışma çağında olan göçmenlerle ilgili uygulanması gereken programlardır. Bu programlarda göçmenlerin eğitim durumu dikkate alınmalı aynı zamanda işgücü piyasasında gereksinim duyulan alanlara da gerekli mesleki eğitim verilerek belirli alanda yığılmanın hem önüne geçilmeli hem de işgücü piyasasının çalışma koşulları bozulmadan nitelikli işgücünün artırılması sağlanmalıdır. Böylece emek verimliliği ile birlikte üretim artışına yansımaları söz konusu olacaktır.

Bu konu üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise uyum ve kabul sürecini başarıyla tamamlayan göçmenlerin ülke içinde düzensiz hareketlerinin kontrol altında tutulmasıdır. Nüfus yoğunluğunun çok olduğu ve sanayileşmenin olduğu bölgelerden nüfus yoğunluğunun az ve gelişmekte olan bölgelere

yönlendirilmesinin hem ekonomik hem de sosyal sebeplerle uyum sürecini hızlandıracağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel yapıya uyum sağlayabilen nitelikli göçmenlerin varlığı göç alan ülke için beşeri sermaye kazanımı gibi görülürse bunun ekonomik büyümeyi sağlayan hem üretim artışına hem de emek verimliliğine yansması ülkenin refah düzeyinin artmasını sağlayacağını ifade edebiliriz.

KAYNAKLAR

- ABADAN UNAT, N., 2002. Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ABOELSOU, E. M., ALQUDAH, A., ve ELİSH, E., 2020. “Does a Change in Immigration Affect the Unemployment Rate in Host Countries? Evidens from Australia”, *Journal of Applied Economics*, 23(1), pp. 21-43.
- ADAR, A., 2020, “Türkiye’de Göçmenlerin Refahında Ücret ve Ücret Dışı Gelirlerin Etkisi: İstanbul’daki Suriyeli Göçmenler Örneği”, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- ADDISON, T. ve WORSWICK, C., 2002. “The Impact of Immigration on the Earnings of Natives: Evidence from Australian Micro Data”, *Economic Record* 78(1), ss. 68–78.
- ADİL, B., 2020. “Türkiye’nin Göç Yönetimi Stratejisi ve Türkiye’de Yaşayan Suriyelilere Yönelik Tutumlar: Ankara İli Örneği”, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- AKAN, Y., ve ARSLAN İ., 2008, Göç Ekonomisi, Ekin Yayınevi, Bursa, 197s.
- AKARDENİZ, E., ve ENGİN, C., 2017. “Dünyadaki Göç Hareketleri; Türkiye ve Almanya Göçmen Politikaları Mukayesesi”, I. Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi, Kahramanmaraş, ss. 834-859.
- AKBAŞ, Z., 2012. “Ortadoğu’da Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), ss. 51-73.
- AKBAŞ, Y. E., 2012. “Ekonomik Büyüme, Cari Açık ve Kısa Vadeli Sermaye Akımları Arasındaki Karşılıklı İlişkinin İncelenmesi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma”, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Malatya.
- AKCAN, A.T., 2016. “1980 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Politikaların İşsizlik Üzerine Etkileri ve İşsizliğin Belirleyicileri üzerine Ampirik Analiz”, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- AKÇA, H. S., 2018. “Ekonomik Büyüme ve İnovasyon İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi”, Yüksek Lisans, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Konya.
- AKÇAY, B., ve Göçmen, İ., 2012. Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar, Seçkin Yayınları, Ankara, 768.
- AKGÜNDÜZ, Y., VAN DEN BERG, M., ve HASSINK, W.H., 2015. “The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis”, IZA Discussion Paper, No: 8841.

- AKSOY, Z., 2012. “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20), ss. 292-303.
- AKTAŞ, T.M. 2015. “Ücret Odaklı Uluslararası İş Gücü Hareketliliğinin İş Gücü Piyasalarına Etkileri”, Tesam Akademi Dergisi, 2(2), ss. 197-219.
- AKTAY, Y., 2020. “Göçle Oluşan Yeni Kimlikler, Toplumsal Beden, Vatandaşlık ve Türkiye”, Ed: Ahmet Cihan, İsmail Ermağan, Hamdi Genç, Akademik Kitaplar, ss. 133-152.
- AKSU, L., 2013. “Türkiye’de İktisadi Büyümenin Kaynakları”, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Balıkesir.
- AKYILDIZ, İ.E., 2016. “Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi”, Uludağ Journal of Economy and Society, BUÜ İİBF Dergisi, 35(2), ss. 127-176.
- AKYILDIZ, İ.E., 2019, “Göç Hareketliliğinin E. Lee Kuramı Perspektifinden Yorumlanması: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKYÜREK, M. B., 2008.” Enflasyondaki Değişmelerin Gelir Dağılımına Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- AKYÜZ, H., 2020. “2010-2017 Dönemi Türkiye’de Enflasyonun Gelişimi ve Enflasyonu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- ALKAN, F., 2004. “Enflasyon ve İstikrar Programları”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ALTONJI, J.G. and CARD, D., 1991. “The Effect of Immigration on the Labor Market Outcomes of Less-Skilled Natives”, Immigration, Trade and the Labor Market.
- ALTUNÇ, Ö.F., ve UÇAN, O., 2017, “Dış Göçlerin Türkiye Ekonomisinde İşsizlik Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi”, Social Studies, 5(8), ss. 197-212.
- ANDERSON, M., ve JOANNA A., 2002. “Striking A Balance Between Freedom, Security And Justice In An Enlarged European Union. Brussels: Centre For European Policy Studies.
- ANDREAS, M., ve RİETİNG V., 2016. “The New Reality: Germany Adapts to Its Role as a Major Migrant Magnet”, MPI, <https://www.migrationpolicy.org/article/new-reality-germany-adapts-its-role-major-migrant-magnet>.
- ANGRIST, D. ve KUGLER, D.A., 2003, “Protective or Counter- Productive? Labour Market Institutions and the Effect of Immigration EU Natives”,

Oxford University Press on behalf of the Royal Economic Society, ss.332-331.

- ARAS, N. E., 2013, "In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Doctor Of Philosophy In Sociology", A Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University, 544s.
- ARANGO, J. 2000. "Explaining Migration. A Critical View". International Social Science Journal. 52 (165), 283-296.
- ARDIÇ, O., 2006. Mikro İktisat, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 231s.
- ARENDRT, H., 1998. Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm, (Çev. Bahadır Sina Şener), İletişim Yayınları, İstanbul.
- ARİ, Y. O., 2018. "Döngüsel Göç Harekinin Ekonomik Belirleyicileri: Gürcistan-Türkiye Örneği", Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- ARTAN, G., 2019, "Göç, İşsizlik ve Gelir Arasındaki ilişkilerin Analizi: OECD Ülkeleri Örneği" Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- ASLANDOĞAN, A. 2005. "Türkiye'de 1980 Sonrası Enflasyonun Nedenleri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ASLANTÜRK, O., 2018. "Uluslararası ve Ulusal Hukuki Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye'nin İltica Politikası: Suriyeliler Örneği", Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı, Trabzon.
- ASLAN, A., ve ALTINÖZ, B., 2020. "The Relationship between Unemployment and İmmigration with Linear and Nonlinear Causality Tests: Evidence from the United States, Economic Journal of Emerging Markets, 12(1), pp. 13-24.
- ATAMAN, B. C., 1998. "İşsizlik sorununa yeni yaklaşımlar," Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 53(1), ss. 59-72.
- AY, S., 2012. "Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerinde Değerlendirme, Yönetim ve Ekonomi", 19(2), ss. 321-341.
- AYAZLAR, M. 2015." Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.
- AYDEMİR, S. ve ŞAHİN, S.C., 2017. "Tek Tanrılı Dinlerde Göçe Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz", Journal of Islamic Research, 28(3), ss.359-371.

- AYDIN, M., 2003. “Birlikte Yaşama Bağlamında Çokkültürlülük., Tezkire Dergisi, 1(35).
- AYDIN, A., 2017. “Avrupa Birliğinin Uluslararası Göç Politikaları Bağlamında Almanya ve Almanya’daki Mülteciler”, Belgi Dergisi, 2, ss.538-551.
- AYKIRI, M. 2008. Ekonomik Büyüme-Enflasyon-İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama (1980–2005), Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- BAĞLI, M., ve ÖZENSEL, E., 2005. Çokkültürlü vatandaşlık, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya.
- BAKIRTAŞ, T., ve KANDEMİR, O., 2010. “Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 18(3), ss. 961-974.
- BALAT, A. 2010. Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede maliye Politikalarının Rolü ve Etkisi (1990-2008 Yılları). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BALTAGI, B. H., 2005. “Econometrics Analysis of Panel Data”, 3rd Edition. Chichester: John Wiley.
- BALTAGI, B. H., 2008. “Econometric Analysis of Panel Data”. John Wiley & Sons.
- BARKIN, E., 2014. “1951 Tarihli Mülteciliğin Ön Sözleşmesi”, Ankara Barosu Dergisi, (1) ss. 333-360.
- BARRO, R. J., 1996. “Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study”, NBER Working Paper Series, No:5698, Cambridge, MA, pp.1-118.
- BARUAH, N. and CHOLEWİNSKI, R. 2006. Handbook on establishing effective labour migration countries of origin and destination. OSCE, IOM, ILO collective pub.
- BAŞKURT, B., 2020. “Türkiye’de Kamu Harcamaları, Kadın İşsizliği ve Enflasyon İlişkisi (2000-2019), Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Karabük.
- BAYRAKLI, C., 2007, “Dış Göçün-Sosyo Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları’nda (İzmir)Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Aydın.
- BAYLAN, M., ve Çelik, O. 2020. “Uluslararası Göç ve Mülteci Sorunu”, Ed. Mehmet Yılmaz, Enver Günay, İksad, Ankara.
- BAYRAKTUTAN, Y., ve DEMİRTAŞ, I., 2011. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari Açığın Belirleyicileri: Panel Veri Analizi”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (22), ss. 1-28.
- BBC NEWS, <https://www.bbc.com/news/world-europe-43860880>, (1.12.2021).

- BECKER, R., Enders, W. & LEE, J. (2006), "A stationarity test in the presence of an unknown number of smooth breaks", *Journal of Time Series Analysis*, 27(3), pp. 381-409.
- BERBER, M., 2006. "İktisadi Büyüme ve Kalkınma", 3. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon, 424s.
- BERTOSSI, C., 2008. "France: the State strives to shape "chosen" immigration", CESPI, pp. 1-16.
- BREUSCH, T. S., ve PAGAN, A. R., 1980. "The Lagrange Multiplier Test And Its Applications to Model Specification in Econometrics". *The Review of Economic Studies*, 47(1), pp. 239-253.
- BRETTEL, C.B., ve HOLLIFIELD, J.F., 2000. "Migration Theory: Talking Across Disciplines", New York: Roulledge.
- BONIN, H., 2005, "Wageand Employment Effects of Immigration to Germany: Evidence from a Skill Group Approach", IZA Discussion Paper, No.1875.
- BORJAS, G.J., 1989, "Economic Theory And International Migration" <https://www.jstor.org/stable/2546424> 23(3), pp. 457-485.
- BORJAS, G., 2003, "The Economic Benefits From Immigration", *Journal Of Economic Perspectives*, 9 (2), pp. 3-22.
- BOSTAN, H., 2018. "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskan Sorunu", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), ss. 38-88.
- BOSSWICK, W., ve HECKMANN, F., 2006, "Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities", European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- BOUBTANE, E., COULİBALY, D. Ve RAULT, C. 2012. "Immigration, Growth and Unemployment: Panel VAR Evidence from OECD Countries", IZA DP No. 6966, pp. 1-28.
- BOUBTANE, E., COULİBALY, D. ve RAULT, C., 2013. "Immigration, Unemployment and GDP in The Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries", CES Working Papers, 2013.14., pp. 1-30.
- BOUBTANE, E., DUMONT, J., RAULT, C., 2016. "Immigration and Economic Growth in the OECD Countries 1986-2006", *Oxford Economic Papers*, 68 (2), pp. 340-360.
- BOVE, V., ve ELIA, L., 2016, "Migration, Diversity, and Economic Growth", <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.08.012>, 89, pp. 227-239.
- BOZDAĞ, E.G. ve ATAN, M., 2009, "Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 11(1), ss. 159-180.

- BOZKURT, E., ÖZCAN, M., ve KÖKTAŞ, A., 2011. Avrupa Birliği Hukuku, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- CAN, A., 2019. “Enflasyon Ve Enflasyon Belirsizliğinin Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- CARD, D., 1990, “The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market”, *Industrial and Labor Review*, 43(2), pp. 245-257.
- CASTLES, S., 1992. The Australian Model of Immigration and International: Is It Applicable to Europe?. *International Migration Review*. 26(2), pp. 549-567.
- CASTLES, S. ve MİLLER, M.J., 2008. “Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CASTLES, S., HAAS, H. ve MİLLER, M.J., 2014. *The Age of Migration*, London, 420s.
- CEBECİ, A., TORRES, E., ve BEKEN, H. G., 2018. “Current Debates in Economics”. London: IJOPEC Publication.
- CERİTOĞLU, E., YÜNCÜLER, H.B., TORUN, H., ve TÜMEN, S., 2015, “The Market Outcomes İn Turkey: Evidence From a Quasi-Experimental Design, IZA DP NO. 9348.
- CHAMURNOVA, W., ve MLAMBO, C., 2014. “The Unemployment Impact of Immigration in South Africa”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5 (20), pp. 2631-2640.
- CHEATMAN, A., 2020. “What Is Canada’s Policy?”, CFR, <https://www.cfr.org/backgrounder/what-canadas-immigration-policy>.
- CHETLOS, M., VE ROUPAKİAS, S., 2012. “İmmigration, Unemployment and Growth: Empirical Evidence from Greece, MPRA, pp. 1-16. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/39927/>
- COHEN, G. S., ve PASERMAN, D.M., 2004, “The Dynamic Impact of Immigration on Natives’ Labor Market Outcomes: Evidence from Israel”, IZA Discussion Papers, No. 1315.
- CORTES, P., 2008. “The Effect of Low-Skilled Immigration on U.S. prices: Evidence from CPI Data”, *Journal of Political Economy* 116, 381-422.
- ÇAĞLAYAN, S., 2006, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 17, ss. 66-91.
- ÇAKIRCA, Ş., Y., 2018, “Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

- ÇAKI, A., 2018. “Geçmişten Bugüne Türkiye’ nin Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi”, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- ÇAKIR, S., 2011, “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 24, ss.129-142.
- ÇAYAN, O., 2018, “Uluslararası İş Gücü Göçü ve İşsizlik Üzerine Etkisi: 2009-2015 Yılları Arası Türkiye İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ÇAYIRLI, O., 2020. “Türkiye’de Göç Yönetimine İlişkin Politikalar Bağlamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- ÇELİK, F., 2005, “İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi” Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, sayı 27, ss. 151-168.
- ÇELİK, R. ve ARSLAN, I., 2018. “Göç ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 74(1), ss.64-75.
- ÇETİNTAŞ, H. ve BARIŞIK, S. (2002). “Küreselleşme ve Beyin Göçü”, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=229.
- ÇINAR, S., 2010. “OECD Ülkelerinde Kişi Başına GSYİH Durağan mı? Panel Veri Analizi”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 29(2), ss. 591-601.
- ÇİÇEK, A., 2019. “Türkiye’deki Faiz Oranlarının İşsizlik ve Enflasyon Üzerine Etkileri” Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- ÇİÇEK, M., 2005. “Dezenflasyon Sürecinde Türkiye’de Enflasyonun Uzun ve Kısa Dönem Dinamiklerinin Modellenmesi”, Yönetim Ve Ekonomi, 12(1), ss.107-126.
- ÇİÇEK, M., 2018. “Türkiye’ de Merkezi Yönetim Faiz Dışı Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisi: 2006-2017 Dönemi Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- ÇİFTÇİ, E., 2015. “Türkiye’de Enflasyon İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama (1980-2014)”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- DAMETTE, O., ve FROMENTIN, V., 2013, “Migration and Labour Markets in OECD Countries: A Panel Cointegration Approach”, Applied Economics, 45(16), pp. 2295-2304.
- DEĞER, D.N., 2019, “Türkiye’de Dış Göç ve Makroekonomik Performans İlişkisi: Zaman Serileri Analizi (1985-2017)”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karadeniz.

- DEMİRDİZEN, Ç, D., 2012. “Göç Politikaları Bağlamında Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınlar: Kanada ve Türkiye Örneği”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DEMİRHAN, A., 2009. “Bankaların Sektörel Paylarındaki Değişimin Nitel Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modeliyle Analizi”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi, 20 (64), ss. 78-97.
- DENİZ, R., 2020. “1800’lerden 2020’ye Fransa’nın Göç Politikaları”, Ed. Ahmet Cihan, İsmail Ermağan, Hamdi Genç”, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- DEVELİ, E.S., 2017, “21.yy’da Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt 22, ss. 1343-1353.
- DİNLER, Z., 2005. İktisada Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa.
- DİRİMTEKİN, H., 1981. Makro İktisat. Bizim Kitabevi, Eskişehir.
- DİNÇ, C., 2018. “Avrupa Birliği’nin ve Üç Büyük Üyesinin Arap Baharına Yaklaşımları” Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi”, 8(2), ss. 1-33.
- DOĞAN, C., 2017. “Düzensiz Göçmenlerin Türkiye’ye Ekonomik Açardan Etkileri”, Tarih Okulu Dergisi, ss. 315-329.
- DOĞRU, M.E., 2016. “Türkiye Ekonomisinde Enflasyon Dinamikleri: Kuramsal ve Ampirik Bir İnceleme” Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- DOLADO, J., GORIA, A., ve ICHINO, A., 1994, “Immigration, Human Capital and Growth In The Host Country”, Journal of Population Economics, pp. 193-215.
- DÖNMEZ KARA, C. Ö., 2015. “Göç Bağlamında Uluslararası İş birliği ve Türkiye’nin Politikaları”, Doktora Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Çanakkale.
- DURMUŞ, M., 2006. “Kamu Harcamalarının Artışını Açıklayan Makro ve Mikro Modellere İlişkin Bir Değerlendirme”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8(3), ss. 251-299.
- DURUEL, M., KARA, M., 2010. “Küresel işsizlik ve istihdamda yeni perspektifler”, Sosyal ve Siyaset Konferansı Dergisi, 0(57), ss. 357-363
- DUSTMANN, C., FABBRI, F., ve PRESTON, I., 2005, “The Impact Of Immigration On The British Labour Market”, The Economic Journal, pp. 324-341.
- DUTTA, S., 2006. “Introductory Economics micro And Macro”, New Age International Limited Publisher, New Delhi.

- DÜĞER, İ. H. ve DULUPÇU, M. A. 2001. İktisada Giriş, Graphis Yayınları, İstanbul.
- EKER, S., 2014. “Suriye Krizi ve Ürdün'e Yansımaları”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, IV (2), ss. 21-34.
- EKİNCİ, G., 2019. “Sağlıkta Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- ELA ÖZCAN, E. D., 2016. “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, İş ve Hayat Dergisi, 2(4), ss.183-215.
- ENDERS, W. & LEE, J. (2012a), “A unit root test using a Fourier series to approximate smooth breaks”, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 74(4), 574-599.
- ENDERS, W. & LEE, J. (2012b), "The flexible Fourier form and Dickey– Fuller type unit root tests", Economics Letters, 117(1), 196-199.
- ENER, M., ARICA, F., 2011. “Unemployment Hysteresis İn Turkey And 15 Eu Countries: A Panel Approach” RJEİBİ, 1, ss. 65-71.
- ERDOĞAN, M., 2017. “Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği”, Marmara Belediyeler Birliği Şehir Politikaları Merkezi Göç Politikaları Atölyesi, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- ERDOĞAN, T., 2019, “Kavramsal ve Kuramsal Açından Göç Olgusu”, Konya Ticaret Odası Konya Kitabı, 1. Cilt, ss. 17-44.
- ERGÜVEN, N., ve ÖZTURANLI, B., 2013, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, AÜHFD, 62(4) ss. 1007-1061.
- ERKİRAL TAVAS, O., 2015. “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi)”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- ERMAĞAN, İ., 2019. “Dünyada Göç Politikaları ve Yönetimi”, Bilimevi Dış Politika Dergisi, 7, ss. 101-121.
- ESPOSİTO, P., COLLIGNON, S., ve SCİCCHITANO, S., 2020. “The Effect of Immigration on Unemployment in Europe: Does the Coreperiphery Dualism Matter?”, Economic Modelling, 84, pp. 249-258.
- EYÜBOĞLU, D., 2003. 2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları, Milli Produktivite Yayınları, Ankara.
- FAIST, T., 2003. Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar”, İstanbul: Bağlam yayınları.

- FAİRCHILD, H. P., 1911. "The Paradox of Immigration", *American Journal of Sociology*, 17(2), pp. 254-267.
- FERİDUN, M., 2007, "Immigration, Income and Unemployment: An Application of the Bounds Testing Approach To Cointegration, Project MUSE Scholarly Journals Online", Lough borough University, U.K, *The Journal of Developing Areas*, Vol. 41, No. 1, pp. 37-49.
- FİCHTER, J., 1994. *Sosyoloji Nedir?*, Çev: Nilgün Çelebi, Atilla Kitabevi. Ankara.
- FİLİZTEKİN, A., ve GÖKHAN, A., 2008. "The Determinants of İnternal Migration in Turkey", In *International Conference on Policy Modelling (EcoMod2008)*, Berlin, Germany, 24.
- FREES, E. W., 2004. *Longitudinal and Panel Data: Analysis and Applications in the Social Sciences*, Cambridge University Press, 484s.
- FRIEDBERG, M. R. ve HUNT, J., 1995, "The İmpact Of Immigrants on Host Country Wages", *Employment and Growth, Journal of Economic Perspectives*, 9(2), pp.23-44.
- FOLDVARI, P.; LEEUWEN, B., ve ZANDEN, J., 2013. "The Contribution of Migration to Economic Development in Holland 1570-1800", *De Economist*, 161(1), pp. 1-18.
- FROMENTIN, V., 2013, "The Relationship Between Immigration and Unemployment: The Case of France", *Economic Analysis & Policy*, 43(1), ss.51-66.
- GAZEL, S., 2016. "Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2014 Yılları Zordaki Onlu Ülkeler Uygulaması/The Relationship Between Financial Development and Economic Growth: An Analysis on Troubled Ten Countries 1990-2014", *Business and Economics Research Journal*, 7(3), ss. 39-52.
- GEDDES, A., 2001. *International Migration and State Sovereignty in an Integrating Europe*, *International Migration (IOM)*, 39(6), ss.21-42.
- GEDDES, A., ve SCHOLTEN, P., 2016. *The Politics of Migration and Immigration in Europe*, Chennai SAGE Publications, Limited.
- GENCER, H. A. ve BİROL, H. Ö. 2014. "A. Smith ve Klasik Okul, K. Marx ve Marksist Sosyalizm, J. M. Keynes ve Keynesgil Devrim ve daha Sonraki Gelişmeler, İnternational Confrance on Eurasian Economies", *Makedonya*, 1, ss. 934-943.
- GEZGİN, F., 1991, "İş Göçü Teorileri", *Sosyoloji Konferansları*, ss. 31-50.
- GONZALEZ, G., M., ve GRALDEZ, O., S., 2011. "The Causality Between Economic Growth and Immigration In Germany and Swetzerland", *The Economic and Social Review*, 53(1), ss.37-59.

- GOV.UK, 2021, Working in the UK while an asylum case is considered - GOV.UK (www.gov.uk)
- GÖK, G. O., 2016. “Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (31), ss.65- 82.
- GÖKHAN, A. ve FİLİZTEKİN, A., 2008, “The Detreminants Of International Migration In Turkey”, ss. 1-28.
- GÖV, A., ve DÜRRÜ, Z., 2017, “Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Bir Analiz”, Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 3(4), ss. 491-502.
- GUJARATI, D. N., ve PORTER, D., 2009. Basic Econometrics, Mc Graw-Hill International Edition.
- GÜLBAHAR, A., 2020. “Dış Göçün Makroekonomik Etkileri: Türkiye Örneği (1996-2016)”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- GÜLEÇ, C., 2015. “Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları”, TESAM Akademi Dergisi, 2(2), ss.81-100.
- GÜLLÜPINAR, F., 2012, “Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 4, ss. 53-84.
- GÜNŞOY B., vd., 2013. İktisadi Büyüme. T.C Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- GÜR, N., 2017. “Ülke Deneyimleri Işığında Uluslararası Göç Ekonomisi”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 224,
- GÜVENÇ, B., 2002. “İnsan ve Kültür”, İstanbul: Remzi Kitapevi, 534s.
- HALILOĞLU, A., 2011. “İktisadi Büyüme ve İstihdam 1980-2008”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- HAN, E. ve KAYA, A., 2004. “İktisadi Büyüme ve Kalkınma”, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- HANSEN, R., 2003. “Migration to Europa since 1945: Its History and its Lessons”, Sarah Spancer (Ed.). The Politics Of Migration içinde, USA: Blackwell Publishing, pp. 25-39.
- HARGREAVES, A. G., 2007. “Multi-Ethnic France: Immigration, Politics, Culture and Society, New York.
- HERCOWITZ, Z., ve YASHIV, E., 2002. “A Macroeconomic Experiment İn Mass Immigration”, IZA Discussion Paper No. 475.
- HSIAO, C., 2003. Analysis of Panel Data, Cambridge University Press, United Kingdom, 562s.

- HOCAOĞLU, B., 2011. “Bulgaristan’dan Türkiye’ye Yönelik Göçler ve Göçmen Yerleşme Alanlarında Sosyo-Ekonomik ve Mekânsal Özellikler”, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı Beşerî ve İktisadi Bilim Bölümü, İzmir.
- HOLLİFIELD, J. F., 2010. “Immigration, Integration and the Republican Model in France”, Presented at the APSA 2010 Annual Meeting, Washington.
- HOWART, D., ve GEORGİAS, V., 2014. Contemporary France: An Introduction to French Politics and Society. Newyork.
- HUMAN RİGHTS WATCH., 2006. “The Silent Treatment Fleeing Iraq, Surviving in Jordan”, Human Rights Watch, 18(10), pp. 1-106.
- HUYUT, Ü., 2019. “Ar-Ge Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Rolü”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- IM, K.S., LEE, J. and TİESLAU, M., 2005. “Panel LM Unit-Root Tests with Level Shifts”, Oxford Bulletin of Economics and Statistics 67, 393–419.
- IM, K.S., LEE, J. and TİESLAU, M. 2012. “Panel LM Unit-Root Tests with Level and Trend Shifts”, Working Paper.
- INGLIS, C., 2018. “Australia: A welcoming Destination for Some”,03.01.2022, MPI, <https://www.migrationpolicy.org/article/aus>.
- IOM, 2013. Göç Terimler Sözlüğü, Ed. Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath.
- IOM TÜRKİYE, 2018-2019, Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi, 36s.
- IOM, UN İMİGRATION, 2020. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (10.01.2021).
- IOM, UN İMİGRATION, 2020. “World Imıgration Report 2020”, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020> (13.02.2021).
- İÇDUYGU, A. ve SİRKECİ, İ., 1999. “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri”, 75 Yılda Köylerden Kentlere, Ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İÇDUYGU, A., Sert, D., Karaçay, A., 2009. “Türkiye’ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri ve Politikaları Üzerine Brifing”, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı, İstanbul.
- İÇDUYGU, A., ERDER, S. ve GENÇKAYA, Ö.F., 2014. “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2013: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere”, Mirekoç Raporları, Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- İÇDUYGU, A. ve AYAŞLI, E., 2019. “Geri Dönüş Siyaseti: Suriyeli Mültecilerin Geri Dönüş Göçü İhtimali ve Gelecek Senaryoları”, Mirekoç Çalışma Notları, Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.

- İLGÜN, M. F., 2016. “Mali Sürdürülebilirlik: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30 (1), ss. 69- 90.
- İNLİCELİLER, N.D., 2019, “1923 Yılından Bugüne Türkiye’nin Uluslararası göç Politikaları ve Sosyal Ekonomik Etkileri” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- İNELİ CİĞER, M., 2016. “Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine”, Göç Araştırmaları Dergisi, 2(3), ss.62-92.
- İSPİROĞLU, F., 2018. “Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Ticari Dışa Açıklığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ekonometrik Bir Uygulama”, Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.
- İZCİ, F., ve GEYLANI, D., 2020. “Göç Politikaları ve Göç Yönetimi Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Türkiye-İngiltere-Almanya”, Ed. Yakup Bulut, Soner Akın, Çizgi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- JANSEN, C.J., 1970. ‘Migration A Social Problem’, Readings in the Sociology of Migration, Pergamon Press, New York.
- JEAN, S., ve JIMENEZ, M., 2007, “The Unemployment Impact of Immigration in OECD Countries”, OECD Economics Department Working Paper, No. 563.
- JENNISSEN, R., 2003, “Economic Determinant of Net International Migration İn Western Europe”, European Journal of Population, ss. 171-198.
- KABAKLARLI, E., 2016, “Mülteci Akımını Belirleyen Faktörlerin Makro Ekonomik Panel Veri Analizi (Ortadoğu ve Türkiye)”, Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(2), ss. 56-60.
- KANDEMİR, M., 2018. “Türkiye ve Kanada Mülteci Politikalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KANG, Y., ve KİM, B. Y., 2018. “Immigration and Economic Growth: Do Origin and Destination Matter?”, Applied Economics, 50(46), pp. 4968-4984.
- KARA, C., 2015, “Göç Bağlamında Uluslararası İş birliği ve Türkiye’nin Politikaları”, Doktora Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- KARA, Y., 2008, “Uluslararası Göç ve İşçi Dövizlerinin Belirleyenleri: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- KARAÇOR, Z. 1999. Enflasyonist Bekleyiş ve Enflasyonla Mücadelede Toplumsal Uzlaşma. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- KARTAL, B., ve BAŞCI, E., 2014. “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri”, Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2), ss. 275-276.
- KARTAL, G., ve ÖZTÜRK, S., 2018. “Politik İstikrarsızlık, Uluslararası Göç Hareketleri ve Ekonomik Etkileri: Türkiye ve Güney Komşuları (İran, Irak ve Suriye) Üzerine bir İnceleme”, Ed: Erkan Özensel, Gökhan Bozbaş, Fatih kaleci, Mehmet Nuri Salur, Aybil Yayınları, ss. 180-199.
- KAO, C. and CHÍANG, M.-H. (2000), “On the estimation and inference of a cointegrated regression in panel data”, in Baltagi B. H. (ed.), Advances in Econometrics: Non-stationary Panels, Panel Cointegration and Dynamic Panels, 15, 179–222.
- KAYA, A.A., 1998. Büyüme Teorileri, ETAM A.Ş., Eskişehir.
- KAYACAN, E., 2011. “İktisadi Büyüme ile İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KAYA, M., 2003, “Beyin Göçü/Erozyonu”, İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 5(2).
- KELBERER, V., 2017. “Negotiating Crisis: International Aid And Refugee Policy In Jordan”, Middle East Policy, XXIV (4), pp. 148-165.
- KEELEY, B., 2009. “International Migration: The Human Face of Globalisation”, OECD.
- KEMAL, N., 2019. “Göç Olgusu, Avrupa’ ya Giden Güncel Göç Rotaları ve Bu Göçlerin AB Ekonomisine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- KENAR, N., ve ABDULLAHOĞLU, Z., 2021. “Ürdün’ün Suriyeli Mülteci Politikası”, Sakarya İktisat Dergisi, 10(3), ss. 296-320.
- KESGİN, S.S., ve ÖZTAŞ, N., 2015. “Uluslararası İnsan Hareketliliklerinin Yönetimi ve Göç Politikaları”, Yerel Yönetimlerde Merkeziyetçi Yönetim Kültürü, 9. Kamu Yönetimi.
- KESKİN. K., 2016, “Almanya’nın Mülteci Politikası Nasıl Şekilleniyor?”, SETA Perspektif, 145, ss. 1-5.
- KHALLAF, S., 2019. “Refugee Movements in the Middle East: Old Crisis, New Ideas”. Working Papers, No. 29, pp. 1-11.
- KILIÇ, F., 2015. “Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- KILINÇ, Z., 2013. “Türkiye’de Ekonomik Büyüme, İşsizlik, Enflasyon Arasında Nedensellik Analizi”. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- KILIÇ, C., YÜCESAN, M., ve ÖZEKİCİOĞLU, H., 2019. “Relationship between Migration and Unemployment: Panel Data Analysis for Selected OECD Countries, *Montenering Journal of Economics*, 15 (3), pp. 101-111.
- KING, R., 2012. “Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer”, *Willy Brandt Series of Working Papers In The Migration and Ethnic Relations*, Ed: Erica Righard, 3(22), Malmö University, İsveç, ss.3-41.
- KIVRAK, F. E., 2019. “Ekonomik Büyüme ve Göç: AB ve Türkiye Arasındaki Göç Sorunu Kapsamında Göçün Türkiye’nin Ekonomisine Etkileri”, *Yüksek Lisans tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KİBRİTÇİOĞLU, A., 1998. “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”, *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53, ss. 207-230.
- KOÇAK, Y., ve TERZİ, E., 2012. “Türkiye’ de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), ss. 163-184.
- KOÇBULUT, Ö., ve ALTINTAŞ, H. 2016. “İkiz Açıklar ve Feldstein-Horioka Hipotezi: OECD Ülkeleri Üzerine Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Yapısal Kırımlı Panel Eşbütünleşme Analizi”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (48), 145-174.
- KONUK, B. B., ve TÜMEN, S., 2016. “Immigration and Prices: Qaisi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey”, *Central Bank of the Republic of Turkey, Working Paper No: 16/1*.
- KÖSEOĞLU, M., ve ARTAN G., 2020. “Göç, işsizlik ve Gelir Arasındaki İlişkilerin Analizi: OECD Ülkeleri Örneği”, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(1), ss. 61-81.
- KUTLU, E., 1992. “Uluslararası İşgücü Hareketi Teorisi Çerçevesinde Türkiye’den AT’ ye İşgücü Göçünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Analizi”, *Anadolu Üniversitesi Yayınları, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir*, 656s.
- KUTLU, G. A., 2020. “Göç Güvenlik Bağlamında ABD’nin Göç Tarihi ve Politikaları”, Ed. Ahmet Cihan, İsmail Ermağan, Hamdi Genç”, *Akademik Kitaplar*, İstanbul.
- KÜNÇ, S., 2011.” Enflasyon Teorileri”., *Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- LACH, S., 2007. “Immigration and prices”, *Journal of Political Economy*, 115(4), pp. 548–587. <https://doi.org/10.1086/521529>.

- LATİF, E., 2015, "The Relationship Between Immigration and Unemployment: Panel Data Evidence From Canada, Economic Modelling", 50, pp. 162-167.
- LEE, E., 2006. "A Nation of Immigrants and a Gatekeeping Nation: American Immigration Law and Policy", *A Company to American Immigration*, pp. 5-35.
- LEE, C., WU, J-L. and YANG, L., 2015. "A Simple Panel Unit-Root Test with Smooth Breaks in the Presence of a Multifactor Error Structure", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 78/3, 365-393.
- LEE, E.S, 1966. "A Theory of Migration", *Demography*, 3(1), ss.47-57.
- LORDOĞLU, K. ve ÖZKAPLAN, N., 2003. *Çalışma İktisadı*, Der Yayınları, İstanbul.
- MALTHUS, T., 1798. *An essay on the principle of population*. London: J. Johnson, Electronic Scholarly Publishing Project.
- MARÍA, C., VE LAZAROVA, E. A., 2012. "Migration, Human Capital Formation, and Growth: An Empirical Investigation", *World Development*, 40(5), pp. 938-955.
- MASSEY, D. S. 1993. "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*. 19 (3), pp. 431-466.
- MATYAS, L., ve SEVESTRE, P., 1996. "The Econometrics of Panel Data: A Handbook of the Theory with Applications, Second Revised Edition, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 948s.
- MAYDA, A. M., 2007. "International Migration: A Panel Data Analysis of the Determinants of Bilateral Flows", *Journal of Population Economics*, 7(7), pp. 1-23.
- MCCONNEL, C., BRUE, L.S., ve MACPHERSON, D.A., 1989. "Contemporary Labor Economics", Singapore: McGraw Hill Book Co.
- MCCOSKEY, S., ve Kao, C. 1998. "A Residual-Based Test Of The Null Of Cointegration In Panel Data". *Econometric Reviews*, 17(1), pp. 57-84.
- MEYERS, E. 2000., "Theories of International Immigration Policy-A Comparative Analysis", *International Migration Review*. 34(4), pp. 1245-1282.
- MILLER, S. D., 2017. *Political and Humanitarian Responses to Syrian Displacement*, London and New York: Routledge.
- MPI, 2021., <https://www.migrationpolicy.org/programs/migration-data-hub>. (11.10.2021).
- MORLEY, B., 2006, "Causality Between Economic Growth and Immigration An ARDL Bounds Testing Approach", *Economic Letters* 90, pp. 72-76.

- MONİN, K., BATALOVA, J., ve LAİ, T., 2021. "Refugees and Asylees in the United states", MPI, 06.01.2022. <https://www.migrationpolicy.org/article/refugees-and-asylees-united-states-2021>.
- MURATOĞLU, G., MURATOĞLU Y., 2016. "1960-2010 Döneminde Türkiye'den OECD Ülkelerine Gerçekleşen Göçün Çekim Modeli ile Analizi", Ekonomik Teori ve Analiz Dergisi, 1, ss. 51-69.
- MUTLUER, M., 2003, "Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- MÜLTECİLER DERNEĞİ, <https://multeciler.org.tr/?gclid=Cj0KCCQiAuvOP>, (05.05.2021).
- NAFZİGER, W., 2006. Economic Development, Cambridge University Press. New York.
- NAKHOUL, T., 2014. "Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- NARAYAN, P., K. and RUSSELL S., 2008. "Energy Consumption and Real GDP in G7 Countries: New Evidence from panel Cointegration with Structural Breaks", Energy Economics, 30, pp. 2331-2341.
- NASIROVA, G., 2016, "İş Gücü Göçü ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, İstanbul.
- NAZLIOĞLU, Ş., 2010. "Makro İktisat Politikalarının Tarım Sektörü Üzerindeki Etkileri: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Karşılaştırma". Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- NAZLIOĞLU, S., ve KARUL, C., 2017. "Panel LM Unit Root Test With Gradual Structural Shifts", 40th International Panel Data Conference, July 7-8, 2017, Thessaloniki-Greece, ss. 1-26.
- NURDOĞAN A. K., ve ŞAHİN, M., 2019, "Türkiye'ye Yönelen Uluslararası Göç İşsizliğin Bir Nedeni mi?" Uluslararası Toplum ve Araştırma Dergisi, 9(11), ss. 2203-2221.
- ODMAN, M.T., 1995. Mülteci Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.
- ODMALM, P., 2005. "Migration Policies and Political Participation: Inclusion or Introsion in Western Europe?", Palgram Macmillam, Newyork.
- OEBERG, S., 1995. "Theories on International Migration: An Overview, IIASA Working Paper, 95(47), pp 1-23.
- OECD, 2019. <https://www.oecd.org/>(12.10.2019).

- OGUNLEYE, B., 2016, “Uluslararası İş Gücü Göçü, İşsizlik ve Ekonomik Büyüme: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Çalışması”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- OKUTAN, M. Ç., 2009. Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul. 377s.
- OLCAY, S., “Göçmenlerin Türkiyedeki Durumu; Güneydoğu Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı, Ankara.
- OLIVER, C., ve O'REILLY, K., 2010. “A Bourdieusian Analysis of Class and Migration”, *Sociology*, 44(1), ss. 49-66.
- ONUR, S., 2012. “İşsizlik Histerisi Üzerine: Türkiye Deneyimi (1992- 2009)”, *Akademik Bakış Dergisi*, 30, ss. 1-17.
- OREFICE, G., 2010. “Skilled Migration and Economic Performances: Evidence from OECD Countries”, *Swiss Society of Economics and Statistics*, 146(4), pp. 781-820.
- O'ROURKE, K. H., 2015. Migration and the escape from Malthus. *Critical Quarterly*, 57(3), 93-97.
- ORSAM, 2012. Suriye Söyleyişleri, Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- ORTEGA, F. ve PERÍ, G. 2009. “The Causes and Effects of International Migration: Evidence from OECD Countries 1980-2005”, NBER Working Papers 14833.
- ORTEGA, F. ve PERÍ G., 2013. “The Effect of Income and Immigration Policies on International Migration”, *Migration Studies*, 1(1), pp. 47-74.
- OYTUN, O. ve GÜNDOĞAR, S.S., 2015. “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu, ORSAM-TESEV” Rapor No:195, Ankara.
- OWEN, J., JACK, M.T., LACOBV, A., ve CHRİSTENSEN, E. 2019. *Managing Migration After Brexit*. İnstitute for Government.
- ÖREN, K., 2013. *Çalışma Sosyolojisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- ÖRSELLİ, E. ve BABAHAÑOĞLU, V., 2016. “Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), ss.2063-2072.
- ÖZCAN, B., 2016. “The Nexus of Immigration and Economic Conditions in Australia”, *Journal of Business Strategies*, pp. 138- 153.
- ÖZCAN, E. D., 2017. “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *İş ve Hayat*, 2(4), ss. 183-215.
- ÖZCAN, E., 2017. “Türkiye’de 200’li Yıllarda İç Göç – İşsizlik Örüntüleri: Ankara (TR51) Alt Bölgesinin, Kırıkkale (TR71) ve Samsun (TR83) Alt Bölgesinden Aldığı Göçlerin İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- ÖZDEMİR, S., ERSÖZ, H., Y., ve SARIOĞLU, İ.,2006. “İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi”. Vimek Ajans Reklamcılık ve Matbaacılık, İstanbul.
- ÖZDİL, S., 2019. “ABD İşgücü Piyasasında Ücretler ve Göç İlişkisi: Neoklasik Göç Teorisi”, Ekonomi Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 4 (2), ss.264-276.
- ÖZENSEL, E., 2012. “Çok Kültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çok Kültürlülüğü”, Akademik İncelemeler Dergisi, 7(1), ss. 55-70.
- ÖZGÜVEN, A., 1988. İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması, Filiz Yayınları, İstanbul.
- ÖZMEN, M. UTKU VE SEVİNÇ, ORHUN 2012. “Fiyat Değişimlerinin Yapısı ve Enflasyon. Ekonomi Notları”. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Sayı: 2012-05 / 13 ŞUBAT 2012.
- ÖZTÜRK, S., ve ALTINÖZ, B., 2020. “Uluslararası Göç Hareketlerinin Temel Makroekonomik Göstergeler İle İlişkisi: G7 Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(8), ss. 86-93.
- ÖZYAKIŞIR, D., 2012. “İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul’ a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- ÖZYAKIŞIR, D., 2013, “Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama”, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 232s.
- PARASIZ, İ., 1997. Modern Büyüme Teorileri, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- PARASIZ, İ., 1998. Makro Ekonomi Teorisi ve Politika, Ezgi Kitabevi. Bursa.
- PARASIZ, İ.,1998. Türkiye Ekonomisi 1923’ten Günümüze İktisat ve İstikrar Programları, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- PARASIZ, İ., 2001. Enflasyon Kriz Ayarlamaları, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- PARASIZ, İ., BİLDİRİCİ, M., 2002, Modern Emek Ekonomisi, Ezgi Kitabevi, Bursa. 438s.
- PARASIZ, G., 2014. İktisada Giriş, Ezgi Kitabevi, Ankara.
- PAYA, M., M., 2013. Makro iktisat, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- PAZARCI, P., 2019. “Türkiye’de Enflasyon ve Faiz İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- PESARAN, M. H., & YAMAGATA, T. (2008). “Testing slope homogeneity in large panels”. Journal of Econometrics, 142, 50-93.
- PESARAN, M. H., 2006. “Estimation and Inference in Large Heterogeneous Panels with a Multifactor Error Structure”, Econometrica, 74 (4), ss. 967–1012.

- PESARAN, M.H., ULLAH, A. ve YAMAGATA, T., 2008. "A Bias-adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence", *Econometrics Journal*, 11, ss. 105-127.
- PESERAN, H. M., 2004. "General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence In Panels". Discussion Paper, No. 1240 August, p. 5. <https://doi.org/10.17863/CAM.5113>
- PETERSEN, W., 1958, "A General Typology of Migration", *American Sociological Review*, 23(3), pp. 256-266.
- PINDYCK, R. S., ve RUBINFELD, D. L., 1998. *Econometric Models and Economic Forecasts*, Fourth Edition, McGraw-Hill, New York, 634s.
- PIORE, M. J. 1979. "Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies". Cambridge: Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511572210>.
- PORTES, A., ve JOHN W., 1981. *Labor, Class, and the International System*, New York: Academic Press.
- PUTNAM, R. D., 1988. "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games", *International Organization*, 42(03), s.427-460.
- RAUHUT, D., 2010. Viewpoint: Adam Smith on migration. *Migration Letters*, 7(1), 105-113.
- RAVENSTEİN, E. G., 1885. The laws of migration, *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- RICARDO, D., 2008. *Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri*, Çev.: B. ZEREN, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.
- RİBAS-MATEOS, N., 2005. *The Mediterranean in the Age of Globalization*, Transaction: New Brunswiwick.
- ROMER, P. M., 1986. "Increasing Returns and Long-Run Growth", *Journal of Political Economy*, 94(5), pp. 1003-1037.
- ROMER, P. M., 1990. "Endogenous Technological Change", *Journal of Political Economy*, 98(5), pp. 71-102
- ROMER, D., 1993. "The New Keynesian Synthesis", *Journal of Economic Perspectives*, 7(1), 5-22.
- RUIZ, I., ve SILVA, C.V., 2013. "The Economics of Forced Migration", *The Journal of Development Studies*, 49(6), ss.772-784.
- SAĞLAM, S., 2006. "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme," *Türkiyat Araştırmaları*, 5, ss. 34-44.
- SAMUR, H., 2008. "Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), ss.1-16.

- SARAÇ, T. 2009. Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007). Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- SAREYA, B., MANSUR, K., ve MAHMUD, R., 2015, "Immigration and Employment Rate: A Case Study in Oil Palm Sabah Plantation Sector", *Malaysian Journal of Business and Economics*, 2(1), pp. 45-61.
- SARI, S., AY, A., ve KÖKSAL, M., 2019. "İşsizlik ve Göç Arasındaki İlişki: OECD Ülkeleri Uygulaması (2008-2018)", *International Conference on Eurasian Economies*, ss. 204-211.
- SAYIN, Vd., 2016. "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), ss 1-13.
- SCHAIN, M. 2008., "The Politics of Immigration in France, Britain, and the United States: A Comparative Study", Palgrave Macmillan, New York.
- SCOTTO, A., 2017. "From Emigration to Asylum Destination, Italy navigates Shifting Migration Tides", MPI, <https://www.migrationpolicy.org/article/emigration-asylum-destination-italy-navigates-shifting-migration-tides>.
- STOCK, J. H., ve WATSON, M., 2011. *Dynamic Factor Models*, Oxford Handbooks Online.
- SEREYA, B., MANSUR, K., VE MAHMUD, R., 2015. "Immigration and Employment Rate: A Case Study in OİL Sabah Plantation Sector", *Malaysian Journal of Business and Economics*, 2(1), pp.49-61.
- SEVİNÇ, H., BOZKURT, E., KÜNÜ, S., ve SEVİNÇ, D., 2016, "Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkelere Dayalı Bir Analiz", *International Conference On Eurasian Economies*, ss. 398-403.
- SEYİDOĞLU, H., 1996. *Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama*, Güzem Yayınları, İstanbul.
- SHAN J., MORRIS A., ve SUN F., 1999, "Immigration and Unemployment: New Evidence from Australia and New Zealand", *International Review of Applied Economics*, 13(2), pp. 253-260.
- SIMON, J. L., MOORE, S., ve SULLIVAN, R., 1993, "The Effect of Immigration on Aggregate Native Unemployment : An Across City Estimation" *Journal of Labour Research*, pp .300-316.
- SİLVERMAN, M. 2003., *Deconstructing the Nation: Immigration, Racism and Citizenship in Modern France*, Taylor & Francis, London.
- SMİTH, A., 1998. "An Inquiry Into The Nature and Causes of The Wealth of Nation", The Electric Book Company, London.

- SMITH, A., 2005. “An Inquiry Into the Nature of Causes the Wealth of Nations”, A Penn State Electronic Classics Series Publication, Cover Design: Jim Manis.
- SNOWDON, B., ve HOWARD, V., 2012. Modern Makro Ekonomi Temelleri Gelişimi ve Bugünüg, Elif Yayınevi, Ankara.
- STARK, O., 1991. “The Migration of Labor”, Cambridge: Basil Blackwell, Massachusetts 02142, USA.
- STARK, O., 2004. “Rethinking the Brain Drain”, World Development, 31(1), 99.15-2004.
- STASIÜLİS, D., ve ROSS, D., 2006. “Security, Flexible Sovereignty, and the Perils of Multiple Citizenship”, Citizenship Studies, 10(3), 329–348.
- STOUFFER, A.S., 1940, “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”, American Sociological Review, 5(6), pp. 845-867.
- ŞAHİN, C., 2001, “Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme”, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2), ss. 57-67.
- ŞAHİN, A., 2018, “Harris Todaro Göç Modeli: Türkiye Uygulaması”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Ünive rsitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- ŞAHİN, L., ve ŞEN, A., 2020. “Uluslararası İşgücü Göçlerinin Ekonomik Etkileri: İşsizlik, Vergi Gelirleri, Verimlilik”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 19(40), pp. 375-394.
- ŞAHİN, A., AKTAŞ, E., ve RAD, S.T., 2021, “Türkiye’de Kırdan Kente Göç-İşsizlik: Todaro Paradoksu”, Tarım Ekonomisi Dergisi, 27(1), ss. 1-14.
- ŞİMŞEK, D., 2018, “Göç Oranı, Enflasyon Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: En Fazla göç Alan Sekiz Ülkenin Araştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- ŞEN, H., 2020. “Zorunlu Göçle Türkiye’ye Gelen Suriyelilerin Entegrasyonu: İstanbul Örneği”, Doktora Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- ŞEN, Y.F. ve ÖZKORUL, G., 2016. “Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme”, Göç Araştırmaları Dergisi, 2(2), ss.86-119.
- TALAS, C., 1997. Toplumsal Ekonomi: Çalışma Ekonomisi, İmge Kitabevi, Ankara.
- TAMER, M., 2019. “Türkiye’nin Göç ve Sığınmacı Politikaları: Hatay İli Örneği”, Doktora Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Hatay.

- TATOĞLU, F. Y., 2012. Panel Veri Ekonometrisi, Beta Yayınevi. 306s.
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 2016. “Türkiye Göç Raporu, <https://www.goc.gov.tr/raporlar3>.
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, <http://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>
- TDK, 2020. [https://sozluk.gov.tr/\(01.02.2020\)](https://sozluk.gov.tr/(01.02.2020)).
- TEKELİ, İ. 2008. “Göç ve Ötesi”, ilhan Tekeli Toplu Eserler 3, ss. 1-28. https://www.academia.edu/33361144/G%C3%B6%C3%A7_ve_%C3%96tesi_Tarih_Vakf%C4%B1_Yurt_Yay%C4%B1nlar%C4%B1_%C4%B0l%20han_Tekeli_Toplu_Eserler.3_2008
- TEKEOĞLU, M. (1993). İktisadi Düşünceler Tarihi, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- TELÇEKEN, H., 2018. “Enflasyon ve Faiz Oranları Arasındaki Uzun Dönemli İlişkinin Fisher Hipotezi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye Uygulaması (2002-2017), Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- TERZİ, M., 2018. “Yönetilebilir Göç Politikaları ve Külfet Paylaşımı Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Sığınmacılar Örneği”, TESAM Akademi Dergisi, 5(1), ss.203-234.
- THE CANADIAN ENCYCLOPEDIA, T., 2020. Canadian Refugee Policy. In The Canadian Encyclopedia. Retrieved from <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/canadian-refugee-policy>.
- TOKATLI, Ö.D., 2011. “Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Göç Hareketlerinin İşgücü Piyasalarına Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, İnsan Kaynakları Programı, İzmir.
- TOKSÖZ, G., 2006. “Uluslararası Emek Göçü”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- TOKSÖZ, G., ERDOĞDU, S. ve KAŞKA, S., 2012. “Türkiye’de Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları”, IOM proje Raporu.
- TOPUZ, S. G., 2017. “Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir.
- TSOURAPAS, G., 2019. “The Syrian Refugee Crisis and Foreign Policy Decision-Making in Jordan, Lebanon, and Turkey, Journal of Global Security Studies, 4 (4), pp.464-481.

- TURHAN, S.E., 2007. Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- TÜMERTEKİN, E., 1968, Türkiye'de İç Göçler, İstanbul: İ. Ü. Yayınları.
- TÜRKKAN, B., 2019, “Uluslararası Göç Olgusu: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Ekonomik ve Sosyal Yapı Üzerine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- TÜRK KIZILAY'I GÖÇ VE MÜLTECİ HİZMETLER MÜDÜRLÜĞÜ, 2017. Göç İstatistik Raporu, 21s.
- TÜRLÜOĞLU, E., 2019. “Türkiye'de Ekonomik Büyüme Dinamikleri: Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi Nedensellik Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Edirne.
- UNAY, C., 1996. Makro Ekonomi, Ekin Kitabevi, Bursa.
- UNCHR, THE UN REFUGEE AGENCY, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=QdJRJ4> (15.11.2020).
- UNCHR RESETTLEMENT HANDBOOK, 2018. <https://www.unhcr.org/3c5e55594.pdf>
- URSO, O., 2018. “The Politicization of Immigration in Italy. Who Frames the Issue, When and How”, Italian Political Science Review, 48(3), pp.365-381.
- USLU, N., 2016. “Ekonomik Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Ototegresif Model ile Analizi: Türkiye Örneği (2007-2014),” Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU GÖÇ TERİMLER SÖZLÜĞÜ https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, (05.01.2020)
- UYANIK, Y., 1999. “Düalist (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi’, Gazi Üniversitesi İİBD Dergisi”, 1(1), ss.1-10.
- UZ, N., 2020, “Nitelikli Yabancı İşgücü Göçü Çekim Politikaları ve Türkiye Uygulaması”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- UZUN, E., 2016. “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK'nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri”, Göç Araştırmaları Dergisi, 2(2), ss.60-85.
- ÜNSAL, M., E., 2007. İktisadi büyüme, İmaj Yayınevi. Ankara.
- ÜNSAL, E., 2007. Makro iktisat, İmaj Yayıncılık, Ankara.

- ÜNSAL, A., 2019. “Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 18, ss. 50-61.
- VENTURUNI, A., ve VILLOSIO, C., 2004, “Labour Market Effect of Immigration into Italy: An Empirical Analysis”, International Labour Review, 145 pp. 91-118.
- VESEK, S., 2020, “Türkiye’de Suriyeliler ve Göç: Gitme ve Kalma Konusunda Karar Alma Süreçlerini Etkileyen Faktörler”, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- VİNEN, R., 1996. France, 1934-1970, Palgrave, London.
- VÍCTORIA, R. Ve ANDREAS, M. 2016. “The New Reality: Germany Adapts to Its Role as a Major Migrant Magnet”, MPI, <https://www.migrationpolicy.org/article/new-reality-germany-adapts-its-role-major-migrant-magnet>.
- WALZ, U., 1993., “On the Growth (rate) Effects of Migration”, Tübinge Diskussionsbeiträge Working Paper No. 24.
- WEİL, P. 2003. “Races at the Gate Racial Distinctions in Immigration Policy: A Comparison between France and the United States”. Ed. In Fahrmeir, Faron, O. ve Weil, P., Migration Control in the North Atlantic World: The Evolution of State Practices in Europe and the United States from the French Revolution to the Inter-War Period, pp. 368–403.
- WESTERLUND, J., 2012. “Testing for Unit Roots in Panel Time-Series Models with Multiple Level Breaks”, The Manchester School, 80/6, 671-699.
- WESTERLUND, J., 2006. “Testing for Panel Cointegration with Multiple Structural Breaks”, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 68, pp. 101-132.
- WORLD BANK, 2020. “World Development Indicators, World Development Indicators”, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (12.11.2020).
- YALMAN, N. İ., 2010. “Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Bir Kısım Latin Amerika ve Güney Doğu Asya Tipi Ülkelerin Karşılaştırılması”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, , Erzurum.
- YAMAN, A., 2016. “Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi”, Göç Araştırmaları Dergisi, 2(3), ss.94-127.
- YANIK, ASLAN., S., 2021. “Avrupa Biliği Güvenlik Politikalarında Uluslararası Göç Sorunsalı: Afrika ve Suriye Kökenli Göç Krizleri”,

- Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Erzurum.
- YILDIRIM, S. G., 2018. “Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler”, Göç Araştırmaları Dergisi. 4(2), ss. 128-159.
- YILDIRIM, G., 2020. “Türkiye’de Faiz Oranları Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: Ampirik Bir Uygulama (2003-2019)”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- YILDIRIM, K., KARAMAN, D., ve TAŞDEMİR, M., 2014. Makro Ekonomi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YILDIRIM, O., 2020. “Genç İşsizlik Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- YILDIRIMOĞLU, H. 2005. “Uluslararası Emek Göçü ‘Almanya Türk Emek Göçü’”, Kamu-iş, 8(1).
- YILMAZ, ÖZLEM, G., 2005. “Türkiye Ekonomisi’nde Büyüme ve İşsizlik Oranları Arasındaki İlişki”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 2, 63-76.
- YILMAZ, A., 2014. “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, Turkish Studies, International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2), ss.1685-1704.
- ZACHARIADIS, M., 2012. “Immigration and International Prices”, Journal of International Economics, Elsevier, 87(2), ss. 298-311.
- ZİYA, O., 2012. “Mülteci Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, TBB Dergisi, 99, ss. 229-240.